Załącznik do uchwały Nr VI/45/2024
Rady Miasta Łuków
z dnia 28 sierpnia 2024 r.

Strategia Rozwoju Ponadlokalnego dla Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Łukowa na lata 2021 – 2030

Miasto Łuków
Gmina Łuków
Gmina Stanin
Powiat Łukowski

AKTUALIZACJA

Sierpień 2024 r.

Strategia Rozwoju Ponadlokalnego dla Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Łukowa na lata 2021 – 2030 została opracowana i zaktualizowana w formule ekspercko – partycypacyjnej we współpracy z Miastem Łuków, Gminą Łuków, Gminą Stanin, Powiatem Łukowskim, jednostkami administracji samorządowej oraz partnerami publicznymi, społecznymi i gospodarczymi.

Miasto Łuków | **Gmina Łuków** | **Gmina Stanin** | **Powiat Łukowski**

Regionalne
Centrum
Kompetencji

Spis treści

SPIS TREŚCI 3

1. WPROWADZENIE 5

2. SYNTEZA I WNIOSKI Z DIAGNOZY SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ 7

2.1 Położenie, przestrzeń i środowisko 7
2.2 Demografia i potencjał społeczny 10
2.3 Rynek pracy 17
2.4 Potencjał gospodarczy 20
2.5 Infrastruktura techniczna 24
2.6 Infrastruktura społeczna i zaspokajanie potrzeb mieszkańców 33
2.7 Jakość zarządzania i sytuacja finansowa 41

3. POWIĄZANIA FUNKCJONALNE W MOF ŁUKOWA 44

3.1. Analiza powiązań funkcjonalnych MOF Łukowa 44
3.2 Analiza problemów, potrzeb i potencjałów MOF Łukowa 46
3.3 Kierunki współpracy samorządów MOF Łukowa w wymiarze terytorialnym 47

4. PRZESŁANKI OPRACOWANIA STRATEGII 48

4.1 Samorządy wobec nowych wyzwań społecznych i gospodarczych 48
4.2 Terytorialny wymiar wsparcia i podejście zintegrowane 49

5. ZAKRES I METODYKA OPRACOWANIA STRATEGII 50

6. ANALIZA SWOT 53

7. MISJA I WIZJA OBSZARU MOF ŁUKOWA 56

8. CELE STRATEGICZNE I KIERUNKI DZIAŁAŃ 57

9. OCZEKIWANE REZULTATY PLANOWANYCH DZIAŁAŃ ORAZ WSKAŹNIKI ICH OSIĄGNIĘCIA 58

10. ANALIZA I MODEL STRUKTURY FUNKCJONALNO - PRZESTRZENNEJ WRAZ Z USTALENIAMI I REKOMENDACJAMI W ZAKRESIE KSZTAŁTOWANIA I PROWADZENIA POLITYKI PRZESTRZENNEJ 63

10.1 Ustalenia krajowych i regionalnych dokumentów strategicznych i planistycznych 63
10.2 Położenie w województwie 67
10.3 Podstawowe elementy zagospodarowania 68
10.4 Uwarunkowania środowiska przyrodniczego i kulturowego 71
10.5 Uwarunkowania infrastrukturalne i społeczno-gospodarcze 75
10.6 Model struktury funkcjonalno-przestrzennej MOF Łukowa 81
10.7 Ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej 85

11. OPIS ZINTEGROWANEGO PODEJŚCIA SŁUŻĄCEGO ZASPOKOJENIU ZIDENTYFIKOWANYCH POTRZEB ROZWOJOWYCH I WYKORZYSTANIU POTENCJAŁU OBSZARU MOF ŁUKOWA 90

11.1 Integracja kontekstowa w zakresie priorytetów SRWL2030 oraz celów polityki spójności. 90
11.2 Integracja strategiczna na poziomie celów strategicznych i kierunków działań Strategii 93
11.3 Integracja na poziomie celów szczegółowych (kierunków działań) 93
11.4 Integracja na poziomie projektów 94
11.5 Integracja funkcjonalna w zarządzaniu Strategią 94

12. TERYTORIALNY WYMIAR WSPARCIA, OBSZARY STRATEGICZNEJ INTERWENCJI 95

13. RAMY FINANSOWE I ŹRÓDŁA FINANSOWANIA STRATEGII 100

14. ZASADY I STRUKTURA ZARZĄDZANIA PROCESEM WDRAŻANIA STRATEGII 101

14.1 Zasady współpracy partnerów 102

14.2 Udział partnerów w przygotowaniu i realizacji Strategii 104
14.3 Struktura i system zarządzania Strategią 105

15. MONITORING I EWALUACJA STRATEGII 109

16. LISTA PROJEKTÓW REALIZUJĄCYCH CELE STRATEGICZNE 112

17. DEKLARACJA ODRĘBNOŚCI STRATEGII TERYTORIALNEJ 114

18. OPIS PROCESU ZAANGAŻOWANIA LOKALNYCH INTERESARIUSZY - PARTYCYPACJA SPOŁECZNA W PROCESIE OPRACOWANIA I WDRAŻANIA STRATEGII ORAZ SPRAWOZDANIE Z PRZEPROWADZONYCH KONSULTACJI SPOŁECZNYCH 114

18.1. Udział partnerów w opracowaniu Strategii 114
18.2. Udział partnerów we wdrażaniu, monitorowaniu i ewaluacji Strategii 115
18.3. Sprawozdanie z przebiegu i wyników konsultacji społecznych projektu Strategii Rozwoju Ponadlokalnego dla Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Łukowa na lata 2021 – 2030 116

19. STRATEGICZNA OCENA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO DLA PROJEKTU STRATEGII 118

20. EWALUACJA TRAFNOŚCI, PRZEWIDYWANEJ SKUTECZNOŚCI I EFEKTYWNOŚCI REALIZACJI STRATEGII ROZWOJU PONADLOKALNEGO DLA MOF ŁUKOWA NA LATA 2021 – 2030 118

SPIS RYCIN 124
SPIS WYKRESÓW 124
SPIS RYSUNKÓW 125
SPIS MAP 125

1. Wprowadzenie

Strategia Rozwoju Ponadlokalnego dla Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Łukowa na lata 2021 – 2030 (dalej: Strategia) została przyjęta uchwałami Rady Miasta Łuków, Rady Gminy Łuków, Rady Gminy Stanin oraz Rady Powiatu Łukowskiego i weszła w życie 15 grudnia 2022 r. Następnie Strategia poddana została wstępnemu opiniowaniu przez Instytucję Zarządzającą Programem Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021- 2027. W wyniku uzyskanej opinii do Strategii dokument poddany został procedurze aktualizacji.

W celu zapewnienia zintegrowanego charakteru działań oraz pełniejszego wykorzystania potencjałów rozwojowych Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Łukowa (MOF Łukowa) zdecydowano o włączeniu Powiatu Łukowskiego w proces opracowania, aktualizacji i wdrażania niniejszej Strategii. Należy jednak podkreślić, że włączenie to, zgodnie z rekomendacjami Instytucji Zarządzającej Programem Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021 – 2027, dotyczy jedynie obszaru powiatu znajdującego się w granicach administracyjnych gmin MOF Łukowa.
Stąd też prace diagnostyczne realizowane w ramach Strategii oraz wynikające z nich wnioski oparte są jedynie na danych i informacjach w ujęciu gminnym. Przyczyną takiego podejścia jest zarówno brak możliwości wyodrębnienia danych dla powiatu jedynie w części obejmującej MOF, jak też włączenie powiatu do Związku ZIT jedynie w zakresie projektów realizowanych na obszarze gmin należących do MOF Łukowa.

Strategia Rozwoju Ponadlokalnego dla Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Łukowa na lata 2021 – 2030, jest strategią rozwoju ponadlokalnego w rozumieniu ustawy o samorządzie gminnym. Strategia pełni równocześnie funkcję strategii ZIT, zgodnie z zapisami ustawy o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021-2027.

Nowe wyzwania wynikające z dynamicznie zmieniającej się sytuacji gospodarczej i społecznej na poziomie kraju, województwa oraz doświadczenia związane z funkcjonowaniem administracji samorządowej stały się dla władz samorządów Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Łukowa inspiracją do opracowania Strategii Rozwoju Ponadlokalnego na lata 2021 – 2030. Istotną przesłanką do przygotowania dokumentu jest również konieczność opracowania danych, analiz i diagnozy społecznej, gospodarczej i przestrzennej MOF oraz sytuacja wynikająca z negatywnych i długotrwałych skutków pandemii wirusa SARS-CoV-2 (COVID-19).

Dokument Strategii uwzględnia perspektywy i kierunki współpracy między samorządami obszaru MOF Łukowa, zarówno w oparciu o dotychczasowe doświadczenia, jak też możliwości wynikające z celów krajowej i europejskiej polityki regionalnej. Partnerska współpraca samorządów stwarza możliwość wymiany doświadczeń i podjęcia bardziej efektywnych działań na rzecz pełniejszego wykorzystania istniejących zasobów i potencjałów. Zasoby te, będące w dyspozycji samorządów lokalnych, są wykorzystywane indywidualnie zgodnie z możliwościami i specyfiką uwarunkowań społecznych i gospodarczych poszczególnych gmin i powiatu łukowskiego. Jednocześnie uwzględnienie wzajemnych powiązań funkcjonalnych oraz identyfikacja podobnych problemów i potencjałów daje możliwość skuteczniejszej realizacji wspólnych celów i zwiększenia przewag konkurencyjnych – nie tylko jednej gminy czy powiatu ale całego obszaru MOF Łukowa.

Ważnym aspektem decydującym o opracowaniu Strategii stały się nowe uwarunkowania wynikające z celów i kierunków polityki regionalnej na poziomie województwa i kraju – tzw. terytorialny wymiar wsparcia oraz cele polityki spójności w ramach perspektywy finansowej 2021 – 2027. Kluczową kwestią jest tu zmiana paradygmatu zarządzania rozwojem wyrażona w *Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030, Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego 2030* oraz *Umowie Partnerstwa dla realizacji polityki spójności 2021-2027 w Polsce*. W dokumentach tych określono systemowe ramy

prowadzenia polityki regionalnej, których celem jest m.in. zmniejszanie dysproporcji w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego regionów oraz zapewnienie większej spójności rozwojowej Polski przez wsparcie obszarów słabszych gospodarczo (tzw. obszarów strategicznej interwencji).

Istotne dla przyszłego funkcjonowania partnerstwa w ramach MOF Łukowa jest zarówno zachowanie spójności z celami i kierunkami działań poszczególnych gmin i powiatu, jak też aktywna współpraca partnerów na rzecz realizacji wspólnych, partnerskich i zintegrowanych przedsięwzięć na obszarze partnerstwa.

Opracowanie i wdrażanie Strategii wymaga od władz i interesariuszy konsekwencji w działaniu oraz poszukiwania nowych rozwiązań i możliwości. Dlatego też dokument nie skupia się na ewidencji potrzeb społeczności lokalnych poszczególnych gmin ale koncentruje się na tych przedsięwzięciach, które zapewniają realizację wspólnych celów, rozwój wspólnych potencjałów i rozwiązywanie wspólnych problemów całego obszaru MOF Łukowa.

Strategia jest planem realistycznym, dlatego też system wdrażania i zasady współpracy interesariuszy dostosowane zostały do celów i kierunków działań. Te zaś realizowane będą w oparciu o możliwości prawne, organizacyjne i finansowe samorządów z uwzględnieniem specyfiki, uwarunkowań i zasobów finansowych każdej z gmin i powiatu.

Założeniem przyjętym w Strategii jest identyfikacja powiązań funkcjonalnych samorządów oraz zasobów (materialnych i niematerialnych), które mogą stać się źródłem przewagi konkurencyjnej całego obszaru MOF Łukowa. W praktyce proces opracowania i realizacji Strategii tworzy forum współpracy samorządów, które koncentruje wysiłki na uzyskiwaniu korzyści synergicznych m.in. poprzez identyfikację i realizację wspólnych celów i przedsięwzięć.

Część diagnostyczna Strategii obejmuje raport stanu, analizę i diagnozę strategiczną kluczowych uwarunkowań społecznych, gospodarczych i przestrzennych obszaru MOF Łukowa. Analizę oparto na najbardziej aktualnych danych, dostępnych w statystyce publicznej oraz informacjach przekazanych przez samorządy, opisujących zachodzące trendy i zjawiska w wymiarze terytorialnym. Takie podejście pozwoliło na wskazanie konkurencyjnej pozycji gmin partnerskich i będzie przydatne w procesie opracowania towarzyszących dokumentów planistycznych oraz monitorowania rozwoju obszaru.

Zarówno oddziaływania zewnętrzne, wynikające ze specyfiki otoczenia społeczno - gospodarczego oraz uwarunkowań niezależnych od samorządów, jak też uwarunkowania wewnętrzne wynikające z zasobów, zjawisk, zdarzeń, mechanizmów i procesów umiejscowionych na obszarze MOF Łukowa, posłużyły ustaleniu celów strategicznych, kierunków działań, rezultatów oraz propozycji przedsięwzięć do realizacji.

W procesie wdrażania i monitoringu Strategii należy zwrócić szczególną uwagę na dynamicznie zmieniającą się sytuację makroekonomiczną w kraju i na świecie spowodowaną postępującym kryzysem gospodarczym, długofalowymi konsekwencjami pandemii COVID-19 oraz społecznymi i gospodarczymi skutkami wojny w Ukrainie. Jedocześnie stwierdzić należy, że aspekty społeczne i gospodarcze powyższych zjawisk są niezwykle złożone i zmienne, pozostając przedmiotem obecnych i przyszłych badań i analiz.

2. Synteza i wnioski z diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej

Wnioski z diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej stanowią podstawę do opracowania Strategii Rozwoju Ponadlokalnego dla Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Łukowa na lata 2021 – 2030, obejmującego swym zasięgiem Miasto Łuków, Gminę Łuków, Gminę Stanin oraz Powiat Łukowski w granicach wyżej wymienionych samorządów, wyznaczonego w Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030, w ramach Lokalnego Obszaru Funkcjonalnego MOF "Łuków".
Diagnoza jest syntetycznym ujęciem sytuacji przestrzennej i społeczno-gospodarczej obszaru MOF Łukowa oraz poszczególnych gmin partnerskich na tle województwa lubelskiego wraz ze wskazaniem trendów, które miały miejsce na przestrzeni ostatnich lat. Dane zawarte w diagnozie służą określeniu mocnych i słabych stron obszaru, jego potencjałów rozwojowych, jak również zagadnień problemowych. Niezbędne do przeprowadzenia diagnozy dane statystyczne zostały uzyskane z Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego oraz z gmin partnerskich MOF. Do przygotowania diagnozy wykorzystano także dane wewnętrzne udostępnione przez poszczególne samorządy oraz ich jednostki organizacyjne, a także dane pochodzące z zasobów instytucji zewnętrznych.
Wnioski podzielone zostały zgodnie z rozdziałami diagnozy, z których każdy dotyczy innego aspektu funkcjonowania obszaru MOF Łukowa. Przedstawione są w ujęciu obiektywnym; opierają się na faktach i niezbędnych komentarzach usystematyzowanych w siedem zasadniczych działów: **położenie**, **przestrzeń i środowisko**; **demografia i potencjał społeczny**; **rynek pracy**; **potencjał gospodarczy**; **infrastruktura techniczna**; **infrastruktura społeczna i zaspokajanie potrzeb mieszkańców** oraz **jakość zarządzania i sytuacja finansowa**.
Zakres czasowy analizy w przypadku większości zagadnień obejmuje lata 2010 – 2020. Jeżeli było to możliwe, zaprezentowano nowsze informacje i dane, które wnoszą wartość dodaną do części analitycznej. W niektórych sytuacjach dane statystyczne obejmowały lata starsze, co wynika z określonej cykliczności przeprowadzania przez Główny Urząd Statystyczny badań tematycznych, np. Narodowego Spisu Powszechnego czy Powszechnego Spisu Rolnego[1].

2.1 Położenie, przestrzeń i środowisko

MOF Łukowa obejmuje obszar trzech jednostek samorządu terytorialnego z powiatu łukowskiego: gminy miejskiej Łuków, stanowiącej rdzeń przestrzenny MOF oraz gmin wiejskich Łuków i Stanin. Powierzchnia administracyjna analizowanego obszaru wynosi 50 412 ha.

[1] Nie wszystkie dane z Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2021 i Powszechnego Spisu Rolnego 2020 były dostępne w statystyce publicznej w dniu zakończenia prac nad diagnozą.

RYC. 1. MIEJSKI OBSZAR FUNKCJONALNY ŁUKOWA

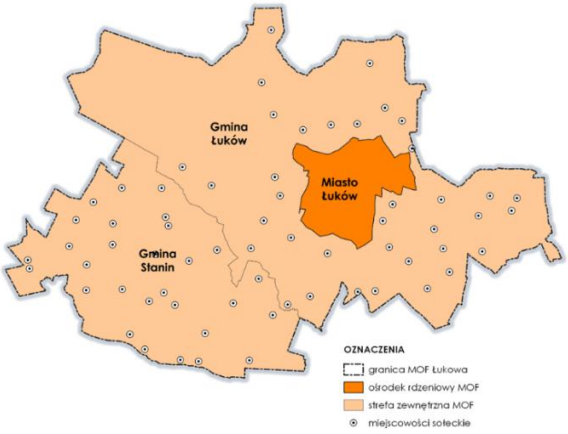

Źródło: Opracowanie własne.

Zgodnie z podziałem hydrograficznym kraju teren MOF Łukowa położony jest w obrębie zlewni Morza Bałtyckiego, w dorzeczu Wisły, w regionie wodnym Wisły Środkowej. Głównymi rzekami obszaru są Krzna Południowa i Krzna Północna.

RYC. 2. WODY POWIERZCHNIOWE NA TERENIE MOF ŁUKOWA

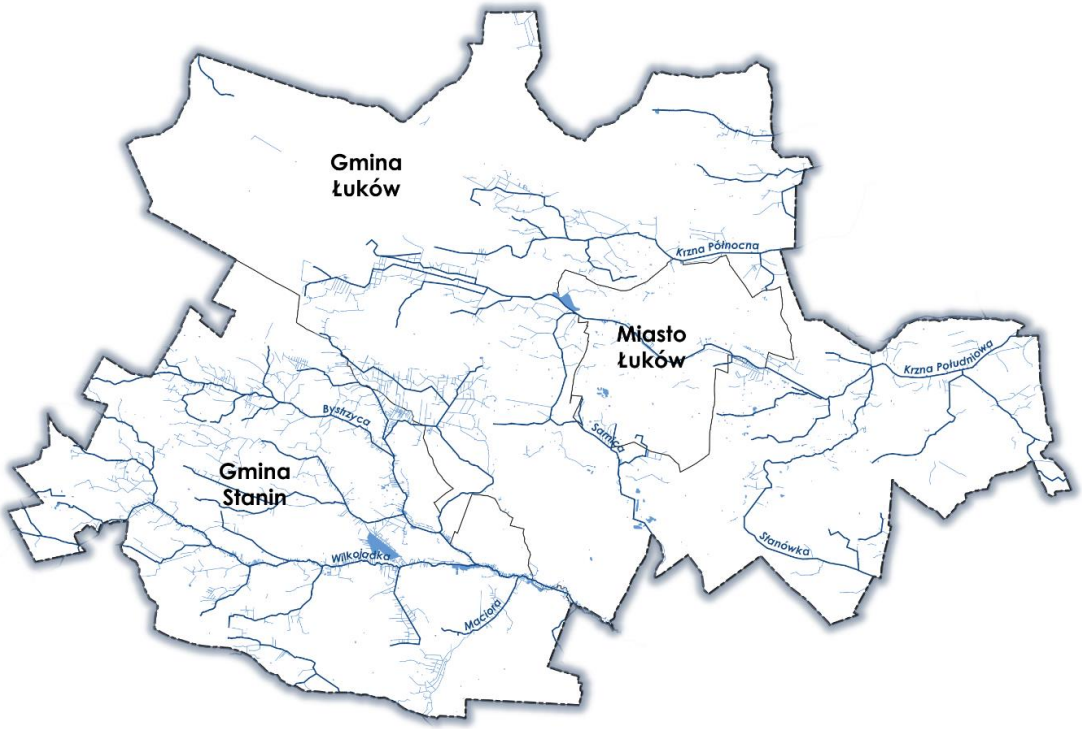

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bazy Danych Obiektów Topograficznych 10k (BDOT10k).

Potencjał przyrodniczy obszaru jest relatywnie słabszy w porównaniu z innymi regionami województwa lubelskiego - wskaźnik jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej dla obszaru partnerstwa kształtuje się zarówno poniżej średniej krajowej, jak i średniej dla województwa lubelskiego. Na dość niską wartość wskaźnika oprócz klimatu, warunków wodnych, rzeźby terenu, wpływ mają gleby, które na terenie MOF Łukowa są mało zróżnicowane – zdecydowanie dominują gleby bielicowe i pseudobielicowe wykształcone z piasków gliniastych. Wśród gruntów ornych przeważają gleby średniej i słabej jakości – IV i V klasy bonitacyjnej.

Lasy zajmują 14 088,8 ha obszaru funkcjonalnego, z czego 9 839,8 ha to grunty leśne publiczne, w większości stanowiące własność Skarbu Państwa. Najwyższym wskaźnikiem lesistości charakteryzuje się gmina Łuków - lasy stanowią 34,4% powierzchni ogólnej gminy (10 804,7 ha). Zdecydowanie mniejsza lesistość występuje w gminie Stanin (17,1%) oraz mieście Łuków (13,8%).

Na terenie MOF Łukowa znajduje się 31 udokumentowanych złóż kopalin - surowców kruszywa naturalnego (piaski i żwiry), surowców ilastych oraz piasków kwarcowych. Według danych Państwowego Instytutu Geologicznego, na koniec 2020 r., na terenie MOF eksploatowano 8 złóż surowców mineralnych.

MOF Łukowa charakteryzuje się stosunkowo dobrze rozwiniętą siecią obszarów chronionych – powierzchnia obszarów prawnie chronionych wynosi łącznie 17 606,75 ha, co stanowi 34,9% ogólnej powierzchni wszystkich gmin partnerskich.

Wody powierzchniowe na terenie MOF Łukowa badane są w ramach monitoringu rzek i zbiorników zaporowych, a prowadzone badania obejmują główne rzeki przepływające przez analizowany obszar. Obszar MOF znajduje się w granicach pięciu jednolitych części wód powierzchniowych (JCWP): Bystrzyca do Samicy, Stanówka, Krzna Południowa od źródeł do Dopływu spod Lipniaków, Krzna do Krzymoszy z Krzymoszą oraz Kostrzyń od źródeł do Dopływu z Osińskiego. Z przeprowadzonej oceny wynika, że stan/potencjał ekologiczny jednolitych części wód powierzchniowy na terenie MOF jest zły.

Z kolei wyniki badań wód podziemnych na terenie MOF Łukowa, prowadzonych w obrębie trzech jednolitych części wód podziemnych: PLGW200066, PLGW200067 oraz PLGW200075 - pokazują, że zarówno ich stan ilościowy, jak i stan chemiczny jest dobry, a badane wody odpowiadają II i III klasie czystości.

Do głównych źródeł zanieczyszczeń powietrza pochodzenia antropogenicznego występujących na terenie MOF Łukowa należą: zanieczyszczenia z sektora energetycznego (system ciepłowniczy i gazowy), zanieczyszczenia z sektora przemysłowego, związane z emisją punktową, pochodzącą z zakładów przemysłowych, zanieczyszczenia z sektora komunikacyjnego oraz zanieczyszczenia z sektora komunalno-bytowego, wynikające ze spalania paliw stałych niskiej jakości oraz odpadów indywidualnych w gospodarstwach domowych oraz kotłowniach lokalnych.

Stan jakości powietrza określa ocena roczna sporządzona na podstawie informacji o poziomach stężeń substancji zanieczyszczających powietrze. MOF Łukowa znajduje się w strefie lubelskiej, dla której w 2020 r. wartości zanieczyszczeń benzo(a)pirenem zostały określone jako odpowiednie dla klasy czystości C, co oznacza, że poziom stężeń zanieczyszczenia przekracza poziom dopuszczalny/docelowy. Główną przyczyną występowania przekroczeń jest emisja z systemów indywidualnego ogrzewania budynków oraz niekorzystne warunki meteorologiczne głównie w sezonie zimowym.

W celu poprawy jakości powierza na terenie MOF należy kontynuować realizowane działania polegające w szczególności na: likwidacji lokalnych źródeł ciepła, wymianie starych, wysokoemisyjnych urządzeń grzewczych opalanych węglem kamiennym na niskoemisyjne piece ekologiczne, termomodernizacji i termorenowacji budynków w celu zmniejszenia zapotrzebowania na ciepło, budowie, modernizacji i rozbudowie sieci cieplnej i gazowej, wykorzystaniu odnawialnych źródeł energii, rozbudowie ścieżek rowerowych, rozwoju i unowocześnianiu transportu zbiorowego, a także edukacji i informowaniu mieszkańców.

Głównym źródłem hałasu na terenie MOF Łukowa jest ruch komunikacyjny (drogowy i kolejowy). Okresowe badania, przeprowadzone przez Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w 2010 i 2020 r. wskazują, że w wybranych, badanych punktach przy trasach drogowych w Łukowie (ul. Radzyńska, ul. Wyszyńskiego, ul. Warszawska) występują przekroczenia dopuszczalnego poziomu

dźwięku. Uciążliwość hałasu kolejowego jest mniej odczuwana przez mieszkańców obszaru z uwagi na lokalizację linii kolejowej poza terenami gęstej zabudowy.

MOF Łukowa był na przestrzeni stuleci miejscem ścierania się różnych kultur i narodowości. Legitymuje się bogatą przeszłością historyczną i dziedzictwem kulturowym. O przeszłości historycznej tych ziem świadczą zachowane zabytki - obiekty i ich zespoły, które posiadają wysoką wartość kulturową. Zgodnie z wykazem zabytków wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych województwa lubelskiego i do rejestru zabytków archeologicznych województwa lubelskiego na terenie MOF znajduje się 15 obiektów zabytkowych lub zespołów obiektów oraz dwa stanowiska archeologiczne. Na dziedzictwo kulturowe obszaru składają się przede wszystkim dwa barokowe zespoły kościelno-klasztorne z XVIII w. – pobernardyński i popijarski w Łukowie, zespół pobernardyński w Jeleńcu (gmina Stanin), obiekty sakralne, zespoły dworskie i podworskie, cmentarze oraz obiekty użyteczności publicznej. Ważną instytucją, będącą źródłem wiedzy o regionie łukowskim, jego historii i kulturze, jest Muzeum Regionalne w Łukowie.

Obiekty zabytkowe – wpisane do wojewódzkiego rejestru zabytków – z jednej strony stanowią oczywisty potencjał, jeśli chodzi o dziedzictwo kulturowe, z drugiej strony jednak bardzo często znajdują się w złym stanie technicznym, wymagającym szerokich prac konserwatorsko-remontowych. W ostatnich latach udało się poprawić stan najcenniejszych zabytków MOF. Konieczne jest jednak dokończenie inwestycji w tym zakresie oraz zadbanie o pozostałe budynki historyczne. Odnowienie zabytków nie tylko pomoże w zachowaniu i chronieniu dziedzictwa kulturowego, lecz również stworzy możliwość wykorzystywania ich jako miejsca wypoczynku i rekreacji. Może to być doskonały sposób na przyciągnięcie turystów oraz zapewnienie korzyści mieszkańcom. Rewitalizacja tych obiektów przyczyni się również do przywrócenia życia i aktywności gospodarczej zaniedbanym terenom.

2.2 Demografia i potencjał społeczny

Zgodnie z danymi statystycznymi MOF Łukowa w końcu 2021 r. zamieszkiwało łącznie 57 205 osób, przy czym miasto Łuków skupia ponad połowę ludności wyznaczonego obszaru (51,0%).

Na przestrzeni ostatnich lat na terenie MOF Łukowa odnotowuje się relatywnie niewielki, lecz systematyczny spadek liczby ludności – od 2010 r. liczba mieszkańców tego terenu zmniejszyła się o 1,6% ludności. Należy przy tym zauważyć, że w badanym okresie zarówno w mieście Łuków, jak i w gminie Stanin nastąpił spadek liczby ludności (o odpowiednio 5,4% i 2,2%), natomiast gmina Łuków zyskała nowych mieszkańców (5,6%). Zgodnie z prognozą demograficzną GUS dla województwa lubelskiego w latach 2021-2030 nastąpi dalszy spadek liczby ludności MOF Łukowa – w 2030 r. obszar analizy będzie zamieszkiwało 56 397 osób, czyli o 1,8% ludności mniej w porównaniu do roku 2020. Prognozowany spadek ludności dotyczy miasta Łuków i gminy Stanin, natomiast liczba mieszkańców gminy Łuków będzie nadal rosła.

WYKRES 1. ZMIANA LICZBY LUDNOŚCI W STOSUNKU DO 2010 R. NA TERENIE MOF ŁUKOWA, POWIATU ŁUKOWSKIEGO I WOJ. LUBELSKIEGO (%)

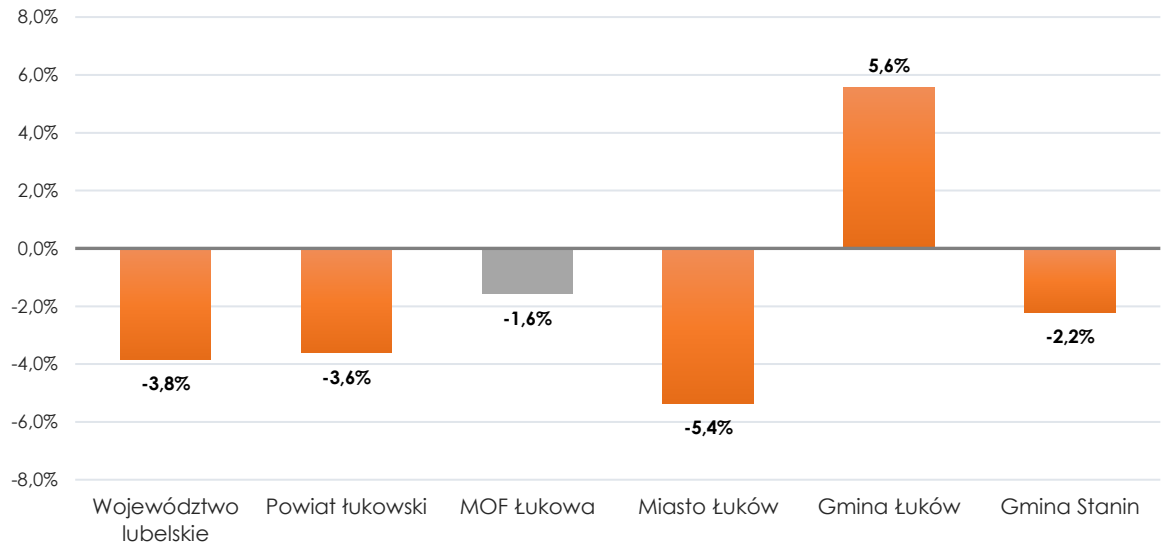

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Wskaźnikiem wyróżniającym obszar na tle województwa lubelskiego jest dodatni przyrost naturalny, w wyniku którego w 2020 r. liczba mieszkańców MOF Łukowa zwiększyła się o 15 osób, przy czym w mieście Łuków oraz gminie Stanin odnotowano wartości ujemne, natomiast na obszarze gminy Łuków – dodatni przyrost naturalny. Warto również zauważyć, iż pomimo, że przyrost naturalny na terenie MOF w latach 2010-2020 stale utrzymywał wartość dodatnią, to w ostatnich trzech latach znacząco się zmniejszył. Podobnie kształtuje się trend dotyczący współczynnika przyrostu naturalnego, który na terenie MOF Łukowa w 2020 r. wyniósł 0,3‰ (wobec minus 1,3‰ w powiecie łukowskim oraz minus 4,4‰ w województwie lubelskim). Porównując dane poszczególnych jednostek samorządu terytorialnego wchodzących w skład MOF należy zwrócić uwagę na rozbieżności wskaźnika przyrostu naturalnego na 1 000 mieszkańców, związane z wyższym wskaźnikiem zgonów na obszarze miejskim i niższym wskaźnikiem urodzeń, wynikającym m.in. z niekorzystnej struktury wiekowej ludności miasta.

WYKRES 2. SALDO PRZYROSTU NATURALNEGO W LATACH 2010-2020 NA TERENIE MOF ŁUKOWA (OSOBY)

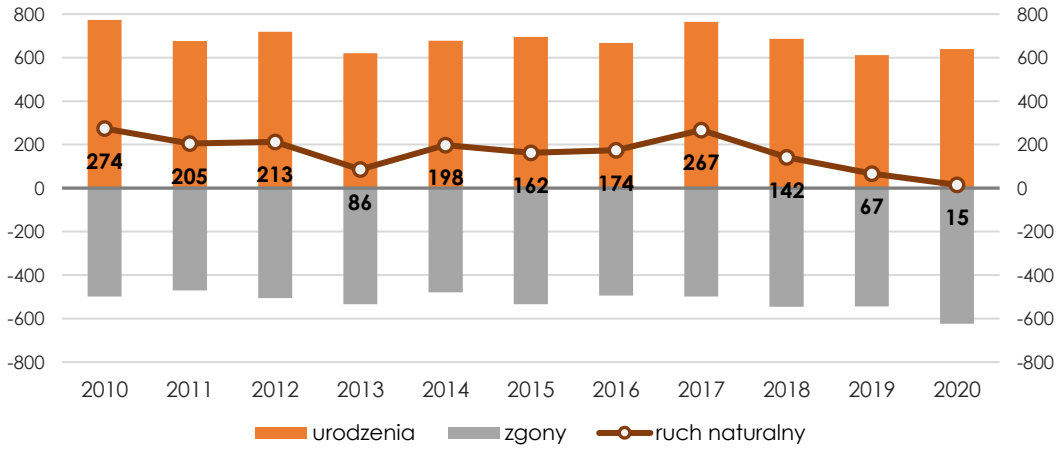

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Problemem w odniesieniu do sytuacji demograficznej obszaru jest natomiast odpływ migracyjny ludności. Saldo migracji od 2010 r. na terenie MOF Łukowa niezmiennie przyjmuje wartości ujemne,

a w 2020 r. osiągnęło wartość minus 312 osób. Należy przy tym zauważyć, że na ujemne saldo migracji MOF wpływ wywarł głównie odpływ mieszkańców z miasta Łuków (w 2020 r. wyniósł minus 240 osób). Przyczyny tego stanu rzeczy należy upatrywać m.in. w osadnictwie mieszkańców miasta na terenie gminy Łuków, co znajduje odzwierciedlenie w relatywnie korzystnym saldzie migracji gminy, wynoszącym minus 8 osób w 2020 r., a także odpływem ludności poza obszar funkcjonalny. Współczynnik salda migracji na analizowanym terenie w 2020 r. osiągnął wartość minus 5,4‰, wobec minus 5,3‰ w powiecie łukowskim oraz minus 2,1‰ w województwie lubelskim.

RYC. 3. ZMIANA LICZBY LUDNOŚCI W LATACH 2010-2020 W GMINACH WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO

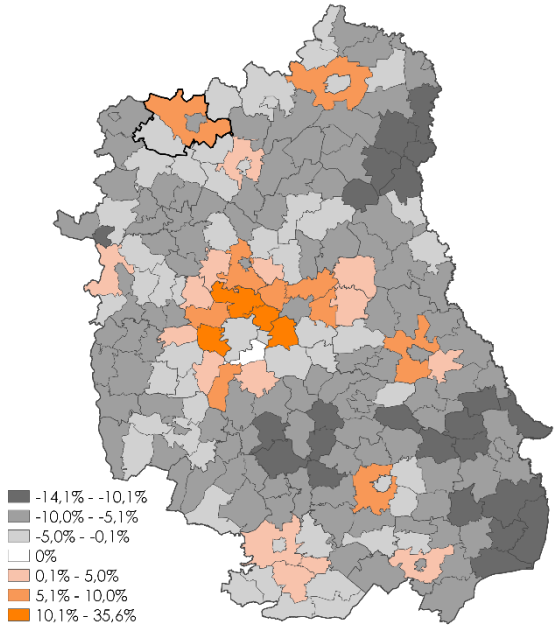

RYC. 4. ZMIANA LICZBY LUDNOŚCI W LATACH 2020-2030 W GMINACH WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO

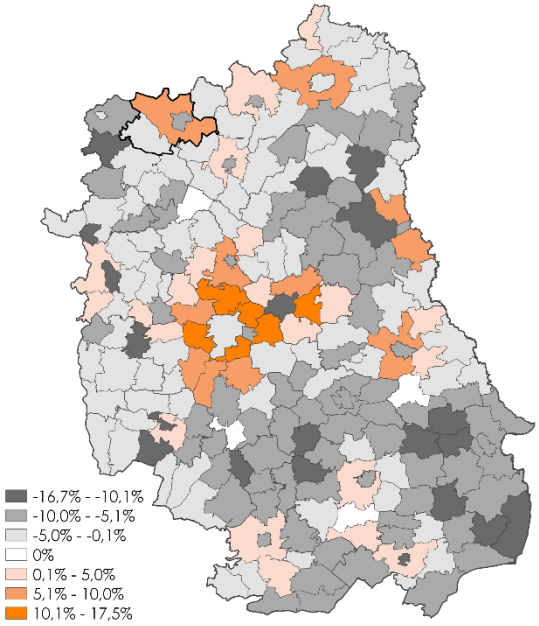

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Biorąc pod uwagę podstawowe wskaźniki demograficzne miasto Łuków charakteryzuje dość korzystna sytuacja w świetle trendów obserwowanych w pozostałych ośrodkach lokalnych. Należy również zwrócić uwagę na wieloletni trend zmiany liczby mieszkańców w przeliczeniu na 1 000 osób wynoszący minus 5,4%, który w Łukowie jest relatywnie korzystny.

Ponadto, w porównaniu do pozostałych ośrodków lokalnych województwa lubelskiego, miasto Łuków cechuje się najkorzystniejszym, choć ujemnym, współczynnikiem przyrostu naturalnego (minus 1,0‰). Jednocześnie współczynnik migracji obliczony dla Łukowa jest zdecydowanie najniższy w grupie porównawczej (minus 8,1‰). Jest to zjawisko bardzo negatywne, w szczególności ze względu na fakt, że migracja jest procesem selektywnym – wyraźnie wyższe od średnich są wskaźniki migracji dla ludzi młodych, o wyższym poziomie wykształcenia. W rezultacie znaczące ujemne saldo migracji może oznaczać odpływ najlepszej, z punktu widzenia ekonomicznej przyszłości obszaru, części jego mieszkańców. Nie dość, że obserwuje się w takiej sytuacji odpływ ludzi o wysokim potencjale, to dodatkowo w przyśpieszonym tempie postępuje proces starzenia się społeczności, także za sprawą spadającego przyrostu naturalnego, będącego konsekwencją odpływu kobiet w wieku produkcyjnym.

RYC. 5. WSPÓŁCZYNNIK PRZYROSTU NATURALNEGO W GMINACH WOJ. LUBELSKIEGO W 2020 R. (%)

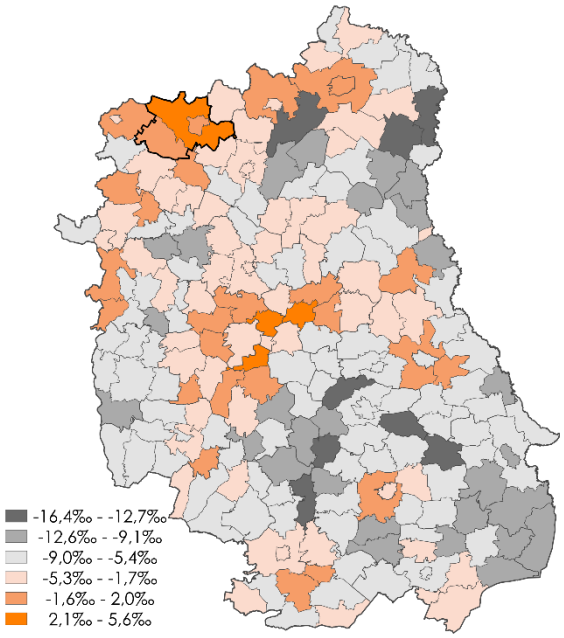

RYC. 6. WSPÓŁCZYNNIKA SALDA MIGRACJI W GMINACH WOJ. LUBELSKIEGO W 2020 R. (%)

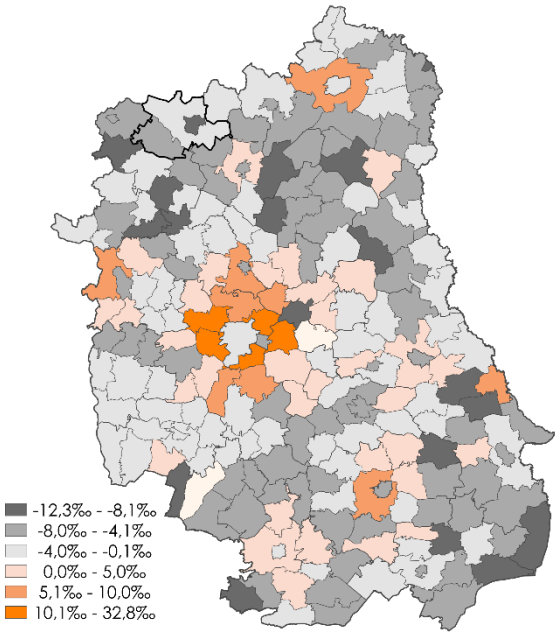

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Analiza danych dotyczących struktury demograficznej MOF wskazuje na utrzymującą się niekorzystną strukturę wiekową populacji - spadek liczby osób w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym oraz zwiększanie się grupy osób starszych. Proces demograficznego starzenia się społeczeństwa wynika bezpośrednio z niskiego przyrostu naturalnego, zwłaszcza z malejącej dzietności, przy jednocześnie wydłużającym się okresie przeciętnego dalszego trwania życia. W skali obszaru niekorzystne zmiany demograficzne są bardziej widoczne na terenie miasta Łuków niż na terenach wiejskich.

WYKRES 3. UDZIAŁ LUDNOŚCI WEDŁUG EKONOMICZNYCH GRUP WIEKU W LUDNOŚCI OGÓŁEM W 2020 R. NA TERENIE MOF ŁUKOWA (%)

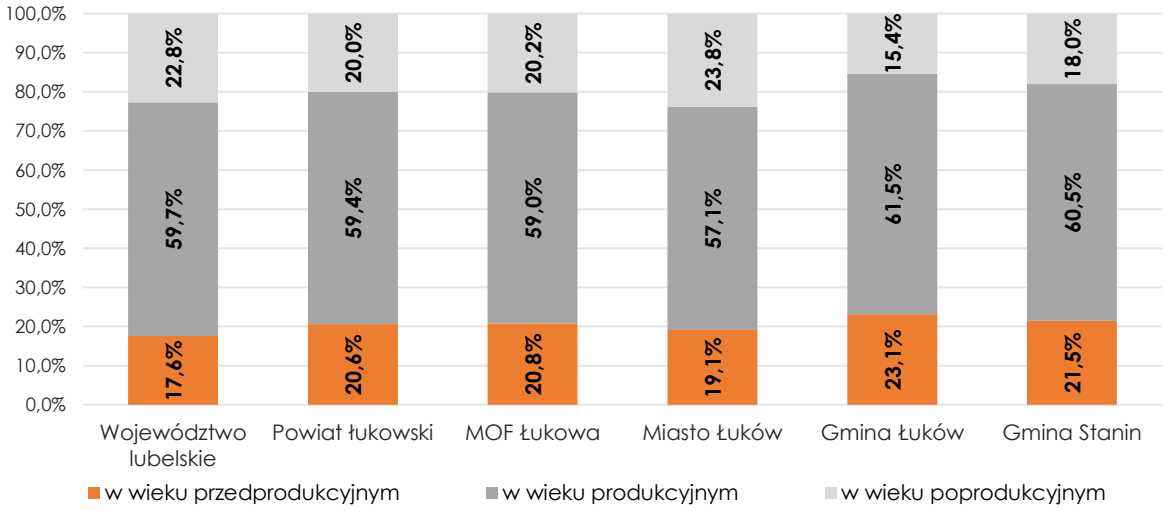

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Na podstawie przytoczonych danych można zdiagnozować tendencje w procesach demograficznych zachodzących w ośrodku rdzeniowym – Mieście Łuków i gminach sąsiadujących. Suburbanizacja, jaka dokonała się na analizowanym obszarze, znacząco pogorszyła sytuację demograficzną miasta centralnego, jednocześnie powodując odmłodzenie populacji w gminach Łuków i Stanin, gdzie

napłynęło najwięcej ludzi młodych, w wieku produkcyjnym. Prognozy demograficzne wskazują, że tendencje te będą się pogłębiać, co w perspektywie może skutkować problemami społecznymi i gospodarczymi. Warto natomiast podkreślić, że w porównaniu do pozostałych ośrodków lokalnych w regionie Miasto Łuków wyróżnia się relatywnie korzystnymi wskaźnikami obciążenia demograficznego – niższe wartości obserwuje się jedynie w Radzyniu Podlaskim.

RYC. 7. LUDNOŚĆ W WIEKU POPRODUKCYJNYM NA 100 OSÓB W WIEKU PRODUKCYJNYM W GMINACH WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO W 2020 R. (%)

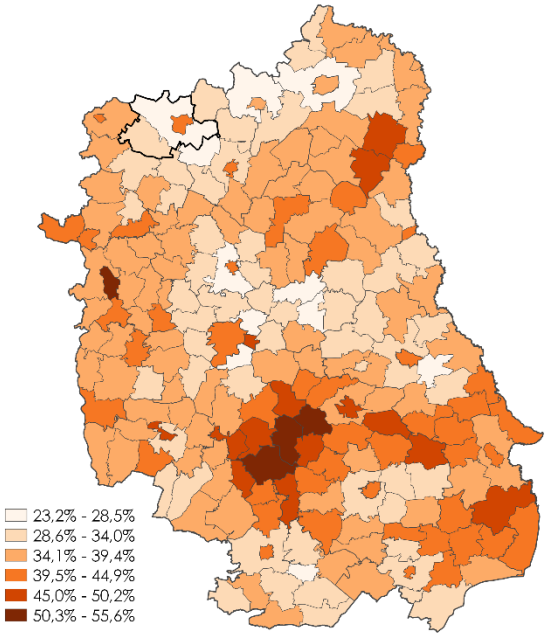

RYC. 8. UDZIAŁ LUDNOŚĆ W WIEKU 65 LAT I WIĘCEJ W POPULACJI OGÓŁEM W GMINACH WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO W 2020 R. (%)

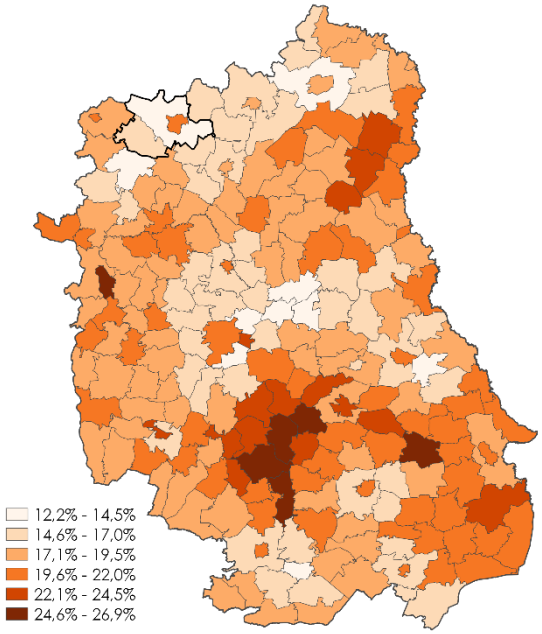

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Uwzględniając wyniki prognozy demograficznej, w tym zmieniającą się strukturę ludności, konieczne jest dostosowanie działań związanych z rozwojem infrastruktury społecznej do potrzeb powiększającej się społeczności osób starszych, a także rozwój usług społecznych z zakresu opieki i aktywizacji osób starszych i długotrwale chorych. Należy również założyć, że w kolejnych latach będzie wzrastało zapotrzebowanie na różne formy wsparcia seniorów, tj. usługi w miejscu zamieszkania, placówki pobytu całodobowego oraz wsparcia środowiskowego.

Kobiety stanowią 50,8% ogólnej liczby ludności MOF Łukowa, a wskaźnik feminizacji wynosi 103. W skali obszaru najwyższym wskaźnikiem feminizacji charakteryzuje się miasto Łuków (109), najniższym zaś gmina Łuków (97), co jest powiązane ze strukturą wieku ludności tych jednostek.

Kapitał ludzki stanowi jeden z kluczowych elementów rozwoju jednostek samorządu terytorialnego. Istotnym miernikiem kapitału ludzkiego jest poziom wykształcenia ludności. Według Narodowego Spisu Powszechnego z 2011 r., w porównaniu do średniej w województwie lubelskim, udziały osób z wykształceniem wyższym, średnim i policealnym w powiecie łukowskim były znacznie niższe.

Analiza dostępnych danych pokazuje również znaczące różnice w wykształceniu mieszkańców obszarów wiejskich i miejskich na terenie powiatu łukowskiego - struktura wykształcenia mieszkańców miast jest bowiem wyraźnie przesunięta w kierunku wyższych poziomów edukacji, natomiast na wsi większy jest udział osób z niższymi poziomami wykształcenia.

Wskaźnikiem kapitału ludzkiego są także dane o wynikach egzaminu ósmoklasisty i egzaminu maturalnego. Dane dotyczące wstępnych wyników egzaminu ósmoklasisty z 2021 r. pozakazują, że

średnie wyniki uczniów klas ósmych z obszaru MOF Łukowa były zbliżone do średnich wyników w powiecie i w regionie.

Zdawalność egzaminów maturalnych w 2021 r. w Łukowie również zbliżona była do zdawalności w całym powiecie łukowskim, lecz jednocześnie była wyraźnie wyższa od zdawalności w województwie lubelskim.

WYKRES 4. WYNIKI EGZAMINU ÓSMOKLASISTY W SZKOŁACH NA TERENIE MOF ŁUKOWA, POWIATU ŁUKOWSKIEGO I WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO W 2021 R. (%)

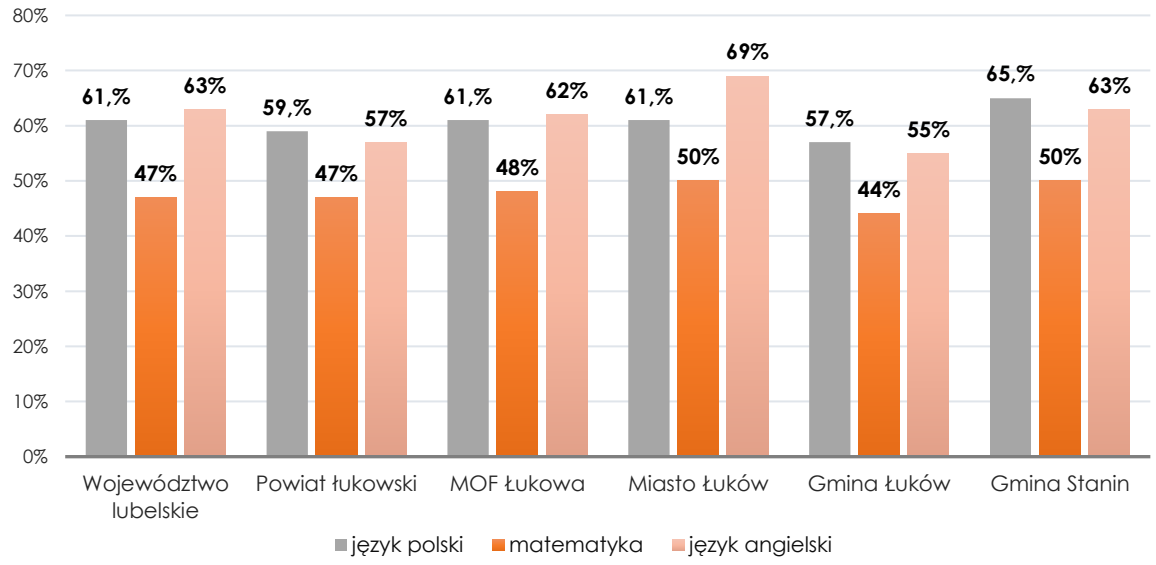

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Krakowie.

Jakość kapitału społecznego oraz zaangażowanie lokalnej społeczności w proces zarządzania jednostkami samorządu terytorialnego jest obecnie jednym z głównych przejawów dobrego zarządzania na poziomie lokalnym. Za swoisty miernik społeczeństwa obywatelskiego i poziomu kapitału społecznego należy uznać frekwencję w wyborach powszechnych, w tym przede wszystkim w wyborach samorządowych, mających przełożenie na kierunki i charakter działań podejmowanych przez władze publiczne na rzecz rozwoju lokalnego. Frekwencja w wyborach samorządowych w 2018 r., obliczona dla MOF Łukowa, była zdecydowanie niższa od danych dla powiatu łukowskiego, lecz jednocześnie znacznie wyższa od średniej frekwencji w województwie lubelskim. Natomiast w porównaniu do pozostałych ośrodków lokalnych województwa lubelskiego Miasto Łuków cechuje się relatywnie wysoką frekwencją wyborczą – nieznacznie wyższe wyniki odnotowano jedynie w Radzyniu Podlaskim.

WYKRES 5. FREKWENCJA WYBORCZA W WYBORACH SAMORZĄDOWYCH W 2018 R. NA TERENIE MOF ŁUKOWA, POWIATU ŁUKOWSKIEGO I WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO (%)

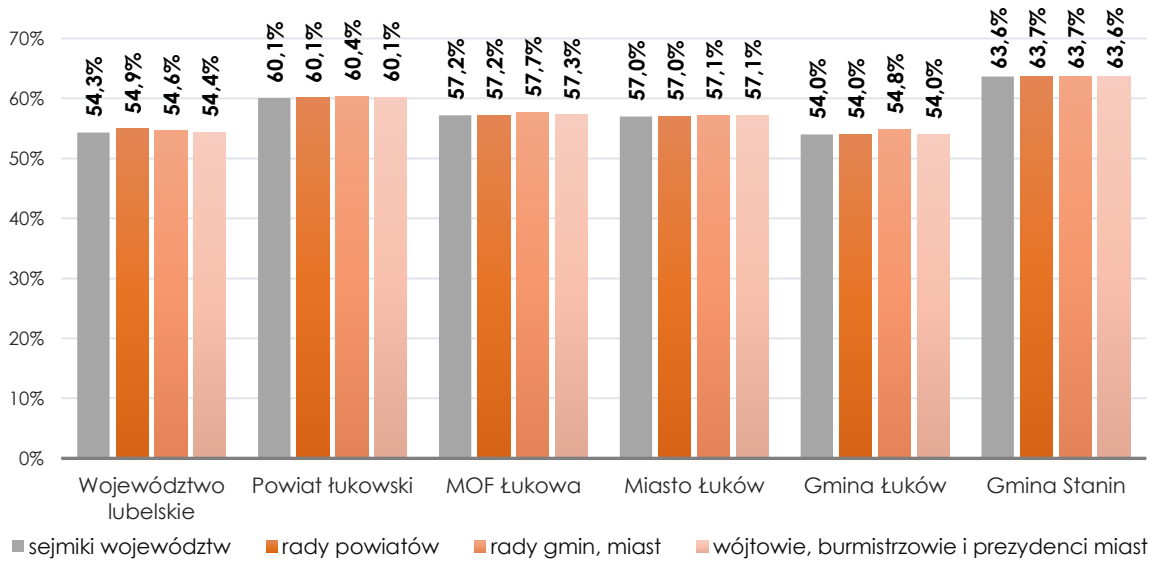

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Krakowie.

Jako mierniki ilustrujące pewien aspekt kapitału społecznego można zastosować również wskaźniki dotyczące liczby stowarzyszeń, organizacji społecznych i fundacji na 1 000 osób oraz aktywności gospodarczej. W 2020 r. liczba organizacji pozarządowych w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców wyniosła 2,7 i była mniejsza w porównaniu ze średnią w powiecie łukowskim (3,0) oraz w województwie lubelskim (3,9). Również miasto Łuków wypada niekorzystnie pod względem wskaźnika prezentującego liczbę fundacji, stowarzyszeń i organizacji w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców w porównaniu do pozostałych ośrodków lokalnych. W 2020 r. przedmiotowy wskaźnik w Łukowie osiągnął wartość 2,5 i był zdecydowanie najniższy.

WYKRES 6. LICZBA ORGANIZACJI POZARZĄDOWYCH NA 1 000 MIESZKAŃCÓW W 2020 R. NA TERENIE MOF ŁUKOWA, POWIATU ŁUKOWSKIEGO I WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO (%)

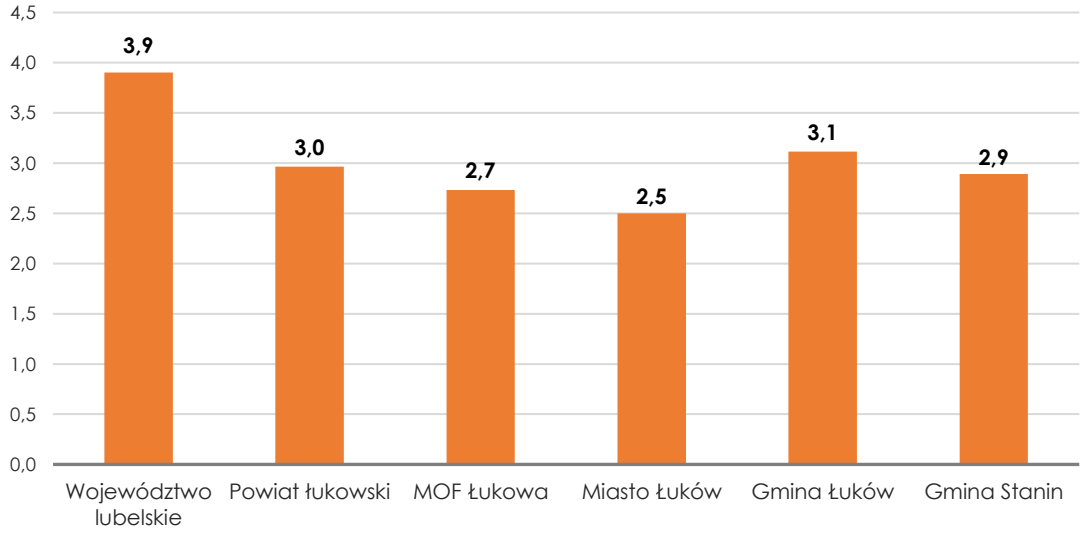

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Należy zauważyć, że poziom przedsiębiorczości obszaru, mierzony liczbą osób fizycznych podejmujących działalność gospodarczą, jest stosunkowo wysoki. Wartości wskaźników dotyczących liczby osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na 1 000 mieszkańców oraz na 100 osób w wieku produkcyjnym obliczone dla MOF Łukowa były zdecydowanie wyższe od wartości dla powiatu łukowskiego oraz województwa lubelskiego. Miasto Łuków, na tle pozostałych ośrodków lokalnych, również wyróżnia się wysokimi wskaźnikami przedsiębiorczości mieszkańców – wyższe wartości wskaźników odnotowano jedynie w Tomaszowie Lubelskim.

WYKRES 7. OSOBY PROWADZĄCE DZIAŁALNOŚĆ GOSPODARCZĄ NA 1 000 MIESZKAŃCÓW ORAZ 100 OSÓB W WIEKU PRODUKCYJNYM W 2020 R. NA TERENIE MOF ŁUKOWA, POWIATU ŁUKOWSKIEGO I WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO (OSOBY)

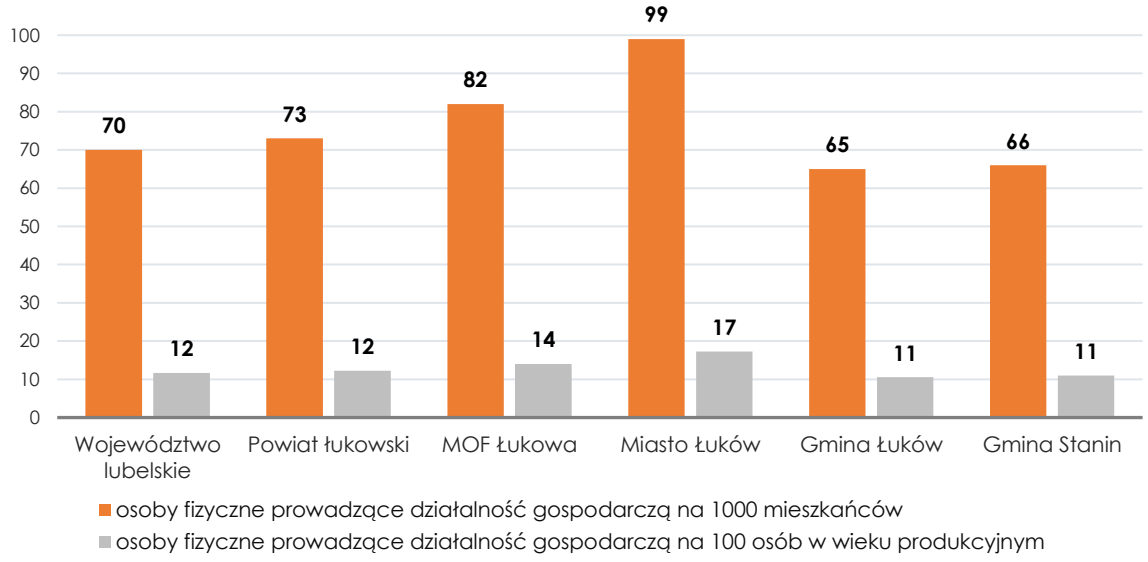

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Analiza danych demograficznych wskazuje na konieczność podjęcia działań w zakresie zahamowania odpływu ludności z terenu MOF, powstrzymania negatywnych trendów demograficznych związanych ze starzeniem się społeczeństwa, a także rozwój kapitału ludzkiego oraz kapitału społecznego obszaru.

2.3 Rynek pracy

Według danych GUS w 2020 r. zbiorowość osób pracujących na terenie MOF Łukowa wynosiła 13 330 osób (6 508 kobiet i 6 822 mężczyzn), przy czym 70,2% pracujących stanowili mieszkańcy miasta Łuków.

W stosunku do roku 2010 liczba pracujących wzrosła o 2 691 osób (25,3%), przy czym na obszarze wiejskim (w gminie Łuków i gminie Stanin) pracujących systematycznie przybywało - w latach 2010-2020 liczba osób pracujących zwiększyła się blisko dwukrotnie, natomiast fluktuacje w liczbie pracujących MOF były wynikiem zmian zachodzących na obszarze miasta Łuków, gdzie od 2010 r. liczba pracujących zwiększyła się jedynie o 1,3%.

Wskaźnik zatrudnienia, prezentujący liczbę osób pracujących na 1 000 mieszkańców w 2020 r., wynosił 232 osoby (wobec 175 w powiecie łukowskim oraz 189 na terenie całego województwa lubelskiego). W badanym okresie na terenie MOF nastąpił wzrost przedmiotowego wskaźnika, przy czym na obszarze gmin wiejskich odnotowano wyraźny wzrost jego wartości, natomiast na obszarze miasta wzrost był niewielki i spowodowany nie tyle zwiększeniem się liczby osób pracujących, lecz przede wszystkim spadkiem mieszkańców Łukowa.

Należy jednak wskazać, że w porównaniu do pozostałych ośrodków lokalnych Miasto Łuków wyróżnia się relatywnie wysoką wartością wskaźnika zatrudnienia oraz najwyższym przyrostem pracujących w stosunku do roku 2010 r.

WYKRES 8. LICZBA PRACUJĄCYCH NA TERENIE MOF ŁUKOWA W LATACH 2010-2020 (OSOBY)

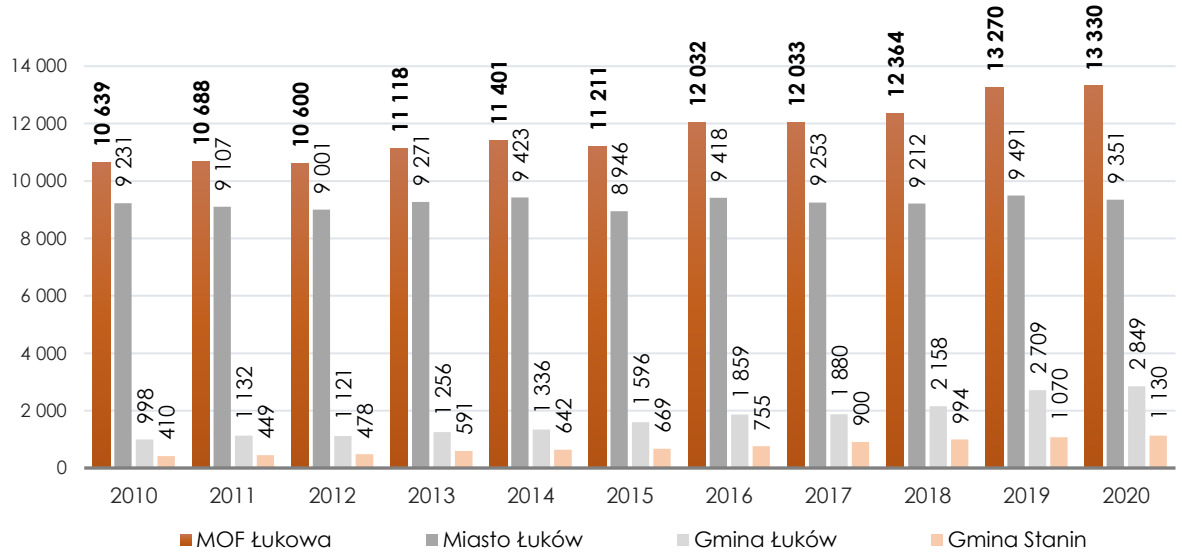

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

WYKRES 9. LICZBA PRACUJĄCYCH NA 1 000 MIESZKAŃCÓW W 2020 R. NA TERENIE MOF ŁUKOWA, POWIATU ŁUKOWSKIEGO I WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO (OSOBY)

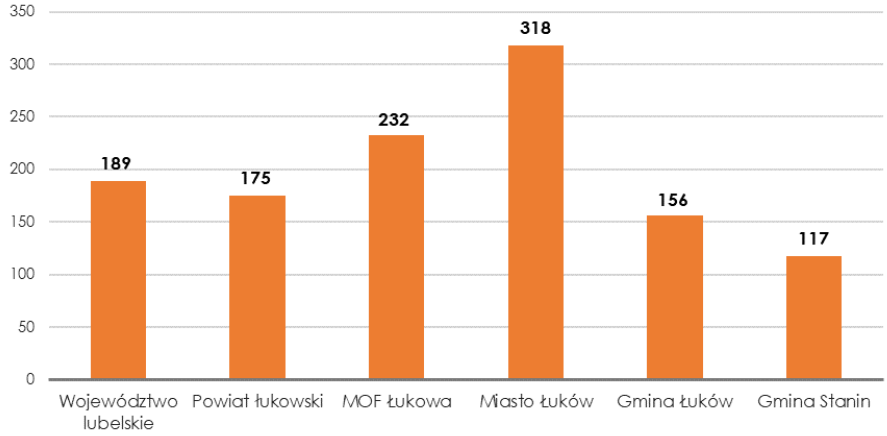

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

O relatywnie korzystnej sytuacji na rynku pracy – poza wzrostem liczby pracujących – świadczą dane dotyczące bezrobocia. Według stanu na koniec czerwca 2021 r. na obszarze funkcjonalnym zarejestrowanych było 1 044 bezrobotnych, z czego większy odsetek stanowiły kobiety (53,9%). Podobnie do obserwowanego trendu w województwie lubelskim w latach 2010-2019 liczba osób bezrobotnych na terenie MOF Łukowa systematycznie spadała, natomiast w 2020 r. – w porównaniu do roku 2019 r. – liczba bezrobotnych zwiększyła się o 18,4%. Wzrost liczby zarejestrowanych bezrobotnych w tym okresie odnotowano również w powiecie łukowskim (13,3%) oraz w województwie lubelskim (10,3%). Analiza danych wskazuje, że wpływ na wzrost liczby bezrobotnych miało niewątpliwie spowolnienie gospodarcze wywołane pandemią COVID-19. Pozytywny jest natomiast fakt, że w I półroczu 2021 r. na terenie MOF Łukowa ponownie odnotowano spadek liczby osób bezrobotnych (o 14,2% w porównywaniu do końca 2020 r.).

Wskaźnik bezrobocia (mierzony stosunkiem liczby osób bezrobotnych zarejestrowanych do liczby osób w wieku produkcyjnym) na obszarze funkcjonalnym w 2020 r. wyniósł 3,6 i jego wartość była nieznacznie wyższa od wartości wskaźnika dla powiatu łukowskiego (3,5), a jednocześnie wyraźnie niższa od wartości dla województwa lubelskiego (6,1).

WYKRES 10. LICZBA BEZROBOTNYCH NA 100 MIESZKAŃCÓW W WIEKU PRODUKCYJNYM W 2020 R. NA TERENIE MOF ŁUKOWA, POWIATU ŁUKOWSKIEGO I WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO (OSOBY)

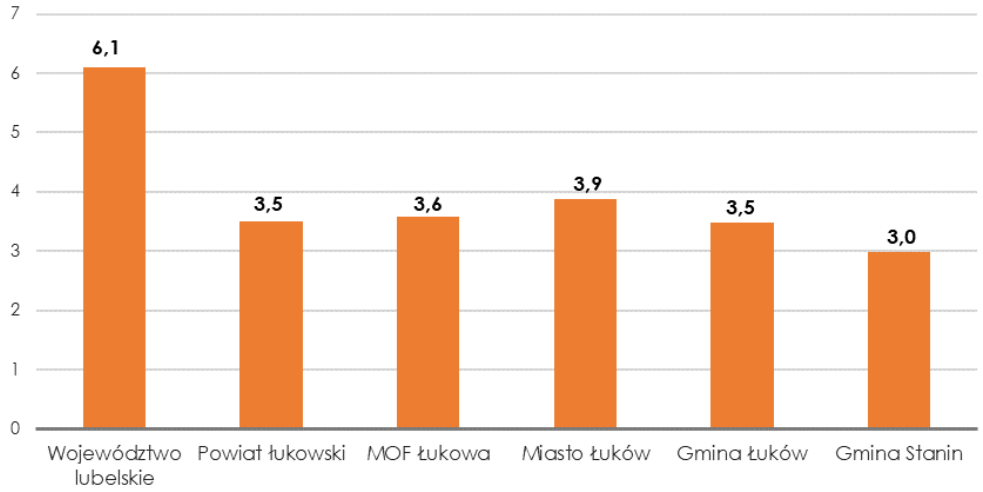

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Mimo wzrostu liczby osób pracujących i jednoczesnego spadku liczby osób bezrobotnych w ostatnich latach, obszar zmaga się z licznymi problemami związanymi ze strukturą bezrobocia. Najistotniejszym problemem jest bezrobocie długotrwałe, dotykające blisko połowy zarejestrowanych bezrobotnych oraz bezrobocie ludzi młodych, do 30 roku życia. Problemem rynku pracy w MOF Łukowa pozostaje wciąż niedopasowanie do potrzeb pracodawców kwalifikacji osób poszukujących pracy.

WYKRES 11. STRUKTURA BEZROBOCIA W 2020 R. NA TERENIE MOF ŁUKOWA, POWIATU ŁUKOWSKIEGO I WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO (OSOBY)

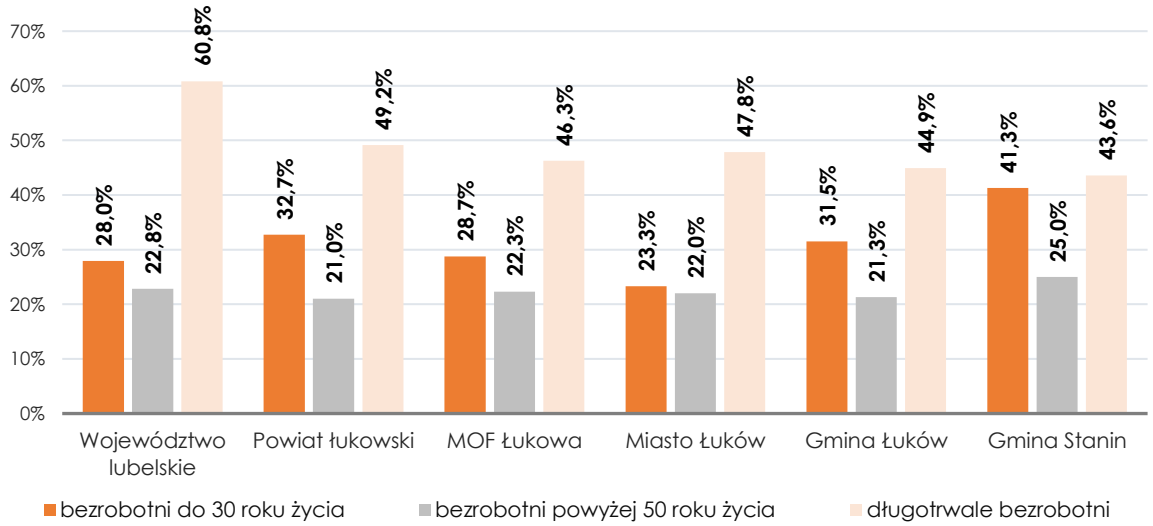

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Wskaźnik bezrobocia obliczony dla Miasta Łuków w 2020 r. osiągnął wartość 3,9 i był zdecydowanie najniższy w porównaniu do pozostałych ośrodków lokalnych. Na tle pozostałych ośrodków lokalnych Łuków wyróżnia się również najniższym odsetkiem osób długotrwale bezrobotnych.

2.4 Potencjał gospodarczy

MOF Łukowa jest obszarem zróżnicowanym w zakresie form i sektorów prowadzenia działalności gospodarczej i rolniczej. W ostatnich latach widoczny jest jednak postępujący proces przekształcania obszaru wiejskiego MOF Łukowa w kierunku wielofunkcyjności (zmiana struktury źródeł dochodów gospodarstw domowych, mała liczba dużych gospodarstw rolnych, korzystne perspektywy dla rozwoju przedsiębiorstw, które mimo stosunkowo niskiej liczebności wykazują o wiele wyższą dynamikę wzrostu niż w przypadku podmiotów zarejestrowanych w mieście, stabilny wzrost liczby osób pracujących).

Według danych GUS uzyskanych w ramach Powszechnego Spisu Rolnego z 2010 r. na terenie MOF Łukowa funkcjonowało 5 588 gospodarstw rolnych, z czego 5 056 gospodarstw prowadziło działalność rolniczą. Zdecydowana większość gospodarstw rolnych prowadzących działalność rolniczą znajdowała się na terenie gmin wiejskich. Pod względem wielkości dominowały małe gospodarstwa rolne o powierzchni do 1 ha włącznie oraz od 1 do 5 ha.

TABELA 1. GOSPODARSTWA ROLNE NA TERENIE MOF ŁUKOWA WEDŁUG GRUP OBSZAROWYCH

Liczba gospodarstw rolnych								
Grupy obszarowe gospodarstw rolnych	**MOF Łukowa**		**Miasto Łuków**		**Gmina Łuków**		**Gmina Stanin**	
	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%
do 1 ha	559	11,1%	58	13,7%	331	11,8%	170	9,3%
1 - 5 ha	2 504	49,5%	300	70,9%	1 425	50,9%	779	42,5%
5 ha i więcej	1 993	39,4%	65	15,4%	1 046	37,3%	882	48,2%
Ogółem	5 056	100,0%	423	100,0%	2 802	100,0%	1 831	100,0%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Wiodącym kierunkiem produkcji rolnej jest produkcja zwierzęca. W zakresie upraw dominują zboża, a wśród nich, pszenżyto, owies i żyto. Przewaga takich kierunków upraw w stosunkowo niewielkich gospodarstwach nie jest zjawiskiem korzystnym – małe gospodarstwa (do 5 ha) mogą być bardzo opłacalne pod warunkiem prowadzenia produkcji warzyw, owoców, produkcji wyspecjalizowanej i ekologicznej. Jednak, zgodnie z danymi Inspekcji Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych, na terenie MOF Łukowa na koniec 2019 r. zarejestrowanych było jedynie 11 producentów prowadzących działalność w zakresie rolnictwa ekologicznego.

Wskaźnik przedsiębiorczości obszaru, obrazujący liczbę podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 1 000 mieszkańców, na koniec 2020 r. wyniósł 102 i był istotnie wyższy od średniej wartości dla powiatu łukowskiego (92) i województwa lubelskiego (89). Należy jednak zauważyć, że zdecydowanie większą wartość wskaźnik ten przyjął w mieście Łuków (125 podmiotów na 1 000 mieszkańców), niż w gminach wiejskich (77).

Zdecydowana większość – 97,0% - zarejestrowanych podmiotów działała w sektorze prywatnym. Najliczniejszą grupę stanowiły osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą – ich udział wyniósł 83,6% ogółu podmiotów prywatnych. W latach 2010-2020 liczba osób prowadzących działalność

gospodarczą na terenie MOF systematycznie się zwiększała i w stosunku do 2010 r. wzrosła o 11,5%, przy czym zdecydowanie większą dynamikę wzrostu można zaobserwować na terenie gmin wiejskich.

W strukturze podmiotów gospodarki narodowej w gminach partnerskich dominowały mikroprzedsiębiorstwa o liczbie pracujących do 9 osób – stanowiły one 96,3% zarejestrowanych podmiotów. Podmioty małe, liczące od 10 do 49 pracujących, obejmowały 3,0%, a jednostki średnie od 50 do 249 pracujących stanowiły jedynie 0,7% wszystkich podmiotów. Ponadto w 2020 r., na obszarze Miasta Łuków, zarejestrowane były 2 podmioty zatrudniające ponad 1 000 pracowników.

W porównaniu do pozostałych ośrodków lokalnych Miasto Łuków wyróżnia się relatywnie wysokim wskaźnikiem przedsiębiorczości. Należy jednak zauważyć, że powiat łukowski niekorzystnie wypada pod względem wskaźników dotyczących nakładów inwestycyjnych i wartości środków trwałych w przedsiębiorstwach, świadczących o kondycji przedsiębiorstw i ich potencjale rozwojowym. Ponadto od 2016 r. zarówno wartość nakładów inwestycyjnych, jak i udział nakładów przedsiębiorstw powiatu łukowskiego w regionie spada, co świadczy o zmniejszającej się konkurencyjności przedsiębiorstw z analizowanego terenu.

WYKRES 12. WSKAŹNIK PRZEDSIĘBIORCZOŚCI (LICZBA PODMIOTÓW WPISANYCH DO REJESTRU REGON NA 1 000 LUDNOŚCI) W 2020 R. NA TERENIE MOF ŁUKOWA, POWIATU ŁUKOWSKIEGO I WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO (PODMIOTY)

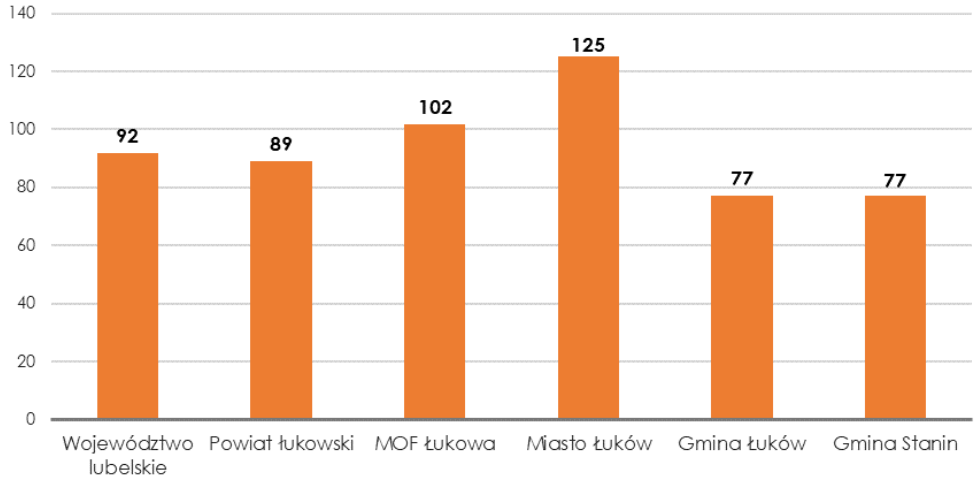

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Czynnikiem wspomagającym przedsiębiorstwa z terenu MOF może być działalność instytucji otoczenia biznesu. Na terenie MOF, oprócz placówek i oddziałów bankowych, działają m.in. następujące organizacje: Stowarzyszenie Przedsiębiorców Ziemi Łukowskiej, Stowarzyszenie Kupców Ziemi Łukowskiej, Cech Rzemiosł Różnych, Business Centre Club Loża Siedlecka, Centrum Doradztwa Finansowego, Fundacja Regionalne Inkubatory Przedsiębiorczości, Zakład Doskonalenia Zawodowego w Łukowie. Działania związane ze wsparciem przedsiębiorstw oraz osób chcących założyć działalność gospodarczą prowadzą również: Centrum Obsługi Inwestora w Urzędzie Miasta Łuków, Powiatowy Urząd Pracy w Łukowie oraz Lokalna Grupa Działania „Razem ku lepszej przyszłości" oraz Powiatowe Biuro Biznes Lubelskie.

RYC. 9. LICZBA MIEJSC NOCLEGOWYCH NA 1 000 MIESZKAŃCÓW WEDŁUG POWIATÓW W 2020 R. (MIEJSCA)

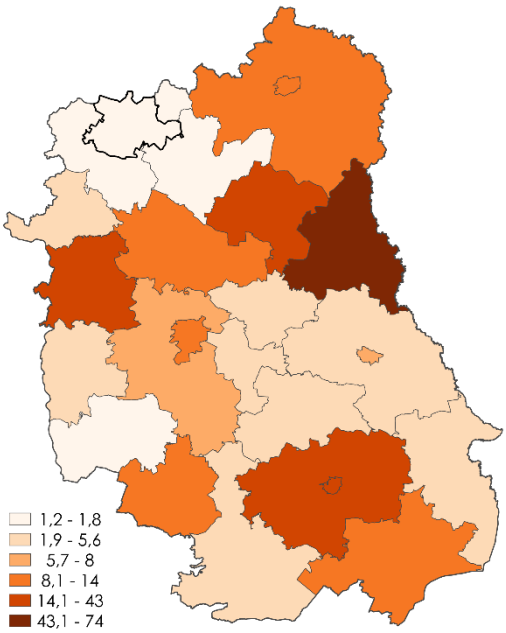

RYC. 10. LICZBA TURYSTÓW, KTÓRYM UDZIELONO NOCLEGÓW NA 1 000 MIESZKAŃCÓW WEDŁUG POWIATÓW W 2020 R. (OSOBY)

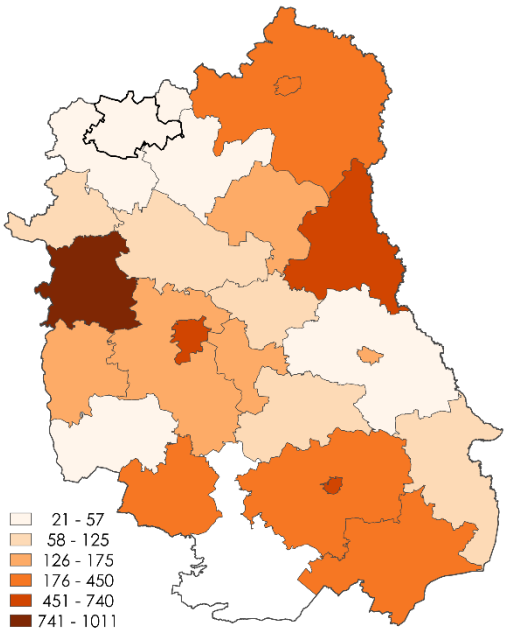

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

O atrakcyjności turystycznej decydują głównie walory turystyczne, zagospodarowanie turystyczne oraz dostępność komunikacyjna. Znaczna część terenów przyrodniczych MOF Łukowa wchodzi w skład systemu obszarów chronionych, w ramach którego wyznaczono Łukowski Obszar Chronionego Krajobrazu i Radzyński Obszar Chronionego Krajobrazu, a także cztery rezerwaty przyrody.

Według danych GUS (stan na dzień 31 lipca 2021 r.) na obszarze partnerstwa zlokalizowane były jedynie 2 obiekty zakwaterowania zbiorowego objęte statystyką publiczną: hotel w mieście Łuków oraz ośrodek szkoleniowo wypoczynkowy w gminie Łuków. W końcu lipca 2021 r. dla turystów przygotowanych było w nich 100 całorocznych miejsc noclegowych. W gminach partnerskich znajdują się również obiekty noclegowe zakwaterowania indywidualnego – kwatery prywatne i gospodarstwa agroturystyczne, nieobjęte statystyką publiczną, które mogą być miejscem odpoczynku oraz punktem wypadowym dla zwiedzania i korzystania z atrakcji dostępnych na tym obszarze.

Szlaki i trasy turystyczne istniejące na terenie MOF Łukowa mają pewien potencjał dla przyciągnięcia turystów i mogą stanowić podstawę dla kreowania nowych produktów turystycznych. Jednakże, zauważalna nieregularność w liczbie turystów oraz relatywnie krótki czas ich pobytu może świadczyć o braku spójnej oferty turystycznej na terenie MOF.

Występujące na analizowanym obszarze walory przyrodnicze i antropogeniczne w powiązaniu z czystym środowiskiem i dobrą dostępnością komunikacyjną stwarzają potencjalne warunki do rozwoju funkcji rekreacyjnych oraz turystyki weekendowej. Teren MOF Łukowa może zyskać pozycję ośrodka rekreacyjnego o znaczeniu lokalnym. Niezbędnym warunkiem w tym zakresie jest jednak stworzenie odpowiedniej infrastruktury rekreacyjnej, tworzenie nowych, sieciowych produktów turystycznych oraz prowadzenie skutecznych działań promocyjnych.

Wszystkie gminy tworzące MOF Łukowa posiadają studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego. Na obszarze miasta obowiązuje 48 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego obejmujących prawie całość terenów w jego granicach administracyjnych (96,8%). W gminie Łuków 26 miejscowych planów zagospodarowania

przestrzennego pokrywa obszar całej jednostki. Natomiast na obszarze gminy Stanin obowiązujące plany łącznie obejmują jedynie 20,1% powierzchni. Taka sytuacja planistyczna gminy uniemożliwia pełną koordynację czasoprzestrzenną realizacji zamierzeń inwestycyjnych.

Na terenie MOF Łukowa znajdują się w pełni uzbrojone tereny inwestycyjne Podstrefy Łuków Tarnobrzeskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej „EURO-PARK WISŁOSAN". Tereny inwestycyjne zlokalizowane są w zachodniej części miasta Łuków, przy ul. Strzelniczej i ul. Łapiguz oraz w gminie Łuków, w miejscowości Łazy. Podstrefa Łuków jest uzbrojona we wszelkie niezbędne media: kanalizację sanitarną i deszczową, przyłącza energetyczne, gazowe i teleinformatyczne. Obecnie w Podstrefie funkcjonują przedsiębiorstwa z branży spożywczej, budowlanej, przemysłowej i odzieżowej.

Podsumowując, należy stwierdzić, że do najważniejszych czynników wpływających na relatywnie wysoką atrakcyjność inwestycyjną obszaru należy zaliczyć:

- dogodną lokalizację w stosunku do głównych tras komunikacyjnych o znaczeniu międzynarodowym, krajowym i regionalnym,
- bliskość dużych ośrodków miejskich, takich jak Lublin, Warszawa,
- posiadanie dokumentów planistycznych, wyznaczających kierunki rozwoju przestrzennego,
- relatywnie wysoki poziom przedsiębiorczości oraz działalność instytucji otoczenia biznesu.

Gminy partnerskie w latach 2007-2013 oraz w perspektywie finansowej na lata 2014-2020 zrealizowały szereg projektów mających na celu podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej terenu MOF:

- w ramach projektu pn. „Podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej województwa lubelskiego poprzez uzbrojenie terenu inwestycyjnego w podstrefie Łuków TSSE EURO – PARK WISŁOSAN" współfinansowanego ze środków Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej 2007-2013 uzbrojono tereny inwestycyjne w miejscowości Łazy w Gminie Łuków;
- w ramach projektu pn. „Budowa infrastruktury na terenie Podstrefy Łuków" współfinansowanego ze środków Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka 2007-2013 uzbrojono w infrastrukturę techniczną tereny inwestycyjne położone w obrębie administracyjnym Miasta Łuków i Gminy Łuków (miejscowość Łazy) wchodzące w skład obszaru Podstrefy Łuków Tarnobrzeskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej;
- w ramach projektu pn. „Odnowa zdegradowanej przestrzeni miejskiej prowadząca do rozwiązania zdiagnozowanych problemów społecznych w mieście Łuków" współfinansowanego ze środków Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 w mieście Łuków przygotowano pod działalność gospodarczą tereny o powierzchni 300 m2;
- w ramach projektu pn. „Budowa infrastruktury na terenie inwestycyjnym przy ul. Strzelniczej w mieście Łuków" dofinansowanego ze środków Rządowego Funduszu Polski Ład: Programu Inwestycji Strategicznych Miasto Łuków uzbroiło w infrastrukturę techniczną tereny inwestycyjne zlokalizowane przy ul. Strzelniczej.

W celu skutecznego zwiększenia atrakcyjności inwestycyjnej MOF Łukowa konieczna jest kontynuacja działań ukierunkowanych na przygotowanie terenów pod działalność gospodarczą. Uzbrojenie terenów inwestycyjnych jest kluczowe dla przyciągnięcia nowych inwestorów oraz zwiększenia konkurencyjności obszaru. Dzięki takim przedsięwzięciom przedsiębiorstwa będą mogły funkcjonować w bardziej korzystnych warunkach, co z kolei przyczyni się do wzrostu ich konkurencyjności i rozwoju gospodarki. Rozwinięte tereny inwestycyjne przyciągają firmy, które mogą tworzyć nowe miejsca pracy. To z kolei wpływa na obniżenie stopy bezrobocia i poprawę sytuacji gospodarczej miasta i jego obszaru funkcjonalnego. Jest to szczególnie ważne w kontekście zdiagnozowanych problemów MOF dotyczących braku wysokiej jakości miejsc pracy, małej ilość dużych przedsiębiorstw oraz problemów związanych z bezrobociem i jego strukturą.

2.5 Infrastruktura techniczna

MOF Łukowa charakteryzuje się korzystnym położeniem w stosunku do istniejącej i projektowanej sieci drogowej - droga krajowa nr 63, droga krajowa nr 76 oraz droga krajowa nr 2 (przebiegająca w północnej granicy obszaru), a także trzy drogi wojewódzkie: nr 806, 807 i 808. Dostępność komunikacyjną w obrębie MOF Łukowa zapewniają drogi powiatowe i gminne stanowiące lokalną sieć drogową powiązaną z układem dróg wojewódzkich i krajowych. Przez teren MOF przebiegają też cztery linie kolejowe o znaczeniu międzynarodowym i krajowym nr 2, 12, 26 i 30.

RYC. 11. UKŁAD KOMUNIKACYJNY MOF ŁUKOWA

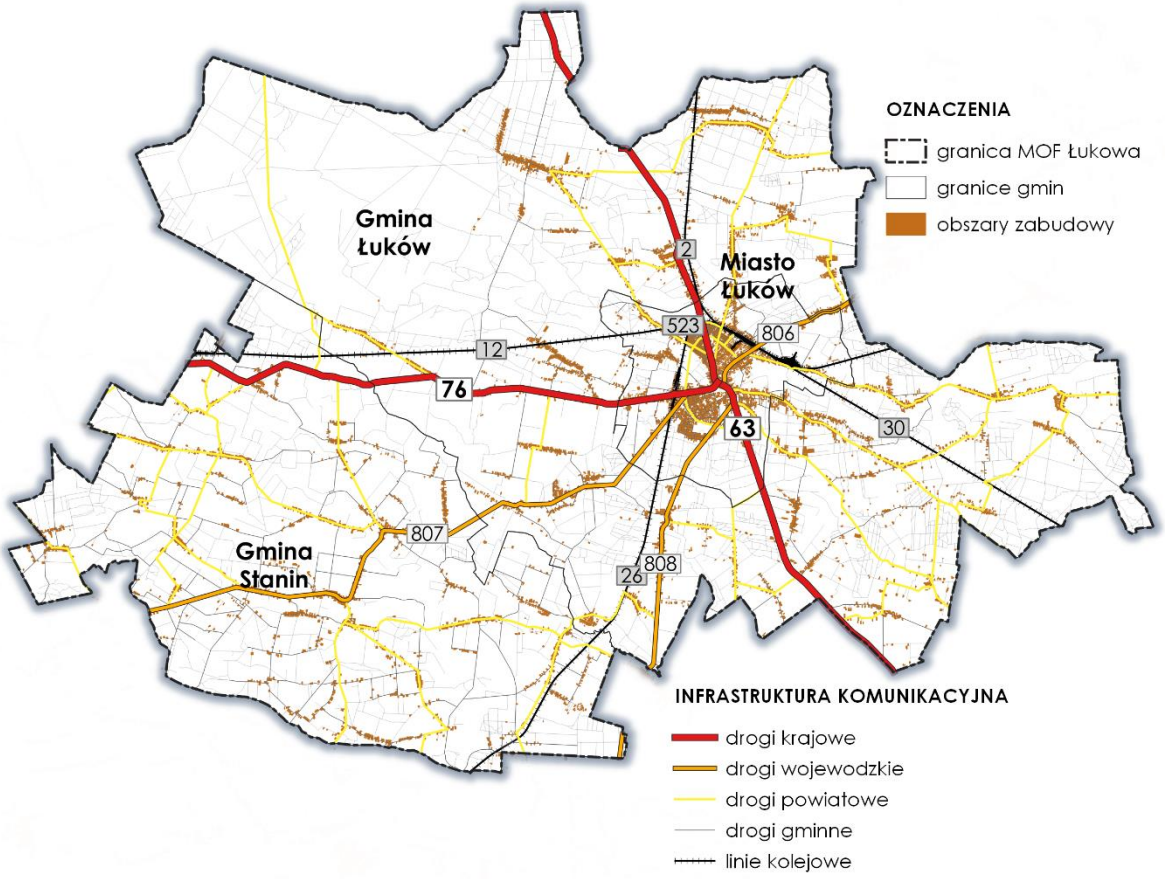

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bazy Danych Obiektów Topograficznych 10k (BDOT10k).

Wewnętrzną komunikację zapewniają głównie drogi powiatowe i gminne. Drogi te stanowią podstawową sieć drogową gmin partnerskich, niezbędną do obsługi zapotrzebowania komunikacyjnego lokalnej społeczności oraz zapewnienia powiązań jednostek z drogami wyższej kategorii. Posługując się danymi GUS dostępnymi jedynie na poziomie powiatów należy zauważyć, że odsetek długości dróg gminnych o nawierzchni twardej w powiecie łukowskim w 2020 r. wyniósł 69,7%, wobec 45,4% w województwie lubelskim (1. miejsce wśród powiatów ziemskich). Odsetek długości dróg powiatowych o nawierzchni twardej w powiecie łukowskim był również bardzo wysoki i wyniósł aż 95,5%, wobec 88,3% w województwie lubelskim (1. miejsce wśród powiatów ziemskich).

Pomimo zadowalających wskaźników dotyczących odsetka długości dróg o nawierzchni twardej oraz gęstości sieci utwardzonych dróg powiatowych i gminnych należy zauważyć, że nadal jakość dróg

gminnych i powiatowych jest niedostateczna. Problem stanowi zły stan techniczny dróg (zwłaszcza lokalnych), niewystarczające nakłady inwestycyjne na system drogowy oraz wzrastająca liczba pojazdów, a tym samym wzmożony ruch samochodowy na drogach w granicach obszaru, szczególnie w mieście Łuków. Ponadto istniejący układ drogowy – brak obwodnicy – utrudnia przejazd przez miasto.

RYC. 12. ODSETEK DŁUGOŚCI DRÓG GMINNYCH O NAWIERZCHNI TWARDEJ WEDŁUG POWIATÓW W 2020 R. (%)

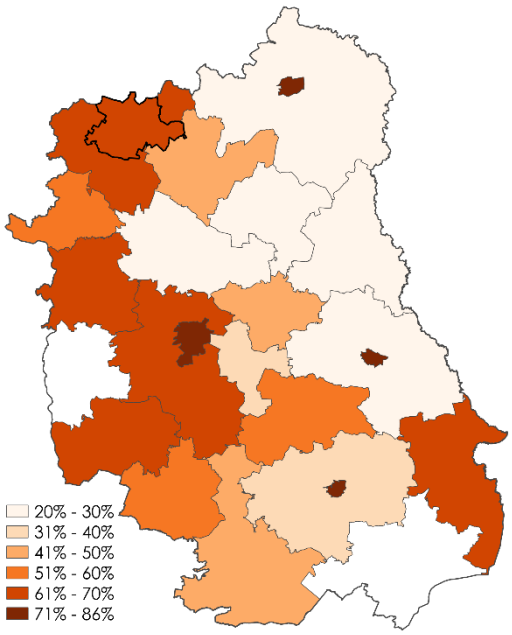

RYC. 13. ODSETEK DŁUGOŚCI DRÓG POWIATOWYCH O NAWIERZCHNI TWARDEJ WEDŁUG POWIATÓW W 2020 R. (%)

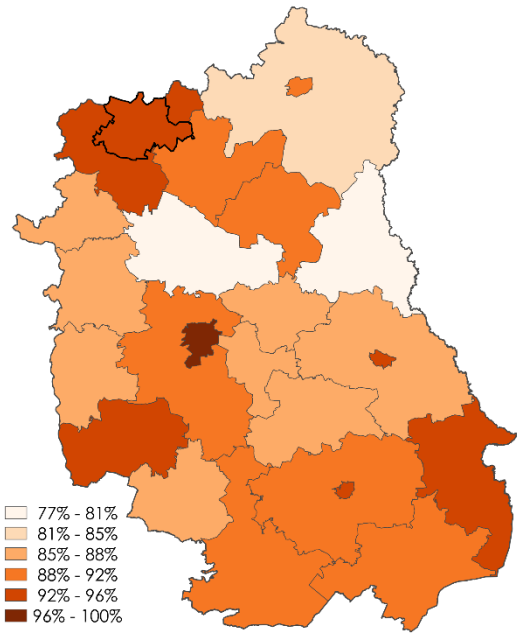

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Na obszarze MOF Łukowa nie funkcjonuje dostatecznie rozwinięty układ dróg rowerowych. Łączna długość ścieżek rowerowych (dróg dla rowerów) na tym obszarze – według danych GUS – wynosi 21,5 km, przy czym 15 km ścieżek biegnie przez obszar miasta Łuków.

Przez teren MOF przebiegają cztery istotne linie kolejowe o znaczeniu międzynarodowym i krajowym nr 2, 12, 26 i 30, tworzące układ promienisty rozchodzący się w pięciu kierunkach, którego środkiem jest Miasto Łuków. Na terenie miasta zlokalizowane są dwie stacje kolejowe - Łuków i Łuków Łapiguz oraz jeden przystanek kolejowy – Łuków Zapowiednik (we wschodniej części miasta).

MOF Łukowa posiada bezpośrednie połączenia autobusowe z Warszawą, Lublinem oraz z pobliskimi miastami: Radzyniem Podlaskim, Białą Podlaską, Siedlcami. Usługi w zakresie zbiorowego przewozu osób świadczone są głównie przez Przedsiębiorstwo Komunikacji Samochodowej w Łukowie S.A. Alternatywnym środkiem transportu publicznego w powiązaniach zewnętrznych i wewnętrznych są przewoźnicy prywatni (linie mikrobusowe i autobusowe).

Przedsiębiorstwo Komunikacji Samochodowej w Łukowie S.A. obsługuje 164 linie autobusowe krajowe, w tym 144 podmiejskie i 20 regionalnych. Łączna długość linii na koniec 2020 r. wynosiła 7 925 km. W 2020 r. autobusy PKS w Łukowie przewiozły 1 125 254 pasażerów, wobec 2 325 292 w roku 2019. 54% spadek liczby przewożonych pasażerów był spowodowany pandemią COVID-19. Ponadto w 2020 r. uruchomiono komunikację użyteczności publicznej na 31 liniach w ramach umowy z Powiatem Łukowskim w oparciu o ustawę z dnia 16 maja 2019 r. o funduszu rozwoju przewozów

autobusowych o charakterze użyteczności publicznej. Zgodnie z „Raportem o stanie Powiatu Łukowskiego za 2020 r." przedsiębiorstwo eksploatuje 94 autobusy o łącznej liczbie miejsc wynoszącej 4 676. Spośród wszystkim autobusów jakimi dysponuje Spółka, jedynie 14 stanowią autobusy o niższym poziomie emisji spalin (klasa EURO 4, klasa EURO 5 i klasa EURO 6).

MOF Łukowa nie posiada typowej komunikacji gminnej, a funkcję tę spełnia miejscowe Przedsiębiorstwo Komunikacji Samochodowej w Łukowie S.A., przewożące pasażerów liniami tak zwanej komunikacji lokalnej. Należy jednak zauważyć, że w 2021 r. na terenie Miasta Łuków realizowano zadanie organizacji transportu zbiorowego o charakterze użyteczności publicznej.

W czerwcu 2021 r. została uruchomiona pilotażowa komunikacja miejska składająca się z dwóch linii autobusowych, nazwanych kolejno „Ł1" i „Ł2". Uruchomienie pilotażowej komunikacji miejskiej poprzedzone zostało kampanią informacyjną. Pierwsza linia, zwana „Ł1" o długości 12 km dotyczyła relacji Świdry Stacja Paliw - Wereszczakówny - Zalew Zimna Woda - Nadleśnictwo Ławki. Linia ta funkcjonowała w okresie od 24 czerwca do 31 sierpnia 2021 roku przez siedem dni w tygodniu z natężeniem i zwiększeniem kursów w dni weekendowe i świąteczne. Drugą pilotażową linię „Ł2" o długości 8 km, utworzono na trasie Świdry Stacja Paliw - Wereszczakówny - PKP, biorąc przede wszystkim pod uwagę potrzeby mieszkańców w zakresie sprawnej komunikacji pomiędzy dworcem PKP a oddaloną od niego częścią miasta. Istotnym kryterium doboru właściwych godzin kursowania autobusów, był rozkład jazdy pociągów PKP. Kolejnym ważnym kryterium ustanowionej linii autobusowej była, sprawna komunikacja dzieci dojeżdżających do szkół. Co więcej, przejazdy w ramach pilotażowej komunikacji są darmowe, co ma na celu przyzwyczajenie mieszkańców do tego sposobu poruszania się po mieście. Urząd Miasta Łuków, w celu poznania opinii mieszkańców na temat usługi realizowanej przez Przedsiębiorstwo Komunikacji Samochodowej w Łukowie S.A., przeprowadził badanie ankietowe poświęcone pilotażowej komunikacji miejskiej. Z możliwości wypełnienia ankiety skorzystało 895 osób, z których 74% zadeklarowało korzystanie z komunikacji. Wyniki ankiety pokazują również, że komunikacja miejska w Łukowie powinna być kontynuowana i rozwijana w przyszłości. Od 2022 r. usługa przewozu osób jest kontynuowana na 3 liniach.

Z uwagi na rosnące natężenie ruchu zmotoryzowanego oraz związane z powyższym utrudnienia komunikacyjne konieczne jest kontunuowanie działań, które przyczynią się do podniesienia popularności transportu publicznego zamiast transportu indywidualnego oraz zwiększenia częstotliwości kursowania transportu zbiorowego zarówno na obszarze Miasta Łuków, jak i na obszarach podmiejskich. Istotną kwestią będzie zakup taboru o niskiej lub zerowej emisyjności przeznaczonego do publicznego transportu zbiorowego, inwestycje w infrastrukturę publicznego transportu zbiorowego (w tym infrastrukturę ładowania i obsługi autobusów), infrastrukturę ruchu pieszego i rowerowego, a także utworzenie centrum przesiadkowego umożliwiającego kompleksową obsługę pasażerów oraz kierowców, stworzenie węzła komunikacyjnego oraz budowa dwora PKS w Łukowie, uwzględniającego współczesne potrzeby pasażerów. W efekcie spodziewane jest zwiększenie atrakcyjności i popularności komunikacji publicznej, dzięki czemu ograniczone zostanie korzystanie z transportu indywidualnego z udziałem pojazdów spalinowych. Wpłynie to korzystnie na ograniczenie emisji szkodliwych substancji do środowiska oraz zwiększy bezpieczeństwo i komfort uczestników ruchu, a także atrakcyjność przestrzeni publicznych.

Na obszarze MOF Łukowa nadal konieczna jest kontynuacja działań mających na celu poprawę jakości funkcjonowania i zwiększenie znaczenia komunikacji zbiorowej, ruchu pieszego i rowerowego w przemieszczaniu się mieszkańców. Dotyczy to m.in. działań, które przyczynią się do podniesienia jakości i popularności transportu publicznego zamiast transportu indywidualnego na terenie MOF. Istotną kwestią będą inwestycje w ww. infrastrukturę publicznego transportu zbiorowego, infrastrukturę ruchu pieszego i rowerowego. W efekcie spodziewane jest zwiększenie atrakcyjności

i popularności komunikacji publicznej na terenie MOF Łukowa, dzięki czemu ograniczone zostanie korzystanie z transportu indywidualnego z udziałem pojazdów spalinowych. Wpłynie to korzystnie na ograniczenie emisji szkodliwych substancji do środowiska oraz zwiększy bezpieczeństwo i komfort uczestników ruchu, a także atrakcyjność przestrzeni publicznych.

W ramach działania 5.3 programu FELU 2021 – 2027 realizowany jest projekt obejmujący opracowanie Planu Zrównoważonej Mobilności Miejskiej dla MOF Łukowa (SUMP).

W ramach SUMP opracowanego zgodnie z dokumentem pn. Wytyczne - Opracowanie i wdrożenie planu zrównoważonej mobilności miejskiej (edycja II), przygotowana zostanie długoterminowa strategia, nastawiona na zapewnienie dobrego dostępu do celów podróży i usług, zawierająca również plan wdrożenia. Podstawowe cele SUMP dotyczyć będą: zapewnienia wszystkim obywatelom takich opcji transportowych, które umożliwiają dostęp do celów podróży i usług, poprawy stanu bezpieczeństwa, redukcji zanieczyszczenia powietrza i hałasu, redukcji emisji gazów cieplarnianych oraz konsumpcji energii, poprawy wydajności i efektywności kosztowej transportu osób i towarów oraz pozytywnego wpływu na atrakcyjność i jakość środowiska miejskiego z korzyścią dla mieszkańców, gospodarki oraz społeczności jako całości.

Część diagnostyczna SUMP w aspektach mobilności obszaru MOF Łukowa dotyczyć będzie wszystkich gałęzi transportu w zakresie ich dostępności i bezpieczeństwa użytkowania w połączeniu z aspektami związanymi z klimatem, energią, zdrowiem publicznym, zarówno w odniesieniu do systemów przemieszczania się ludzi, jak i przewozu towarów.

Opis uwarunkowań rozwoju ekotransportu w MOF Łukowa, z uwzględnieniem istniejących funkcjonalności i analizą stanu infrastruktury i taboru, charakterystyki dostępności transportu zbiorowego (w tym opis stwierdzonych luk infrastrukturalnych i opis kluczowych, zidentyfikowanych kierunków działań) przedstawiony został w Raporcie Diagnostyczno - Strategicznym będącym częścią Planu Zrównoważonej Mobilności Miejskiej dla MOF Łukowa.

Na terenie MOF Łukowa istnieje sieć szerokopasmowa z sześcioma węzłami dostępowymi w Łukowie oraz w gminie Łuków. Na przestrzeni ostatnich lat należy dostrzec pozytywny wzrost poziomu pokrycia obszaru infrastrukturą szerokopasmową, umożliwiającą korzystanie z usług dostępu do Internetu - według stanu na koniec roku 2019 średnia penetracja budynkowa zasięgami Internetu stacjonarnego o przepustowości co najmniej 30 Mb/s w Łukowie wynosiła 62%, natomiast na terenie gmin wiejskich była znacznie niższa – 48% w gminie Łuków oraz 38% w gminie Stanin. Należy jednak zauważyć, że pod koniec 2019 r. na terenie MOF Łukowa nadal istniało wiele miejsc (punktów adresowych), które nie znajdowały się w zasięgu sieci dostępu do Internetu umożliwiającej świadczenie usług dostępowych o przepustowości co najmniej 30 Mb/s.

Analizując dane udostępnione przez GUS w raporcie „Społeczeństwo informacyjne w Polsce w 2022" można stwierdzić, że w 2021 r. udział jednostek administracji publicznej wykorzystujących technologię szerokopasmowego dostępu do Internetu poprzez stałe łącze wyniósł 99,9% a więc niemal wszystkie urzędy i instytucje administracji publicznej są przygotowane na wykorzystanie dostępnych rozwiązań, które umożliwiają technologie informacyjno-komunikacyjne. Podkreślić należy, że sieć wewnętrzna (dalej: intranet) jest jednym z podstawowych sposobów udostępniania zasobów jednostki pracownikom oraz narzędziem służącym do komunikacji w obrębie jednostki. Dostępne dane ogólnopolskie pokazują, że w 2021 r. intranet posiadało 61,4% (o 3,6 p. proc. więcej niż przed rokiem) jednostek administracji publicznej. W większości z nich służył do wymiany danych pomiędzy działami jednostki (87,8%). Ponadto pełnił funkcję systemu pracy grupowej (39,3%), umożliwiał korzystanie z biuletynu informacyjnego (39,2%), a także miał zastosowanie w systemie obsługi klienta (15,4%). System Elektronicznego Zarządzania Dokumentami (EZD) jest wykorzystywany w jednostkach

administracji publicznej a odsetek jednostek korzystających z EZD w 2021 r. wyniósł 83,1% i w skali roku zwiększył się o 1,9 p. proc. Dane źródłowe podają, że dla województwa lubelskiego wskaźnik jest niższy niż ogólnopolski i wynosi 81,7% .

Poddając analizie dane zawarte w raporcie sporządzonym przez Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego pn. „Ewaluacja wpływu wsparcia w ramach Osi 2 Cyfrowe Lubelskie w RPO WL 2014-2020" można stwierdzić, że systematycznie wzrasta odsetek obywateli korzystających z usług e-administracji osiągając poziom 35,9% w roku 2021. Najwyższy odsetek korzystających z e-administracji występuje w grupach wiekowych 25-34 lata oraz 35-44 lata - w obu ponad 59%. Należy to przypisywać wysokiemu poziomowi umiejętności cyfrowych przedstawicieli tej grupy.

W dobie upowszechniania technologii cyfrowych jednostki administracji publicznej czynią starania, by jak najwięcej spraw urzędowych można było załatwić drogą elektroniczną. W 2021 r. usługi przez Internet udostępniało użytkownikom 99,8% jednostek. W administracji rządowej odsetek ten wyniósł 95,5% i w skali roku zwiększył się o 1,7 p. proc., w administracji samorządowej – 100% (wzrost o 0,4 p. proc.). Usługi elektroniczne oferowały wszystkie urzędy gminy, marszałkowskie i powiatowe.

W 2021 – 80,9% urzędów udostępniało dane przestrzenne obywatelom (głównie dane o ewidencji gruntów i budynków oraz ortofotomapy), 59,4% umożliwiało obywatelom elektroniczne złożenie wniosku Rodzina 500+, 26,2% umożliwiało obywatelom udział w głosowaniach i konsultacjach społecznych on-line, a 28,5% udostępniało aplikacje możliwe do pobrania na urządzenia mobilne oferujące e-usługi, 35,7% jednostek monitorowało liczbę spraw załatwianych elektroniczne.

W większości wymienionych wskaźników charakteryzujących rozwój e-usług w administracji publicznej województwo lubelskie plasowało się poniżej średniej krajowej.

W ostatnich latach, również dzięki projektom realizowanym przy współudziale zewnętrznych środków publicznych, systematycznie wzrastał poziom rozwoju e-usług publicznych na terenie MOF Łukowa - zarówno po stronie podażowej, jak i po stronie popytowej. Nadal jednak istnieje wyraźna potrzeba podejmowania kolejnych działań stymulujących tenże rozwój, ponieważ pomimo zwiększających się możliwości związanych z dostępem do Internetu skala wykorzystania i oferta świadczonych e-usług w administracji publicznej jest niewystarczająca. Poziom wykorzystania technologii informatycznych na terenie MOF Łukowa kształtuje się na niższym niż oczekiwany poziomie, który pozwala na załatwienie tylko wybranych spraw w sposób elektroniczny. Problemem jest również niski poziom świadomości mieszkańców w zakresie możliwości korzystania z cyfrowych usług w kontaktach z administracją publiczną. Wsparcia wymagają również baza sprzętowa i serwerowa, konieczna jest również modernizacja sieci komputerowej jednostek samorządu terytorialnego.

W wyniku rozwoju technologii informatycznych pojawiają się nowe możliwości usprawnienia funkcjonowania administracji publicznej w zakresie obsługi mieszkańców i innych podmiotów. Na obszarze MOF Łukowa konieczny jest dalszy rozwój elektronicznych usług publicznych w celu zwiększenia ich dostępności i funkcjonalności. Istotny jest również poziom dojrzałości na jakim uruchamiane są e-usługi. Im jest on wyższy, tym większa szansa, że usługa spotka się z większym zainteresowaniem mieszkańców. W celu znaczącego zwiększenia wykorzystania technologii informacyjno-komunikacyjnych przez urzędników oraz obywateli w trakcie załatwiania spraw urzędowych należy wdrażać e-usługi o przynajmniej czwartym poziomie dojrzałości, czyli poziomie transakcyjnym. Ten poziom dojrzałości zakłada, że całość usługi realizowana jest w postaci elektronicznej, w szczególności zaś dostarczenie wszystkich dokumentów i doręczeń. Brak jest czynności, które obywatel lub przedsiębiorca musiałby wykonać w postaci papierowej. Klient może dokonać wszystkich czynności niezbędnych do załatwiania danej sprawy urzędowej drogą elektroniczną, tzn. możliwa jest pełna elektroniczna obsługa sprawy, obejmująca przesłanie

dokumentów do urzędu i dokonanie płatności oraz uzyskanie odpowiedzi/decyzji z urzędu. W rozwój e-usług wpisuje się również konieczność zwiększenia stopnia udostępniania danych publicznych, w tym zapewnienia dostępu cyfrowego do podstawowych zbiorów danych tworzących infrastrukturę informacji przestrzennej.

W związku z powyższym samorządy reprezentujące MOF Łukowa zidentyfikowały potrzeby w zakresie wsparcia rozwoju elektronicznych usług publicznych, poprawy dostępności i wykorzystania infrastruktury teleinformatycznej w codziennym życiu oraz rozszerzenia zakresu oferowanych e-usług.

Na terenie MOF Łukowa ciągle widoczne są znaczące dysproporcje w wyposażeniu w infrastrukturę komunalną pomiędzy miastem a obszarem wiejskim. Sytuacja wynika przede wszystkim z aspektów ekonomicznych - rozproszone osadnictwo obniża efektywność ekonomiczną inwestycji liniowych.

Na koniec 2020 r. rozdzielcza sieć wodociągowa na terenie MOF Łukowa osiągnęła długość 475,9 km, przy czym na terenie miasta długość sieci wyniosła 94,8 km, a na terenie gmin wiejskich – 381,1 km. Odsetek ludności korzystającej z wodociągów na terenie MOF w 2020 r. wynosił 91,8% wobec 91,7% w powiecie łukowskim oraz 87,4% w województwie lubelskim. Należy jednak zauważyć, iż stopień zwodociągowania na obszarze poszczególnym gmin partnerskich był zróżnicowany i wahał się od 82,2% w gminie Stanin do 95,2% w mieście Łuków.

Zdecydowanie gorzej przedstawia się sytuacja w zakresie dostępu do sieci kanalizacyjnej. Długość kanalizacji sanitarnej na terenie MOF Łukowa w 2020 r. wyniosła łącznie 150,8 km. Przyrost długości sieci kanalizacyjnej w latach 2010-2020 osiągnął wielkość 40,1 km, co stanowi 36,2% długości sieci w 2010 r., przy czym długość sieci kanalizacyjnej w mieście zwiększyła się o 48,8%, natomiast w gminach wiejskich odpowiednio o 13,2% w gminie Łuków oraz 23,9% w gminie Stanin. Pomimo przyrostu długości sieci kanalizacyjnej w 2020 r. z kanalizacji korzystała jedynie połowa mieszkańców obszaru - 51,7% ludności zamieszkującej MOF. Poziom uzbrojenia poszczególnych gmin w sieć kanalizacyjną jest bardzo zróżnicowany. Najlepiej sytuacja przedstawia się w gminie miejskiej Łuków, gdzie 86,2% mieszkańców korzysta z kanalizacji zbiorowej. Natomiast w gminie wiejskiej Łuków oraz gminie Stanin ilość korzystających jest znacznie mniejsza - odpowiednio 18,4% i 9,5% mieszkańców.

WYKRES 13. ODSETEK MIESZKAŃCÓW KORZYSTAJĄCYCH Z SIECI KANALIZACYJNEJ NA TERENIE MOF ŁUKOWA, POWIATU ŁUKOWSKIEGO I WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO W 2020 R. (%)

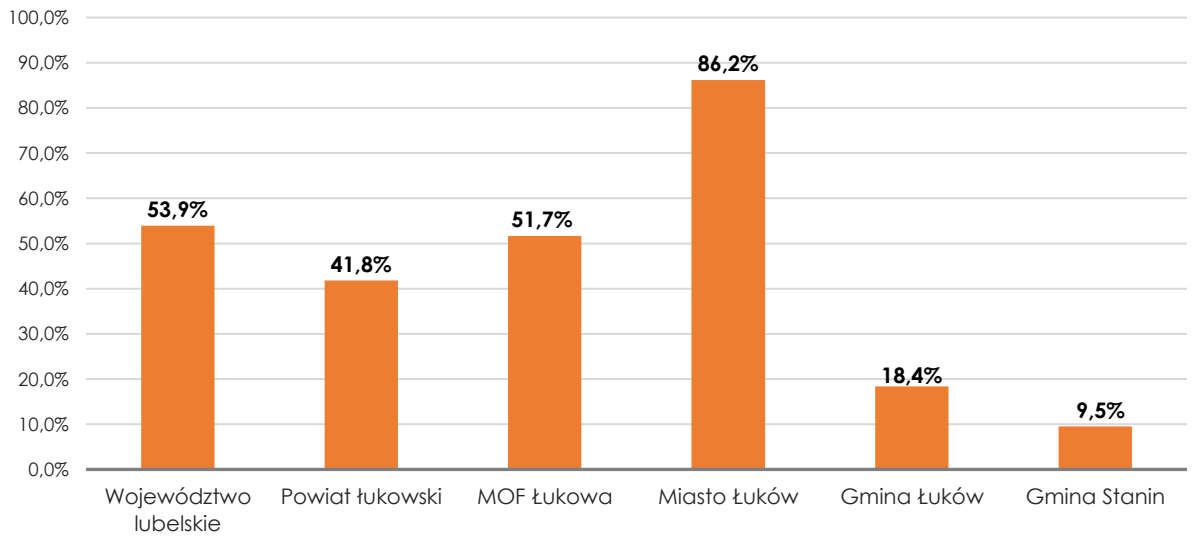

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Długość rozdzielczej sieci gazowej na terenie MOF Łukowa wyniosła w 2020 r. 204 831 m i wydłużyła się od 2010 r. o 51 724 m (33,8%). Aktualnie na terenie MOF Łukowa z sieci gazowej korzystają 29 234 osoby, przy czym 82,8% osób to mieszkańcy miasta. Według danych GUS w 2020 r. 82,4% mieszkańców miasta Łuków miało dostęp do stałego przyłącza gazowego. Zdecydowanie mniej korzystnie sytuacja przedstawia się na terenach wiejskich obszaru – jedynie 21,6% mieszkańców gminy Łuków oraz 11,1% mieszkańców gminy Stanin korzysta z instalacji gazowej.

WYKRES 14. ODSETEK MIESZKAŃCÓW KORZYSTAJĄCYCH Z SIECI GAZOWEJ NA TERENIE MOF ŁUKOWA, POWIATU ŁUKOWSKIEGO I WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO W 2020 R. (%)

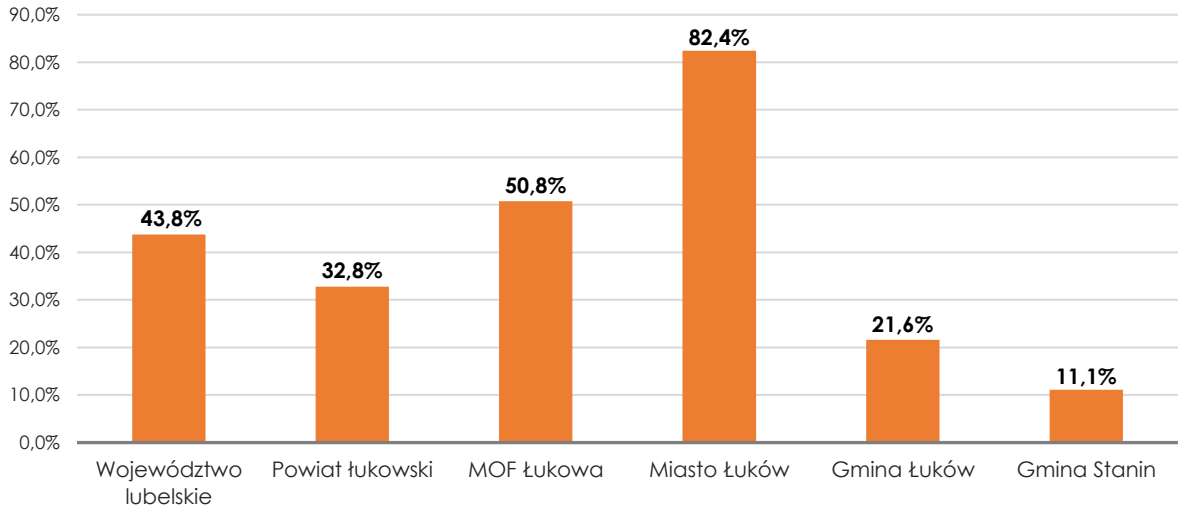

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

MOF Łukowa nie ma całościowo zorganizowanej gospodarki w zakresie zaopatrzenia i pokrycia potrzeb cieplnych mieszkańców. System ciepłowniczy Miasta Łuków opiera się głównie na energii wytwarzanej przez Przedsiębiorstwo Energetyki Cieplnej Spółka z o.o. w kotłowni rejonowej przy ul. Świderskiej w Łukowie. Głównymi odbiorcami ciepła są mieszkańcy budownictwa wielorodzinnego, jednostki usługowe i administracyjne, instytucje budżetowe oraz zakłady produkcyjne.

Według stanu na koniec 2020 r. długość sieci przesyłowej i rozdzielczej na terenie Miasta Łuków wynosiła 12,1 km. Zgodnie z danymi Przedsiębiorstwa Energetyki Cieplnej Sp. z o.o. w Łukowie do sieci ciepłowniczej przyłączonych jest 112 obiektów mieszkalnych oraz 57 obiektów innego typu (usługowe, przemysłowe, użyteczności publicznej). Pozostałe obiekty na terenie MOF ogrzewane są z indywidualnych kotłowni zasilanych paliwami stałymi, płynnymi bądź gazem ziemnym. Źródła te tworzą tzw. niską emisję, która pogarsza stan środowiska naturalnego obszaru. Cechą charakterystyczną niskiej emisji jest to, że powodowana jest przez liczne źródła ciepła wprowadzające do powietrza niewielkie ilości zanieczyszczeń.

W powyższym kontekście należy zauważyć, że na terenie MOF Łukowa realizowane były liczne inwestycje przyczyniające się do poprawy efektywności energetycznej obiektów, promocji niskoemisyjności, a także programy dotyczące wymiany nieefektywnych źródeł ciepła. Jednak pomimo podejmowanych działań nadal wiele budynków użyteczności publicznej (głównie oświatowych) znajdujących się na terenie MOF Łukowa wymaga przeprowadzenia kompleksowych prac termomodernizacyjnych, wyposażenia w ekologiczne źródła energii, a także dostosowania do potrzeb osób ze szczególnymi potrzebami. Przemawiają za tym nie tylko rosnące ceny energii zużywanej do utrzymania obiektów użyteczności publicznej, lecz również potrzeba realizacji polityki ograniczania emisji gazów cieplarnianych.

Do zmniejszenia zapotrzebowania budynku na energię cieplną oraz zredukowanie zużycia energii pierwotnej przyczynia się niewątpliwie termomodernizacja obejmująca między innymi: zmiany w strukturze budynku, np. ocieplenie jego ścian albo remont dachu, modernizację systemów ogrzewania i wentylacji, remont systemów doprowadzających wodę, wymianę stolarki okiennej i drzwiowej, montaż energooszczędnego oświetlenia oraz wykorzystanie odnawialnych źródeł energii. Termomodernizacja umożliwi dostosowanie budynków do nowoczesnych standardów oraz potrzeb ich użytkowników. Wypłynie również na ograniczenie kosztów i poziomu zużycia energii cieplnej, który obecnie jest zawyżony zwłaszcza w okresie grzewczym w związku z nieszczelnością okien, drzwi oraz brakiem odpowiedniego ocieplenia i izolacji budynków. Wpłynie także na ograniczenie kosztów i poziomu zużycia energii elektrycznej. Przeprowadzenie takich inwestycji wpłynie więc na racjonalne wykorzystanie energii, redukcję emisji gazów cieplarnianych, ograniczenie emisji szkodliwych substancji do środowiska, ograniczenie zanieczyszczeń powietrza, a także poprawi warunki świadczenia usług publicznych.

Zgodnie z „Programem rozwoju odnawialnych źródeł energii dla województwa lubelskiego" obszar powiatu łukowskiego został zaliczony do obszarów posiadających korzystne warunki do wykorzystania i rozwoju odnawialnych źródeł energii, w szczególności energii słonecznej. Istniejący potencjał w tym zakresie nie jest w pełni wykorzystywany. Konieczne jest podjęcie działań mających na celu zwiększenie zdolności wytwarzania energii elektrycznej ze źródeł odnawialnych poprzez montaż instalacji odnawialnych źródeł energii na potrzeby budynków użyteczności publicznej należących do jednostek samorządu terytorialnego tworzących MOF Łukowa, a także budowę instalacji odnawialnych źródeł energii cieplnej i elektrycznej na potrzeby indywidualnych gospodarstw domowych. Montaż instalacji OZE pozwoli znacząco obniżyć koszty energii elektrycznej oraz cieplnej, zredukować emisję gazów cieplarnianych i innych zanieczyszczeń, a także pomóc w osiągnięciu celów energetycznych i zmniejszeniu uzależnienia od tradycyjnych źródeł energii.

W 2020 r. na terenie MOF Łukowa wytworzono 12 479,0 ton odpadów komunalnych, z czego 8 183,2 ton (65,6%) pochodziło z terenu miasta Łuków. Większość wytworzonych odpadów komunalnych – 12 033,6 ton (96,4%) zostało odebranych od gospodarstw domowych. Na terenie MOF Łukowa w sposób selektywny zebrano 11 783,9 ton odpadów. Pozytywny jest fakt, że ilość odpadów komunalnych zebranych selektywnie z roku na rok rośnie. W 2017 r. selektywna zbiórka odpadów stanowiła jedynie 51,6% zebranych odpadów komunalnych. Natomiast trzy lata później, w 2020 r. na terenie MOF Łukowa zebrano selektywnie aż 94,4% wytworzonych odpadów komunalnych, wobec 85,6% w powiecie łukowskim oraz 47,9% w województwie lubelskim.

Zgodnie z opracowanymi przez gminy partnerskie sprawozdaniami z realizacji zadań z zakresu gospodarki odpadami jednostki te w 2020 r. osiągnęły wskazane przez ustawodawcę poziomy redukcji odpadów ulegających biodegradacji i zwiększania recyklingu, przygotowania do ponownego użycia i odzysku papieru, metali, tworzyw sztucznych i szkła oraz odpadów budowalnych i rozbiórkowych innych niż niebezpieczne. Jedynie w gminie Łuków nie udało się osiągnąć wymaganego poziomu recyklingu, przygotowania do ponownego użycia i odzysku innymi metodami innych niż niebezpieczne odpadów budowlanych i rozbiórkowych stanowiących odpady komunalne. Głównym wyzwaniem w gospodarce odpadami na najbliższe lata jest przejście na gospodarkę o obiegu zamkniętym poprzez minimalizowanie ilości wytwarzanych odpadów oraz wykorzystywanie odpadów nieuniknionych jako zasobu dzięki procesom recyklingu.

WYKRES 15. MASA WYTWORZONYCH ODPADÓW KOMUNALNYCH NA JEDNEGO MIESZKAŃCA NA TERENIE MOF ŁUKOWA, POWIATU ŁUKOWSKIEGO I WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO W 2020 R. (KG)

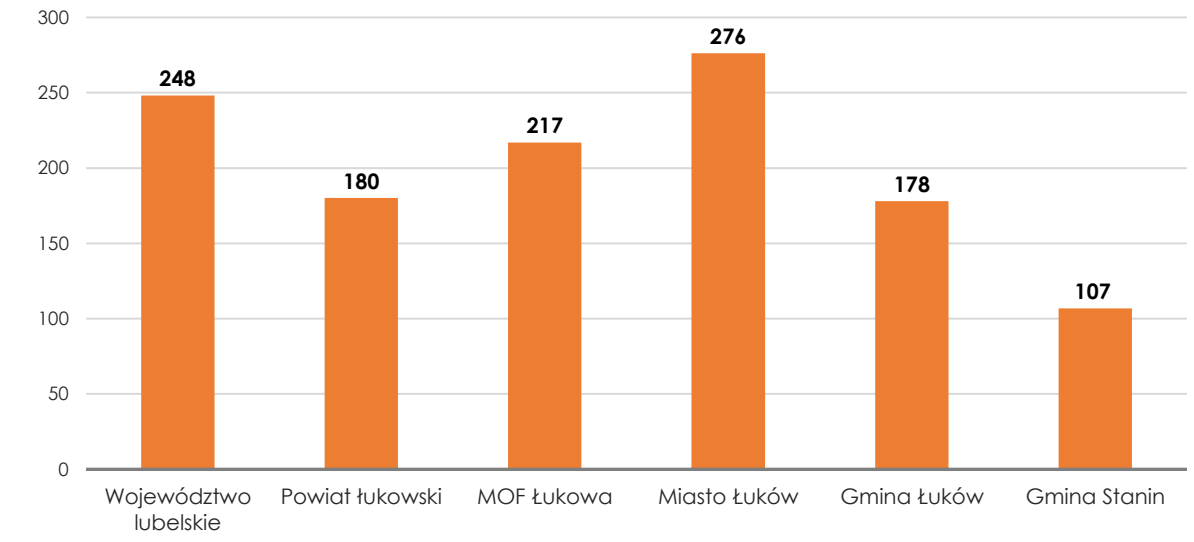

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

WYKRES 16. ODPADY ZEBRANE SELEKTYWNIE W RELACJI DO OGÓŁU ODPADÓW NA TERENIE MOF ŁUKOWA, POWIATU ŁUKOWSKIEGO I WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO W 2020 R. (%)

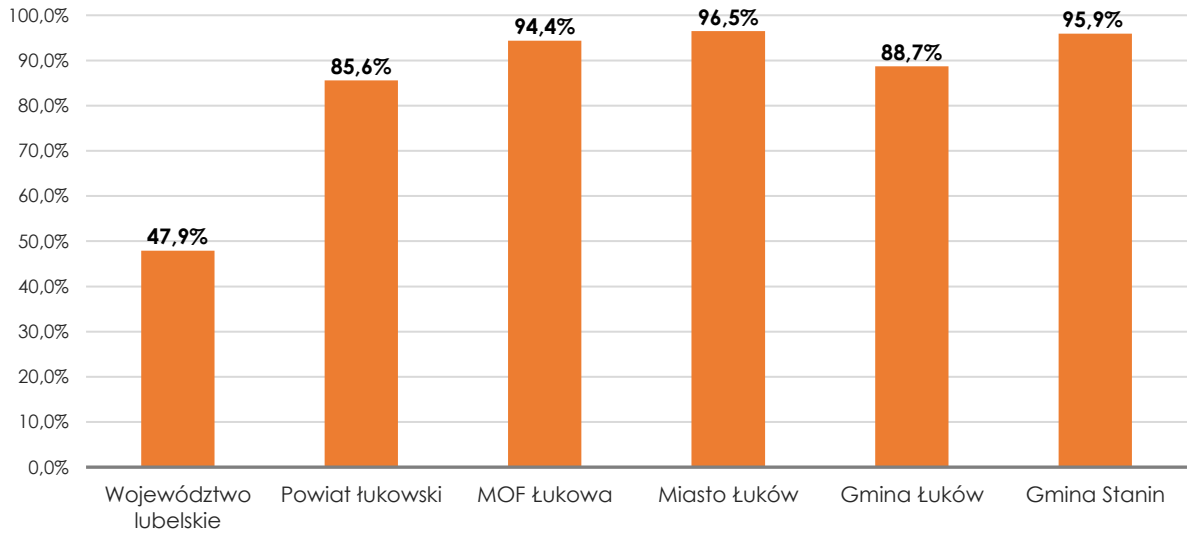

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Do głównych problemów w zakresie gospodarki odpadami zaliczyć można:

- wysokie ceny za odbiór odpadów komunalnych wynikające m.in.: z braku konkurencji spowodowanej zmianami prawnymi, wysokich kosztów składowania i przetwarzania odpadów, niedoboru instalacji mogących zagospodarować odpady, wysokich kosztów zagospodarowania frakcji kalorycznej (palnej), czyli przetworzonych odpadów zmieszanych przeznaczonych do spalenia w postaci tzw. paliwa alternatywnego;
- trudności na rynku surowców przeznaczonych do recyklingu, głównie papieru i tworzyw sztucznych: spadek cen surowców wtórnych odzyskiwanych przez instalacje, potężna podaż i słaby popyt na segregowane odpady;

- rosnącą masę odpadów komunalnych;
- niską jakość selektywnej zbiórki odpadów;
- niską świadomość i zaangażowanie mieszkańców w kwestie związane z gospodarką odpadami.

W kontekście rozwoju społeczno-gospodarczego MOF Łukowa należy podkreślić, że zapewnienie odpowiedniego poziomu rozwoju infrastruktury wpływa zarówno na jakość życia na obszarze, jak i jego atrakcyjność inwestycyjną. Należy postawić na dalszy rozwój infrastruktury sieciowej, w tym sieci kanalizacyjnej i gazowej oraz modernizację infrastruktury drogowej.

2.6 Infrastruktura społeczna i zaspokajanie potrzeb mieszkańców

Według danych GUS w 2020 r. na terenie MOF Łukowa funkcjonowało 38 ośrodków wychowania przedszkolnego (przedszkoli, oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych), w tym 15 na obszarze miasta oraz 23 na terenie gmin wiejskich. W roku szkolnym 2020/2021 w ramach systemu oświaty wychowaniem przedszkolnym objętych było 2 509 dzieci w wieku od 3 do 6 lat. Odsetek dzieci w wieku 3-6 lat objętych edukacją przedszkolną na terenie MOF Łukowa wyniósł 92,8% (w 2010 r. wynosił on jedynie 72,4%). Należy jednak zauważyć, że wskaźnik upowszechnienia edukacji przedszkolnej w mieście Łuków oraz w gminach wiejskich MOF był bardzo zróżnicowany – wychowaniem przedszkolnym w gminie Łuków objętych było 79,2% dzieci, w gminie Stanin – 86,1%, natomiast w mieście Łuków wskaźnik ten od kilku lat przekracza 100% i w 2020 r. osiągnął wartość 104,8%. Oznacza to, że do przedszkoli w mieście Łuków uczęszczają również dzieci mieszkające w gminach wiejskich.

WYKRES 17. WSKAŹNIK UPOWSZECHNIENIA EDUKACJI PRZEDSZKOLNEJ WŚRÓD DZIECI W WIEKU 3-6 LAT NA TERENIE MOF ŁUKOWA, POWIATU ŁUKOWSKIEGO I WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO W 2020 R. (%)

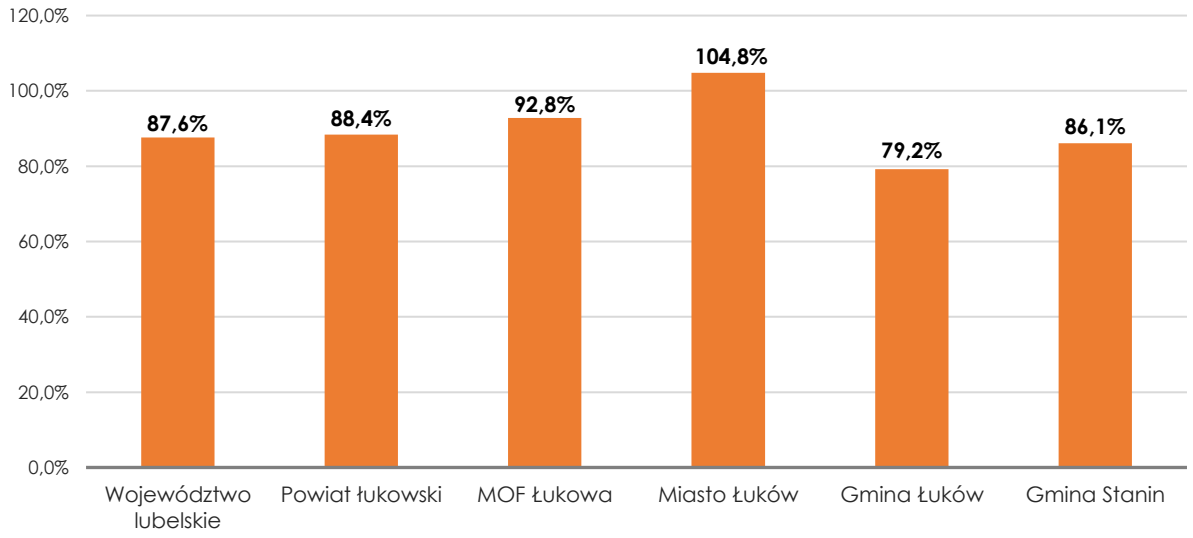

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Pomimo podejmowanych działań oraz znacznego wzrostu odsetek dzieci uczęszczających do przedszkoli istnieje dalsza potrzeba podejmowania interwencji w zakresie uzupełnienia i modernizacji infrastruktury edukacji przedszkolnej. Konieczna jest realizacja projektów mających na celu poprawę dostępność do wysokiej jakości usług w zakresie edukacji przedszkolnej poprzez rozwój infrastruktury przedszkolnej dla dzieci z terenu MOF Łukowa, w tym w szczególności dzieci ze specjalnymi potrzebami. Niezbędne jest również uzupełnienie istniejącej infrastruktury przedszkolnej o infrastrukturę sportową i rekreacyjną oraz zakup niezbędnego wyposażenia gwarantującego wysoką jakość kształcenia.

Współczynnik skolaryzacji brutto, obliczony dla szkół podstawowych na terenie MOF Łukowa, jest zdecydowanie wyższy na obszarze miasta i w 2020 r. wyniósł 109,9%. Wysoka wartość współczynnika w mieście Łuków, w powiązaniu z jego niską wartością w gminie Łuków i gminie Stanin jest spowodowana dowożeniem części uczniów z obszarów wiejskich do szkół w mieście. Ponadto, w latach 2010-2020 można również zauważyć tendencję wzrostową tego wskaźnika w mieście i spadku na obszarze wiejskim, co świadczy o coraz większej atrakcyjności szkół w Łukowie również dla mieszkańców obszaru wiejskiego.

WYKRES 18. LICZBA UCZNIÓW SZKÓŁ PODSTAWOWYCH NA TERENIE MOF ŁUKOWA W LATACH 2010-2020 (OSOBY)

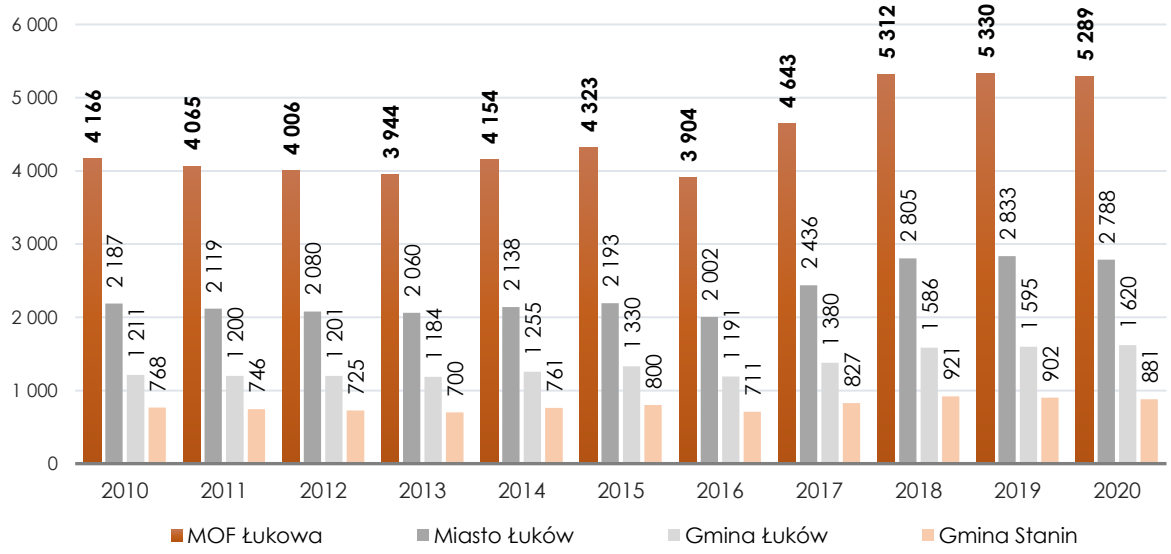

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W mieście Łuków funkcjonuje 12 szkół ponadpodstawowych, w tym 4 licea ogólnokształcące (w tym 2 dla dorosłych), 3 technika, 3 szkoły branżowe I stopnia, szkoła branżowa I stopnia specjalna oraz szkoła specjalna przysposabiająca do pracy.

W 2020 r. do szkół ponadpodstawowych w Łukowie uczęszczało łącznie 4 152 uczniów. W roku szkolnym 2020/2021 wśród szkół ponadpodstawowych dla młodzieży największą liczbę uczniów skupiały technika, do których uczęszczało 2 022 uczniów oraz licea ogólnokształcące, w których uczyło się 1 380 osób. W branżowych szkołach I stopnia uczyło się 622 uczniów, w tym 17 w branżowej szkole specjalnej I stopnia.

WYKRES 19. LICZBA UCZNIÓW SZKÓŁ PONADPODSTAWOWYCH I PONADGIMNAZJALNYCH NA TERENIE MOF ŁUKOWA W LATACH 2010-2020 (OSOBY)

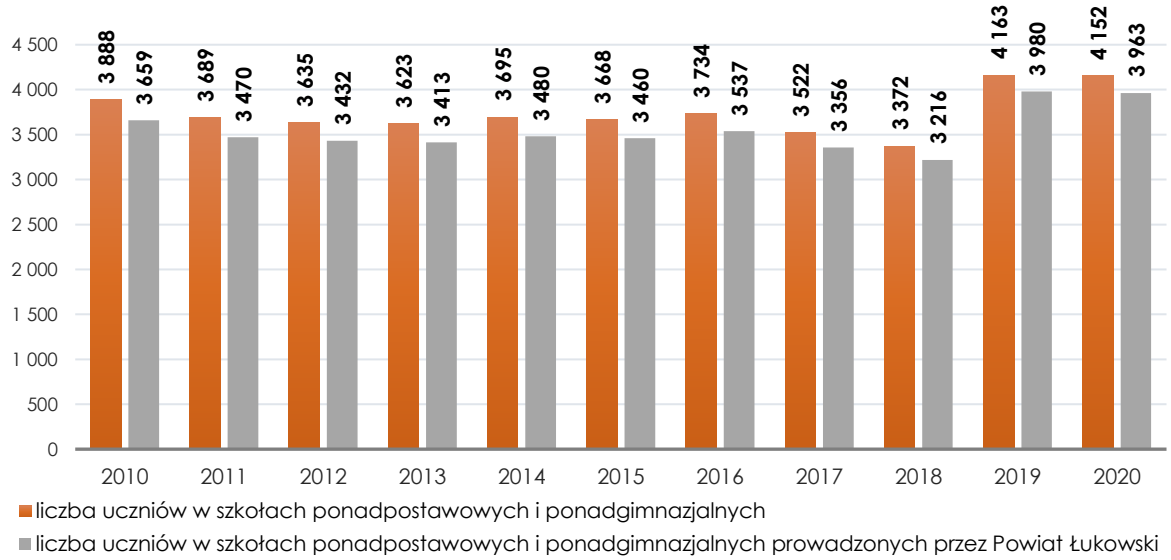

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W 2020 r. uczniowie szkół zawodowych kształcili się w 62 różnych zawodach, w tym w 16 zawodach w technikach oraz 46 w szkołach branżowych I stopnia. Oferowane przez instytucje edukacyjne ścieżki i możliwości uczenia się mają wpływ na szanse zatrudnienia, możliwości rozpoczęcia aktywności zawodowej, dlatego kształtowanie zmian systemu edukacji i kierunków kształcenia powinno brać pod uwagę zachodzące zmiany popytu na pracę, w szczególności w zakresie poszukiwanych kompetencji i kwalifikacji.

Na terenie MOF Łukowa działalność prowadzą dwie szkoły policealne – Medyczne Studium Zawodowe im. Janusza Korczaka w Łukowie oraz Szkoła Policealna Edukacji Innowacyjnej.

W końcu 2020 r. na terenie MOF Łukowa działalność prowadziły 24 podmioty ambulatoryjnej opieki zdrowotnej, w tym 16 przychodni oraz 8 praktyk lekarskich, realizujących świadczenia finansowane ze środków publicznych. Na 1 podmiot ambulatoryjnej opieki zdrowotnej na terenie MOF Łukowa przypadały średnio 2 393 osoby, przy czym na jedną przychodnię i praktykę w mieście przypadały 1 472 osoby, natomiast na obszarze wiejskim aż 6 995 osób. Wysokość przedmiotowego wskaźnika świadczy o ograniczonej dostępności mieszkańców terenów wiejskich MOF Łukowa do usług opieki zdrowotnej.

W ramach działalności Samodzielnego Publicznego Zakładu Opieki Zdrowotnej funkcjonuje 11 oddziałów szpitalnych oraz 5 oddziałów psychiatrycznych i terapii uzależnień. Oddziały szpitala liczą łącznie 457 łóżek. W 2020 r. w łukowskim szpitalu hospitalizowano 29 112 pacjentów.

WYKRES 20. LICZBA PODMIOTÓW AMBULATORYJNEJ OPIEKI ZDROWOTNEJ NA TERENIE MOF ŁUKOWA W LATACH 2010-2020 (SZT.)

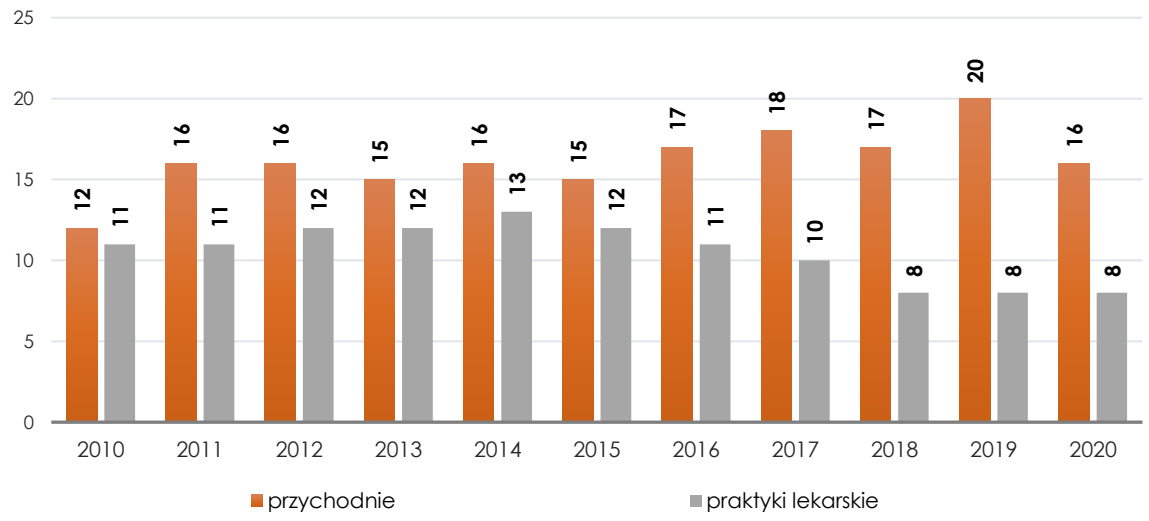

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Postępujący proces starzenia się populacji oraz wzrost liczby zachorowań na choroby przewlekłe prognozują wzrost popytu na świadczenia zdrowotne, a tym samym zwiększenie zapotrzebowania na personel medyczny. Powiat łukowski wypada dość niekorzystanie w porównaniu do województwa lubelskiego pod względem wskaźnika prezentującego liczbę lekarzy według podstawowego miejsca pracy na 10 tys. mieszkańców – na terenie powiatu na 10 tys. mieszkańców przypada jedynie 10 lekarzy, wobec 26 na terenie województwa.

Nieco lepiej prezentują się dane dotyczące liczby pielęgniarek i położnych, które przypadają na 10 tys. mieszkańców – wskaźnik ten na terenie powiatu wynosi 47, wobec 67 w województwie lubelskim. Niedobór personelu medycznego, zarówno lekarzy jak i pielęgniarek, w kontekście wzrostu popytu na usługi zdrowotne pod wpływem zmian demograficznych, stanowi poważne wyznanie stojące przed systemem opieki zdrowotnej.

Na terenie MOF Łukowa działają: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej (od 2023 r. Centrum Usług Społecznych) w Łukowie, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Łukowie, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Staninie, a także Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Łukowie.

W 2020 r. ze środowiskowej pomocy społecznej skorzystało 496 gospodarstw domowych (182 z miasta Łuków oraz 314 z terenu gmin wiejskich). Liczba beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej na terenie MOF Łukowa w 2020 r. wyniosła 1 257 osób i była o 2 877 osób mniejsza niż w 2010 r. (69,6%).

WYKRES 21. LICZBA BENEFICJENTÓW ŚRODOWISKOWEJ POMOCY SPOŁECZNEJ NA TERENIE MOF ŁUKOWA W LATACH 2010-2020 (OSOBY)

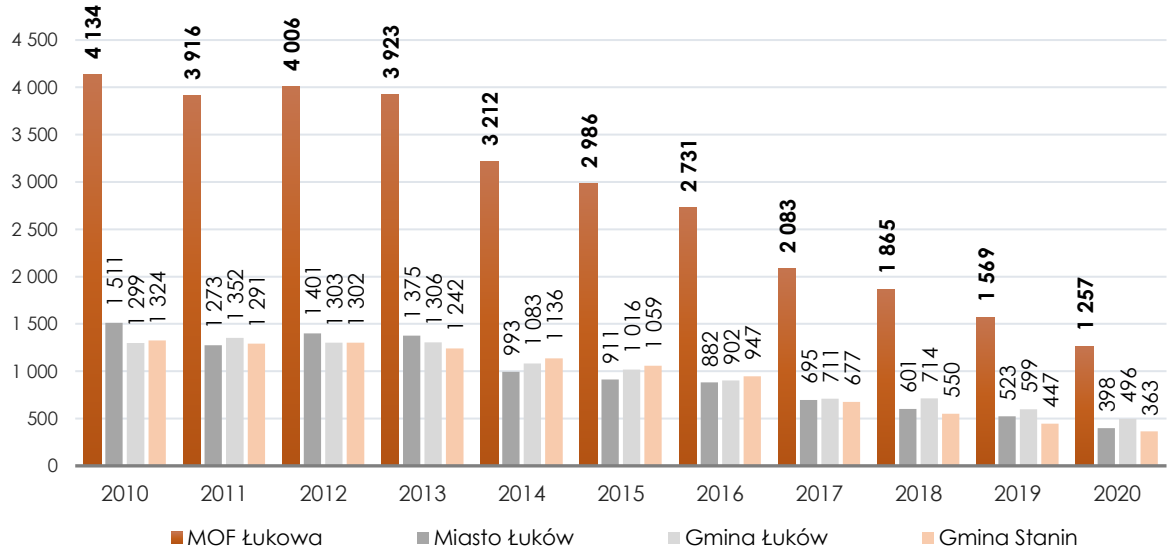

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W 2020 r. na terenie MOF Łukowa ze świadczeń rodzinnych na dzieci skorzystało 2 105 rodzin, a liczba dzieci na które przyznano zasiłek rodzinny wyniosła 4 555. Analizując udział dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku, należy zauważyć, że choć w ostatnim dziesięcioleciu wartość tego wskaźnika zmalała we wszystkich gminach partnerskich, to i tak rokrocznie wartość wskaźnika dla gmin wiejskich MOF była wyższa od wartości dla powiatu łukowskiego. Najwyższy odsetek dzieci, na które otrzymano zasiłek odnotowano w gminie Stanin – w 2020 r. ponad połowa osób w wieku przedprodukcyjnym objęta była wsparciem w ramach zasiłku rodzinnego.

Zasięg korzystania z pomocy społecznej, czyli udział beneficjentów pomocy społecznej w ogólnej liczbie ludności na terenie MOF Łukowa w latach 2010-2020 zmniejszył się o 4,9 pkt proc. i wyniósł 2,2% (wobec 3,3% w powiecie łukowskim oraz 4,7% w województwie lubelskim).

Zróżnicowanie zasięgu korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej pomiędzy gminami wchodzącymi w skład MOF nie było znaczne, przy czym najniższą wartość wskaźnika odnotowano w mieście Łuków – 1,3%, najwyższą zaś w gminie Stanin- 3,7%.

WYKRES 22. ZASIĘG KORZYSTANIA Z POMOCY SPOŁECZNEJ NA TERENIE MOF ŁUKOWA, POWIATU ŁUKOWSKIEGO I WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO W 2020 R. (%)

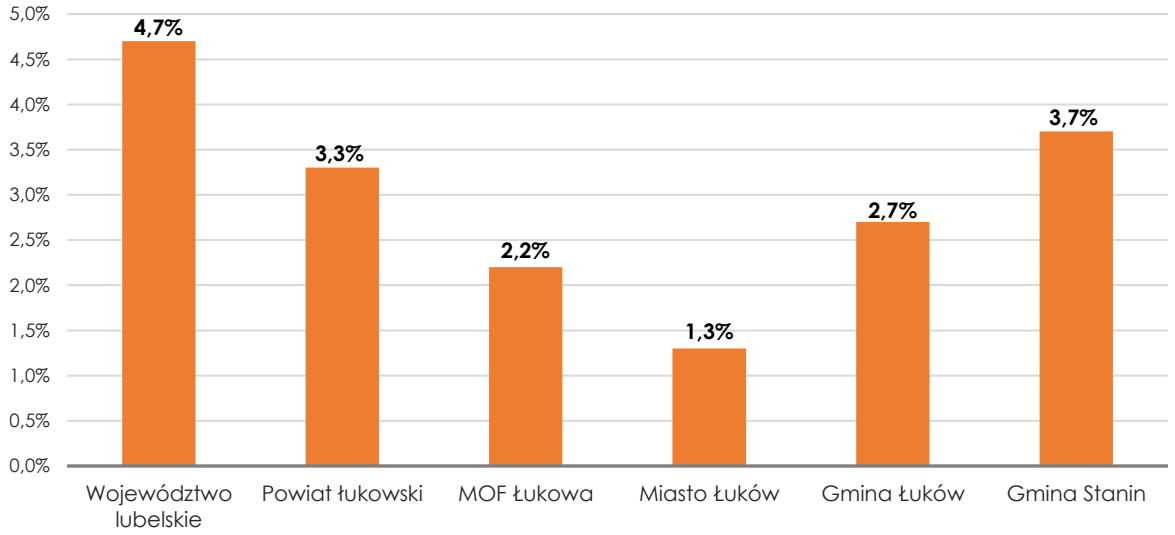

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Na terenie MOF Łukowa działają 4 placówki stacjonarnej pomocy społecznej: 2 domy pomocy społecznej – w Łukowie i w Ryżkach (gmina Łuków) – prowadzone przez Powiat Łukowski oraz 2 niepubliczne placówki zapewniające całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym, w podeszłym wieku – Dom Seniora w Aleksandrowie oraz Zakład Opiekuńczo-Leczniczy „CENTRUM" w Krynce (gmina Łuków).

Usługi publiczne w zakresie kultury na teranie MOF Łukowa świadczą: Łukowski Ośrodek Kultury w Łukowie oraz Gminny Ośrodek Kultury w Łukowie. W 2020 r. powyższe instytucje zorganizowały 358 imprez (268 w mieście Łuków oraz 90 na terenie gminy Łuków), w których wzięło udział łącznie 68 839 uczestników. Należy przy tym zaznaczyć, że w ostatnim dziesięcioleciu zdecydowanie wzrosła zarówno liczba organizowanych imprez, jak też osób w nich uczestniczących. Spadek liczby organizowanych wydarzeń i ich uczestników w 2020 r., spowodowany był pandemią COVID-19 oraz wprowadzonymi ograniczeniami związanymi z sytuacją epidemiczną.

WYKRES 23. LICZBA IMPREZ ORGANIZOWANYCH PRZEZ OŚRODKI KULTURY ORAZ OSÓB W NICH UCZESTNICZĄCYCH NA TERENIE MOF ŁUKOWA W LATACH 2011-2020 (SZT., OSOBY)

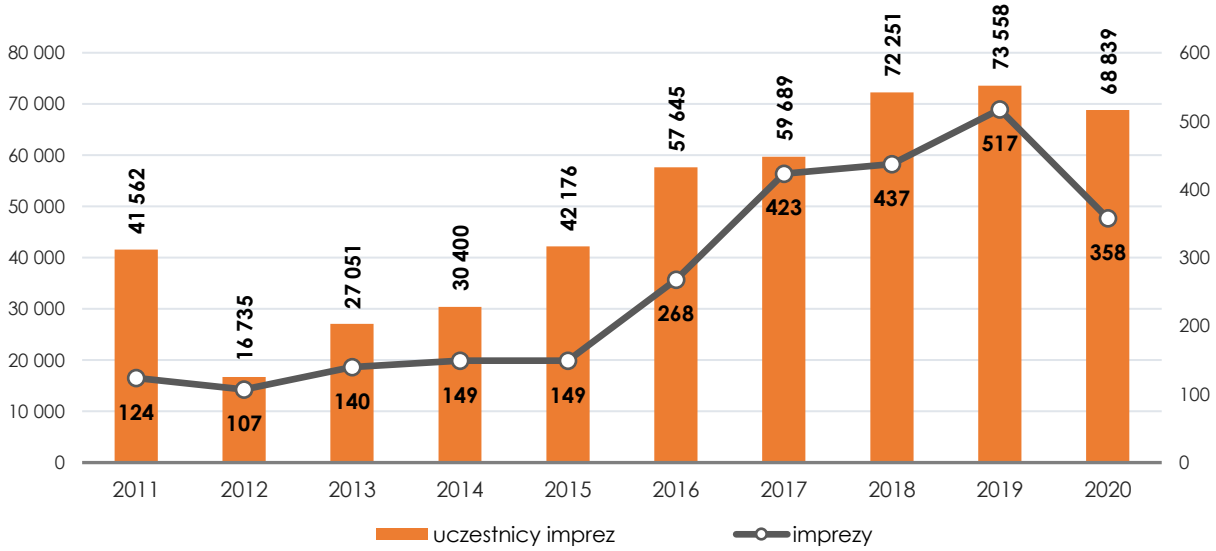

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Na terenie MOF Łukowa funkcjonuje 12 bibliotek publicznych (w tym filii), w których zarejestrowanych było 6 522 czytelników, o 34,0% mniej niż w 2010 r. Pomimo opisanego spadku czytelników, w 2020 r. czytelnictwo, mierzone liczbą wypożyczeń księgozbioru na 1 czytelnika w woluminach, na terenie MOF Łukowa osiągnęło wartość 17,0 i było na wyższym poziomie niż wartość ww. wskaźnika dla powiatu łukowskiego (15,3 wypożyczeń książek na czytelnika), a także dla całego województwa lubelskiego (16,5).

WYKRES 24. LICZBA WYPOŻYCZEŃ KSIĘGOZBIORU NA 1 CZYTELNIKA NA TERENIE MOF ŁUKOWA, POWIATU ŁUKOWSKIEGO I WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO W 2020 R. (WOLUMINY)

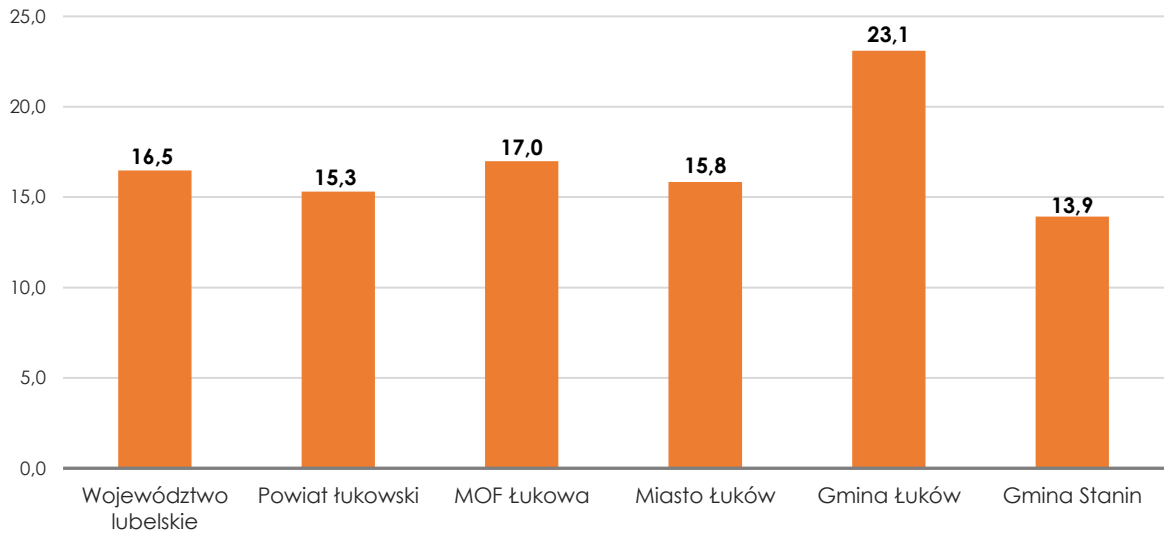

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W ostatnich latach obserwowana jest tendencja do zmiany formy uczestnictwa w kulturze z pasywnej na bardziej aktywną (spadek czytelnictwa przy jednoczesnym wzroście uczestnictwa w imprezach oraz w kołach, klubach i sekcjach działających przy instytucjach kultury), co świadczy o rosnącym zapotrzebowaniu na tego typu usługi (prawdopodobnie związanym ze starzeniem się społeczeństwa) oraz stanowi potencjał dla działalności obywatelskiej. Wyraźnie zauważalny jest również brak aktywności w dziedzinie kultury na terenie gminy Stanin – poza biblioteką nie funkcjonują w niej żadne ośrodki kulturalne (domy kultury, kluby czy świetlice).

Na terenie MOF działalność prowadzi Muzeum Regionalne w Łukowie. W 2020 r. Muzeum Regionalne w Łukowie zorganizowało 11 wystaw (5 wystaw stałych i 6 wystaw czasowych), a z jego oferty skorzystało jedynie 1 278 osób. Z uwagi na przedłużającą się, trudną sytuacją epidemiologiczną, placówka, jak wiele innych instytucji kultury, odczuła jej negatywne skutki w postaci znacznego zmniejszenia liczby osób odwiedzających Muzeum.

Do infrastruktury sportowej na obszarze partnerstwa należy zaliczyć: stadion sportowy, boiska sportowe, boiska wielofunkcyjne, korty tenisowe, lodowisko, baseny, kompleksy rekreacyjno-sportowe, wyciąg do nart wodnych, Otwarte Strefy Aktywności oraz obiekty sportowe wielofunkcyjne „Orlik". Najbardziej rozbudowaną bazę sportową, stanowiącą zaplecze dla organizacji imprez i wydarzeń o charakterze sportowym i rekreacyjnym, posiada Miasto Łuków. Na terenie MOF działalność prowadzi Ośrodek Sportu i Rekreacji w Łukowie, którego głównymi zadaniami są: tworzenie warunków do upowszechniania kultury fizycznej i rekreacji, organizacja imprez w zakresie upowszechniania kultury fizycznej oraz imprez rekreacyjnych i rozrywkowych, a także administrowanie posiadaną bazą sportowo-rekreacyjną, zapewnienie merytorycznej pomocy i wspieranie oddolnych, społecznych inicjatyw w dziedzinie sportu i rekreacji.

W 2020 r. zasoby mieszkaniowe MOF Łukowa liczyły 18 774 mieszkania o łącznej powierzchni użytkowej 1 552 199 m^2, w których znajdowało się 76 710 izb. Z ogólnej puli zasobów mieszkaniowych ponad połowa – 57,8% (10 854) – lokali mieszkalnych zlokalizowana była na terenie miasta. W ostatnich latach nastąpiła wyraźna poprawa sytuacji w zakresie jakości infrastruktury mieszkaniowej na obszarze wiejskim, jednak nadal pomiędzy miastem a obszarem wiejskim utrzymują się dysproporcje w wyposażeniu mieszkań w podstawowe instalacje.

Wskaźnik liczby mieszkań na 1 000 mieszkańców, stanowiący statystyczną miarę dostępności mieszkań, w 2020 r. najwyższą wartość osiągnął w mieście Łuków – 368,7 osób, wobec 284,8 w gminie Łuków oraz 279,8 w gminie Stanin. Należy również zauważyć, że wskaźnik ten w gminach wiejskich MOF Łukowa przybrał wartości zdecydowanie niższe zarówno od wartości obliczonych dla powiatu łukowskiego, jak i województwa lubelskiego.

WYKRES 25. LICZBA MIESZKAŃ NA 1 000 MIESZKAŃCÓW NA TERENIE MOF ŁUKOWA, POWIATU ŁUKOWSKIEGO I WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO W 2020 R. (SZT.)

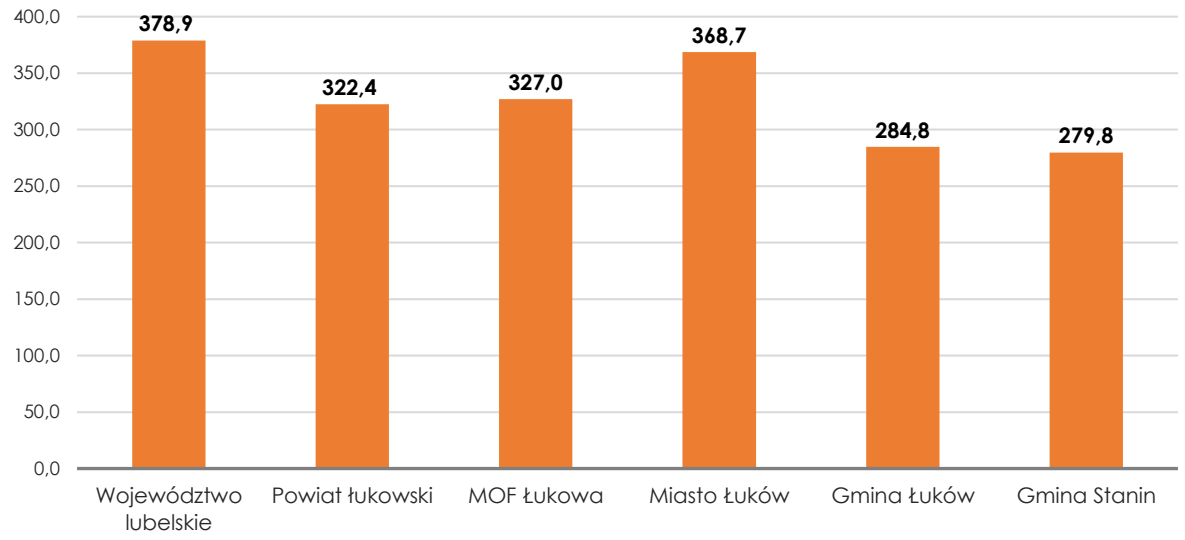

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Na terenie MOF Łukowa bezpieczeństwo przeciwpożarowe zapewnia Komenda Powiatowa Państwowej Straży Pożarnej w Łukowie. Ponadto na terenie jednostek samorządu terytorialnego wchodzących w skład analizowanego obszaru działa 27 jednostek Ochotniczej Straży Pożarnej.
W 2020 r. na obszarze MOF Łukowa miało miejsce 557 zdarzeń, w tym 143 pożary, 366 miejscowych zagrożeń oraz 48 fałszywych alarmów. Niepokojący jest fakt, że w porównaniu do 2018 r., liczba wszystkich zdarzeń wzrosła o 19,0%.

Pomimo podejmowanych działań nadal jednym z problemów MOF Łukowa jest niski poziom bezpieczeństwa publicznego wynikający z dużego natężenia zjawisk, takich jak przestępczość oraz zachowania aspołeczne. Działaniem, które może pozytywnie wypłynąć na poprawę bezpieczeństwa przestrzeni publicznych, z których korzystają mieszkańcy MOF Łukowa jest rozbudowa oraz modernizacja miejskiego systemu monitoringowego. Obecność kamer na obszarach publicznych zwiększy poczucie bezpieczeństwa mieszkańców, co może przyczynić się do większej aktywności społecznej i poprawy jakości życia mieszkańców. Ponadto monitoring wpłynie na zmniejszenie i ograniczenie liczby zdarzeń kryminalnych, szczególnie przestępstw pospolitych, najbardziej uciążliwych dla mieszkańców MOF Łukowa.

2.7 Jakość zarządzania i sytuacja finansowa

W 2020 r. dochody gmin partnerskich MOF Łukowa wyniosły łącznie 315 547 504,59 zł, a wydatki osiągnęły kwotę 301 522 290,67 zł. W tym roku wystąpił także najlepszy wynik budżetu dla analizowanych jednostek - nadwyżka budżetowa w wysokości 14 025 213,92 zł. W latach 2010-2020 dochody i wydatki gmin partnerskich MOF Łukowa wykazywały trend wzrostowy.

W roku 2020 r. Powiat Łukowski osiągnął dochody w wysokości 167 741 194,71 zł, przy wydatkach wynoszących 149 115 113,08 zł. Wynikiem budżetu była nadwyżka w wysokości 18 626 081,63 zł. Podobnie jak w gminach partnerskich, w ostatnim dziesięcioleciu odnotowano zarówno wzrost dochodów, jak i wydatków powiatu, przy czym dynamika ich wzrostu była zdecydowanie mniejsza niż w gminach.

WYKRES 26. WYKONANIE BUDŻETÓW GMIN MOF ŁUKOWA W LATACH 2010-2020 (MLN ZŁ)

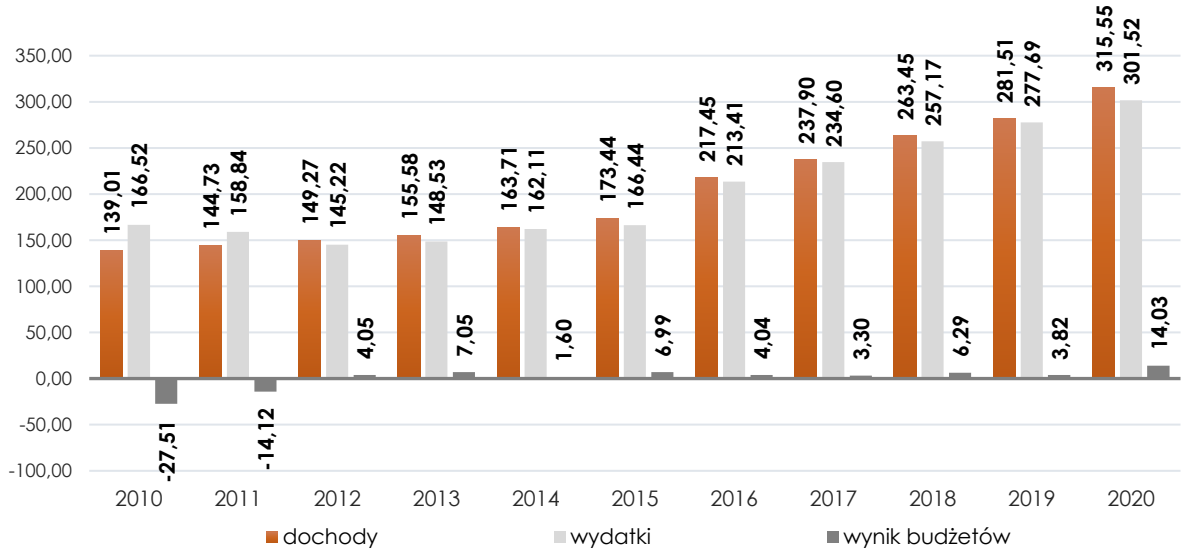

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

WYKRES 27. WYKONANIE BUDŻETU POWIATU ŁUKOWSKIEGO W LATACH 2010-2020 (MLN ZŁ)

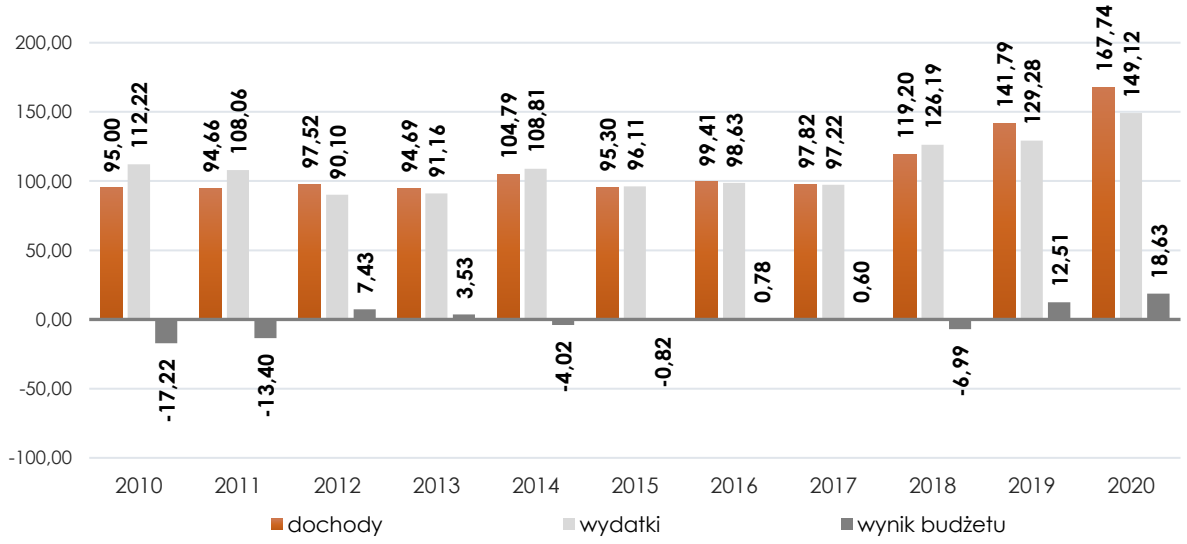

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Średni dochód w przeliczeniu na 1 mieszkańca na terenie obszaru funkcjonalnego wyniósł 5 474,64 zł. Zdecydowanie wyższą wartość tego wskaźnika odnotowano w gminach wiejskich obszaru funkcjonalnego: gminie Stanin – 6 044,04 zł oraz w gminie Łuków – 5 760,11 zł. Najniższy dochód na 1 mieszkańca osiągnęło Miasto Łuków - 5 111,51 zł. Biorąc pod uwagę dochody Powiatu Łukowskiego, w 2020 r. dochód na 1 mieszkańca powiatu wyniósł 1 573,69 zł, wobec 1 484,71 zł w województwie lubelskim, co uplasowało powiat na wysokim 6. miejscu w regionie.

Podobnie jak w przypadku dochodów najwyższe wydatki w przeliczeniu na 1 mieszkańca w 2020 r. odnotowano w gminie Stanin - 5 931,74 zł, zaś najniższe w Mieście Łuków – 4 891,41 zł. Powiat Łukowski – z wydatkami w wysokości 1 398,95 zł *per capita* – zajął 8. miejsce w regionie.

WYKRES 28. DOCHODY OGÓŁEM GMIN WCHODZĄCYCH W SKŁAD MOF ŁUKOWA W LATACH 2010-2020 (MLN ZŁ)

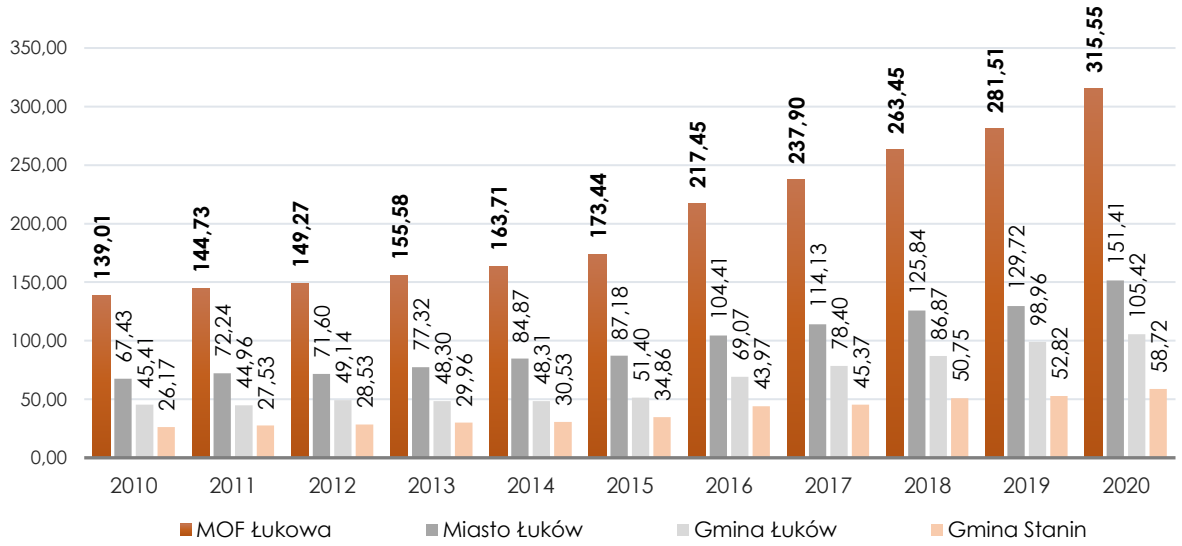

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

WYKRES 29. DOCHODY OGÓŁEM POWIATU ŁUKOWSKIEGO W LATACH 2010-2020 (MLN ZŁ)

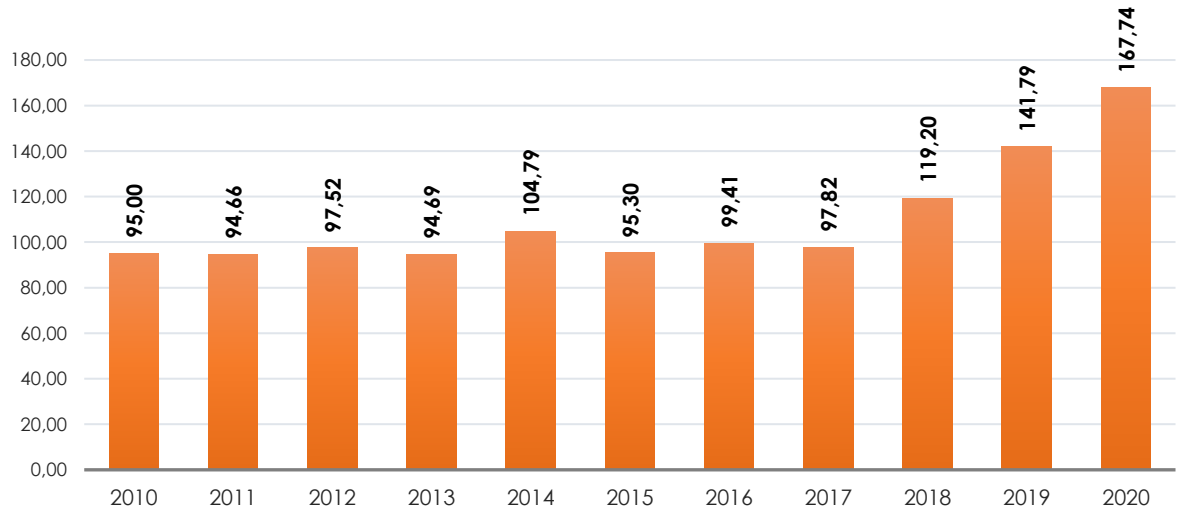

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Analiza danych statystycznych GUS wskazuje, że w latach 2010-2020 saldo budżetu bieżącego gmin MOF Łukowa było dodatnie (jedynie w 2010 r. w Mieście Łuków odnotowano ujemny wynik

operacyjny), co oznacza, że wydatki bieżące tych jednostek znalazły pełne pokrycie w dochodach bieżących bez konieczności zaciągania zobowiązań, aby je sfinansować. Dodatkowo gminy posiadały nadwyżkę wolnych środków, które mogły przeznaczyć na wydatki o charakterze inwestycyjnym lub spłatę długu.

WYKRES 30. STRUKTURA DOCHODÓW GMIN WCHODZĄCYCH W SKŁAD MOF ŁUKOWA ORAZ POWIATU ŁUKOWSKIEGO W 2020 R. (%)

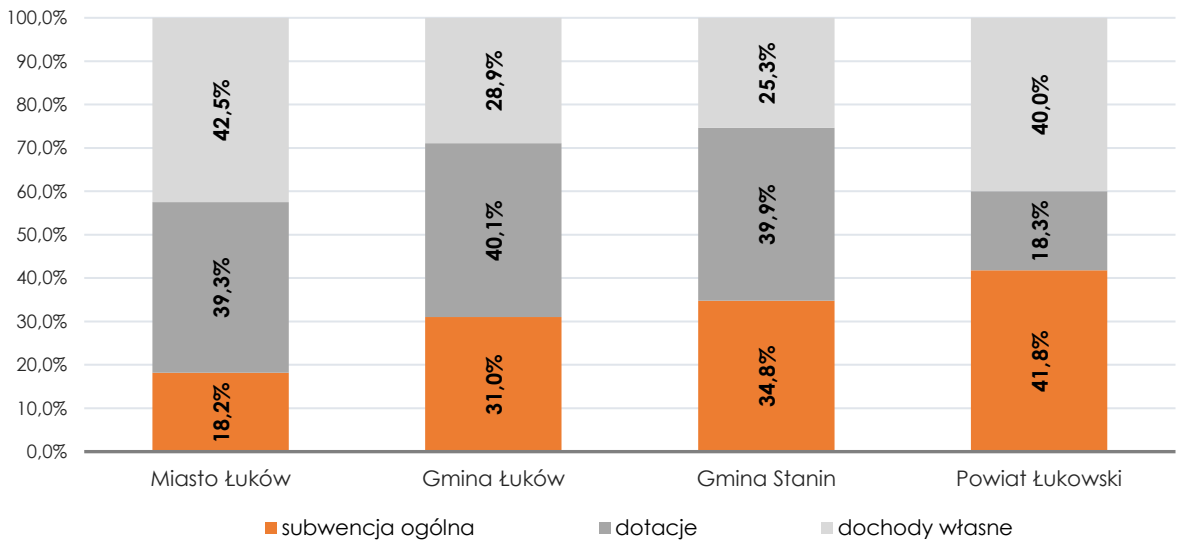

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Gminy tworzące MOF Łukowa, jak również Powiat Łukowski w perspektywie finansowej 2014-2020 aktywnie korzystali ze środków Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020. W ramach programu regionalnego jednostki te – jako beneficjenci wiodący – zrealizowały łącznie 38 projektów o łącznej wartości ogółem wynoszącej 114 258 751,20 zł i otrzymały 76 839 060,26 zł dofinansowania z Unii Europejskiej.

Gminy najwięcej z pozyskanych środków przeznaczyły na projekty dotyczące odnawialnych źródeł energii (36,2%), rewitalizacji obszarów zdegradowanych (23,6%) oraz termomodernizacji infrastruktury publicznej (22,2%). Powiat natomiast realizował przede wszystkim projekty z zakresu aktywizacji zawodowej osób bezrobotnych (44,0%) oraz poprawy warunków i oferty kształcenia zawodowego (38,6%).

3. Powiązania funkcjonalne w MOF Łukowa

3.1. Analiza powiązań funkcjonalnych MOF Łukowa

Miejski obszar funkcjonalny to pojęcie, które dotyczy relacji zachodzących między miastem a jego otoczeniem. Pojęcie miejskich obszarów funkcjonalnych, jako form organizacyjno-przestrzennych, jest wykorzystywane w polskim systemie planowania strategicznego i przestrzennego, m.in. w ustawie z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju. Zgodnie z definicją ustawową obszar funkcjonalny to obszar, na którym występuje względnie wyodrębniający się, intensywny i otwarty system powiązań społecznych, gospodarczych lub przyrodniczych, uwarunkowanych cechami środowiska geograficznego (przyrodniczego i antropogenicznego). Definicja ta wywodzi się z zapisów nieobowiązującej już Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (KPZK 2030), w której wyraźnie wskazano na potrzebę planowania w wyróżnionych miejskich obszarach funkcjonalnych, w tym: ośrodkach wojewódzkich oraz ośrodkach subregionalnych i lokalnych. KPZK 2030 przyjmowała, że miejski obszar funkcjonalny jest układem osadniczym ciągłym przestrzennie, złożonym z odrębnych administracyjnie jednostek i obejmuje zwarty obszar miejski oraz powiązaną z nim funkcjonalnie strefę zurbanizowaną. Wspomniane związki funkcjonalne są konsekwencją przemieszczeń ludności związanych z ruchami migracyjnymi oraz funkcjonowaniem rynku pracy, ale też dostępem do usług publicznych (np. dojazdami do szkół).

Granice MOF Łukowa zostały wyznaczone w Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 r. Podstawowym celem delimitacji MOF było wyznaczenie obszaru budowania potencjału rozwojowego miasta oraz wzmacniania jego powiązań funkcjonalnych z otoczeniem. Przy określaniu granic władze województwa uwzględniły również zasady polityki regionalnej, w tym szczególnie istotną dla procesu delimitacji zasadę partnerstwa i współpracy.

Przeprowadzona diagnoza sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej obszaru potwierdza, że MOF Łukowa charakteryzuje występowanie wielu elementów wspólnych, zarówno w odniesieniu do posiadanych zasobów, jak i potrzeb oraz oczekiwań, co dowodzi szczególnej odrębności i specyfiki obszaru oraz stanowi podstawę do przygotowania jednolitej strategii rozwoju. Obszar partnerstwa obejmuje zwarte geograficznie, jednorodne, spójne społecznie i funkcjonalnie terytorium, charakteryzujące się wspólnymi tradycjami historycznymi i kulturowymi, a także uwarunkowaniami środowiskowymi i gospodarczymi. Mieszkańców obszaru charakteryzuje ponadto tożsamość terytorialna, poczucie przynależności lokalnej, a także chęć współpracy.

Gminy wchodzące w skład MOF Łukowa bezpośrednio ze sobą sąsiadują, co powoduje zbieżność obserwowanych zjawisk społecznych i gospodarczych. Partnerstwo tworzy terytorium o zbliżonych cechach krajobrazu i środowiska przyrodniczego, tradycji i kulturze. Głównymi rzekami obszaru są Krzna Południowa i Krzna Północna biorące początek w rozległych, podmokłych obniżeniach Lasów Łukowskich, w północno–zachodniej części Gminy Łuków. Obszar charakteryzuje się dobrze rozwiniętą siecią obszarów chronionych - na analizowanym terenie ustanowiono Radzyński Obszar Chronionego Krajobrazu i Łukowski Obszar Chronionego Krajobrazu oraz cztery rezerwaty przyrody. MOF Łukowa legitymuje się również bardzo bogatą przeszłością historyczną i dziedzictwem kulturowym. Na jego obszarze występuje szereg obiektów i zespołów, które posiadają wysoką wartość kulturową i stanowią potencjał do dalszego rozwoju branży turystycznej. Analizowany obszar jest spójny, jeśli chodzi o cechy lokalnej społeczności i wskaźniki demograficzne. Problemem obszaru w odniesieniu do sytuacji demograficznej jest odpływ migracyjny ludności poza MOF Łukowa. Na ujemne saldo migracji MOF wpływ wywiera głównie odpływ mieszkańców z Miasta Łuków. Analiza danych dotyczących kierunków migracji wskazuje ponadto na postępujący proces suburbanizacji wyrażający się w intensywnym osadnictwie na obszarze funkcjonalnym MOF, w tym przede wszystkim na terenie gminy wiejskiej

Łuków. Na terenie MOF widoczne są również negatywne trendy demograficzne związane ze zmianą struktury wiekowej mieszkańców i starzeniem się społeczeństwa. W skali obszaru niekorzystne zmiany demograficzne są bardziej widoczne na terenie miasta niż na terenach wiejskich, co może być częściowo spowodowane procesami suburbanizacyjnymi (przenoszeniem się na tereny podmiejskie osób w wieku produkcyjnym, rodzin z dziećmi). MOF Łukowa charakteryzuje natomiast relatywnie (w ujęciu województwa) korzystna sytuacja na rynku pracy – wzrost zatrudnienia i spadek poziomu bezrobocia. Obszar zmaga się jednak z licznymi problemami związanymi ze strukturą bezrobocia. Najistotniejszym problemem jest bezrobocie długotrwałe, dotykające blisko połowy zarejestrowanych bezrobotnych oraz bezrobocie ludzi młodych, do 30 roku życia.

Jak wykazała diagnoza sytuacji społecznej, gospodarczej oraz analizy przestrzenne przeprowadzone w celu sporządzenia modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej obszaru, powiązania funkcjonalne i wzajemne oddziaływania między gminami MOF Łukowa realizowane są w ramach sieci komunikacyjno-transportowej, w tym komunikacji miejskiej. Należy jednak pamiętać, że obok wspólnych elementów infrastrukturalnych, bardzo ważnym identyfikatorem powiązań przestrzenno-funkcjonalnych, które zachodzą pomiędzy Miastem Łuków, a otaczającym go obszarem funkcjonalnym są relacje udziału w dobrach i usługach.

Ważną cechę diagnostyczną świadczącą o występowaniu na danym terenie szerszego wachlarza związków, odzwierciedlających przestrzenną strukturę powiązań na rynku pracy w sektorze usług publicznych i komercyjnych jest zasięg dojazdów do pracy i szkół. Rozpoznanie zjawiska dojazdów do pracy i placówek edukacyjnych pozwala na uchwycenie relacji oraz powiązań przestrzennych i funkcjonalnych pomiędzy jednostkami osadniczymi. Analiza danych GUS dotyczących przepływu ludności związanego z zatrudnieniem (dane za 2016 r.) pokazuje, że na terenie MOF Łukowa stosunek przyjeżdżających do pracy (1 404 osoby) do wyjeżdżających (1 929 osób) jest dość zróżnicowany. Zdecydowanie największe strumienie osób wyjeżdżających kierują się w stronę stolicy regionu - Lublina (471 osób), a także do pobliskiego województwa mazowieckiego: przede wszystkim do Warszawy (501 osób) i Siedlec (367 osób). Na teren MOF do pracy przyjeżdżają przede wszystkim mieszkańcy pozostałych gmin powiatu łukowskiego: Trzebieszowa, Wojcieszkowa, Krzywdy.

Należy przy tym zauważyć, że Miasto Łuków, w przeciwieństwie do gmin wiejskich obszaru MOF, odnotowało wyraźnie dodatnie saldo przyjazdów i dojazdów do pracy. Blisko połowę dojeżdżających do pracy do Łukowa stanowią osoby zamieszkujące obszar funkcjonalny. Mieszkańcy gmin wiejskich ze względu na niewielką podaż miejsc pracy w lokalnych firmach i instytucjach znajdują zatrudnienie na terenie miasta. Poza tym biorąc pod uwagę występujące na terenie MOF zjawisko suburbanizacji, obserwujemy systematyczny odpływ ludności z miasta do gmin wiejskich, przy czym zmiana miejsca zamieszkania często nie jest związana ze zmianą pracy. Miasto Łuków, jako ośrodek powiatowy oraz rdzeń MOF stanowi ponadto obszar koncentracji funkcji ponadlokalnych, w tym specjalistycznych usług medycznych, kultury i sztuki, sportu i rekreacji, usług prawnych i finansowych, usług administracyjnych. Łuków jest także ważnym ośrodkiem edukacyjnym, zwłaszcza w zakresie edukacji ponadpodstawowej.

Potwierdzają to dane GUS dotyczące kierunków i natężenia dojazdów uczniów do szkół. Dojazdy do szkół, obok dojazdów do pracy, stanowią znaczącą część dobowych strumieni charakteryzujących mobilność ludności, służących do zidentyfikowania powiązań przestrzenno-funkcjonalnych. Rozpatrując przepływy uczniów związane z edukacją szkolną należy zwrócić uwagę na duże zróżnicowanie między gminami MOF Łukowa. Zarówno w przypadku szkół podstawowych jak i ponadpodstawowych można zauważyć, że Miasto Łuków jest eksporterem usług edukacyjnych zarówno na obszarze MOF, jak i poza nim. Do szkół podstawowych zlokalizowanych na terenie miasta dojeżdżają głównie uczniowie zamieszkujący strefę zewnętrzną MOF. Jednak zdecydowanie największe strumienie przyjeżdżających do Łukowa skierowane są do szkół ponadpodstawowych. Najwięcej

uczniów przyjeżdżało z Gminy Łuków, Gminy Stanin, gmin sąsiadujących z MOF Łukowa lub dobrze połączonych z nim komunikacyjnie.

Przeprowadzona analiza pokazuje, że wiodącymi funkcjami obszaru partnerstwa są: edukacja (w szczególności edukacja ponadpodstawowa), ochrona zdrowia, sport i rekreacja, turystyka, kultura i sztuka, usługi administracyjne. Bardzo ważną rolę w tym zakresie pełni ośrodek rdzeniowy MOF Łukowa, który jako miasto powiatowe, jest największym eksporterem usług wewnątrz MOF jak i poza jego granice.

3.2 Analiza problemów, potrzeb i potencjałów MOF Łukowa

Potencjałami obszaru partnerstwa są jego zasoby oraz oferowane produkty i usługi, które przynoszą lub mogą przynieść bezpośrednie (dochody) lub pośrednie korzyści poprzez wytworzenie wartości dodanej dla mieszkańców i interesariuszy. Kluczowe problemy i potrzeby zidentyfikowane na etapie sporządzania diagnozy to negatywne zjawiska, czynniki oraz niewykorzystane potencjały, które uniemożliwiają lub utrudniają realizację kierunków i celów rozwojowych gmin z terenu MOF Łukowa.

Wyniki przeprowadzonych analiz pokazują, że do najważniejszych potencjałów MOF Łukowa można zakwalifikować:

- korzystną lokalizację w stosunku do istniejących i projektowanych tras komunikacyjnych oraz położenie na granicy województwa lubelskiego i województwa mazowieckiego;
- dobrze rozwiniętą sieć obszarów chronionych, czyste środowisko naturalne i atrakcyjność rekreacyjną;
- bogatą przeszłość historyczną i dziedzictwo kulturowe obszaru;
- korzystne warunki do wykorzystania i rozwoju odnawialnych źródeł energii: energii słonecznej i biomasy;
- rosnący wskaźnik przedsiębiorczości oraz poziomu zatrudnienia mieszkańców MOF;
- w pełni uzbrojone tereny inwestycyjne Podstrefy Łuków Tarnobrzeskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej „EURO-PARK WISŁOSAN”;
- zróżnicowaną ofertę szkół ponadpodstawowych;
- dostępną infrastrukturę kulturalną i rekreacyjno-sportową;
- doświadczenie gmin MOF we współpracy przy realizacji wspólnych przedsięwzięć oraz dużą aktywność samorządów MOF w pozyskiwaniu środków europejskich w latach 2014-2020.

Kluczowe problemy oraz potrzeby rozwojowe obszaru partnerstwa to:

- postępujące zjawisko suburbanizacji oraz odpływ migracyjny ludności z terenu MOF;
- utrzymująca się niekorzystna struktura wiekowa populacji MOF;
- struktura bezrobocia, w tym przede wszystkim duża liczba osób długotrwale bezrobotnych i bezrobotnych osób młodych;
- brak wysokiej jakości miejsc pracy, mała ilość dużych przedsiębiorstw;
- niskie wartości wskaźników dotyczących nakładów inwestycyjnych i wartości środków trwałych w przedsiębiorstwach;
- utrudnienia komunikacyjne związane z rosnącym natężeniem ruchu zmotoryzowanego;
- niedostateczna jakość lub zły stan techniczny dróg gminnych i powiatowych;
- wymagający modernizacji (w zakresie podniesienia jakości usług i taboru) publiczny transport zbiorowy;
- niedostosowanie infrastruktury, produktów i usług turystycznych do nowoczesnych standardów oraz brak spójnej i zintegrowanej oferty turystycznej MOF;
- niewystarczająca oferta i skala wykorzystania e-usług w administracji publicznej;
- niedostatecznie rozwinięta infrastruktura i usługi w zakresie wychowania przedszkolnego;

- duża liczba obiektów użyteczności publicznej wymagających przeprowadzenia prac termomodernizacyjnych i remontowych;
- wysokie koszty energii zużywanej w budynkach użyteczności publicznej;
- częściowe niedostosowanie usług i infrastruktury do potrzeb osób ze szczególnymi potrzebami;
- wymagające uzbrojenia tereny inwestycyjne;
- wymagający rozbudowy i modernizacji system monitoringu.

3.3 Kierunki współpracy samorządów MOF Łukowa w wymiarze terytorialnym

Proponowane kierunki współpracy samorządów obejmują obszary, w ramach których polityka regionalna skoncentrowana jest na terytorialnym wymiarze wsparcia, zaś realizacja przedsięwzięć uwarunkowana jest podjęciem współpracy między gminami oraz innymi partnerami publicznymi i prywatnymi w ramach partnerstwa gmin MOF Łukowa.

- **Dostępność komunikacyjna** - modernizacja i rozbudowa infrastruktury drogowej, rozwój systemu transportu zbiorowego – poprawa dostępności do obszarów gospodarczych i miejsc atrakcyjnych pod względem rekreacyjnym i turystycznym.
- **Atrakcyjność inwestycyjna** - rozwój terenów inwestycyjnych oraz infrastruktury i usług wspierających przedsiębiorczość, wspólna oferta i baza ofert inwestycyjnych MOF Łukowa, wspólna promocja gospodarcza, profilowane usługi dla przedsiębiorców.
- **Gospodarka w obiegu zamkniętym** - wzmacnianie zdolności adaptacyjnych instytucji publicznych i przedsiębiorstw do zmiennych warunków rynkowych i technologicznych, edukacja społeczna, maksymalizacja skali recyklingu odpadów, poprawa jakości powietrza poprzez rozwój gospodarki niskoemisyjnej, budownictwo pasywne.
- **System promocji produktów lokalnych** - stworzenie i rozwój marki terytorialnej MOF Łukowa w oparciu o zintegrowany system promocji obszaru obejmujący aspekty gospodarcze (oferta inwestycyjna, rozwój przedsiębiorczości) oraz rekreacyjne i turystyczne (spójne produkty i usługi).
- **Atrakcyjność rekreacyjna i turystyczna** - poprawa jakości, kompleksowości i dostępności oferty czasu wolnego (rekreacja i turystyka), sportowej i kulturalnej dla mieszkańców i turystów, modernizacja i budowa infrastruktury obsługi ruchu turystycznego.
- **Stworzenie i rozwój marki turystycznej MOF Łukowa** - zintegrowana oferta rekreacyjna – turystyczna - kulturalna - kulinarna, współpraca z przedsiębiorcami w tworzeniu i rozwoju marki turystycznej, rozwój „przemysłu czasu wolnego" (kultura, aktywny odpoczynek, rozrywka, rekreacja, sport, turystyka: rowerowa, nordic walking, konna, kulturowa, historyczna, przyrodnicza, kulinarna, sentymentalna, tematyczna).
- **Adaptacja do zmian klimatu** - wprowadzanie technologii OZE w obiektach publicznych i prywatnych, ochrona terenów naturalnej retencji wodnej, zagospodarowanie wód opadowych oraz rozwój błękitno-zielonej infrastruktury, rozwój i unowocześnianie gospodarki ściekowej, doskonalenie narzędzi monitorowania stanu środowiska i szybkiego reagowania, rozwój gospodarki niskoemisyjnej i zeroemisyjnej w sektorze publicznym, edukacja ekologiczna.
- **Kapitał społeczny** - wspieranie oddolnych inicjatyw obywatelskich, organizacji pozarządowych, podmiotów ekonomii społecznej, zwiększenie udziału partycypacji społecznej w zarządzaniu samorządami, udział mieszkańców w budowie i rozwoju marki terytorialnej (produkty lokalne, turystyka), zachowanie dziedzictwa kulturowego materialnego i niematerialnego.
- **System pomocy społecznej** - podniesienie jakości i dostępności usług społecznych i ochrony zdrowia, dostosowanie usług i infrastruktury do potrzeb osób starszych i niepełnosprawnych (w tym

srebrna gospodarka jako odpowiedź na wyzwania demograficzne), zachowanie standardów dostępności w infrastrukturze i usługach publicznych.

- **Bezpieczeństwo i usługi cyfrowe** - rozwój szerokopasmowej infrastruktury dostępowej (szczególnie na obszarach o niskim dostępie do sieci), rozwój narzędzi i infrastruktury niezbędnej do świadczenia bezpiecznych e-usług w administracji publicznej i edukacji, poprawa poziomu cyberbezpieczeństwa, podniesienie kompetencji cyfrowych urzędników i mieszkańców - dążyć należy do wdrożenia 4 poziomu dojrzałości e-usług (transakcja) i docelowo 5 poziomu (personalizacja).
- **Bezpieczeństwo i porządek publiczny** - zwiększenie poziomu bezpieczeństwa i porządku publicznego na terenie MOF Łukowa.
- **Kompetencje instytucji publicznych** - wzmacnianie mechanizmów zarządzania strategicznego w samorządach MOF Łukowa w zakresie: integracji działań JST z celami gospodarczymi, społecznymi i środowiskowymi, nastawienia na innowacyjne rozwiązania i korzystania z dobrych praktyk, planowania strategicznego, racjonalizacji gospodarki budżetowej w oparciu o analizę kosztów i korzyści ekonomiczno-społecznych, kompetencji cyfrowych, współpracy JST oraz wykorzystania narzędzi partycypacji społecznej.

4. Przesłanki opracowania Strategii

4.1 Samorządy wobec nowych wyzwań społecznych i gospodarczych

Na przestrzeni lat 2019 – 2022 obserwujemy znaczną dynamikę zmian zachodzących w wielu obszarach życia społecznego i gospodarczego, zarówno na poziomie województwa, kraju jak też europejskim. Skala tych zmian jest znacznie większa niż miało to miejsce w trakcie okresu programowania UE 2014 – 2020, a ich wpływ na wiele obszarów funkcjonowania samorządów jest widoczny i znaczący.

Zmiany społeczne i gospodarcze spowodowane są przede wszystkim nasilającym się, globalnym kryzysem ekonomicznym, coraz silniej widocznymi efektami zmian klimatycznych, skutkami pandemii wirusa COVID-19 oraz (począwszy od roku 2022) wpływem wojny w Ukrainie na gospodarkę europejską, krajową i lokalną.

Jednocześnie coraz bardziej dynamicznym procesom globalizacji i zachodzącym przez to zmianom geopolitycznym towarzyszą lokalne zmiany społeczne i ekonomiczne związane z intensywnym rozwojem gospodarki opartej na wiedzy i nowoczesnych technologiach, procesem dostosowania do zmian klimatycznych oraz starzeniem się społeczeństwa.

Tym samym liczba i skala oddziaływań czynników wpływających na funkcjonowanie samorządów wzrasta, zmienia się też charakter przewag konkurencyjnych jakimi dysponuje obszar MOF Łukowa. Konsekwencją takiego stanu rzeczy są między innymi zmieniające się oczekiwania mieszkańców – głównych adresatów działań strategicznych władz samorządowych.

W związku z powyższym, w obszarach społecznych, gospodarczych i środowiskowych należało dokonać analizy danych i sformułowania wniosków – szczególnie w ramach tych funkcji i oddziaływań, które są istotne z punktu widzenia problemów i potencjałów rozwojowych całego obszaru MOF Łukowa.

Prace te pozwoliły na sformułowanie wniosków ujętych w diagnozie obejmujących najważniejsze kwestie dotyczące: przestrzeni i środowiska, demografii i potencjału społecznego, rynku pracy, potencjału gospodarczego, infrastruktury technicznej i społecznej, zaspokajania potrzeb mieszkańców oraz jakości zarządzania i sytuacji finansowej samorządów.

W oparciu o zebrane dane i sformułowane na ich podstawie wnioski z diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej obszaru MOF Łukowa oraz rekomendacje uzyskane w procesie

partycypacji społecznej przeprowadzono analizę SWOT oraz określono kluczowe problemy, potencjały i kierunki rozwojowe obszaru.

Identyfikacja istotnych zjawisk i trendów oraz rezultaty powyższych prac pozwoliły na wypracowanie wizji, celów i kierunków działań rozwojowych, wskazujących główne obszary aktywności samorządów w latach 2022 – 2030.

4.2 Terytorialny wymiar wsparcia i podejście zintegrowane

Istotnym aspektem nowego modelu polityki regionalnej kraju jest zwiększenie skuteczności planowania i realizacji działań rozwojowych oraz podniesienie jakości funkcjonowania instytucji publicznych. Konieczne staje się tym samym zwiększenie jakości planowania strategicznego oraz zapewnienie spójności dokumentów planistycznych.

Jednym z założeń w obecnym modelu polityki rozwoju regionalnego jest wzmocnienie roli wymiaru terytorialnego i podejścia zintegrowanego, które zakłada między innymi opracowanie dokumentów integrujących zagadnienia odnoszące się do wymiaru społecznego, gospodarczego i przestrzennego, zapewnienie skutecznych mechanizmów realizacji planowanych przedsięwzięć oraz powiązanie działań podmiotów odpowiedzialnych za politykę rozwoju na danym obszarze. Stąd też ważnym elementem Strategii jest system wdrażania zaprojektowany zgodnie z kompetencjami ustawowymi samorządów w oparciu o opisane zasady współpracy partnerów.

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 (KSRR 2030) zakłada odejście od modelu polaryzacyjno-dyfuzyjnego, skupiającego działania rozwojowe przede wszystkim na największych aglomeracjach, i przejście na model odpowiedzialnego rozwoju - zrównoważonego społecznie i terytorialnie.

Zgodnie z KSRR 2030, w ramach modelu zrównoważonego terytorialnie *„polityka regionalna wspierać będzie zintegrowane interwencje wykorzystujące miejscowe zasoby i potencjały poszczególnych terytoriów oraz dostarczanie odpowiednich impulsów dla zainicjowania trwałego wzrostu i miejsc pracy w obszarach o mniej korzystnych uwarunkowaniach rozwojowych*".

W praktyce KSRR 2030 zakłada odejście od wspierania całego kraju czy regionów w jednolity sposób na rzecz większego różnicowania interwencji w zależności od problemów i potencjałów poszczególnych obszarów – tzw. obszarów strategicznej interwencji (OSI).

Zaznaczyć należy, że gminy partnerskie MOF Łukowa znajdują się w grupie samorządów, które zgodnie z przyjętą typologią zaliczają się do Obszarów Strategicznej Interwencji pn.: ***obszary zagrożone trwałą marginalizacją*** (Gmina Stanin) oraz ***miasta średnie tracące funkcje społeczno – gospodarcze*** (Miasto Łuków).

Istotnym dokumentem dla operacjonalizacji koncepcji wsparcia samorządów w ujęciu terytorialnych powiązań funkcjonalnych są „**Zasady realizacji instrumentów terytorialnych w Polsce w perspektywie finansowej UE na lata 2021-2027**" określające m.in. uwarunkowania związane z opracowaniem strategii ZIT dla Miejskich Obszarów Funkcjonalnych, które zostały uwzględnione w niniejszym dokumencie.

Jednocześnie KSRR 2030 oraz *Umowa Partnerstwa dla realizacji polityki spójności 2021-2027 w Polsce* silnie podkreśla konieczność stosowania zintegrowanego podejścia terytorialnego, które opiera się na dopasowaniu zakresu i narzędzi wsparcia dla danego obszaru do jego specyficznych potrzeb, problemów i potencjałów rozwojowych – wynikających ze strategii terytorialnej.

W kontekście polityki spójności UE w perspektywie finansowej 2021 – 2027 jednym z pięciu Celów Polityki (CP) proponowanych przez Komisję Europejską jest Cel 5 - *Europa bliższa obywateli*

(zrównoważony rozwój obszarów miejskich, wiejskich i przybrzeżnych oraz inicjatywy lokalne), który ma być realizowany m.in. w oparciu o przedsięwzięcia partnerskie i zintegrowane.

Powyższe podejście znalazło odzwierciedlenie w niniejszej Strategii, która ma nie tylko sprostać nowym wyzwaniom rozwojowym samorządów obszaru MOF Łukowa, ale też wpisać się w kierunki i zasady polityki rozwoju proponowane na poziomie regionalnym, krajowym i UE.

5. Zakres i metodyka opracowania Strategii

Niniejsza Strategia Rozwoju Ponadlokalnego dla Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Łukowana na lata 2021 - 2030, opracowana została na podstawie art. 10g ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2022 r., poz. 559 z późn. zm.). Strategia pełni równocześnie funkcję Strategii ZIT, zgodnie z art. 34 ust. 6 pkt. 2, ust. 9 i ust. 15 ustawy z dnia 28 kwietnia 2022 r. o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021 - 2027 (Dz. U. z 2022 r., poz. 1079).
W związku z powyższym metodyka opracowania i zakres Strategii dostosowany jest do powyższych aktów prawnych.

Metodyka zastosowana w Strategii opiera się na poniższych zasadach, które odnoszą się zarówno do kolejnych etapów opracowania dokumentu, jak też do fazy wdrożeniowej Strategii:

- **Model ekspercko – partycypacyjny**

W pracach nad Strategią zastosowano model ekspercko – partycypacyjny zakładający wiodącą rolę ekspertów zewnętrznych oraz udział przedstawicieli różnych grup interesariuszy w procesie opracowania i wdrażania Strategii.
Z uwagi na ograniczenia dotyczące obszarów wparcia w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych wynikające z zapisów projektu Programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021 – 2027 do opracowania Strategii zaangażowani byli przede wszystkim przedstawiciele władz samorządowych gmin MOF Łukowa oraz powiatu łukowskiego.

- **Analiza danych, wnioski i kierunki rozwojowe**

W ramach diagnozy przeprowadzono analizę danych w obszarach: społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym, pod kątem problemów, potencjałów rozwojowych i wspólnych funkcji samorządów MOF Łukowa. Zidentyfikowano kluczowe zjawiska i trendy wpływające na rozwój obszaru.
Odpowiednio do zidentyfikowanych problemów rozwojowych i przewag konkurencyjnych sformułowano wnioski i określono wizję rozwoju obszaru oraz zdefiniowano cele strategiczne, w taki sposób aby dać pierwszeństwo wykorzystania lokalnych czynników rozwoju – mając na uwadze ograniczenia wynikające ze specyfiki wdrażania Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych. Określono priorytety/kierunki działań służące realizacji celów oraz wskazano najważniejsze obszary aktywności samorządów MOF Łukowa w latach 2021 – 2030. Definiując cele i priorytety/kierunki działań strategicznych korzystano z dotychczasowych doświadczeń związanych z planowaniem i wdrażaniem polityki rozwoju w każdym z samorządów objętych Strategią.

- **Koncentracja wsparcia**

Ograniczono liczbę obszarów rozwojowych i celów do takich, które w procesie tworzenia Strategii uznano za priorytetowe i mające decydujący wpływ na realizację wizji rozwoju MOF Łukowa. Bezpośredni wpływ na wybór obszarów wsparcia miały ograniczenia i uwarunkowania wynikające ze specyfiki wdrażania Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych. W Strategii nie dążono zatem do tego, aby każdy obszar aktywności gmin i powiatu uznać za strategiczny. Nie oznacza to rezygnacji

z bieżących działań samorządów, uznano jedynie, że część z nich ma mniejszy wpływ na osiągnięcie celów strategicznych.

- **Terytorialny wymiar wsparcia**

Zastosowano zasady wynikające z podejścia terytorialnego i zintegrowanego planowania – zidentyfikowano społeczne, gospodarcze, środowiskowe i przestrzenne powiązania funkcjonalne, które występują na obszarze MOF Łukowa oraz dostosowano zakres przedsięwzięć rozwojowych do specyfiki obszaru, tak aby były odpowiedzią na istniejące problemy i wyzwania. Skupiono się na tych funkcjach, które najbardziej wzmocnią wspólny potencjał rozwojowy obszaru.
Powiat Łukowski został włączony w proces opracowania i wdrażania niniejszej Strategii. Należy jednak podkreślić, że włączenie to, zgodne z rekomendacjami Instytucji Zarządzającej Programem Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021 – 2027, dotyczy jedynie obszaru powiatu znajdującego się w granicach administracyjnych gmin MOF Łukowa.

- **Partycypacja społeczna**

Eksperci zewnętrzni oraz przedstawiciele władz samorządowych realizowali proces opracowania Strategii zgodnie z dobrymi praktykami partycypacji społecznej i partnerstwa.
Z uwagi na uwarunkowania i ograniczenia dotyczące instrumentu Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych wynikające z zasad krajowych i europejskich do opracowania Strategii zaangażowani byli przede wszystkim przedstawiciele władz samorządowych gmin MOF Łukowa oraz powiatu łukowskiego.

- **System realizacji**

Opracowano przejrzysty system wdrażania Strategii w oparciu o kompetencje ustawowe oraz możliwości finansowe i organizacyjne gmin i powiatu przy wykorzystaniu zasady partnerstwa i współpracy interesariuszy, uwzględniając elastyczność przyjętych rozwiązań, tak by zwiększyć sprawność realizacji Strategii i skuteczność wykorzystywania dostępnych funduszy.

- **Wybór kierunków działań i projektów**

Określenie kierunków działań rozwojowych i wybór projektów, które zapewnią osiągnięcie celów Strategii, nastąpiło we współpracy z interesariuszami w oparciu o wnioski z diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej obszaru MOF Łukowa, wnioski z analizy silnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń (SWOT) oraz wnioski i uwagi uzyskane w procesie konsultacji społecznych.
Skupiono się na takich przedsięwzięciach, które rozwiązują wspólne problemy samorządów MOF Łukowa lub wzmacniają i rozwijają potencjały obszaru. Ideą takich przedsięwzięć jest współpraca gmin i powiatu zapewniająca efekt synergii, w taki sposób aby rezultaty i oddziaływanie projektów partnerskich były większe i korzystniejsze niż jest to możliwe do osiągnięcia w projektach indywidualnych.

- **Polityka spójności 2021 - 2027**

Dostosowano rodzaj i zakres interwencji oraz system wdrażania Strategii do wyzwań i uwarunkowań perspektywy finansowej UE 2021 – 2027 opierając się na zasadach obowiązujących w unijnych, krajowych i regionalnych dokumentach strategicznych i operacyjnych. Dotyczy to przede wszystkim zintegrowanego podejścia terytorialnego w ramach instrumentu Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych oraz identyfikacji takich celów rozwojowych, które są możliwe do osiągnięcia nie tylko poprzez projekty indywidualne, ale też w ramach partnerskiej współpracy interesariuszy.

- **Spójność z celami polityki regionalnej na poziomie województwa i kraju**

Zachowano zgodność z założeniami polityki regionalnej Państwa, tak aby Strategia była spójna z kierunkami, obszarami interwencji i celami określonymi w Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego

2030 oraz Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego 2030, szczególnie w zakresie wymiaru terytorialnego i zintegrowanego podejścia w realizacji strategii rozwoju ponadlokalnego.

- **Podejście realistyczne**

W trakcie prac koncentrowano się na tym, aby dokument Strategii pozostał realistyczny. Zarówno w kontekście celów, jak również kierunków działań i propozycji konkretnych przedsięwzięć przyjęto następujące podejście:

RYS. 1. METODYKA OPRACOWANIA STRATEGII

Źródło: Opracowanie własne.

- **Finansowanie propozycji przedsięwzięć wynikających ze Strategii**

Strategia zawiera informacje nt. źródeł finansowania zidentyfikowanych przedsięwzięć rozwojowych. Należy jedocześnie podkreślić, że ostateczne rozstrzygnięcia odnośnie zakresów, kosztów i harmonogramów realizacji poszczególnych projektów uzależnione będą od dostępności zewnętrznych źródeł finansowania, przede wszystkim w kontekście kwalifikowalności wsparcia z funduszy krajowych i europejskich w latach 2021 – 2027 oraz specyfiki wdrażania Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych. Proces ten wymaga też dobrej organizacji współpracy gmin i długofalowej konsekwencji w działaniu wszystkich gmin MOF Łukowa oraz powiatu łukowskiego.

- **Logika interwencji Strategii**

W Strategii przyjęto logikę interwencji, w której celom i odpowiadającym im priorytetom/kierunkom działań przypisano odpowiednie rezultaty i wskaźniki oraz propozycje projektów do realizacji:

RYS. 2. LOGIKA INTERWENCJI STRATEGII

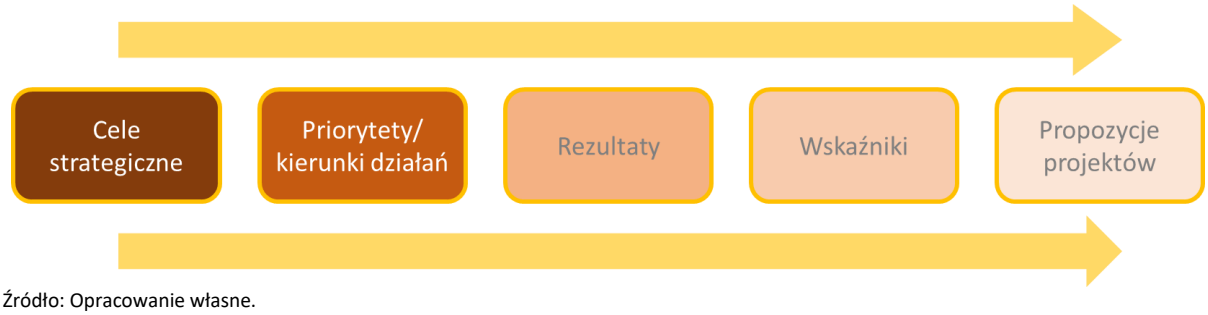

Źródło: Opracowanie własne.

6. Analiza SWOT

Narzędziem zastosowanym do przeprowadzenia analizy strategicznej obszaru MOF Łukowa jest analiza SWOT – zestawienie uwarunkowań wewnętrznych w postaci mocnych i słabych stron oraz określenie zewnętrznych szans i zagrożeń rozwojowych.

Analiza potraktowana została szeroko i kompleksowo, obejmując wszystkie istotne kwestie społeczne, gospodarcze, środowiskowe i przestrzenne.

Metoda ta umożliwia zebranie oraz usystematyzowanie informacji o wewnętrznym potencjale obszaru MOF Łukowa, jak również dostrzeganych barierach, zwracając jednocześnie uwagę na pojawiające się w otoczeniu szanse oraz zagrożenia mające wpływ na funkcjonowanie i rozwój obszaru.

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
▪ korzystna lokalizacja w stosunku do istniejących i projektowanych tras komunikacyjnych o znaczeniu międzynarodowym, krajowym i regionalnym oraz położenie na granicy województwa lubelskiego i województwa mazowieckiego; ▪ dobrze rozwinięta sieć obszarów chronionych (34,9% ogólnej powierzchni wszystkich gmin MOF); ▪ bogata przeszłość historyczna i zabytki o wysokiej wartości kulturowej; ▪ wzrost liczby organizowanych imprez kulturalnych oraz liczby osób w nich uczestniczących (z wyj. 2020 r. – spadek spowodowany COVID-19); ▪ atrakcyjność rekreacyjna oraz dobra dostępność komunikacyjna; ▪ małe zanieczyszczenie środowiska naturalnego; ▪ obszar powiatu łukowskiego został zaliczony do obszarów posiadających korzystne warunki do wykorzystania i rozwoju odnawialnych źródeł energii: energii słonecznej i biomasy; ▪ relatywnie (w ujęciu województwa) korzystna sytuacja na rynku pracy – wzrost zatrudnienia i spadek poziomu bezrobocia; ▪ rosnący wskaźnik przedsiębiorczości oraz poziom zatrudnienia mieszkańców MOF; ▪ aktywna działalność podmiotów wspierających przedsiębiorstwa oraz osoby chcące założyć działalność gospodarczą; ▪ w pełni uzbrojone tereny inwestycyjne Podstrefy Łuków Tarnobrzeskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej „EURO-PARK WISŁOSAN"; ▪ zróżnicowana oferta szkół ponadpodstawowych; ▪ rosnąca liczba uczniów w przedszkolach i oddziałach przedszkolnych oraz w szkołach podstawowych;	▪ potencjał przyrodniczy obszaru jest korzystny jednak relatywnie słabszy w porównaniu z innymi regionami województwa lubelskiego; ▪ infrastruktura, produkty i usługi turystyczne nie są w pełni dostosowane do nowoczesnych standardów; ▪ niewystarczająca ilość wysokiej jakości miejsc noclegowych; ▪ niekorzystna struktura wiekowa populacji MOF - spadek liczby osób w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym oraz zwiększanie się grupy osób starszych – starzenie się społeczeństwa; ▪ występowanie bezrobocia długotrwałego, dotykającego blisko połowy zarejestrowanych bezrobotnych oraz bezrobocie ludzi młodych, do 30 roku życia; ▪ niedostatecznie rozwinięta infrastruktura i usługi w zakresie wychowania przedszkolnego; ▪ ograniczona dostępność do usług opieki zdrowotnej dla mieszkańców terenów wiejskich MOF oraz wzrost popytu na świadczenia zdrowotne i społeczne (starzenie się społeczeństwa); ▪ brak wysokiej jakości miejsc pracy, mała ilość dużych przedsiębiorstw; ▪ częściowe niedostosowanie usług i infrastruktury do osób z niepełnosprawnościami; ▪ brak możliwości kształcenia się na obszarze MOF na poziomie wyższym (np. studia licencjackie, magisterskie); ▪ niska klasa bonitacyjna gleb przy jednoczesnym dużym odsetku wykorzystania powierzchni obszaru w kierunku rolniczym; ▪ w strukturze powierzchni użytków rolnych dominują małe gospodarstwa o powierzchni do 1 ha włącznie oraz od 1 do 5 ha;

▪ zwiększające się zasoby mieszkaniowe; ▪ dostępna infrastruktura kulturalna i rekreacyjno-sportowa; ▪ coroczny wzrost ilość odpadów komunalnych zebranych selektywnie oraz redukcja odpadów ulegających biodegradacji i zwiększanie poziomu recyklingu; ▪ doświadczenie gmin MOF we współpracy przy realizacji wspólnych przedsięwzięć; ▪ występowanie (w latach 2011 – 2020) dodatniego salda budżetu bieżącego gmin MOF Łukowa oraz wysokie wartości dochodu gmin na mieszkańca; ▪ posiadanie przez gminy MOF dokumentów planistycznych, wyznaczających kierunki rozwoju przestrzennego; ▪ duża aktywność i doświadczenie samorządów MOF w pozyskiwaniu środków europejskich w latach 2014-2020 (38 projektów o łącznej wartości 114 258 751,20 zł); ▪ doświadczenie samorządów w realizacji inwestycji dot. efektywności energetycznej oraz produkcji energii ze źródeł odnawialnych.	▪ jedynie 11 producentów prowadzących działalność w zakresie rolnictwa ekologicznego (2019 r.); ▪ niskie wartości wskaźników dotyczących nakładów inwestycyjnych i wartości środków trwałych w przedsiębiorstwach; ▪ brak spójnej oferty inwestycyjnej i rekreacyjno – turystycznej dla MOF; ▪ niedostateczna jakość lub zły stan techniczny dróg gminnych i powiatowych; ▪ niedostatecznie rozwinięty układ dróg rowerowych; ▪ istniejący układ drogowy (brak obwodnicy) utrudnia przejazd przez miasto Łuków; ▪ wymagający modernizacji (w zakresie podniesienia jakości usług i taboru) transport zbiorowy o charakterze użyteczności publicznej; ▪ znaczące dysproporcje w wyposażeniu w infrastrukturę kanalizacyjną i gazową pomiędzy miastem a obszarem wiejskim; ▪ brak kompleksowych rozwiązań w zakresie zaopatrzenia i pokrycia potrzeb cieplnych mieszkańców; ▪ niedostateczna ilość rozwiązań dot. kompleksowych modernizacji energetycznych obiektów publicznych ▪ wymagający modernizacji i rozbudowy system monitoringu miejskiego

SZANSE	ZAGROŻENIA
▪ gminy MOF zlokalizowane są na Obszarach Strategicznej Interwencji wyznaczonych na poziomie kraju i województwa – zwiększa to szanse na uzyskanie środków na inwestycje prorozwojowe; ▪ gminy MOF objęte zostały instrumentem Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych – daje to możliwość realizacji projektów uwzględniających wspólne cele samorządów MOF; ▪ możliwość pozyskania środków ze źródeł zewnętrznych w ramach perspektywy finansowej UE 2021 - 2027 - wykorzystywanie różnego rodzaju programów unijnych i pomocowych; ▪ postępujący proces przekształcania obszaru wiejskiego MOF w kierunku wielofunkcyjności; ▪ stworzenie spójnego systemu promocji rekreacyjno – turystycznej dla MOF; ▪ rozwój społeczeństwa informacyjnego;	▪ dalszy spadek liczby ludności i utrzymujące się ujemne saldo migracji; ▪ wzrastające obciążenie demograficzne osobami starszymi – starzenie się społeczeństwa; ▪ nasilające się zjawisko suburbanizacji miasta Łuków; ▪ trudne do przewidzenia skutki społeczne i ekonomiczne globalnego kryzysu gospodarczego, zmian klimatycznych oraz uwarunkowania wynikające z wojny w Ukrainie i pandemii COVID-19; ▪ spadek efektywności produkcji rolniczej oraz postępujące zagrożenie dla środowiska przyrodniczego; ▪ niewystarczająca świadomość ekologiczna mieszkańców związana z przeciwdziałaniem zmianom klimatu; ▪ zwiększające się obciążenia budżetów JST oraz wzrost nakładów na zadania własne gmin

▪ adaptacja do zmian klimatu - inwestycje w odnawialne źródła energii, efektywność energetyczną i transport niskoemisyjny; ▪ minimalizowanie ilości wytwarzanych odpadów oraz wykorzystywanie odpadów jako zasobu dzięki procesom recyklingu; ▪ rozwój infrastruktury i usług edukacji przedszkolnej; ▪ lepsze wykorzystanie walorów przyrodniczo-krajoznawczych i kulturowych w oparciu o nowoczesne usługi i infrastrukturę; ▪ zmiana form uczestnictwa w kulturze - z pasywnej na bardziej aktywną (wzrost atrakcyjności rekreacyjnej obszaru w oparciu o walory kulturowe); ▪ cyfryzacja oraz poprawa jakości usług publicznych; ▪ rozwój infrastruktury społecznej uwzględniającej obciążenie demograficzne osobami starszymi.	(oświata, służba zdrowia, gospodarka odpadami) przy jednoczesnych zmniejszeniach dochodów; ▪ zmiana systemu finansowania inwestycji w ramach polityki spójności 2021–2027 – np. zwiększona rola instrumentów zwrotnych w finansowaniu inwestycji; ▪ zapewnienie, w dłuższym horyzoncie czasu, konsekwentnych i profesjonalnych działań interesariuszy w celu realizacji wspólnych celów MOF.

7. Misja i wizja obszaru MOF Łukowa

Misja obszaru MOF Łukowa określa istotę działań samorządów partnerskich oraz podstawowe funkcje do spełnienia na rzecz zaspokojenia potrzeb mieszkańców. Misja określa też rolę władz samorządowych w procesie rozwoju wspólnoty lokalnej, w którym pełnią one rolę inicjatora przedsięwzięć rozwojowych podejmowanych przez podmioty publiczne, organizacje społeczne i przedsiębiorców. Jednocześnie samorządy gmin i powiatu są realizatorami własnych projektów uwzględniających potencjały, problemy oraz możliwości prawne, organizacyjne i finansowe poszczególnych JST.

Realizacji celów rozwojowych towarzyszy zmieniający się i rosnący poziom wymagań i oczekiwań różnych środowisk i grup społecznych dążących do tego, aby MOF Łukowa był obszarem przyjaznym mieszkańcom, turystom i inwestorom, nowoczesnym, dynamicznym, innowacyjnym, oferującym atrakcyjne miejsca pracy oraz dobre warunki do życia i samorealizacji. Jednocześnie plany i bieżące działania samorządów muszą uwzględniać nowe wyzwania zewnętrzne, na które władze gmin i powiatu powinny reagować, niwelując zagrożenia i wykorzystując swoje szanse rozwojowe.

Misja Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Łukowa

Kreowanie i wspieranie rozwoju społecznego, gospodarczego i przestrzennego obszaru MOF Łukowa we współpracy z interesariuszami - samorządami, mieszkańcami, przedsiębiorcami i partnerami społecznymi w oparciu o wspólne cele, lokalne potencjały, uwarunkowania zewnętrzne oraz potrzeby mieszkańców, z poszanowaniem uwarunkowań środowiskowych i dziedzictwa kulturowego.

Wizja rozwoju obszaru MOF Łukowa jest projekcją pożądanego stanu rzeczywistości lokalnej w perspektywie 2030 roku. Określa stan docelowy, do którego dążą samorządy MOF, tj. mieszkańcy, władze samorządowe oraz partnerzy społeczni i gospodarczy, wykorzystując przy tym możliwości płynące z własnych atutów oraz szans pojawiających się w otoczeniu. Wizja ukierunkowana jest perspektywicznie, wskazując zasadniczy kierunek podejmowanych działań i określając cel do jakiego zmierza obszar MOF Łukowa.

Wizja Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Łukowa

W roku 2030 MOF Łukowa jest obszarem atrakcyjnym do zamieszkania, pracy, inwestowania i spędzania wolnego czasu ze względu na walory przyrodnicze i kulturowe, posiadającym nowoczesną infrastrukturę i usługi publiczne dedykowane mieszkańcom, przedsiębiorcom i turystom.

Aktywne wsparcie dla rozwoju nowoczesnych usług publicznych oraz odpowiedzialna polityka społeczna stopniowo zmniejszają negatywne trendy demograficzne. Dzięki inwestycjom w infrastrukturę publiczną, transport niskoemisyjny, zieloną energię i turystykę poprawia się jakość życia mieszkańców oraz zachodzi ewolucyjna transformacja w kierunku gospodarki neutralnej dla środowiska.

8. Cele strategiczne i kierunki działań

Cele strategiczne i kierunki działań, które będą podejmowane dla osiągnięcia strategicznych celów rozwoju MOF Łukowa, określono w oparciu o:

- wnioski z diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej obszaru MOF Łukowa,
- wnioski z analizy mocnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń (SWOT),
- wnioski i uwagi uzyskane w procesie konsultacji społecznych,
- uwarunkowania zewnętrzne dotyczące spójności z celami polityki regionalnej na poziomie województwa i kraju oraz celami polityki spójności 2021- 2027.

Strategia Rozwoju Ponadlokalnego dla Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Łukowa na lata 2021 – 2030 jest strategią rozwoju ponadlokalnego zgodnie z ustawą o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2022 r. poz. 559 z późn. zm.). Jednocześnie niniejsza strategia jest identyfikowana jako Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych w rozumieniu ustawy o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021-2027 (Dz. U. z 2022 r., poz. 1079).
Zaprojektowany schemat celów i wskaźników odnosi się jedynie do stymulowania tych aspektów rozwoju społeczno-gospodarczego MOF Łukowa, które mogą być objęte instrumentem ZIT w programie FELU 2021 - 2027.

Cel strategiczny 1
Adaptacja do zmian klimatu i zrównoważona przestrzeń

Cele szczegółowe - kierunki działań:

1.1. Rozwój zrównoważonego transportu i mobilności w MOF Łukowa
1.2. Wspieranie energii odnawialnej, efektywności energetycznej i redukcji emisji gazów cieplarnianych

Cel strategiczny 2
Rozwój funkcji gospodarczych i turystycznych

Cele szczegółowe - kierunki działań:

2.1. Rozwój elektronicznych usług publicznych i technologii cyfrowych
2.2. Wzrost atrakcyjności gospodarczej i turystycznej

Cel strategiczny 3
Wzrost jakości życia i spójności społecznej

Cele szczegółowe - kierunki działań:

3.1. Podniesienie jakości infrastruktury edukacji, wyrównywanie szans edukacyjnych
3.2. Wzrost bezpieczeństwa przestrzeni publicznych

9. Oczekiwane rezultaty planowanych działań oraz wskaźniki ich osiągnięcia

Określając poniższe rezultaty i wskaźniki planowanych kierunków działań uwzględniono następujące uwarunkowania:

- możliwości prawne, organizacyjne i finansowe samorządów MOF Łukowa,
- plany samorządów oraz możliwości współpracy gmin MOF Łukowa w realizacji projektów partnerskich,
- katalog dobrych praktyk organizacyjnych i narzędzi wsparcia,
- dostępność danych na potrzeby monitoringu wskaźników,
- cele i uwarunkowania wynikające z dokumentów (lub projektów dokumentów) strategicznych i operacyjnych na poziomie regionalnym i krajowym.

Pomiar wartości wskaźników osiągnięcia celów strategicznych nastąpi dwukrotnie: w roku 2026 i w roku 2031.

Na obecnym etapie prac nad Strategią i projektami Związek ZIT MOF Łukowa nie dysponuje narzędziami i danymi do wprowadzenia wartości wskaźników.
Wartości wskaźników zostaną określone w oparciu o uzyskaną dokumentację projektową i techniczną poszczególnych projektów przewidzianych do realizacji w formule ZIT.

CEL STRATEGICZNY 1: ADAPTACJA DO ZMIAN KLIMATU I ZRÓWNOWAŻONA PRZESTRZEŃ

Kierunek działania 1.1	**Rozwój zrównoważonego transportu i mobilności w MOF Łukowa**
Planowane rezultaty	
- Ograniczenie liczby taboru zasilanego paliwem tradycyjnym w komunikacji publicznej - Wprowadzenie pojazdów zero i niskoemisyjnych do obsługi zadań publicznych - Budowa infrastruktury obsługującej pojazdy elektryczne i zeroemisyjne oraz do obsługi pasażerów - Poprawa stanu infrastruktury obsługującej pasażerski transport zbiorowy - Poprawa dostępności infrastruktury publicznej dla osób ze szczególnymi potrzebami	
Przykładowe wskaźniki osiągnięcia / oczekiwany trend	
Wskaźniki produktu: - WLWK-PLRO082 - Długość przebudowanych lub zmodernizowanych linii autobusowych ↗ - WLWK-RCO059 - Infrastruktura paliw alternatywnych (punkty tankowania/ładowania) ↗ - WLWK-PLRO132 - Liczba obiektów dostosowanych do potrzeb osób z niepełnosprawnościami ↗ - WLWK-RCO074 - Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego ↗ - WLWK-RCO060 - Miasta z nowymi lub zmodernizowanymi cyfrowymi systemami transportu miejskiego ↗ - WLWK-RCO075 - Wspierane strategie zintegrowanego rozwoju terytorialnego ↗ Wskaźniki rezultatu: - WLWK-PLRR051 - Liczba przedsięwzięć proekologicznych ↗ - WLWK-RCR062 - Roczna liczba użytkowników nowego lub zmodernizowanego transportu publicznego ↗ - WLWK-RCR029 - Szacowana emisja gazów cieplarnianych ↘	

Kierunek działania 1.2	Wspieranie energii odnawialnej, efektywności energetycznej i redukcji emisji gazów cieplarnianych

Planowane rezultaty

- Zwiększenie wykorzystania energii ze źródeł odnawialnych
- Zwiększenie efektywności energetycznej oraz zmniejszenie energochłonności budynków użyteczności publicznej
- Poprawa bilansu energetycznego budynków użyteczności publicznej poprzez zmniejszenie zapotrzebowania na energię
- Redukcja emisji zanieczyszczeń oraz zmniejszenie kosztów bieżących utrzymania budynków użyteczności publicznej
- Poprawa stanu środowiska w zakresie jakości powietrza

Przykładowe wskaźniki osiągnięcia / oczekiwany trend

Wskaźniki produktu:

- WLWK-PLRO027 - Dodatkowa zdolność wytwarzania energii cieplnej ze źródeł OZE ↗
- WLWK-PLRO026 - Dodatkowa zdolność wytwarzania energii elektrycznej ze źródeł OZE ↗
- WLWK-PLRO036 - Liczba wybudowanych jednostek wytwarzania energii cieplnej z OZE ↗
- WLWK-PLRO034 - Liczba wybudowanych jednostek wytwarzania energii elektrycznej z OZE ↗
- WLWK-PLRO037 - Liczba zmodernizowanych jednostek wytwarzania energii cieplnej z OZE ↗
- WLWK-PLRO035 - Liczba zmodernizowanych jednostek wytwarzania energii elektrycznej z OZE ↗
- WLWK-PLRO025 - Liczba zmodernizowanych źródeł ciepła (innych niż indywidualne) ↗
- WLWK-RCO019 - Budynki publiczne o udoskonalonej charakterystyce energetycznej ↗
- WLWK-PLRO023 - Liczba zmodernizowanych energetycznie budynków ↗
- WLWK-PLRO022 - Powierzchnia użytkowa budynków mieszkalnych poddanych termomodernizacji ↗
- WLWK-RCO074 - Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego ↗
- WLWK-RCO075 - Wspierane strategie zintegrowanego rozwoju terytorialnego ↗

Wskaźniki rezultatu

- WLWK-RCR032 - Dodatkowa moc zainstalowana odnawialnych źródeł energii ↗
- WLWK-PLRR014 - Ilość wytworzonej energii cieplnej ze źródeł OZE ↗
- WLWK-PLRR013 - Ilość wytworzonej energii elektrycznej ze źródeł OZE ↗
- WLWK-PLRR012 - Ilość zaoszczędzonej energii cieplnej ↗
- WLWK-PLRR011 - Ilość zaoszczędzonej energii elektrycznej ↗
- WLWK-RCR029 - Szacowana emisja gazów cieplarnianych ↘
- WLWK-RCR050 - Ludność odnosząca korzyści ze środków na rzecz jakości powietrza ↗
- WLWK-PLRR073 - Roczne zużycie energii pierwotnej w budynkach publicznych ↘

CEL STRATEGICZNY 2: ROZWÓJ FUNKCJI GOSPODARCZYCH I TURYSTYCZNYCH

Kierunek działania 2.1	Rozwój elektronicznych usług publicznych i technologii cyfrowych

Planowane rezultaty

- Rozwój e-administracji i e-usług publicznych
- Zapewnienie jak największej liczby wysokiej jakości usług publicznych dostępnych na najwyższych poziomach interaktywności
- Modernizacja zaplecza teleinformatycznego zapewniająca tworzenie i implementację nowoczesnych systemów e-administracji

Przykładowe wskaźniki osiągnięcia / oczekiwany trend

Wskaźniki produktu

- WLWK-RCO014 - Instytucje publiczne otrzymujące wsparcie na opracowywanie usług, produktów i procesów cyfrowych ↗
- WLWK-PLRO013 - Liczba osób objętych szkoleniami w zakresie kompetencji cyfrowych ↗
- WLWK-PLRO008 - Liczba podmiotów wspartych w zakresie rozwoju usług, produktów i procesów cyfrowych ↗
- WLWK-PLRO160 - Liczba rozwiązań wykorzystujących informacje sektora publicznego/dane prywatne ↗
- WLWK-PLRO012 - Liczba usług publicznych udostępnionych on-line o stopniu dojrzałości co najmniej 4 – transakcja ↗
- WLWK-RCO074 - Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego ↗
- WLWK-RCO075 - Wspierane strategie zintegrowanego rozwoju terytorialnego ↗

Wskaźniki rezultatu

- WLWK-RCR011 - Użytkownicy nowych i zmodernizowanych publicznych usług, produktów i procesów cyfrowych ↗

Kierunek działania 2.2	Wzrost atrakcyjności gospodarczej i turystycznej

Planowane rezultaty

- Poprawa atrakcyjności gospodarczej MOF poprzez modernizację infrastruktury istniejących terenów inwestycyjnych
- Wsparcie procesu kształtującego wizerunek MOF Łukowa jako obszaru atrakcyjnego dla mieszkańców i turystów
- Dostosowanie infrastruktury turystycznej do wymaganych przez turystów standardów i norm
- Poprawa dostępności miejsc i obszarów atrakcyjnych turystycznie
- Rozwój produktów turystycznych w oparciu o walory kulturowe i krajobrazowe

Przykładowe wskaźniki osiągnięcia / oczekiwany trend

Wskaźniki produktu

- WLWK-PLRO132 - Liczba obiektów dostosowanych do potrzeb osób z niepełnosprawnościami ↗
- WLWK-RCO077 - Liczba obiektów kulturalnych i turystycznych objętych wsparciem ↗
- WLWK-PLRO144 - Liczba wspartych obiektów w miejscach dziedzictwa naturalnego ↗
- WLWK-RCO074 - Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego ↗
- WLWK-RCO114 - Otwarta przestrzeń utworzona lub rekultywowana na obszarach miejskich ↗

- WLWK-PLRO145 - Powierzchnia przygotowanych terenów inwestycyjnych
- WLWK-RCO112 - Podmioty zaangażowane w przygotowanie i realizację strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego
- WLWK-RCO075 - Wspierane strategie zintegrowanego rozwoju terytorialnego
- WLWK-RCO076 - Zintegrowane projekty rozwoju terytorialnego

Wskaźniki rezultatu

- WLWK-RCR077 - Liczba osób odwiedzających obiekty kulturalne i turystyczne objęte wsparciem
- WLWK-PLRR037 - Liczba inwestycji zlokalizowanych na przygotowanych terenach inwestycyjnych

CEL STRATEGICZNY 3: WZROST JAKOŚCI ŻYCIA I SPÓJNOŚCI SPOŁECZNEJ

Kierunek działania 3.1	Podniesienie jakości infrastruktury edukacji, wyrównywanie szans edukacyjnych

Planowane rezultaty

- Poprawa stanu infrastruktury edukacji
- Dostosowywanie funkcjonowania placówek oświatowych do zmieniających się uwarunkowań demograficznych i organizacyjno-prawnych
- Polepszenie warunków kształcenia oraz warunków pracy nauczycieli i dzieci w wieku przedszkolnym
- Poprawa wyposażenia placówek oświatowych w nowoczesny sprzęt dydaktyczny
- Zapewnienie równego startu edukacyjnego oraz powszechnego dostępu do usług publicznych systemu edukacji
- Zwiększenie dostępności do rozwijania uzdolnień i zainteresowań dzieci w wieku przedszkolnym
- Wsparcie dla rozwoju nowych kompetencji (wiedzy, umiejętności i postaw)
- Zapewnienie wszystkim dzieciom w wieku przedszkolnym, bez względu na ich sytuację materialną, rodzinną i zdrowotną, możliwości edukacji na miarę ich potrzeb i możliwości

Przykładowe wskaźniki osiągnięcia / oczekiwany trend

Wskaźniki produktu

- WLWK-PLRO124 - Liczba doposażonych przedszkoli
- WLWK-PLRO132 - Liczba obiektów dostosowanych do potrzeb osób z niepełnosprawnościami
- WLWK-PLFCO10 - Liczba obiektów edukacyjnych dostosowanych do potrzeb osób z niepełnosprawnościami
- WLWK-PLRO123 - Liczba przebudowanych lub rozbudowanych przedszkoli
- WLWK-RCO074 - Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego
- WLWK-RCO067 - Pojemność klas w nowych lub zmodernizowanych placówkach oświatowych
- WLWK-RCO075 - Wspierane strategie zintegrowanego rozwoju terytorialnego
- WLWK-PLFCO02 - Liczba dofinansowanych miejsc wychowania przedszkolnego
- WLWK-PLFCO01 - Liczba dzieci objętych dodatkowymi zajęciami w edukacji przedszkolnej
- WLWK-PLFCO08 - Liczba dzieci/uczniów o specjalnych potrzebach rozwojowych i edukacyjnych, objętych wsparciem
- WLWK-PLFCO11 - Liczba miejsc wychowania przedszkolnego dostosowanych do potrzeb dzieci z niepełnosprawnością
- WLWK-PLFCO12 - Liczba ogólnodostępnych szkół i placówek systemu oświaty objętych wsparciem w zakresie edukacji włączającej
- WLWK-EECO12 - Liczba osób z niepełnosprawnościami objętych wsparciem

- WLWK-PLFCO06 - Liczba przedstawicieli kadry szkół i placówek systemu oświaty objętych wsparciem
- WLWK-PLFCO07 - Liczba szkół i placówek systemu oświaty objętych wsparciem

Wskaźniki rezultatu

- WLWK-RCR070 - Roczna liczba użytkowników nowych lub zmodernizowanych placówek opieki nad dziećmi
- WLWK-RCR071 - Roczna liczba użytkowników nowych lub zmodernizowanych placówek oświatowych
- PROG-FELCR09 - Liczba osób z niepełnosprawnościami korzystających ze wspartych dostosowanych obiektów
- WLWK-PLFCR02 - Liczba przedstawicieli kadry szkół i placówek systemu oświaty, którzy uzyskali kwalifikacje po opuszczeniu programu
- WLWK-PLFCR01 - Liczba uczniów, którzy nabyli kwalifikacje po opuszczeniu programu

Kierunek działania 3.2	Wzrost bezpieczeństwa przestrzeni publicznych

Planowane rezultaty

- Wzrost poziomu bezpieczeństwa mieszkańców i turystów w przestrzeniach publicznych
- Poprawa bezpieczeństwa, funkcjonalności i estetyki obiektów i przestrzeni publicznych
- Zwiększenie stopnia dostępności do przestrzeni publicznych

Przykładowe wskaźniki osiągnięcia / oczekiwany trend

Wskaźniki produktu

- WLWK-PLRO132 - Liczba obiektów dostosowanych do potrzeb osób z niepełnosprawnościami
- WLWK-RCO074 - Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego
- WLWK-RCO114 - Otwarta przestrzeń utworzona lub rekultywowana na obszarach miejskich
- WLWK-RCO112 - Podmioty zaangażowane w przygotowanie i realizację strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego
- WLWK-RCO075 - Wspierane strategie zintegrowanego rozwoju terytorialnego
- WLWK-RCO076 - Zintegrowane projekty rozwoju terytorialnego

Wskaźniki rezultatu

- WLWK-RCR077 - Liczba osób odwiedzających obiekty kulturalne i turystyczne objęte wsparciem

10. Analiza i model struktury funkcjonalno - przestrzennej wraz z ustaleniami i rekomendacjami w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej

Miejski Obszar Funkcjonalny (MOF) Łukowa obejmuje obszar trzech jednostek samorządu terytorialnego z powiatu łukowskiego: gminy miejskiej Łuków oraz gmin wiejskich Łuków i Stanin. Rdzeń przestrzenny MOF tworzy Miasto Łuków, będące jednocześnie siedzibą Powiatu Łukowskiego oraz Gminy Łuków. Powierzchnia administracyjna analizowanego obszaru wynosi 50 412 ha, co stanowi 36,2% powierzchni powiatu łukowskiego oraz 2,0% powierzchni województwa lubelskiego.

10.1 Ustalenia krajowych i regionalnych dokumentów strategicznych i planistycznych

Zgodnie z obowiązującym w Polsce modelem programowania oraz zarządzania rozwojem, dokumentami będącymi podstawą prowadzenia polityki rozwoju na poziomie regionalnym są: strategia rozwoju wraz z planem zagospodarowania przestrzennego województwa, które stanowią ramy dla realizacji polityk rozwojowych.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego (*PZPWL*) jest dokumentem o charakterze długookresowym, stanowiącym element krajowego systemu planowania przestrzennego. Określa on zasady i kierunki kształtowania struktury funkcjonalno-przestrzennej regionu oraz działania służące realizacji ponadlokalnych celów publicznych, stanowiąc formalną i merytoryczną płaszczyznę odniesienia dla podejmowanych decyzji przestrzennych. *PZPWL* określa miasto Łuków jako ośrodek lokalny pełniący ważną rolę w zakresie funkcji sektora publicznego, obok m.in. takich miast jak: Biłgoraj, Hrubieszów, Janów Lubelski, Krasnystaw, Kraśnik, który wraz z obszarem funkcjonalnym stanowi ogniwo koncentracji ludności, funkcji gospodarczych i społecznych. Zasadniczym zadaniem tego ośrodka jest obsługa terenów wiejskich. Ponadto plan zakłada dla miasta Łuków, obsługującego północno-zachodnią część województwa, wzmacnianie i rozwój funkcji subregionalnych (przede wszystkim specjalistycznych usług medycznych, usług ponadpodstawowych i wyższego rzędu w zakresie edukacji, w tym wyższego szkolnictwa zawodowego, usług kultury wysokiej) oraz rynku pracy.

Miasto Łuków wskazuje się również jako główny ośrodek koncentracji przemysłu w obszarze województwa. Za jedno z głównych ogniw organizacji przestrzeni gospodarczej uznaje się istniejącą na terenie miasta, a także w sąsiadującej z nim miejscowości Łazy, podstrefę ekonomiczną. Tereny inwestycyjne dla lokalizacji branż przemysłu i usług uwarunkowanych sąsiedztwem infrastruktury transportowej i logistycznej stanowią główną strefę przedsiębiorczości.

PZPWL wskazuje podstawowe elementy struktury funkcjonalno-przestrzennej województwa i wyróżnia: elementy węzłowe, liniowe, pasmowe oraz obszarowe (w granicach naturalnych) i strefowe (w granicach administracyjnych), cechujące się zróżnicowanym stopniem przenikania układów naturalnych i antropogenicznych. *PZPWL* uwzględniając stan zagospodarowania, naturalny potencjał oraz potrzebę ukierunkowania działań dla rozwoju funkcji wiodących poszczególnych elementów struktury, wyodrębnia - w kontekście MOF Łukowa - obszary:

- rozwoju i koncentracji funkcji społeczno-gospodarczych oraz wzmacniania powiązań komunikacyjnych, w tym:
  - tereny koncentracji aktywności społeczno-gospodarczej związane z podstawowymi elementami sieci osadniczej (miasto Łuków oraz miejscowości gminne) oraz miejscowościami posiadającymi zorganizowane tereny dla rozwoju przedsiębiorczości pozarolniczej (miasto Łuków oraz miejscowość Łazy w gminie Łuków);

  - główne obszary rozwoju i krystalizowania przestrzeni społeczno-gospodarczej wokół miasta Łuków;
  - główne powiązania transportowe oparte o drogi krajowe, wojewódzkie oraz linie kolejowe;
- nadrzędnej funkcji przyrodniczej, a w ramach niej elementy takie jak:
  - kluczowe w skali krajowej i regionalnej ekosystemy leśne cechujące się dużym stopniem naturalności;
  - tereny charakteryzujące się trwałym nagromadzeniem gatunków zagrożonych, istotne dla zachowania różnorodności biologicznej;
  - mające charakter pasmowy korytarze ekologiczne zapewniające łączność pomiędzy węzłami układu naturalnego;
- tereny rolniczej przestrzeni produkcyjnej, a w ramach niej fragmenty strefy gospodarki hodowlanej, w tym podstrefy polno-leśnej.

W odniesieniu do poszczególnych elementów składających się na tę strukturę, *PZPWL* różnicuje priorytety rozwojowe, a także wskazuje działania służące utrzymaniu i wzmacnianiu ich funkcji podstawowych (wiodących). Przedmiotowy dokument dla:

- elementów węzłowych układu antropogenicznego – zakłada intensywny rozwój społeczno-gospodarczy z zapewnieniem prawidłowego funkcjonowania lokalnych systemów przyrodniczych decydujących o jakości przestrzeni zamieszkania, tj. w odniesieniu do:
  - podstawowych elementów sieci osadniczej – koncentracja urbanizacji (w tym rozwoju gospodarczego) i jej rozwój na terenach podmiejskich w zorganizowanych układach przestrzennych,
  - miejscowości z przygotowanymi terenami dla rozwoju przedsiębiorczości pozarolniczej – koncentracja zainwestowania w wyznaczonych strefach aktywności gospodarczej;
- elementów liniowych układu antropogenicznego – zakłada rozwój infrastruktury transportowej zapewniającej sprawność powiązań komunikacyjnych, minimalizującej zagrożenia bezpieczeństwa publicznego oraz kolizje z elementami regionalnej sieci ekologicznej,
- elementów obszarowych układu naturalnego – zakłada podporządkowanie wszelkiej działalności zachowaniu wartości przyrodniczych,
- elementów pasmowych układu naturalnego – zakłada podporządkowanie działań służących utrzymaniu ciągłości powiązań ekologicznych,
- w obszarach oddziaływania ośrodków miejskich – rozwój przestrzennych struktur gospodarczych oraz infrastruktury komunikacyjnej, komunalnej i społecznej służącej wzmacnianiu powiązań funkcjonalnych.

Zgodnie z definicją zamieszczoną w *PZPWL*, obszary funkcjonalne to zwarte układy przestrzenne składające się z funkcjonalnie powiązanych terenów, charakteryzujących się wspólnymi uwarunkowaniami i przewidywanymi, jednolitymi celami rozwoju. Zadaniem planu zagospodarowania przestrzennego województwa jest identyfikacja obszarów o różnych priorytetach rozwojowych i ukierunkowanie działań służących optymalnemu wykorzystaniu ich potencjałów, a także przeciwdziałanie zjawiskom problemowym.

PZPWL wyznacza obszary funkcjonalne jako tereny wskazane do integrowania działań przestrzennych zapewniających ich właściwe funkcjonowanie oraz możliwości rozwoju w dłuższej perspektywie. Do obszarów funkcjonalnych, wyznaczonych w *PZPWL*, należą: obszary funkcjonalne o znaczeniu ponadregionalnym, regionalnym i lokalnym.

Biorąc pod uwagę wyznaczone obszary funkcjonalne o znaczeniu ponadregionalnym, należy zauważyć, że gmina Łuków oraz gmina Stanin zostały zakwalifikowane do wiejskich obszarów funkcjonalnych, obejmujących tereny, których głównym kierunkiem rozwoju pozostaje produkcja rolna absorbująca

większość zasobów pracy oraz będąca podstawą lokalnego PKB. Gmina Łuków należy do obszarów wiejskich uczestniczących w procesach rozwojowych, natomiast gmina Stanin do obszarów wiejskich wymagających wsparcia procesów rozwojowych.

Obszary wiejskie uczestniczące w procesach rozwojowych obejmują tereny gmin znajdujących się w fazie postępującej integracji funkcjonalnej z najważniejszymi ośrodkami miejskimi, a także tereny charakteryzujące się dobrą dostępnością komunikacyjną do usług wyższego rzędu oraz dobrym potencjałem rolniczym wykorzystywanym rynkowo i miejscami pracy w obsłudze rolnictwa.

Cele rozwoju zagospodarowania przestrzennego obejmują stworzenie warunków dla integracji funkcjonalnej z miastami – włączenie obszarów wiejskich otaczających miasta w procesy rozwojowe, zwiększenie mobilności zawodowej i przestrzennej, stworzenie warunków dla rozwoju przedsiębiorczości pozarolniczej oraz dywersyfikację sektorową gospodarki rolnej. Obszary wiejskie wymagające wsparcia procesów rozwojowych cechuje utrudniony dostęp do ośrodka wojewódzkiego oraz ośrodków subregionalnych. Obszary te w znikomym stopniu uczestniczą we współczesnych procesach rozwojowych kraju. Oferują niedochodowe miejsca pracy, głównie w niewyspecjalizowanym rolnictwie oraz uzupełniająco w innych sferach gospodarki. Obszary te charakteryzują się również dużym zróżnicowaniem przyrodniczych warunków produkcji rolnej, a także niekorzystną strukturą agrarną gospodarstw.

Cele rozwoju zagospodarowania przestrzennego obejmują też wzmacnianie powiązań funkcjonalnych (transportowych, teleinformatycznych, społeczno-gospodarczych) z lokalnymi ośrodkami rozwoju oraz stworzenie warunków dla rozwoju przedsiębiorczości związanej z produkcją rolną i wykorzystywaniem walorów środowiska przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego w turystyce.

Ponadto gminy tworzące MOF Łukowa należą do regionalnego obszaru funkcjonalnego gospodarki hodowlanej, obejmującego tereny nizinne, charakteryzujące się specyficznymi warunkami rozwoju. Priorytetem rozwojowym tego obszaru, zgodnie z *PZPWL*, jest aktywizacja gospodarcza oparta na rozwoju wszystkich ogniw procesu produkcji żywności.

Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku (*SRWL 2030*) wyznacza kluczowe długoterminowe cele i kierunki rozwoju województwa lubelskiego i jest głównym dokumentem umożliwiającym racjonalne organizowanie działań i prowadzenie skoordynowanej polityki rozwoju. *SRWL 2030* uwzględnia obszary strategicznej interwencji (OSI) o znaczeniu krajowym (miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze oraz obszary zagrożone trwałą marginalizacją) oraz definiuje OSI o znaczeniu regionalnym, które stanowią wyraz podjętej decyzji dotyczącej potrzeby szczególnego wsparcia realizacji wybranych kierunków działań.

Przyjmując model zrównoważonego rozwoju, w tym policentryczny rozwój sieci osadniczej, w *SRWL 2030* wskazuje się OSI obejmujące: obszary współpracy w strefach silnego oddziaływania miast – miejskie obszary funkcjonalne oraz strefy funkcjonalne, charakteryzujące się wspólnymi uwarunkowaniami i celami rozwojowymi, na których przewiduje się współpracę w układach ponadlokalnych – subregionalne obszary strategicznej interwencji.

Miasto Łuków stanowi rdzeń MOF Łukowa, w skład którego – jako strefa zewnętrzna MOF – wchodzą gmina Łuków oraz gmina Stanin. Kierunki działań dla MOF Łukowa wynikają z przyjętego w *SRWL 2030* celu operacyjnego 2.2. Rozwój miejskich obszarów funkcjonalnych i obejmują przedsięwzięcia nakierowane na wzmacnianie ich potencjału gospodarczego, podnoszenie jakości usług publicznych oraz jakości życia:

- rozwój funkcji ponadlokalnych (usług ponadpodstawowych) i specjalistycznych w miastach powiatowych;
- organizacja terenów inwestycyjnych, w tym służących rozwijaniu logistyki;

- stymulowanie rozwoju lokalnej przedsiębiorczości;
- integrowanie systemów transportowych w miejskich obszarach funkcjonalnych, przyjaznych środowisku, z uwzględnieniem infrastruktury sprzyjającej elektromobilności;
- wspieranie działań w tym infrastrukturalnych w zakresie dostosowania do zmian klimatu i odporności na klęski żywiołowe oraz redukcji wielkości emisji zanieczyszczeń na terenach miejskich w tym z wykorzystaniem zielonej i niebieskiej infrastruktury i rozwiązań opartych na przyrodzie;
- wprowadzanie rozwiązań opartych na idei *smart city*, ze szczególnym uwzględnieniem partycypacji społecznej;
- zintegrowane planowanie rozwoju obszarów podmiejskich w wymiarze ponadlokalnym – przeciwdziałanie niekontrolowanej urbanizacji terenów wiejskich;
- wyprowadzanie ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych (w tym rewitalizacja);
- integrowanie działań na rzecz efektywnego świadczenia usług społecznych.

Ponadto gminy wchodzące w skład MOF Łukowa położone są w granicach subregionalnego Podlaskiego OSI. Priorytetem rozwoju przedmiotowego OSI jest gospodarcze wykorzystanie potencjału krajowych i europejskich korytarzy transportowych. Kierunki interwencji w tym OSI skupiają się na:

- poprawie konkurencyjności gospodarstw rolnych,
- zrównoważonym rozwoju systemów infrastruktury technicznej,
- wielofunkcyjnym rozwoju obszarów wiejskich,
- ochronie walorów środowiska,
- wspieraniu konkurencyjności i innowacyjności przedsiębiorstw,
- innowacyjnym wykorzystaniu walorów przyrodniczo-kulturowych, rozwoju sportu i usług wolnego czasu,
- wzmocnieniu współpracy transgranicznej i międzyregionalnej.

Co więcej Łuków, zgodnie ze *Strategią na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 r. (z perspektywą do 2030 r.)* oraz *Krajową Strategią Rozwoju Regionalnego 2030* (*KSRR 2030*), został zdelimitowany jako miasto średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze (krajowy OSI). Zgodnie z *KSRR 2030* miasta te stanowią obszary o szczególnej koncentracji problemów rozwojowych. Działania podejmowane w odniesieniu do miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze powinny obejmować odbudowę bazy gospodarczej tych miast oraz wzmocnienie ich roli, jako centrów aktywności społecznej i gospodarczej:

- budowanie spójnej wizji rozwoju obszaru w oparciu o potrzeby mieszkańców i kapitał przestrzenny,
- tworzenie warunków zachęcających do mieszkania i inwestowania,
- wsparcie rozwoju przedsiębiorczości, kształcenia i szkolenia zawodowego,
- wykorzystanie potencjału lokalnych szkół wyższych, jako podmiotów aktywnie wspierających rozwój lokalnych gospodarek,
- tworzenie przestrzeni dla rozwoju przedsiębiorczości oraz pobudzanie aktywności inwestycyjnej,
- wsparcie dla tworzenia i rozwoju różnorodnej i wysokiej jakości oferty placówek edukacyjnych, w tym szkół,
- zwiększenie atrakcyjności migracyjno-osiedleńczej poprzez kompleksowe działania zachęcające do zamieszkania oraz osiedlania się w średnich miastach,
- nadanie nowych funkcji zdegradowanym obszarom miejskim, a także włączanie społeczności lokalnych w planowanie i realizację procesu rewitalizacji,
- podejmowanie inicjatyw na rzecz ochrony i poprawy stanu środowiska oraz dostosowania/adaptacji obszarów zurbanizowanych do zmian klimatu i wymogów ochrony środowiska,

- tworzenie i poprawa powiązań funkcjonalnych w miastach i ich otoczeniu, wzmocnienie roli ośrodków w świadczeniu usług publicznych wykraczających poza granice miasta,
- ograniczenie suburbanizacji i polepszenie ładu przestrzennego na obszarach o rozproszonej zabudowie,
- zapewnienie infrastruktury transportowej łączącej ośrodki miejskie z subregionalnymi i regionalnymi ośrodkami rozwoju,
- rozwój obszarów o wysokich walorach przyrodniczych i krajobrazowych, jak też opartych o właściwości uzdrowiskowe i walory kulturowe stanowiące o ich wysokiej atrakcyjności turystycznej,
- aktywizacja lokalnej społeczności na rzecz pobudzania rozwoju społeczno-gospodarczego w zakresie podnoszenia kompetencji i umiejętności mieszkańców oraz wzmacnianie poczucia tożsamości i integracji społeczności lokalnej,
- wykorzystanie potencjału ekonomii społecznej i solidarnej w rozwijaniu gospodarki o obiegu zamkniętym.

Gmina Stanin zalicza się natomiast do obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją, obejmujących grupę mniejszych miast oraz obszarów wiejskich, które ze względu na występujące cechy problemowe, wpływające na niekorzystną sytuację społeczno-gospodarczą, zostały określone jako strefa opóźnienia urbanizacyjnego. Zgodnie z *KSRR 2030* polityka regionalna tam, gdzie występuje zagrożenie trwałą marginalizacją, zostanie ukierunkowana na promocję i wsparcie inwestycji prywatnych wykorzystujących lokalne zasoby oraz integrację świadczenia usług w skali obszaru powiązanego funkcjonalnie. Wspierana też będzie aktywizacja podmiotów publicznych, prywatnych, ekonomii społecznej i mieszkańców na rzecz rozwoju i współpracy.

Polityka regionalna dodatkowo zostanie nastawiona na pobudzanie procesów rozwojowych, m.in. poprzez zapewnienie lepszej dostępności komunikacyjnej i terenów inwestycyjnych. Prowadzone będą również działania w zakresie rewitalizacji i odnowy wsi w obszarach zdegradowanych. Oczekiwanym efektem podejmowanych działań powinien być rozwój lokalnych firm, wzrost liczby lokalnych miejsc pracy, wzrost dochodów mieszkańców oraz bazy dochodowej samorządów terytorialnych.

10.2 Położenie w województwie

MOF Łukowa, obejmujący obszar gminy miejskiej Łuków oraz gmin wiejskich Łuków i Stanin, położony jest w północnej części województwa lubelskiego i znajduje się w odległości ok. 29 km od Siedlec, ok. 62 km od Białej Podlaskiej, ok. 92 km od Lublina oraz ok. 120 km od Warszawy.

MOF cechuje się bardzo dobrą dostępnością komunikacyjną, a miasto Łuków stanowi ponadregionalny węzeł komunikacyjny, w którym zbiegają się drogi i linie kolejowe o znaczeniu krajowym i ponadregionalnym. Ponadto obszar MOF znajduje się w bliskim sąsiedztwie projektowanej autostrady A2 łączącej zachodnią i wschodnią granicę Polski.

MAPA 1. POŁOŻENIE MOF ŁUKOWA W WOJEWÓDZTWIE LUBELSKIM

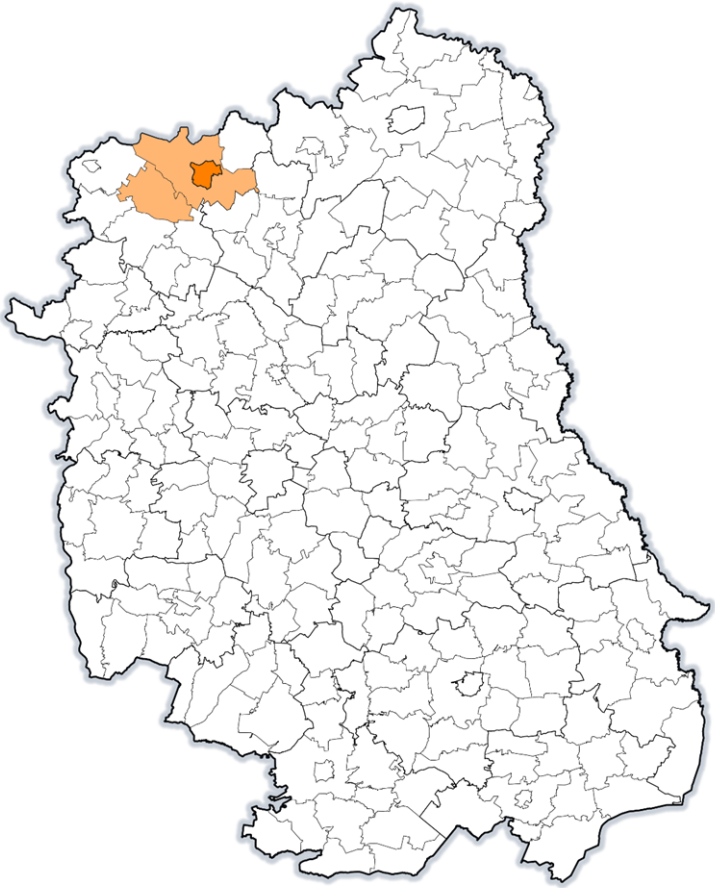

Źródło: Opracowanie własne.

10.3 Podstawowe elementy zagospodarowania

SIEĆ OSADNICZA

Miasto Łuków nie posiada oficjalnego podziału administracyjnego na osiedla, funkcjonują jedynie nazwy zwyczajowe osiedli związane z geografią miasta. Gmina Łuków podzielona jest na 36 sołectw: Aleksandrów, Biardy, Czerśl, Dąbie, Dminin, Gołaszyn, Gołąbki, Gręzówka, Jadwisin, Jeziory, Karwacz, Klimki, Kownatki, Krynka, Ławki, Łazy, Malcanów, Podgaj, Role, Ryżki, Rzymy Las, Rzymy Rzymki, Sięciaszka Pierwsza, Sięciaszka Druga, Strzyżew, Suchocin, Suleje, Świdry, Szczygły Dolne, Szczygły Górne, Turze Rogi, Wagram, Wólka Świątkowa, Zalesie, Zarzecz Łukowski, Żdżary. Natomiast gmina Stanin składa się z 29 sołectw: Anonin, Aleksandrów, Borowina, Celiny Szlacheckie, Celiny Włościańskie, Gózd, Jarczówek, Jeleniec, Józefów, Jonnik, Kij, Kierzków, Kopina, Kosuty, Lipniak, Niedźwiadka, Nowy Stanin, Nowa Wróblina, Ogniwo, Sarnów, Stanin, Stara Gąska, Stara Wróblina, Tuchowicz, Wesołówka, Wnętrzne, Wólka Zastawska, Zagoździe, Zastawie.

KIERUNKI WYKORZYSTANIA PRZESTRZENI

Największą część MOF Łukowa stanowią użytki rolne, które zajmują 33 323 ha, czyli ponad połowę jego powierzchni (61,1%), przy czym 31 218 ha, czyli 93,7% użytków rolnych znajduje się na terenie gmin wiejskich. Struktura użytków rolnych na obszarze MOF wykazuje proporcje charakterystyczne dla obszarów wiejskich o charakterze rolniczym – zdecydowanie dominują grunty orne – 23 923 ha (71,8%

powierzchni użytków rolnych), następnie łąki trwałe – 6 160 ha (18,5%), grunty rolne zabudowane – 1 490 ha (4,5%) oraz pastwiska – 1 388 ha (4,2%). Grunty zabudowane i zurbanizowane stanowią jedynie 4,2% (2 107 ha) obszaru MOF, przy czym największym udziałem gruntów zabudowanych charakteryzuje się miasto Łuków – 25,4%. Grunty leśne, zadrzewione i zakrzewione stanowią 28,5% powierzchni MOF (14 367 ha), a ich największe kompleksy rozciągają się w północno-zachodniej części obszaru.

MAPA 2. KIERUNKI WYKORZYSTANIA PRZESTRZENI NA TERENIE MOF ŁUKOWA

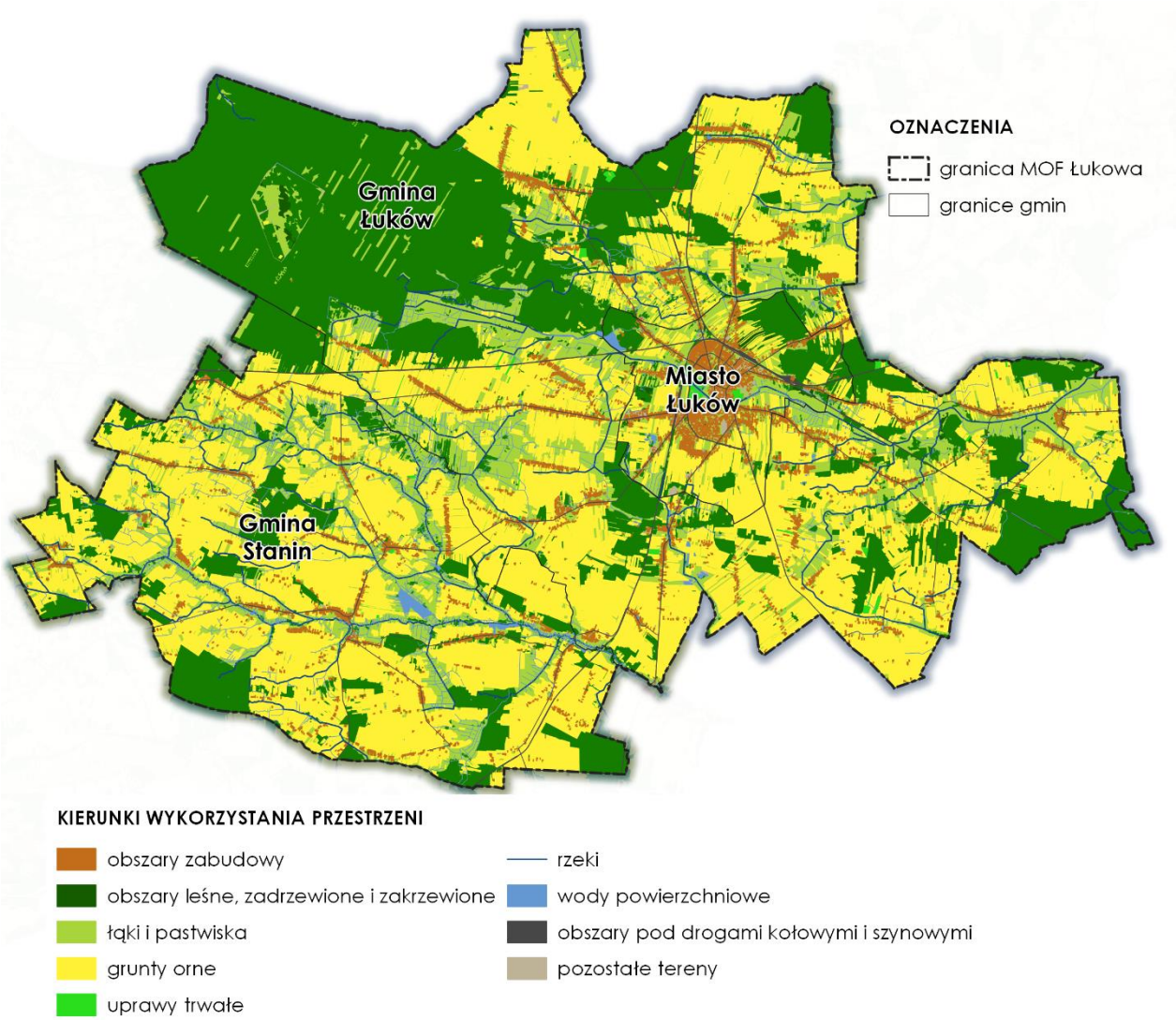

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bazy Danych Obiektów Topograficznych 10k (BDOT10k).

Jednostki tworzące MOF Łukowa charakteryzują się zróżnicowanym stopniem lesistości. Najwyższym wskaźnikiem lesistości cechuje się gmina Łuków - lasy stanowią 34,4% powierzchni ogólnej gminy (10 804,7 ha). Największe i najbardziej zróżnicowane kompleksy leśne znajdują się w północno-zachodniej części gminy. Zdecydowanie mniejsza lesistość występuje w gminie Stanin (17,1%) oraz mieście Łuków (13,8%). Zieleń miejska występuje w postaci zieleni parkowej, ogródków działkowych, skwerów, zieleni osiedlowej oraz terenów rekreacyjnych i sportowych.

OBSZARY ZABUDOWY

System osadniczy oraz rozwój przestrzenny obszaru ukształtował się w długotrwałym procesie rozwoju historycznego. Uwarunkowania mające wpływ na kształtowanie struktury funkcjonalno-przestrzennej to uwarunkowania środowiskowe i antropogeniczne. Do uwarunkowań środowiskowych należy zaliczyć przede wszystkim lokalizację dolin rzecznych oraz wiążące się z ich położeniem występowanie obszarów podmokłych, rozmieszczenie terenów leśnych, zasoby glebowe i wodne oraz cechy fizjograficzne terenu. Czynnikami antropogenicznymi są rozmieszczenie głównych arterii komunikacyjnych oraz dostęp i stan infrastruktury technicznej.

MAPA 3. ROZMIESZCZENIE OBSZARÓW ZABUDOWY NA TERENIE MOF ŁUKOWA

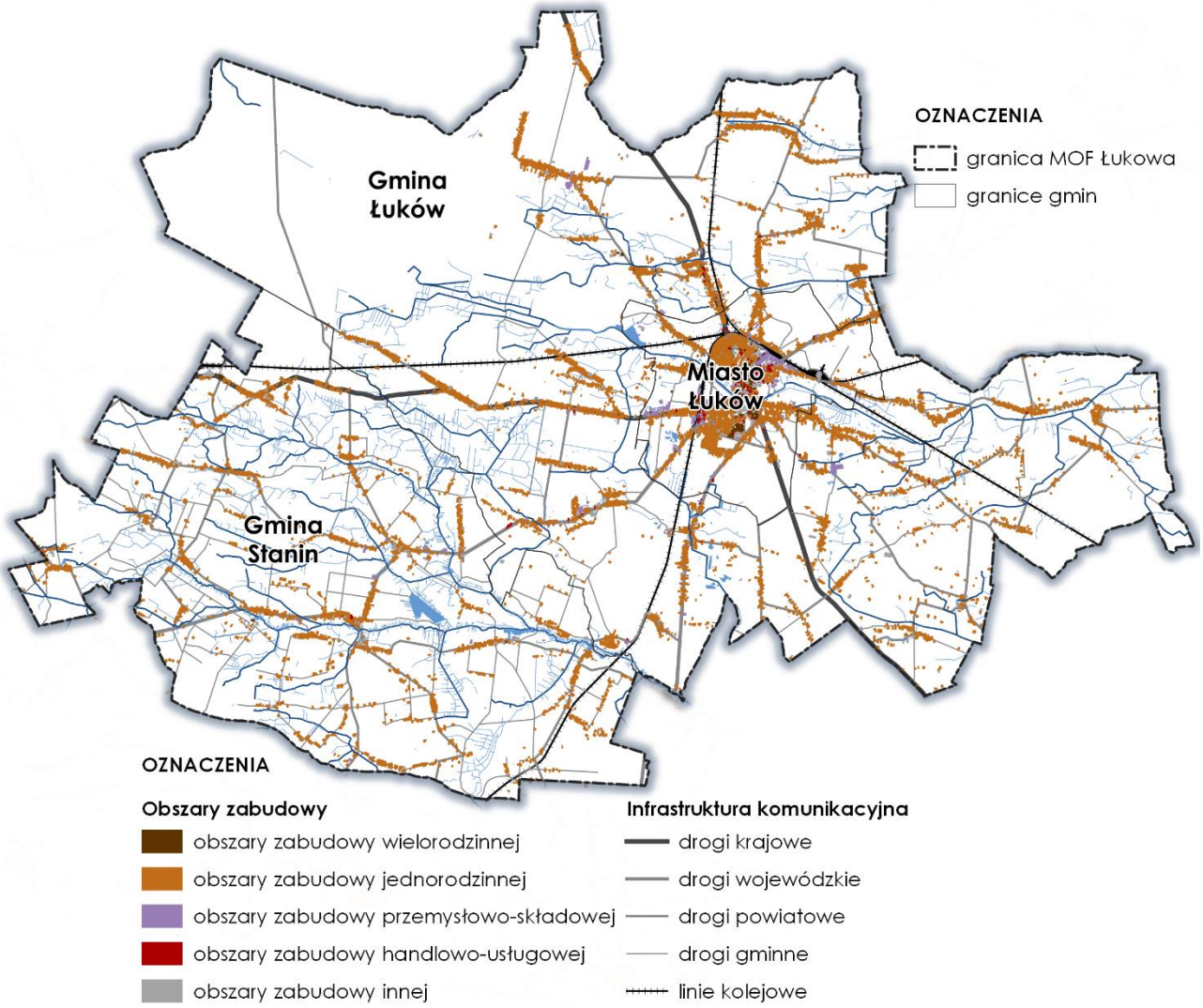

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bazy Danych Obiektów Topograficznych 10k (BDOT10k).

Analiza stanu zagospodarowania MOF wykazała, że największa intensywność zabudowy mieszkaniowej, a tym samym największe obszarowo tereny zwartej zabudowy występują przede wszystkim na terenie miasta Łuków, miejscowości gminnej Stanin, miejscowościach sołeckich gmin wiejskich (w szczególności w południowej części obszaru) oraz w ich sąsiedztwie, a także przy głównych szlakach komunikacyjnych. Charakterystyczny dla miasta Łuków jest dość znaczny udział zabudowy wielorodzinnej. Z kolei, na terenie wiejskim MOF zdecydowaną większość stanowi zabudowa jednorodzinna i zagrodowa. Na terenie MOF Łukowa obserwujemy proces suburbanizacji, czyli rozwój ośrodków podmiejskich skupionych wokół miasta. Zabudowa usługowa (w tym: handlowo-usługowa,

usług publicznych) występuje przede wszystkim na terenie miasta i przenika się z zabudową mieszkaniową (jedno- i wielorodzinną). Obszarem koncentracji usług jest centrum miasta. Na obszarze wiejskim obszary zabudowy usługowej w większości są ściśle związane z terenami mieszkaniowymi. Zabudowa przemysłowo-magazynowa koncentruje się głównie w mieście oraz na terenie gminy Łuków, w wydzielonych strefach gospodarczych. Zlokalizowana jest w bliskim lub bezpośrednim sąsiedztwie głównych szlaków transportowych.

10.4 Uwarunkowania środowiska przyrodniczego i kulturowego

UWARUNKOWANIA ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO

Według podziału fizyczno-geograficznego Polski MOF Łukowa położony jest na pograniczu trzech jednostek o odmiennej historii geologicznej, warunkach geomorfologicznych i siedliskowych. Północna część obszaru leży w obrębie mezoregionu Wysoczyzny Siedleckiej, część zachodnia leży w obrębie Wysoczyzny Żelechowskiej, natomiast część środowo-południowa należy do makroregionu Równiny Łukowskiej. Granice między jednostkami przebiegają przez gminy Łuków i Stanin.

Głównymi rzekami obszaru są Krzna Południowa i Krzna Północna, należące do zlewni Bugu. Zlewnię Wieprza zasila rzeka Bystrzyca oraz jej dopływy: Samica, Stanówka, Maciora i Wilkojadka. W skład sieci hydrograficznej MOF Łukowa wchodzą również niewielkie cieki wodne, liczne rowy melioracyjne, wypełnione wodą zagłębienia bezodpływowe i wyrobiska poeksploatacyjne oraz zbiorniki przeciwpożarowe. Na rzece Krzna Południowa, w obrębie granic miasta, znajduje się zbiornik retencyjny Zimna Woda o powierzchni ok. 21 ha. W dolinie rzeki Wilkojadki, na obszarze gminy Stanin znajdują się również dwa kompleksy stawów rybnych.

MOF Łukowa cechuje się licznymi walorami i zasobami środowiska, przyrody i krajobrazu. Obszary wyróżniające się szczególnymi wartościami przyrodniczymi i krajobrazowymi objęto ochroną obszarową – na analizowanym terenie ustanowiono Radzyński Obszar Chronionego Krajobrazu i Łukowski Obszar Chronionego Krajobrazu oraz cztery rezerwaty przyrody – Jata, Topór, Kra Jurajska i Las Wagramski.

W celu ochrony pozostałości naturalnych ekosystemów mających znaczenie dla zachowania różnorodności biologicznej oraz cennych fragmentów krajobrazu naturalnego i kulturowego, na terenie MOF Łukowa utworzono dwa użytki ekologiczne – śródleśne oczka wodne, zlokalizowane w Radzyńskim Obszarze Chronionego Krajobrazu.

Ponadto, na analizowanym obszarze, znajduje się 13 pomników przyrody ożywionej i nieożywionej, reprezentowanych przez okazałe drzewa, ich grupy i aleje (głównie lipy drobnolistne i dęby szypułkowe) oraz głazy narzutowe. Do terenów o szczególnych walorach przyrodniczych zlokalizowanych w granicach MOF należą również dwa specjalne obszary ochrony: Specjalny Obszar Ochrony Siedlisk Natura 2000 „Jata” oraz Obszar Specjalnej Ochrony Ptaków Natura 2000 „Lasy Łukowskie”.

MAPA 4. FORMY OCHRONY PRZYRODY MOF ŁUKOWA

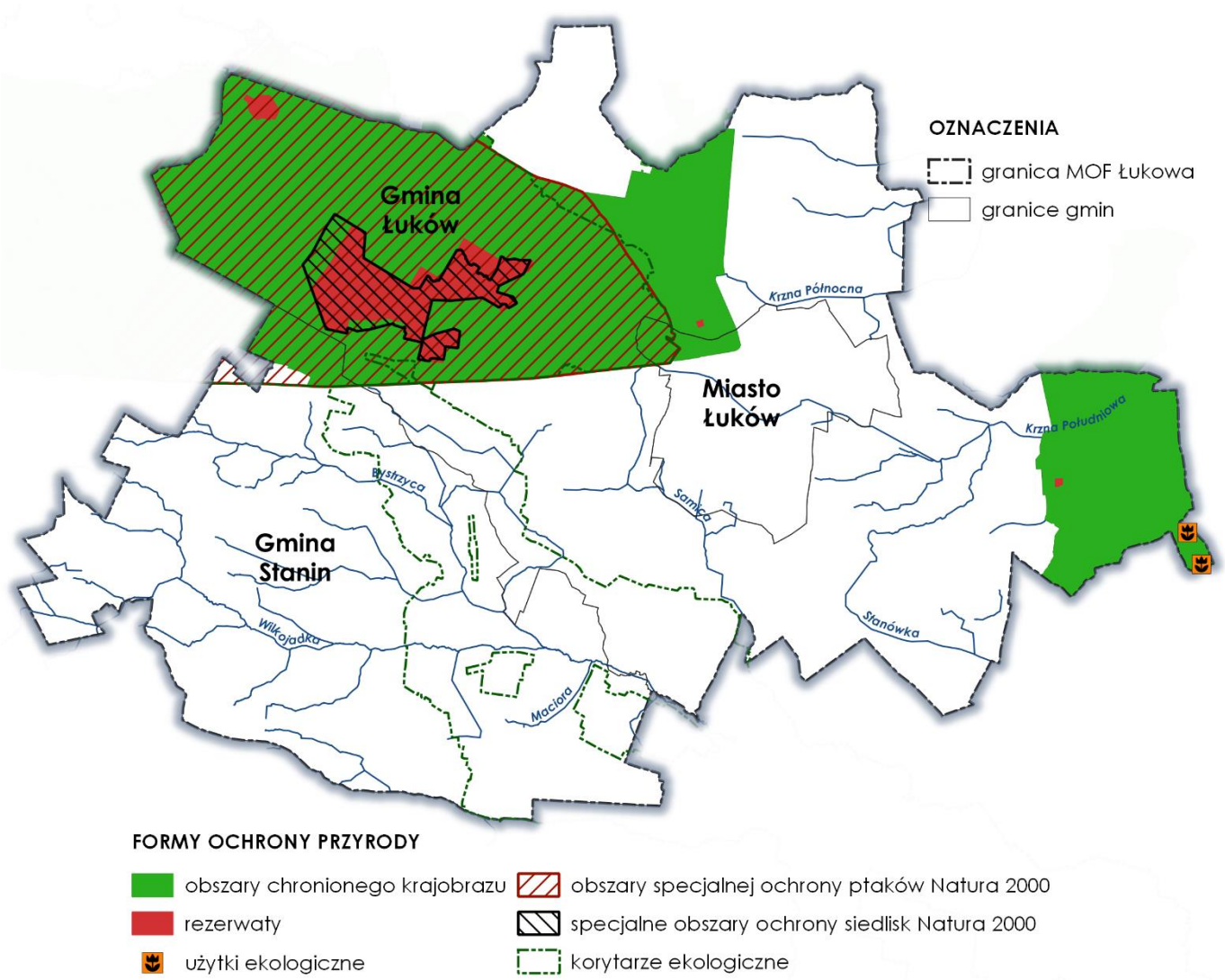

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska.

Na terenie MOF przewiduje się powiększenie istniejącego Radzyńskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu, przekształcenie Łukowskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu w Łukowski Park Krajobrazowy, utworzenie rezerwatu przyrody Okniny na terenie kompleksu leśnego Kryńszczak, zespołu przyrodniczo-krajobrazowego Dolina Bystrzycy oraz użytków ekologicznych, obejmujących obszary podmokłe i zbiorniki wodne.

Według delimitacji korytarzy ekologicznych przeprowadzonej przez Instytut Badań Systemowych Polskiej Akademii Nauk przez MOF Łukowa przebiegają dwa korytarze ekologiczne o znaczeniu krajowym – korytarz Lasy Łukowskie (KPnC-3B) oraz korytarz Lasy Łukowskie – Dolina Wieprza (KPnC-3C). Ekologiczne kolizje przestrzenne, zaobserwowane na terenie MOF, wynikają przede wszystkim z presji urbanizacyjnej na tereny okalające miasto Łuków (lokalizowanie zabudowy w przebiegu korytarzy ekologicznych wzdłuż dolin rzek Krzny Północnej i Krzny Południowej) oraz przebiegu tras komunikacyjnych drogowych i kolejowych, które przecinają obszary cenne przyrodniczo podlegające ochronie prawnej oraz planistycznej.

Obszary chronione, posiadające wyjątkowe i unikalne walory przyrodnicze są pożądanym miejscem do uprawiania różnych rodzajów i form turystyki i rekreacji. Niezwykle cennym, unikatowym na skalę

światową zasobem przyrodniczym obszaru są pokłady czarnego iłu, pochodzące z pogranicza jury środkowej i górnej. Pokłady zawierają skamieniałe muszle amonitów – wymarłych mięczaków morskich. Największe ich skupisko, udokumentowane badaniami, występuje w gminie Łuków, w miejscowości Gołaszyn, gdzie na obszarze 8 ha został utworzony rezerwat pod nazwą Kra Jurajska. W miejscowości Klimki powstał leśny zespół rekreacyjno-edukacyjny „Amonit", w ramach którego funkcjonują: sala wystawiennicza o charakterze przyrodniczo-geologicznym oraz kompleks „Amonit" ze szlakami turystycznymi i edukacyjnymi oraz placem zabaw.

UWARUNKOWANIA ŚRODOWISKA KULTUROWEGO

Jednym z komponentów współtworzącym środowisko człowieka są zasoby dziedzictwa kulturowego, rozumiane jako trwałe elementy zagospodarowania obszaru, bądź struktury przestrzenne o walorach historycznych, zabytkowych, estetycznych czy artystycznych.

MOF Łukowa legitymuje się bogatą przeszłością historyczną i dziedzictwem kulturowym. Na jego obszarze występują obiekty i zespoły, które posiadają wysoką wartość kulturową i stanowią potencjał do dalszego rozwoju branży turystycznej. Na terenie MOF Łukowa znajduje się 15 obiektów zabytkowych lub zespołów obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru „A" zabytków nieruchomych województwa lubelskiego. Ponadto na obszarze gmin wiejskich znajdują się dwa stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru „C" zabytków archeologicznych województwa lubelskiego - grodzisko wczesnośredniowieczne w miejscowości Strzyżew (gmina Łuków) oraz pozostałości dworu obronnego w miejscowości Tuchowicz (gmina Stanin). Warto również wskazać, że w gminnych ewidencjach zabytków prowadzonych przez poszczególne jednostki samorządu terytorialnego ujęto liczne obiekty o wysokich wartościach historycznych i kulturowych oraz stanowiska archeologiczne.

W mieście Łuków do rejestru zabytków wpisano powstały w połowie XVIII w. zespół klasztorny bernardynów, w skład którego wchodzą: kościół pw. Podwyższenia Krzyża Świętego, dzwonnica, zabudowania klasztorne i cmentarz kościelny oraz zespół klasztorny pijarów składający się z kościoła pw. Przemienienia Pańskiego, kolegium i zabudowań klasztornych z XVIII/XIX w. W rejestrze figurują także: powstały w latach 1728–1733 Konwikt Szaniawskich (obecnie Muzeum Regionalne), budynek szkolny z 1924 r., dworzec kolejowy z końca XIX w., budynek dawnej Kasy Skarbowej oraz cmentarz wojenny. Inne obiekty sakralne wpisane do rejestru zabytków to: pobernardyński, barokowy kościół parafialny pw. św. Anny z 1752 r. z zabytkowym parkiem w Jeleńcu (gmina Stanin), drewniany kościół parafialny pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa z początku XX w. w Zarzeczu Łukowskim (gmina Łuków) oraz wybudowany w latach 1876-1880 kościół parafialny św. Marii Magdaleny w Tuchowiczu (gmina Stanin). Do ciekawych zabytków architektonicznych należą również zespoły dworskie: zespół dworsko-leśny w Krynce z początku XX w. (gmina Łuków), zespół podworski z 1825 r. wraz z zabytkowym parkiem w Sarnowie (gmina Stanin) oraz zespół podworski z XVII-XIX w. w Wesołówce (gmina Stanin).

MAPA 5. UWARUNKOWANIA KULTUROWE I ŚRODOWISKOWE MOF ŁUKOWA

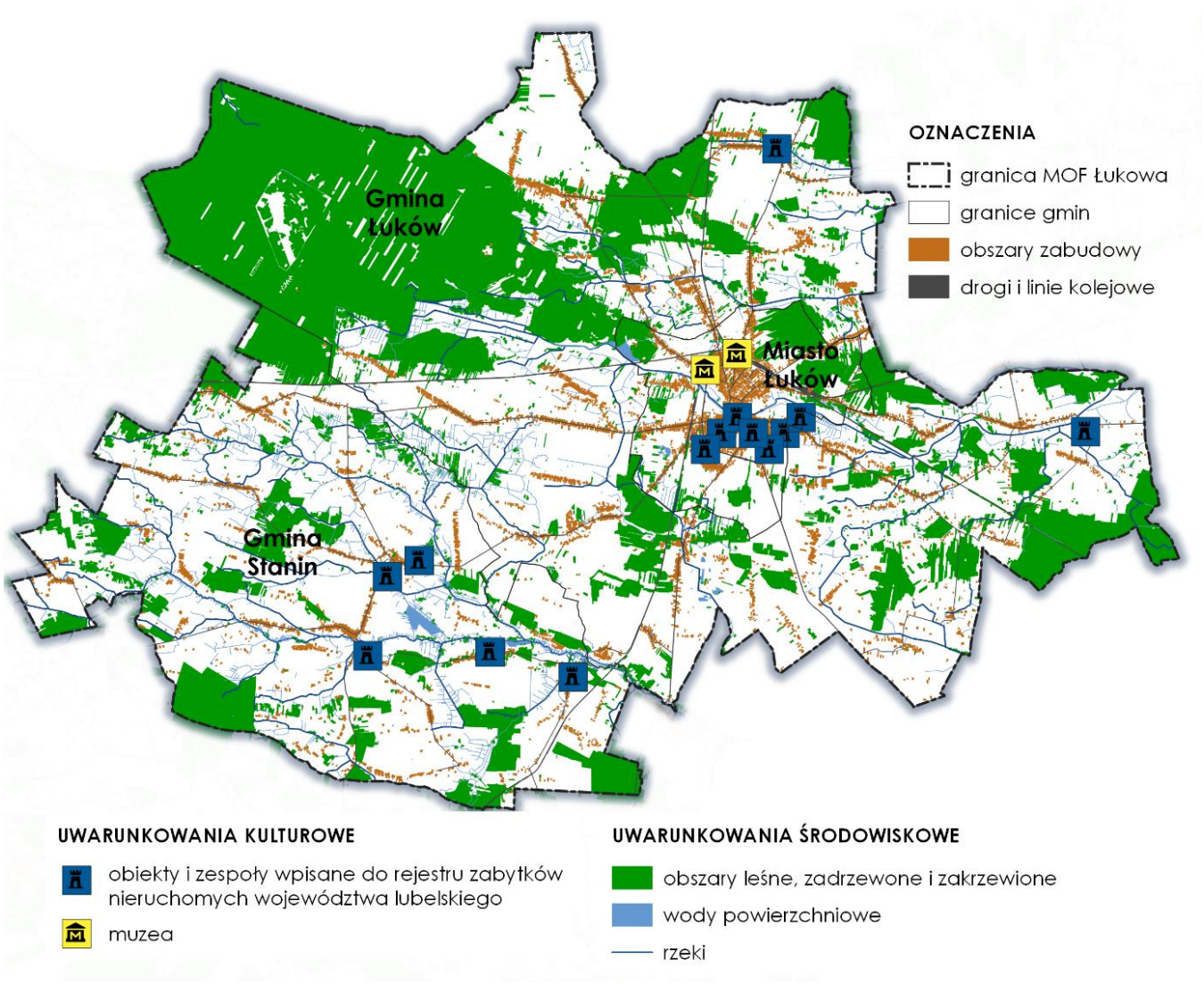

Źródło: Opracowanie własne.

Na terenie MOF działalność prowadzi Muzeum Regionalne w mieście Łuków. Muzeum, realizując swoją działalność statutową, stawia sobie za cel gromadzenie, opracowywanie i udostępnianie eksponatów z zakresu etnografii, geologii oraz historii Ziemi Łukowskiej. Przy muzeum od wielu lat funkcjonuje pracownia rzeźbiarska, gdzie m.in. swoje rzeźby wykonują artyści rzeźbiarze jednego z największych i najstarszych w Polsce – Łukowskiego Ośrodka Rzeźby Ludowej. Warto również wspomnieć, że od 2015 r. w mieście Łuków działalność prowadzi również Muzeum Oręża i Techniki Użytkowej im. ks. gen. Stanisława Brzóski.

10.5 Uwarunkowania infrastrukturalne i społeczno-gospodarcze

UWARUNKOWANIA INFRASTRUKTURALNE

MOF Łukowa charakteryzuje się korzystnym położeniem w stosunku do istniejącej i projektowanej sieci drogowej i kolejowej. Na układ funkcjonalny podstawowych powiązań drogowych MOF składają się drogi krajowe, wojewódzkie oraz sieć dróg powiatowych i gminnych, a także linie kolejowe. Nadrzędny układ komunikacyjny obszaru stanowią dwie drogi krajowe: droga krajowa nr 63 oraz droga krajowa nr 76. Ponadto, w pobliżu północnej granicy obszaru, przebiega droga krajowa nr 2, będąca polską częścią międzynarodowego szlaku komunikacyjnego E30 z Cork (Irlandia) do Omska (Rosja). Przez teren MOF przebiegają również trasy trzech dróg wojewódzkich: nr 806 Łuków – Trzebieszów – Międzyrzec Podlaski, nr 807 Maciejowice – Stanin – Łuków oraz nr 808 Łuków – Serokomla – Kock.

Wewnętrzną komunikację zapewniają głównie drogi powiatowe i gminne. Drogi te stanowią podstawową sieć drogową gmin partnerskich, niezbędną do obsługi zapotrzebowania komunikacyjnego lokalnej społeczności oraz zapewnienia powiązań jednostek z drogami wyższej kategorii.

MAPA 6. UWARUNKOWANIA INFRASTRUKTURALNE MOF ŁUKOWA

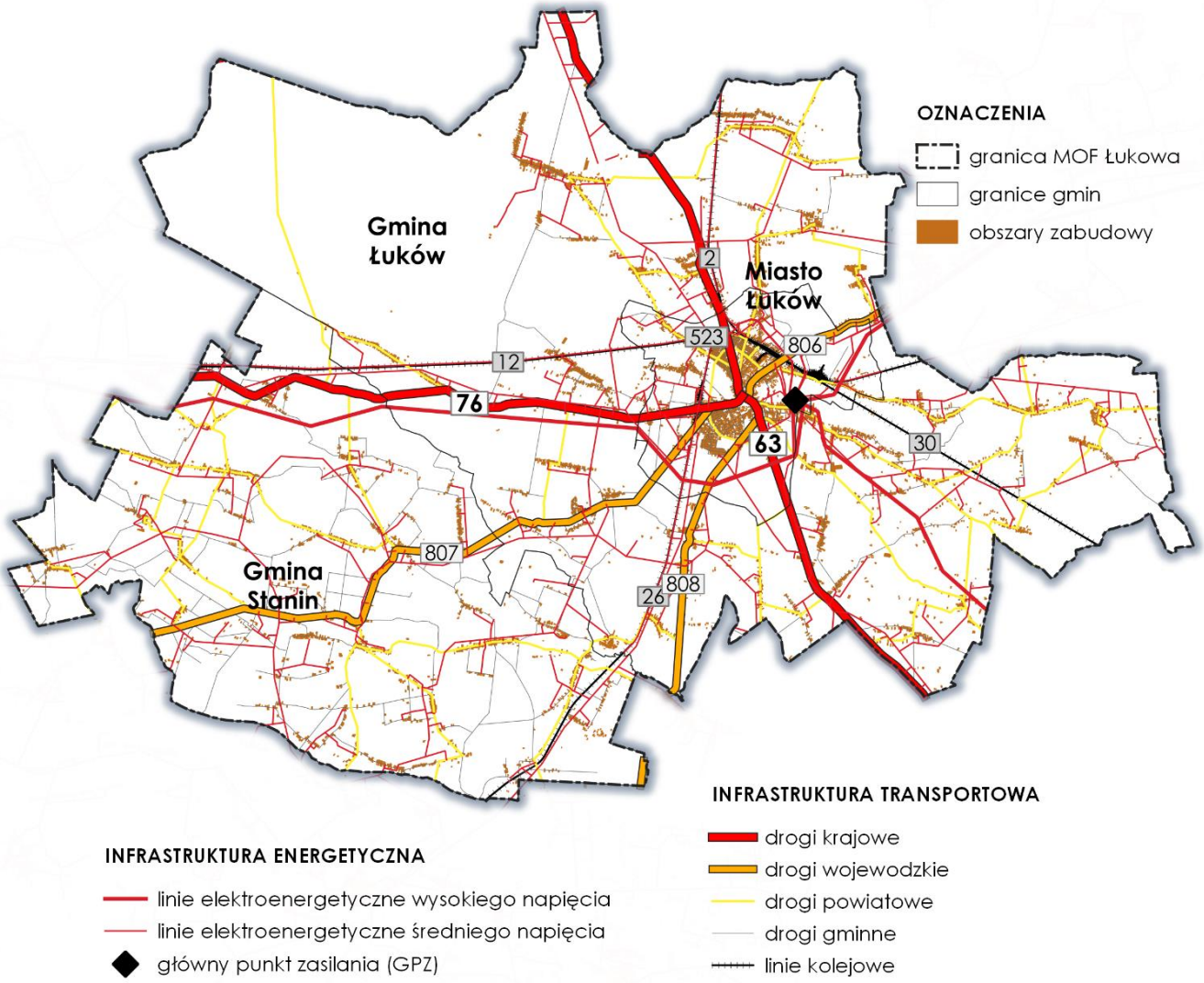

Źródło: Opracowanie własne.

Przez teren MOF przebiegają cztery istotne linie kolejowe o znaczeniu międzynarodowym i krajowym nr 2, 12, 26 i 30, tworzące układ promienisty rozchodzący się w pięciu kierunkach, którego środkiem jest miasto Łuków. Na terenie miasta zlokalizowane są dwie stacje kolejowe - Łuków i Łuków Łapiguz oraz jeden przystanek kolejowy – Łuków Zapowiednik (we wschodniej części miasta).

Do problemów transportowych MOF należy zaliczyć zły stan techniczny dróg (zwłaszcza lokalnych), niewystarczające nakłady inwestycyjne na system drogowy oraz wzrastającą liczbę pojazdów, a tym samym wzmożony ruch samochodowy na drogach. Do efektywnego funkcjonowania drogowego transportu osobowego i towarowego, a także poprawy bezpieczeństwa ruchu drogowego i jakości życia mieszkańców miasta Łuków przyczyni się niewątpliwie budowa obwodnicy Łukowa. Projektowana obwodnica ma liczyć około 9,5 km długości i łączyć drogi krajowe nr 63 i 76. Droga na całej długości ma biec w nowym korytarzu, tzn. ma być zrealizowana zupełnie od podstaw, bez wykorzystania istniejących odcinków dróg. Realizacja obwodnicy miasta Łuków planowana jest w latach 2026-2028. Budowa planowanej obwodnicy przyczyni się do poprawy przepustowości i płynności jazdy, udrożnienia ciągu dróg krajowych nr 63 i 76, wyprowadzenia ruchu tranzytowego z miasta, poprawy bezpieczeństwa ruchu drogowego, a także zmniejszy zanieczyszczenie powietrza i poprawi klimat akustyczny.

Podstawowym źródłem zasilania odbiorców MOF Łukowa w energię elektryczną jest główny punkt zasilania 110/30/15kV w Łukowie. Przez teren MOF przebiegają trzy linie wysokiego napięcia 110 kV o relacjach Elektrownia Kozienice – Stoczek Łukowski – Łuków, Łuków – Radzyń Podlaski, Łuków – Międzyrzec Podlaski. W głównym punkcie zasilania następuje transformacja napięcia z sieci wysokiego napięcia (110 kV) na średnie napięcie (15 kV), a następnie rozdzielenie na ciągi sieciowe. Linie o niskim napięciu są odpowiedzialne za bezpośrednie zasilenie odbiorców końcowych w tym przemysłowych i komunalnych. Sieć energetyczna średniego i niskiego napięcia zrealizowana jest w wykonaniu napowietrznym oraz kablowym.

Przez teren MOF Łukowa przebiega gazociąg wysokiego ciśnienia Gończyce – Łuków – Siedlce, będący odgałęzieniem od magistrali gazowej Puławy – Warszawa.

UWARUNKOWANIA SPOŁECZNE

Ludność uznawana jest za jeden z najważniejszych zasobów lokalnych, zaś czynnik ludzki za podstawowe źródło szeroko pojętego rozwoju społeczno-gospodarczego oraz ważny czynnik konkurencyjności. Liczba i struktura ludności, będące następstwem procesów demograficznych zachodzących na danym obszarze, w znacznym stopniu wpływają na całokształt procesów społecznych i ekonomicznych. Analiza przemian w sferze demografii stanowi podstawę wszelkich ocen sytuacji społeczno-gospodarczej oraz analiz konkurencyjności, jak również jest jedną z najważniejszych przesłanek podejmowania decyzji związanych z polityką lokalną i regionalną.

Zgodnie z danymi statystycznymi MOF Łukowa zamieszkuje łącznie 57 205 osób, przy czym mieszkańcy miasta Łuków stanowią ponad połowę ludności wyznaczonego obszaru (51,0%). Na przestrzeni ostatnich lat na analizowanym terenie odnotowuje się relatywnie niewielki, lecz systematyczny spadek liczby ludności. Ponadto obserwowane jest zjawisko suburbanizacji, związane z osiedlaniem się mieszkańców miasta na terenach podmiejskich, przede wszystkim na terenie gminy wiejskiej Łuków. Wskaźnikiem wyróżniającym obszar na tle województwa lubelskiego jest dodatni przyrost naturalny. Problemem w odniesieniu do sytuacji demograficznej obszaru jest natomiast odpływ migracyjny ludności. Analiza danych dotyczących struktury demograficznej MOF wskazuje również na utrzymującą się niekorzystną strukturę wiekową populacji - spadek liczby osób w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym oraz zwiększanie się grupy osób starszych. Na podstawie analizy danych statystycznych można zdiagnozować tendencje w procesach demograficznych zachodzących w ośrodku rdzeniowym

– mieście Łuków i gminach sąsiadujących. Suburbanizacja, jaka dokonała się na analizowanym obszarze, znacząco pogorszyła sytuację demograficzną miasta centralnego, jednocześnie powodując odmłodzenie populacji w gminach Łuków i Stanin, gdzie napłynęło najwięcej ludzi młodych, w wieku produkcyjnym. Prognozy demograficzne wskazują, że tendencje te będą się pogłębiać, co w perspektywie może skutkować problemami społecznymi i gospodarczymi.

Ważnym czynnikiem decydującym o atrakcyjności regionu i jego poziomie cywilizacyjnym są warunki życia jego mieszkańców określone przez dostęp do usług publicznych, dotyczy to przede wszystkim: usług edukacyjnych, ochrony zdrowia, pomocy społecznej, kultury i rekreacji.

Na terenie MOF Łukowa wychowanie przedszkolne jest realizowane w przedszkolach, oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych oraz w innych formach wychowania przedszkolnego. Na analizowanym terenie funkcjonuje 38 ośrodków wychowania przedszkolnego (przedszkoli i oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych), w tym 15 na obszarze miasta oraz 23 na terenie gmin wiejskich. Na terenie miasta działa 7 placówek przedszkolnych (5 przedszkoli oraz 2 oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych), dla których organem prowadzącym jest Miasto Łuków oraz 8 przedszkoli niepublicznych. W gminie Łuków funkcjonuje 11 przedszkoli publicznych (w miejscowościach Czerśl, Dąbie, Gołaszyn, Gołąbki, Gręzówka, Krynka, Łazy, Role, Turze Rogi, Świdry, Zalesie), 2 przedszkola prywatne (w Łazach i Zarzeczu Łukowskim) oraz oddziały przedszkolne w publicznej Szkole Podstawowej w Strzyżewie. W gminie Stanin działalność prowadzi 9 ośrodków wychowania przedszkolnego, w tym 7 publicznych (2 przedszkola w Staninie i Tuchowiczu oraz oddziały przedszkole w szkołach podstawowych w miejscowościach Jeleniec, Jonnik, Zagoździe-Lipniak, Sarnów, Zastawie) i 2 prywatne (przedszkola w Kopinie i Wnętrznem).

Na terenie MOF funkcjonują również placówki oświatowe, które zapewniają edukację na poziomie podstawowym i ponadpodstawowym. Działalność prowadzi 26 szkół podstawowych, w tym 1 szkoła specjalna prowadzona przez samorząd powiatowy oraz 2 szkoły niepubliczne, do których uczęszczało łącznie 5 289 uczniów. Analizując rozkład terytorialny szkół należy zauważyć, że na terenie miasta działa 5 szkół podstawowych, natomiast w gminach wiejskich 21 – 13 w gminie Łuków (w miejscowościach Aleksandrów, Czerśl, Dąbie, Gołaszyn, Gołąbki, Gręzówka, Krynka, Role, Strzyżew, Świdry, Turze Rogi, Zalesie, Zarzecz Łukowski) oraz 8 w gminie Stanin (w miejscowościach Jeleniec, Jonnik, Lipniak, Sarnów, Stanin, Tuchowicz, Wnętrzne, Zastawie).

MOF Łukowa posiada zróżnicowaną ofertę szkół ponadpodstawowych. Wszystkie szkoły ponadpodstawowe funkcjonujące na terenie MOF znajdują się na terenie miasta.

Na obszarze MOF funkcjonują zakłady opieki zdrowotnej i prywatne praktyki lekarskie, które świadczą usługi z zakresu podstawowej opieki zdrowotnej. Oferta usług zdrowotnych koncentruje się w granicach miasta - na jego terenie znajduje się zdecydowana większość placówek ochrony zdrowia. W Łukowie działalność prowadzi również Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej, w którym świadczenia zdrowotne udzielane są w systemie hospitalizacji, podstawowej opieki zdrowotnej, ambulatoryjnej opieki specjalistycznej oraz w ramach stacjonarnej pomocy doraźnej w Szpitalnym Oddziale Ratunkowym.

Świadczenia z zakresu pomocy społecznej na terenie MOF realizują Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej (od 2023 r. Centrum Usług Społecznych) w Łukowie, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Łukowie, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Staninie oraz jednostka organizacyjna Powiatu Łukowskiego. Instytucje te podejmują działania na rzecz osób i rodzin, które znalazły się w trudnej sytuacji życiowej, wspierając ich przy usamodzielnieniu się oraz integracji ze środowiskiem.

Na terenie MOF Łuków funkcjonują jednostki Pomocy Społecznej wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Łukowie, Powiatowy Ośrodek Wsparcia

"Przylądek", Specjalistyczny Ośrodek Poradnictwa Rodzinnego i Interwencji Kryzysowej w Łukowie oraz Placówka Wielofunkcyjna w Łukowie.

Na terenie MOF Łukowa działają dwie publiczne oraz dwie niepubliczne placówki stacjonarnej pomocy społecznej.

Ponadto na terenie MOF funkcjonuje 8 żłobków (7 w mieście Łuków, w tym 2 publiczne i 5 niepublicznych oraz 1 publiczny w gminie Stanin).

MAPA 7. UWARUNKOWANIA SPOŁECZNE MOF ŁUKOWA

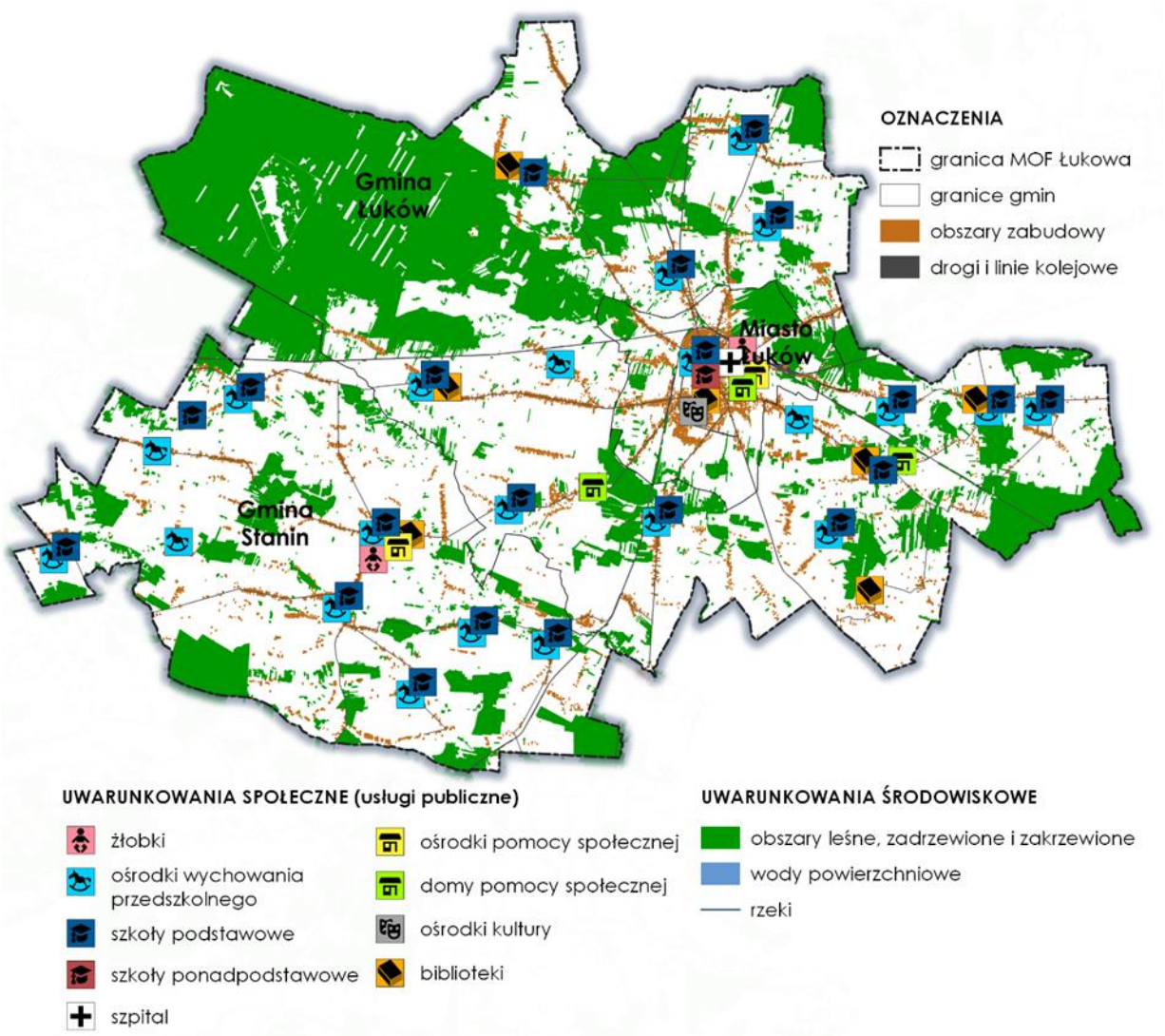

Źródło: Opracowanie własne.

Zadania z zakresu kultury realizują: Łukowski Ośrodek Kultury w Łukowie i Gminny Ośrodek Kultury w Łukowie oraz biblioteki publiczne i ich filie, których na terenie MOF funkcjonuje 12, z czego 5 na obszarze miasta oraz 7 na obszarze gmin wiejskich. W Łukowie działalność prowadzi Miejska Biblioteka Publiczna im. Henryka Sienkiewicza oraz jej 3 filie, a także filia Biblioteki Pedagogicznej w Białej Podlaskiej. Sieć bibliotek gminy Łuków tworzy natomiast Gminna Biblioteka Publiczna w Łukowie działająca na bazie sześciu filii w: Dąbiu, Aleksandrowie, Dmininie, Gręzówce, Krynce i Strzyżewie. W gminie Stanin działalność kulturalną prowadziła Gminna Biblioteka Publiczna w Staninie.

UWARUNKOWANIA GOSPODARCZE

MOF Łukowa obejmujący miasto oraz obszar gmin wiejskich, charakteryzuje się zróżnicowaniem jeśli chodzi o formy i sektory prowadzenia działalności gospodarczej i rolniczej. Na obszarze wiejskim wciąż istotnym źródłem uzyskiwania dochodów jest rolnictwo. W mieście rola rolnictwa w strukturze społeczno-gospodarczej jest natomiast niewielka - dominują gospodarstwa małe, mające charakter indywidualnej działalności na działkach przyzagrodowych.

Według oceny Instytutu Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa - Państwowego Instytutu Badawczego w Puławach, wskaźnik jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej dla obszaru partnerstwa kształtuje się zarówno poniżej średniej krajowej, jak i wojewódzkiej. Relatywnie najkorzystniejszymi warunkami do produkcji rolniczej charakteryzuje się gmina Łuków. Na dość niską wartość wskaźnika oprócz klimatu, warunków wodnych, rzeźby terenu, wpływ mają gleby. Pod względem typologicznym gleby na terenie MOF Łukowa są mało zróżnicowane – zdecydowanie dominują gleby bielicowe i pseudobielicowe wykształcone z piasków gliniastych. W dolinach rzek występują gleby murszowo-mineralne, torfowe i murszowo-torfowe. Wśród gruntów ornych przeważają gleby średniej i słabej jakości – IV i V klasy bonitacyjnej. Powyższe niekorzystne uwarunkowania glebowe bezpośrednio przekładają się na strukturę zasiewów, rodzaj upraw i kierunki hodowli. Wiodącym kierunkiem produkcji rolnej jest produkcja zwierzęca, a zwłaszcza hodowla trzody chlewnej i bydła mlecznego, której podporządkowana jest produkcja roślinna. W zakresie upraw na analizowanym obszarze dominują zboża, które stanowią 85,6% powierzchni zasiewów na terenie MOF, a wśród nich, pszenżyto, owies i żyto.

Na terenie MOF Łukowa na koniec 2021 r. w rejestrze REGON zaewidencjonowanych było 6 035 podmiotów, czyli 61,4% ogółu podmiotów zarejestrowanych w powiecie łukowskim. Pozarolnicza działalność gospodarcza skupia się w mieście Łuków, gdzie zarejestrowanych było 3 373 podmiotów gospodarczych, co stanowi 61,9% podmiotów zarejestrowanych na obszarze partnerstwa.

Na terenie MOF Łukowa funkcjonują uzbrojone tereny inwestycyjne zlokalizowane w Podstrefie Łuków Tarnobrzeskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej „EURO-PARK WISŁOSAN" w mieście Łuków oraz w gminie Łuków, w miejscowości Łazy.

MAPA 8. UWARUNKOWANIA GOSPODARCZE MOF ŁUKOWA

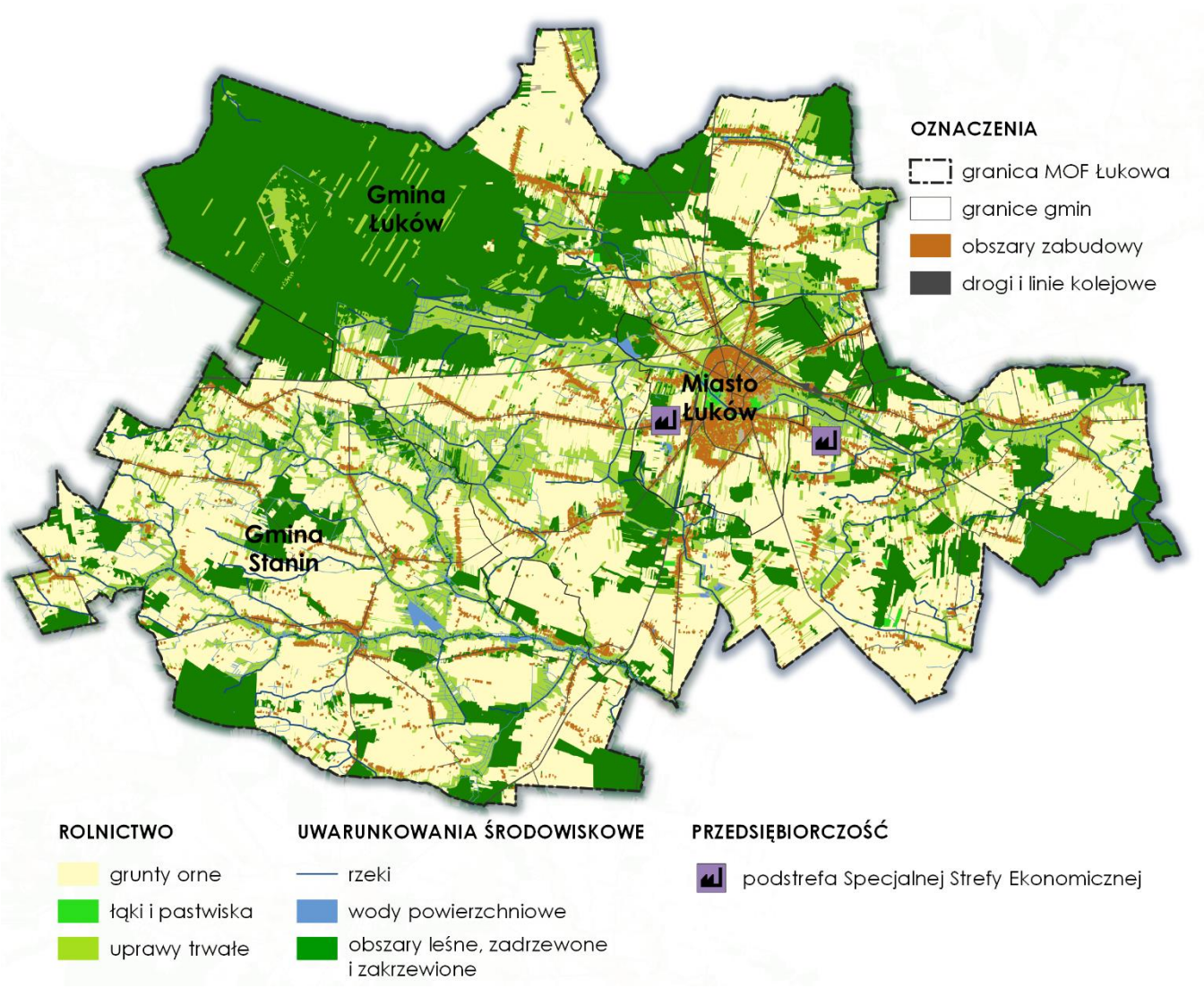

Źródło: Opracowanie własne.

10.6 Model struktury funkcjonalno-przestrzennej MOF Łukowa

Struktura przestrzenna obszaru funkcjonalnego to system powiązanych ze sobą różnych elementów zagospodarowania pełniących określone funkcje, które łącznie tworzą całość funkcjonalno-przestrzenną. Elementami tej struktury są zarówno poszczególne części tego obszaru, które tworzą złożone systemy (np. dzielnice mieszkalne, ośrodki osadnicze, węzły i korytarze ekologiczne, tereny produkcji rolniczej), tereny różniące się między sobą przeznaczeniem, użytkowaniem i funkcją, jak i sieci infrastrukturalne (transportowe, elektroenergetyczne), które umożliwiają kontakty i powiązania pomiędzy poszczególnymi częściami. Głównym celem kształtowanego modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej obszaru jest stworzenie warunków do racjonalnego organizowania przestrzeni i egzekwowania ładu przestrzennego dla realizacji działań będących odpowiedzią na wyzwania rozwojowe MOF Łukowa. Ma on również wyeliminować lub minimalizować konflikty przestrzenne powstające między funkcjami społeczno-gospodarczymi i poszczególnymi podmiotami gospodarczymi na tle wykorzystywania ograniczonej przestrzeni i jej zasobów.

Model struktury funkcjonalno-przestrzennej MOF Łukowa uwzględnia zasadę ciągłości realizacji polityk społeczno-gospodarczych i przestrzennych oraz stan zagospodarowania. Stanowi on schemat obrazujący sposób funkcjonowania obszaru i przestrzenne odniesienie dla polityk rozwojowych. Na strukturę funkcjonalno-przestrzenną obszaru składają się elementy, które w zależności od ich fizjonomii, stanowią niezależnie funkcjonujące układy i struktury lub budują strefy funkcjonalne będące obszarami o zbliżonych bądź powiązanych funkcjach i kierunkach rozwoju, które ukształtowały się w wyniku rozwoju obszaru i działalności człowieka. Dla tych wyodrębniających się układów, struktur i stref zakłada się zróżnicowane kierunki i działania w ramach polityk rozwoju społeczno-gospodarczego i przestrzennego.

Rozwój przestrzenny MOF Łukowa jest i powinien być ściśle powiązany z uwarunkowaniami przyrodniczymi, infrastrukturalnymi, gospodarczymi oraz demograficzno-społecznymi. W strukturze funkcjonalno-przestrzennej obszaru wyróżnia się:

1) strefy wzmacniania i rozwoju funkcji społeczno-gospodarczych, tereny koncentracji aktywności społeczno-gospodarczej, w których zlokalizowane są zakłady przemysłowe, ogniwa obsługi transportu lub tereny dla rozwoju przedsiębiorczości pozarolniczej, w tym:
   - elementy sieci osadniczej, na którą składają się:
     - miasto Łuków – jako ośrodek lokalny, stanowiący rdzeń MOF, o rozwiniętych funkcjach mieszkalnych, administracyjno-gospodarczych, publicznych i usługowych, wskazany do koncentracji urbanizacji w zorganizowanych układach przestrzennych oraz rozwoju pozarolniczej działalności gospodarczej. Na jego terenie powinny być podejmowane działania rozwojowe ukierunkowane na modernizację, rozbudowę i rozwój infrastruktury oraz usług służących krystalizacji silnych ośrodków lokalnych obsługujących tereny wiejskie oraz wzmacnianie jego ponadlokalnych funkcji, poprzez wspieranie zewnętrznych relacji i konkurencyjności względem sąsiadujących ośrodków, a także wspomaganie procesów dyfuzji aktywności społeczno-gospodarczej na tereny wiejskie;
     - Stanin - lokalny ośrodek obsługi wskazany do koncentracji urbanizacji (w tym rozwoju gospodarczego) w zorganizowanych układach przestrzennych. Centralne położenie, dobre powiązania komunikacyjne z pozostałymi miejscowościami i Łukowem oraz lokalizacja głównych obiektów administracji publicznej i infrastruktury społecznej determinuje jego funkcję i potencjalny rozwój;

  - miejscowości sołeckie – elementarne ośrodki obsługi. Na ich terenie wskazane są działania rozwojowe ukierunkowane na odnowę wsi m.in. poprzez realizację atrakcyjnych przestrzeni publicznych z wykorzystaniem lokalnych usług, wspieranie rozwoju specjalistycznych funkcji ośrodków wiejskich w oparciu o lokalne zasoby przyrodnicze i kulturowe;
  - tereny zwartej zabudowy – stanowią obszary kontynuacji i uzupełniania zabudowy, w obszarze których działania rozwojowe powinny uwzględniać rozwój zespołów rekreacyjno-sportowych i terenów zieleni urządzonej, rozbudowę bazy i infrastruktury usług społecznych oraz dostosowanie istniejących zasobów mieszkaniowych do współczesnych standardów jakości i energochłonności;

- obszary wzmacniania i rozwoju funkcji rekreacyjnych i przyrodniczych, w ramach których zakłada się działania mające na celu wzrost różnych form rekreacji z wykorzystaniem walorów przyrodniczych, kulturowych oraz zagospodarowania turystycznego. Dla rozwoju funkcji rekreacyjnej proponuje się przede wszystkim obszary o wysokich walorach przyrodniczych w okolicy Łukowskiego i Radzyńskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu oraz związane z występowaniem obiektów dziedzictwa kulturowego oraz infrastruktury wypoczynkowej. Dla rozwoju przedmiotowych obszarów niezbędna jest modernizacja i rozbudowa infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej;
- obszary lokalizacji, wzmacniania i rozwoju funkcji przemysłowych i przedsiębiorczości pozarolniczej, w szczególności poprzez organizację przestrzeni gospodarczej stanowiącej zorganizowane tereny inwestycyjne dla lokalizacji branż przemysłu i usług, w ramach których zakłada się realizację działań służących wzmocnieniu i wzbogaceniu obszaru poprzez wykorzystanie lokalnych zasobów. Obszary te obejmują przede wszystkim tereny Podstrefy Łuków Tarnobrzeskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej „EURO-PARK WISŁOSAN", zlokalizowane w zachodniej części miasta Łuków, przy ul. Strzelniczej i ul. Łapiguz oraz w gminie Łuków, w miejscowości Łazy oraz tereny koncentracji zabudowy przemysłowo-składowej. W strefach tych zakłada się realizację działań ukierunkowanych na (1) rozwój i uzupełnianie infrastruktury technicznej i komunikacyjnej, (2) podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej, (3) wsparcie i rozwój klastrów gospodarczych oraz (4) wspomaganie procesów dyfuzji aktywności społeczno-gospodarczej na terenie MOF.

2) strefy o wiodącej funkcji przyrodniczej i ochronnej, na które składają się:

- węzły ekologiczne stanowiące obszary węzłowe regionalnej i lokalnej sieci ekologicznej będące miejscami o warunkach naturalnych lub zbliżonych do naturalnych i sprzyjającymi występowaniu gatunków rzadkich lub zagrożonych wyginięciem;
- korytarze ekologiczne zapewniające łączność pomiędzy węzłami układu naturalnego, umożliwiające migrację gatunków;
- ekosystemy leśne cechujące się dużym stopniem naturalności;
- rzeki i zbiorniki stanowiące uzupełnienie sieci korytarzy ekologicznych.

Tereny te stanowią podstawowe elementy struktury obszaru decydujące o jakości środowiska życia człowieka, w obszarze których zakłada się realizację działań sprzyjających prawidłowemu funkcjonowaniu tych struktur poprzez integrację systemów obszarów chronionych służącą zapewnieniu ciągłości i spójności przestrzeni przyrodniczej oraz harmonizację rozwoju społeczno-gospodarczego i infrastruktury z przestrzenią przyrodniczą. Ponadto, w celu prawidłowego działania ekosystemu oraz eliminowania zjawisk negatywnych, zaleca się podjęcie działań mających na celu ochronę kompleksów leśnych i podnoszenie ich znaczenia ekologicznego i środowiskotwórczego,

ochronę obszarów dolinnych i odtwarzanie właściwych stosunków wodnych, zwiększanie zdolności retencyjnej obszaru, a także podnoszenie bioróżnorodności poprzez stałe stwarzanie możliwości zadrzewień, zakrzaczeń, zalesień. Wody powierzchniowe i podziemne należy chronić poprzez wyposażanie obszarów zwartej zabudowy w sieć kanalizacyjną z odprowadzaniem nieczystości do oczyszczalni ścieków, a obszarów o zabudowie rozporoszonej w indywidualne, ekologiczne, przydomowe oczyszczalnie ścieków oraz ograniczenie stosowania chemicznych środków ochrony roślin.

3) elementy infrastruktury kształtujące sieć powiązań wewnętrznych i zewnętrznych, w tym:

- drogi krajowe i wojewódzkie oraz linie kolejowe – realizujące zewnętrzne powiązania transportowe obszaru i stanowiące główny szkielet sieci transportowej;
- drogi powiatowe – realizujące głównie powiązania wewnętrzne, a także bliskie powiązania zewnętrzne, uzupełniające sieć dróg wojewódzkich;
- drogi gminne – realizujące wewnętrzne powiązania transportowe, uzupełniające sieć dróg wojewódzkich i powiatowych, w odniesieniu do których zakłada się ich dalszy rozwój w wymiarze jakościowym i ilościowym;
- system elektroenergetyczny – linie elektroenergetyczne NN i WN oraz stacje transformatorowe / GPZ, decydujące o bezpieczeństwie energetycznym obszaru.

W odniesieniu do powyższych elementów zakłada się realizację działań mających na celu ich rozwój, przede wszystkim infrastruktury transportowej, ukierunkowany na minimalizowanie barier i ograniczeń rozwoju w funkcjonowaniu układu przestrzennego obszaru, kształtowanie spójnego systemu zewnętrznych i wewnętrznych powiązań transportowych oraz integrację poszczególnych elementów systemu transportowego i podwyższenie parametrów eksploatacyjnych. Istotnym aspektem realizacji działań będzie również poprawa dostępności komunikacyjnej i mobilności mieszkańców, zapewnienie sprawności powiązań komunikacyjnych, minimalizowanie zagrożenia bezpieczeństwa publicznego oraz kolizji z elementami sieci ekologicznej. W celu podniesienia poziomu bezpieczeństwa ruchu wszystkich jego uczestników oraz zmniejszenia uciążliwości tranzytowego ruchu komunikacyjnego Łukowa zaplanowana została budowa obwodnicy miasta.

4) strefę rolniczej przestrzeni produkcyjnej, która ze względu na mało korzystne warunki przyrodnicze dla intensywnej roślinnej produkcji rolnej predestynowana jest do rozwoju produkcji hodowlanej, dla której wskazuje się zachowanie naturalnych wartości zasobów rolniczej przestrzeni produkcyjnej oraz zrównoważony rozwój gospodarki rolnej i funkcji towarzyszących.

MAPA 9. MODEL STRUKTURY FUNKCJONALNO - PRZESTRZENNEJ MOF ŁUKOWA

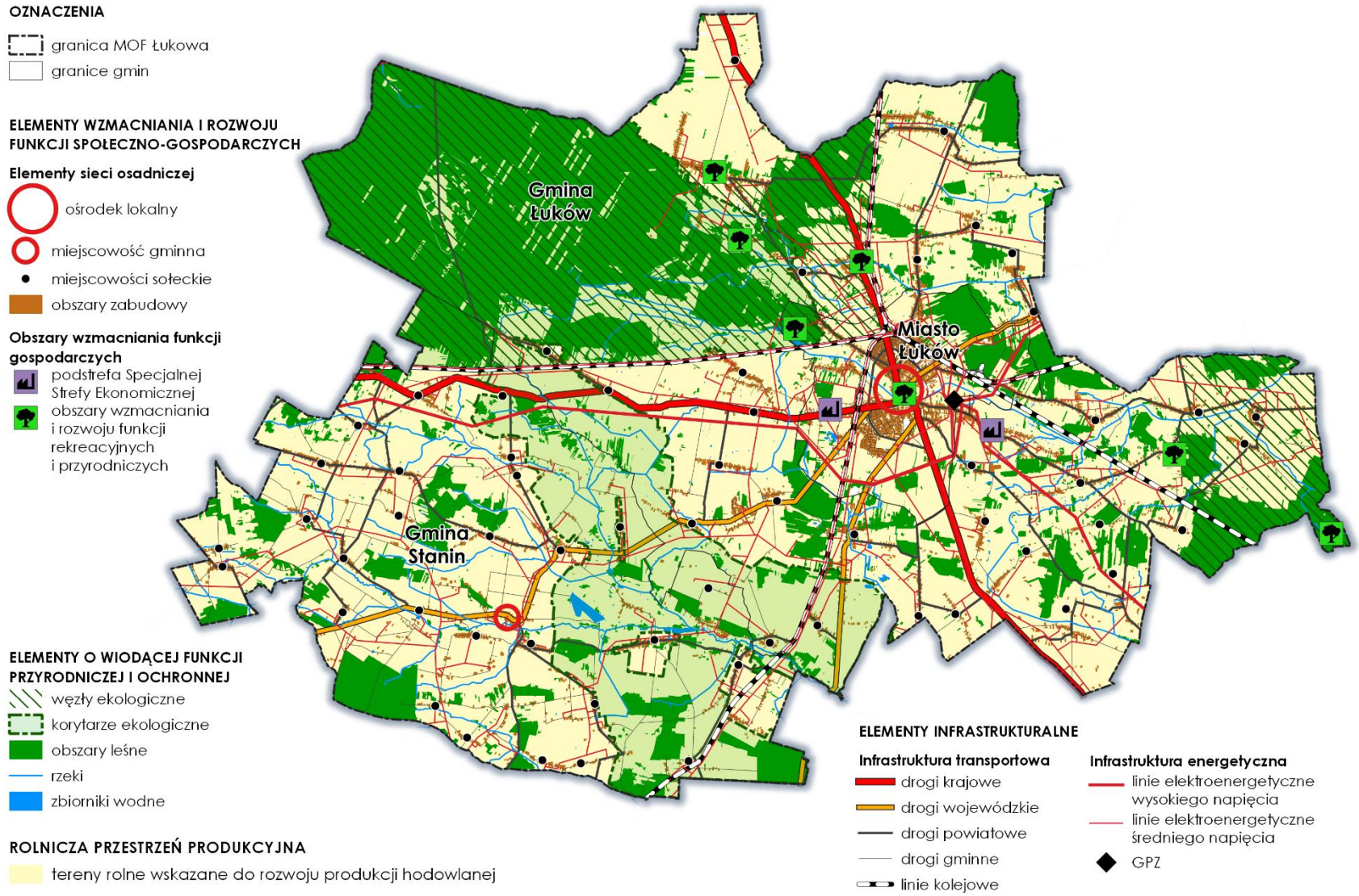

Źródło: Opracowanie własne.

10.7 Ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej

Głównym celem modelowania struktury funkcjonalno-przestrzennej obszaru jest określenie wzajemnych relacji pomiędzy poszczególnymi elementami tej struktury i między tymi elementami a obszarem jako całością oraz kształtowanie tych relacji w sposób zrównoważony. Określenie i delimitowanie elementów składających się na strukturę MOF Łukowa służy również określeniu pożądanych kierunków rozwoju i funkcjonowania poszczególnych jej elementów. Właściwemu kształtowaniu i harmonizowaniu struktury zarówno w odniesieniu do relacji pomiędzy układem naturalnym i antropogenicznym, jak i w obrębie obu układów służą wytyczne dla lokalnych polityk przestrzennych, tj. przestrzenne warunki realizacji polityki rozwoju MOF Łukowa. Mając na uwadze elementy i strefy konstytuujące strukturę funkcjonalno-przestrzenną MOF, określa się poniższe ustalenia i rekomendacje do lokalnej polityki przestrzennej:

1. Strefy wzmacniania i rozwoju funkcji społeczno-gospodarczych

- w zakresie elementów sieci osadniczej:

  System osadniczy stanowi bazę rozwoju infrastruktury społecznej oraz kształtowania przestrzeni gospodarczej. Determinantami rozwoju sieci osadniczej są przede wszystkim istniejące układy zabudowy oraz cechy środowiska przyrodniczego. O rozmieszczeniu zabudowy decydują również warunki dostępności komunikacyjnej terenu i możliwość ekonomicznego wyposażenia ich w infrastrukturę techniczną. Kształtowanie warunków przestrzennych zmierzających do poprawy jakości życia mieszkańców wymaga poprawy warunków zamieszkania i wypoczynku oraz dostępu do infrastruktury technicznej (gazociąg, wodociąg, kanalizacja sanitarna) i komunikacyjnej odpowiedniego standardu oraz do usług, szczególnie: edukacji, kultury i zdrowia oraz usług społecznych.

  W celu wzmacniania konkurencyjności oraz krystalizowania struktury osadniczej, w tym rozwoju silnego ośrodka lokalnego i wydobycia niewykorzystanych potencjałów obszaru przyjmuje się następujące zasady i ustalenia:

  1) kształtowanie zwartych przestrzennie sfer funkcjonalno-przestrzennych i jednostek osadniczych poprzez unikanie niekontrolowanego rozwoju zabudowy, ograniczanie tendencji rozwoju liniowego jednostek osadniczych oraz rozpraszania zabudowy;
  2) wykorzystanie w pierwszej kolejności obszarów istniejącego zagospodarowania, polegające na: (a) likwidowaniu niezagospodarowanych przestrzeni, otoczonych przez tereny zainwestowane i przeznaczenie ich pod funkcje harmonizujące z przeznaczeniem terenów sąsiednich, (b) uzupełnianiu i kontynuacji urbanizacji obszarów o całkowicie wykształconej zwartej strukturze funkcjonalno-przestrzennej, z zapewnieniem standardów uwzględniających aspekty użytkowe, kulturowe i ekologiczne środowiska zamieszkania, (c) regeneracji obszarów zdegradowanych w szczególności poprzez rewitalizację oraz inne działania mające na celu przywrócenie im utraconych walorów lub/i nadanie nowych funkcji (modernizacja, rewaloryzacja, adaptacja, rekultywacja, remediacja itd.);
  3) zachowanie skali i charakteru architektonicznego zabudowy nawiązujących do skali i cech stylowych istniejącego budownictwa;
  4) planowanie terenów urbanizacji warunkowanych równoczesną realizacją sieci wodociągowej i kanalizacyjnej;
  5) ograniczenie rozprzestrzeniania się zabudowy i wkraczania jej na obszary o wartościach przyrodniczych;

6) uwzględnianie przestrzeni publicznych jako organicznej części ośrodków osadniczych, stanowiących podstawowy element integrujący układy urbanistyczne i ruralistyczne oraz decydujących o atrakcyjności obszaru dla zamieszkania;
7) zabezpieczenie terenów niezbędnych pod realizację celów publicznych i usług komercyjnych, w szczególności usług publicznych z zakresu zdrowia, oświaty, kultury, administracji, gospodarki komunalnej, sportu i rekreacji, obsługi komunikacyjnej, usług bytowych, handlu, gastronomii, rzemiosła, terenów zieleni publicznej;
8) zapewnienie ochrony ogólnodostępnych miejsc i możliwości tworzenia nowych przestrzeni publicznych (zieleńców, parków, placów zabaw, terenów sportowo-rekreacyjnych itp.) przy zachowaniu historycznych założeń;
9) harmonizowanie układu osadniczego z systemem przyrodniczym obszaru poprzez zachowanie i wzbogacanie terenów zieleni urządzonej;
10) kształtowanie terenów rekreacyjnych w oparciu o istniejące zasoby środowiska przyrodniczego i kulturowego przy jednoczesnym przeciwdziałaniu degradacji tych zasobów;
11) uwzględnianie w kształtowaniu zagospodarowania skutków zmian klimatu m.in. poprzez zwiększenie retencyjności wód opadowych, zwiększanie udziału terenów zielonych w powierzchni ogólnej terenów zurbanizowanych;
12) zachowanie historycznych założeń, układów, przestrzeni publicznych i dziedzictwa kulturowego.

- obszary wzmacniania i rozwoju funkcji rekreacyjnych i przyrodniczych:

W celu rozwoju obszaru z wykorzystaniem walorów przyrodniczych i kulturowych oraz zagospodarowania turystyczno-rekreacyjnego przyjmuje się następujące zasady i ustalenia:

1) dalszy rozwój obszarów rekreacyjno-przyrodniczych, w szczególności w oparciu o obszary o wysokich walorach środowiskowych w okolicy Łukowskiego i Radzyńskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu oraz związane z występowaniem obiektów zabytkowych oraz obiektów wypoczynkowo-rekreacyjnych;
2) kształtowanie funkcji rekreacyjno-przyrodniczej z uwzględnieniem nadrzędności funkcji przyrodniczej, w szczególności poprzez dostosowanie form zagospodarowania i intensywności użytkowania do chłonności środowiska przyrodniczego;
3) stworzenie możliwości uprawiania sportów oraz innych form czynnego spędzania czasu dzięki wzbogacaniu obszarów w urządzenia sportowo-rekreacyjne;
4) zagospodarowanie rekreacyjno-wypoczynkowe najatrakcyjniejszych obszarów przez modernizację istniejącej infrastruktury oraz wydzielenie terenów pod tereny rekreacji indywidualnej;
5) prowadzenie rewaloryzacji i rewitalizacji układów urbanistycznych i ruralistycznych, ochrona oraz poprawa stanu i standardu funkcjonalnego i technicznego istniejących obiektów i zasobów zabytkowych prawnie chronionych i postulowanych do objęcia ochroną;
6) tworzenie szlaków tematycznych wykorzystujących przyrodnicze, krajobrazowe i kulturowe walory obszaru;
7) ochrona istniejących i kształtowanie nowych terenów zieleni;
8) rozwój obiektów zaplecza technicznego (parkingi, miejsca postojowe);
9) podnoszenie standardu zagospodarowania w obszarach rekreacyjnych w zakresie infrastruktury ochrony środowiska i infrastruktury wypoczynkowej, a także rozwój zaplecza handlowego i gastronomicznego;
10) dbałość o estetykę obiektów i całego otoczenia.

- obszary lokalizacji, wzmacniania i rozwoju funkcji przemysłowych i przedsiębiorczości pozarolniczej:

W zakresie lokalizacji i rozwoju funkcji przemysłowych i przedsiębiorczości pozarolniczej przyjmuje się następujące zasady i ustalenia:

1) za główne ogniwa organizacji przestrzeni gospodarczej uznaje się istniejące podstrefy Tarnobrzeskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej w Łukowie i w miejscowości Łazy w gminie Łuków;
2) za podstawowe strefy rozwoju gospodarczego wskazuje się obszary atrakcyjne inwestycyjnie dla rozwoju przedsiębiorczości pozarolniczej obejmujące tereny podmiejskie oraz na kierunkach głównych powiązań transportowych;
3) kształtowanie atrakcyjnych terenów aktywności gospodarczej w obszarach z istniejącym lub zaplanowanym pełnym uzbrojeniem terenów inwestycyjnych, umożliwiających osiąganie wysokich standardów zagospodarowania;
4) koncentrowanie uciążliwej lub wysokospecjalistycznej aktywności gospodarczej w wyodrębnionych, zorganizowanych strefach gospodarczych umożliwiających ograniczenie negatywnego wpływu terenów przemysłowych na środowisko, sąsiadującą zabudowę mieszkaniową i kształtowanie krajobrazu;
5) wykorzystanie do rozwoju funkcji przedsiębiorczości pozarolniczej w pierwszej kolejności terenów już częściowo zainwestowanych oraz typu *brownfield*;
6) rozwój funkcji przemysłowych oraz usługowo-produkcyjnych powinien opierać się na wykorzystywaniu nowoczesnych technologii oraz dostępnych środków technicznych i technologicznych, chroniących środowisko przyrodnicze przed degradacją.

2. Strefy o wiodącej funkcji przyrodniczej i ochronnej

W celu właściwego funkcjonowania struktur przyrodniczych uwzględniającego ich integrację i harmonizację z obszarami rozwoju społeczno-gospodarczego i infrastrukturą przyjmuje się następujące zasady i ustalenia:

1) zapewnienie spójności Systemu Przyrodniczego Miasta i Systemów Przyrodniczych Gmin;
2) utrzymanie istniejącej ochrony prawnej obszarów i obiektów o wysokich wartościach przyrodniczych oraz objęcie ochroną innych cennych obszarów i obiektów przyrodniczych;
3) zachowanie i ochrona lasów, zwłaszcza lasów i ekosystemów leśnych o dużym stopniu naturalności lub szczególnie cennych ze względu na zachowanie bioróżnorodności biologicznej;
4) ochrona obszarów dolinnych, w tym szczególnie ekosystemów wodnych, torfowiskowych i bagiennych przed zmianami stosunków wodnych: odwadnianiem, odprowadzaniem nieoczyszczonych ścieków, eksploatacją surowców mineralnych, wylesianiem, składowaniem śmieci i odpadów;
5) ochrona specyficznych cech krajobrazu Równiny Łukowskiej, Wysoczyzny Siedleckiej i Wysoczyzny Żelechowskiej, w tym naturalnych form rzeźby terenu (ozy, wydmy, moreny czołowe i ich partie krawędziowe);
6) zwiększanie zasobów wodnych i leśnych w sposób zapewniający ochronę siedlisk cennych przyrodniczo i walorów krajobrazowych;
7) ochrona walorów przyrodniczo-krajobrazowych i zapewnianie ciągłości przestrzennej systemu obszarów chronionych oraz ochrony najcenniejszych walorów krajobrazowych;
8) kształtowanie zagospodarowania terenów w obszarach chronionych w dostosowaniu do przedmiotu ochrony wartości przyrodniczych i krajobrazowych;

9) zachowanie w dotychczasowym użytkowaniu gruntów niezabudowanych posiadających walory przyrodnicze i kulturowe (np. łąki wewnątrz i na obrzeżach kompleksów leśnych);
10) kształtowanie pasmowych struktur przyrodniczych (łąk, zadrzewień i zakrzewień śródpolnych) i zwiększanie ciągłości leśnych korytarzy ekologicznych poprzez zalesienia;
11) zapewnienie odpowiednich rozwiązań przestrzennych umożliwiających migrację zwierząt (np. mosty ekologiczne, przepusty, estakady itp.) w przypadku konieczności sytuowania nasypów ziemnych poprzecznie do osi korytarza, kształtowanie naturalnych alternatywnych sposobów łączności ekologicznej (obejść ekologicznych);
12) odbudowywanie stosunków hydrologicznych oraz budowa i modernizacja zbiorników małej retencji;
13) uwzględnienie czynnej ochrony ekosystemów służącej podnoszeniu walorów turystycznych i rekreacyjnych obszaru;
14) wzbogacanie krajobrazu osadniczego zielenią (parki, zieleń izolacyjna) oraz zwiększenie udziału powierzchni terenów zielonych, a także ochrona i pielęgnacja istniejących parków dworskich i pałacowych, cmentarzy zabytkowych, zadrzewień itp.;
15) eliminacja istniejących źródeł zagrożeń czystości wód powierzchniowych i podziemnych oraz eliminacja źródeł zagrożeń środowiska znajdujących się na terenach osadniczych.

3. Elementy infrastruktury kształtujące sieć powiązań wewnętrznych i zewnętrznych

Uwzględniając istniejące i planowane elementy infrastruktury transportowej, przeładunkowej i magazynowej, a także integrację systemów transportowych w odniesieniu do podstawowych środków transportu (kolejowy, drogowy, rowerowy), zasięgu obsługi (krajowy, regionalny, lokalny) oraz formy transportu (zbiorowy, indywidualny) wskazuje się miasto Łuków do rozwoju funkcji logistycznej i realizacji międzygałęziowego węzła integrującego transport kolejowy i drogowy.

W celu kształtowania spójnego systemu zewnętrznych i wewnętrznych powiązań transportowych oraz integracji poszczególnych elementów tego systemu, jak również zrównoważonego rozwoju infrastruktury technicznej przyjmuje się następujące zasady:

1) wprowadzenie lub utrzymanie rezerw terenowych niezbędnych do budowy obwodnicy miasta Łuków oraz rozbudowy i poprawy parametrów technicznych dróg wojewódzkich, powiatowych i gminnych;
2) uwzględnianie potrzeb ruchu rowerowego i pieszego przy planowaniu i projektowaniu układów komunikacyjnych;
3) przywrócenie i usprawnienie powiązań komunikacyjnych miejscowości sołeckich z ośrodkiem lokalnym i ośrodkiem gminnym zmierzających do zwiększenia dostępności ośrodków skupiających funkcje administracyjne i usługowe oraz zwiększenie mobilności mieszkańców;
4) rozbudowa infrastruktury, obiektów i usług transportu zbiorowego, w tym wspieranie zrównoważonej mobilności multimodalnej;
5) rozbudowa sieci lokalnych tras rowerowych i ich integracji z regionalnymi trasami rowerowymi;
6) w ramach przeciwdziałania uciążliwościom akustycznym generowanym przez ruch komunikacyjny nie lokalizowanie (w lokalnych dokumentach planistycznych) funkcji wrażliwych na uciążliwości hałasu na terenach położonych w bezpośrednim sąsiedztwie głównych drogowych powiązań transportowych;
7) rozwój systemu zaopatrzenia w energię elektryczną polegający na odbudowie, przebudowie i modernizacji istniejących linii elektroenergetycznych oraz budowie nowych linii elektroenergetycznych, a także na odbudowie, przebudowie, modernizacji i wymianie

istniejących stacji rozdzielczych, transformatorowych i transformatorowo-rozdzielczych oraz budowie nowych stacji;

8) rozbudowa i modernizacja istniejącego układu sieci średniego i niskiego napięcia w postaci kablowej i napowietrznej w miarę wzrostu zapotrzebowania na energię elektryczną;
9) uwzględnianie warunków środowiskowych w lokalizowaniu urządzeń produkujących energię ze źródeł odnawialnych;
10) rozbudowa i modernizacja sieci wodociągowych i kanalizacyjnych, a także budowa przydomowych oczyszczalni ścieków;
11) modernizacja indywidualnych źródeł ciepła z zaleceniem eliminacji uciążliwych palenisk węglowych i stosowanie do celów grzewczych i bytowych systemów ekologicznych: elektrycznych, gazowych (gaz ziemny, gazy płynny) oraz innych, również niekonwencjonalnych źródeł energii (energia odnawialna);
12) poprawa efektywności energetycznej energochłonnych obiektów oraz instalacji poprzez wdrożenie technologii niskoemisyjnych.

4. Strefa rolniczej przestrzeni produkcyjnej

W celu rozwoju rolniczej przestrzeni produkcyjnej obszaru oraz wzbogacenia funkcjonalnego obszaru z zachowaniem obecnych kierunków rozwoju specjalizacji rolnej oraz w celu ochrony walorów przestrzeni rolniczej przyjmuje się następujące zasady:

1) zachowanie naturalnych wartości zasobów rolniczej przestrzeni produkcyjnej oraz zrównoważony rozwój gospodarki rolnej i funkcji towarzyszących;
2) dostosowanie produkcji rolniczej na obszarze miasta do warunków miejskich i ochrona terenów rolnych na obszarze miasta poprzez: zgodność funkcjonalno-przestrzenną terenów rolnych z innymi funkcjami terenów miejskich, ograniczenie ekspansji zabudowy na tereny rolne oraz zgodność struktury produkcji rolnej z warunkami życia miejskiego;
3) poprawa efektywności ekonomicznej rolnictwa na obszarach wiejskich poprzez przekształcanie struktury obszarowej gospodarstw, zmierzające w kierunku powiększenia średniej wielkości gospodarstwa oraz dobór kierunków produkcji rolnej, odpowiednich do warunków przyrodniczych i rynków zbytu;
4) prowadzenie działań przeciwerozyjnych na gruntach ornych (zapobieganie przed erozją wodną i wietrzną) m.in. wyprowadzanie nowych oraz utrzymanie i ochronę istniejących zadrzewień i zakrzewień śródpolnych;
5) ograniczanie przeznaczania gruntów wysokich klas bonitacyjnych na cele nierolnicze;
6) zalesianie terenów najniższych klasach bonitacyjnych, gleb zdegradowanych i nieużytków;
7) ograniczenie i zatrzymanie procesów urbanizacji poprzez zakaz wyznaczania nowych terenów zabudowy poza terenami istniejącego zainwestowania służącego minimalizowaniu negatywnych skutków ekonomicznych związanych z rozpraszaniem zabudowy;
8) niwelowanie potencjalnych konfliktów przestrzennych poprzez kształtowanie prawidłowych relacji pomiędzy zabudową związaną z produkcją rolną a zabudową mieszkaniową;
9) wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich polegający na wprowadzaniu w przestrzeń gospodarczą wsi nowych funkcji pozarolniczych, czego konsekwencją będą nowe źródła dochodów mieszkańców wsi oraz zwiększanie atrakcyjności wsi jako miejsca pracy i zamieszkania;
10) wykorzystywanie potencjału kulturowego i przyrodniczo-krajobrazowego do intensyfikacji rozwoju gospodarstw agroturystycznych (głównie w obszarach nagromadzenia i koncentracji obiektów dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego) i ekologicznych.

11. Opis zintegrowanego podejścia służącego zaspokojeniu zidentyfikowanych potrzeb rozwojowych i wykorzystaniu potencjału obszaru MOF Łukowa

11.1 Integracja kontekstowa w zakresie priorytetów SRWL2030 oraz celów polityki spójności.

Konsekwencję i logikę podejścia zintegrowanego w procesie definiowania celów i kierunków działań Strategii Rozwoju Ponadlokalnego dla Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Łukowa na lata 2021 – 2030 zapewnia integracja kontekstowa dotycząca zachowania spójności z ustaleniami i rekomendacjami w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej określonymi w Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego 2030, potwierdzona Uchwałą nr CCCXCIV/6925/2022 z dn. 27 września 2022 r. Zarządu Województwa Lubelskiego ws. pozytywnego zaopiniowania projektu Strategii Rozwoju Ponadlokalnego dla Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Łukowa w zakresie sposobu uwzględnienia ustaleń i rekomendacji dotyczących kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w województwie określonych w Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030.

Istotną kwestią jest tu zgodność z **modelem zrównoważonego rozwoju województwa lubelskiego**, który ma charakter funkcjonalny i oparty jest o cztery filary zakładające:

- zrównoważony terytorialnie rozwój regionu
- integrację zasobów i potencjałów
- stymulowanie racjonalnymi wyborami strategicznymi
- ukierunkowanie na osiągnięcie wysokiej jakości życia

Ważnym aspektem w określaniu celów i kierunków działań Strategii oraz zapewnieniu integracji kontekstowej jest uwzględnienie przedstawionych w SRWL 2030 **horyzontalnych zasad współpracy**, które obowiązują wszystkich interesariuszy regionalnej polityki rozwoju i determinują sposób osiągania celów rozwoju przyjętych w SRWL.

RYS. 3. HORYZONTALNE ZASADY WSPÓŁPRACY

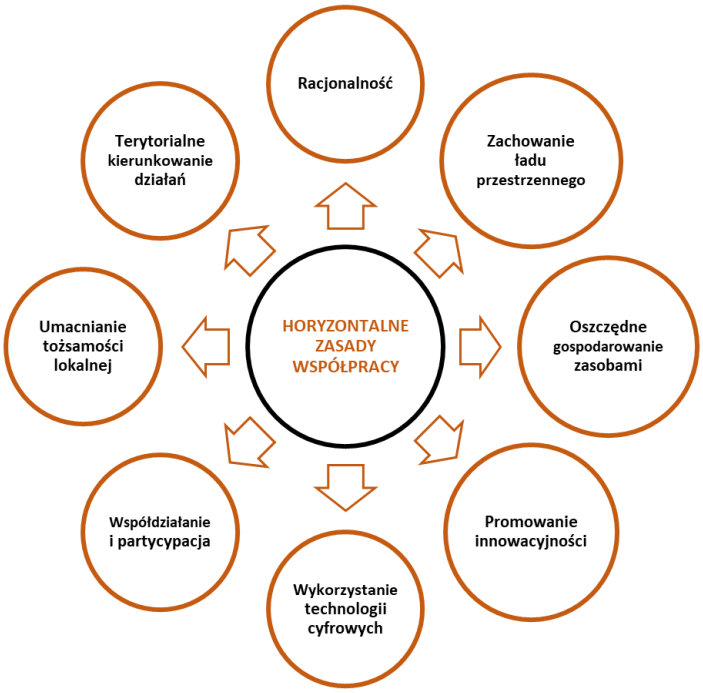

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego 2030

Wykorzystanie modeli, zasad, rekomendacji i celów zawartych w SRWL 2030 było ważnym aspektem w zintegrowanym podejściu do formułowaniu celów Strategii ZIT MOF Łukowa, szczególnie w kontekście wykorzystania dostępnych instrumentów rozwoju terytorialnego zapewniających większą efektywność wydatkowania środków publicznych i koncentrację na realizacji projektów prorozwojowych.
Analizując problemy, potencjały i przewagi konkurencyjne obszaru MOF Łukowa oraz określając cele Strategii **zapewniono integrację kontekstową z celami operacyjnymi SRWL 2030.**

Integracja celów Strategii Rozwoju Ponadlokalnego dla MOF Łukowa na lata 2021 – 2030 z celami Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego 2030

Cele strategiczne Strategii MOF Łukowa	Cele operacyjne SRWL 2030
Cel strategiczny 1 **Adaptacja do zmian klimatu i zrównoważona przestrzeń**	**2.1.** Zrównoważony rozwój systemów infrastruktury technicznej **2.2.** Rozwój miejskich obszarów funkcjonalnych (w tym ośrodków subregionalnych) **2.3.** Wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich **2.4.** Ochrona walorów środowiska
Cel strategiczny 2 **Rozwój funkcji gospodarczych i turystycznych**	**2.1.** Zrównoważony rozwój systemów infrastruktury technicznej **2.2.** Rozwój miejskich obszarów funkcjonalnych (w tym ośrodków lokalnych) **3.4.** Innowacyjne wykorzystanie walorów przyrodniczo-kulturowych, rozwój sportu i usług wolnego czasu **4.6.** Wspieranie oddolnych inicjatyw i poprawa efektywności zarządzania
Cel strategiczny 3 **Wzrost jakości życia i spójności społecznej**	**2.2.** Rozwój miejskich obszarów funkcjonalnych (w tym ośrodków lokalnych) **4.1.** Rozwijanie kapitału ludzkiego **4.5.** Bezpieczeństwo publiczne

W celu zapewnienia podejścia zintegrowanego na poziomie kierunków działań Strategii oraz zwiększenia możliwości finansowania przedsięwzięć strategicznych, szczególnie w zakresie instrumentu Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych, **zapewniono integrację kontekstową kierunków działań Strategii z celami szczegółowymi polityki spójności na lata 2021 – 2027.**

Integracja kierunków działań Strategii Rozwoju Ponadlokalnego dla MOF Łukowa na lata 2021 – 2030 z celami szczegółowymi polityki spójności na lata 2021 – 2027

Kierunki działań Strategii MOF Łukowa	Cele szczegółowe polityki spójności na lata 2021 – 2027
1.1. Rozwój zrównoważonego transportu i mobilności w MOF Łukowa	**CS 2(viii)** Wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej jako elementu transformacji w kierunku gospodarki zeroemisyjnej

1.2. Wspieranie energii odnawialnej, efektywności energetycznej i redukcji emisji gazów cieplarnianych	**CS 2(i)** Wspieranie efektywności energetycznej i redukcji emisji gazów cieplarnianych **CS 2(ii)** Wspieranie energii odnawialnej zgodnie z dyrektywą (UE) 2018/2001, w tym określonymi w niej kryteriami zrównoważonego rozwoju
2.1. Rozwój elektronicznych usług publicznych i technologii cyfrowych	**CS 1(ii)** czerpanie korzyści z cyfryzacji dla obywateli, przedsiębiorstw, organizacji badawczych i instytucji publicznych
2.2. Wzrost atrakcyjności gospodarczej i turystycznej	**CS 5(i)** wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach miejskich
3.1. Podniesienie jakości infrastruktury edukacji, wyrównywanie szans edukacyjnych	**CP4 (ii) [EFRR]** Poprawa równego dostępu do wysokiej jakości usług sprzyjających włączeniu społecznemu w zakresie kształcenia, szkoleń i uczenia się przez całe życie poprzez rozwój łatwo dostępnej infrastruktury, w tym poprzez wspieranie odporności w zakresie kształcenia i szkolenia na odległość oraz online **CP4 (f) [EFS+]** Wspieranie równego dostępu do dobrej jakości, włączającego kształcenia i szkolenia oraz możliwości ich ukończenia, w szczególności w odniesieniu do grup w niekorzystnej sytuacji, od wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem przez ogólne i zawodowe kształcenie i szkolenie, po szkolnictwo wyższe, a także kształcenie i uczenie się dorosłych, w tym ułatwianie mobilności edukacyjnej dla wszystkich i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami
3.2. Wzrost bezpieczeństwa przestrzeni publicznych	**CS 5(i)** wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach miejskich

11.2 Integracja strategiczna na poziomie celów strategicznych i kierunków działań Strategii

Integracja na poziomie formułowania celów Strategii realizowana jest poprzez zintegrowane podejście do stwierdzonych problemów, potrzeb i potencjałów rozwojowych według następującej logiki interwencji:

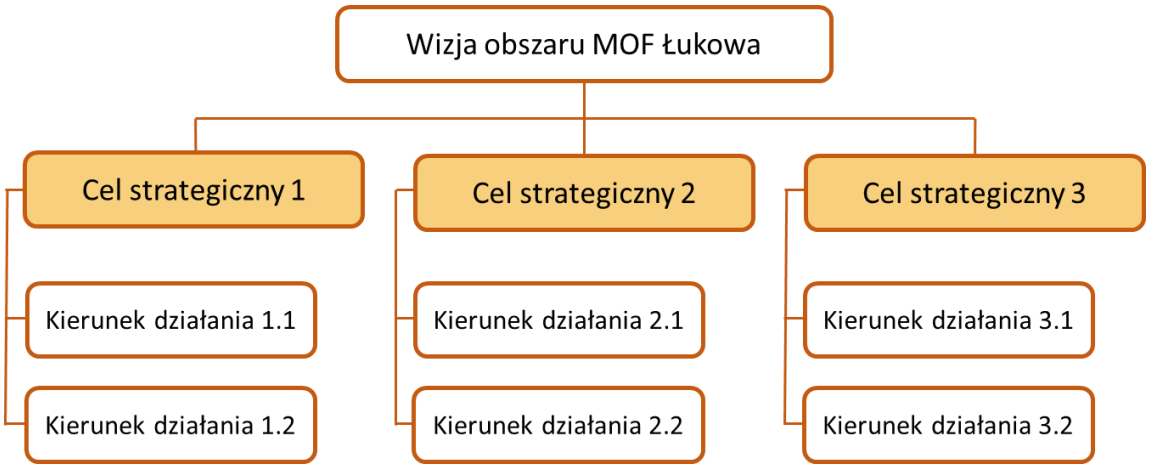

Integracja powiązanych ze sobą celów strategicznych i kierunków działań polega na ich wspólnej realizacji w kontekście zakładanej wizji obszaru MOF Łukowa. Oznacza to bezpośredni wpływ działań związanych z: Adaptacją do zmian klimatu i zrównoważoną przestrzenią (CS 1), Rozwojem funkcji gospodarczych i turystycznych (CS 2) oraz Wzrostem jakości życia i spójności społecznej (CS 3) na poprawę atrakcyjności MOF Łukowa jako obszaru do zamieszkania, pracy, inwestowania i spędzania wolnego czasu, posiadającego nowoczesną infrastrukturę i usługi publiczne dedykowane mieszkańcom, przedsiębiorcom i turystom. Realizacja celów strategicznych integruje działania i zapewnia aktywne wsparcie dla rozwoju, dostosowanych do potrzeb mieszkańców, usług publicznych oraz odpowiedzialnej polityki społecznej, które stopniowo zmniejszają negatywne trendy demograficzne. Jednocześnie dzięki inwestycjom w usługi społeczne, infrastrukturę publiczną, transport niskoemisyjny, zieloną energię i turystykę poprawia się jakość życia mieszkańców oraz zachodzi stopniowa transformacja w kierunku gospodarki neutralnej dla środowiska.

11.3 Integracja na poziomie celów szczegółowych (kierunków działań)

Zintegrowane podejście do rozwiązywania problemów społecznych, gospodarczych i środowiskowych oraz do rozwoju potencjałów i przewag konkurencyjnych MOF Łukowa realizowane jest poprzez **wzajemne powiązanie i integrację celów szczegółowych (kierunków działań)** Strategii zgodnie z poniższym schematem:

Integracja i wzajemne powiązanie celów szczegółowych Strategii

Cel	Nazwa celu szczegółowego	Powiązanie z :
CS 1.1.	Rozwój zrównoważonego transportu i mobilności w MOF Łukowa	CS 1.2 / CS 2.2 / CS 3.2
CS 1.2.	Wspieranie energii odnawialnej, efektywności energetycznej i redukcji emisji gazów cieplarnianych	CS 1.1

CS 2.1.	Rozwój elektronicznych usług publicznych i technologii cyfrowych	CS 2.2 / CS 3.1 / CS 3.2
CS 2.2.	Wzrost atrakcyjności gospodarczej i turystycznej	CS 1.1 / CS 2.1 / CS 3.2
CS 3.1.	Podniesienie jakości infrastruktury edukacji, wyrównywanie szans edukacyjnych	CS 2.1
CS 3.2.	Wzrost bezpieczeństwa przestrzeni publicznych	CS 1.1 / CS 2.1 / CS 2.2

Potwierdzenie zintegrowania powiązanych wzajemnie celów szczegółowych ma swoje odzwierciedlenie w zakresie projektów realizowanych w ramach każdego CS (Rozdział 16) oraz odpowiadających im wskaźników produktu i rezultatu opisanych w Rozdziale 9 - zauważyć należy, że jeden wskaźnik jest często powiązany z kilkoma celami szczegółowymi.

11.4 Integracja na poziomie projektów

Wszystkie projekty zawarte w niniejszej Strategii (Rozdział 16) są dedykowane do realizacji w formule Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych. Przedsięwzięcia spełniają wymogi zawarte w *„Zasadach realizacji instrumentów terytorialnych w Polsce w perspektywie finansowej na lata 2021-2027*", gdzie wskazano, że projekt zintegrowany to projekt, który wpisuje się w cele rozwoju obszaru funkcjonalnego objętego instrumentem i jest ukierunkowany na rozwiązywanie wspólnych problemów rozwojowych – oznacza to, że projekt ten ma wpływ na więcej niż 1 gminę w MOF oraz jego realizacja jest uzasadniona zarówno w części diagnostycznej, jak i w części kierunkowej strategii. Każdy projekt zintegrowany, opisany w Rozdziale 16 realizowany w formule ZIT spełnia przynajmniej jeden z dwóch warunków:

a. jest projektem partnerskim w rozumieniu art. 39 ustawy o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021-2027,
b. deklarowany jest wspólny efekt, rezultat lub produkt końcowy projektu, tj. wspólne wykorzystanie stworzonej w jego ramach infrastruktury w przypadku projektów „twardych", lub objęcie wsparciem w przypadku projektów „miękkich", mieszkańców co najmniej 2 gmin MOF.

Szczegółowe informacje dotyczące komplementarności projektów i ich wzajemnych powiązań, oddziaływania produktów projektów oraz wykorzystania zakładanych rezultatów projektów, opisane zostały w fiszkach projektowych zawartych w odrębnym dokumencie.

11.5 Integracja funkcjonalna w zarządzaniu Strategią

Zarówno *Porozumienie gminno-powiatowe w sprawie opracowania i realizacji dokumentu strategicznego pn. „Strategia Rozwoju Ponadlokalnego dla Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Łukowa na lata 2021 – 2030" obejmującego Miasto Łuków, Gminę Łuków, Gminę Stanin oraz Powiat Łukowski w granicach wyżej wymienionych samorządów*, jak również system realizacji Strategii, mają na celu wzmacnianie i rozwój więzi partnerskich oraz integracji terytorialnej w celu zapewnienia zrównoważonego rozwoju Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Łukowa.

W celu zintegrowania działań organizacyjnych i zarządczych dotyczących opracowania i wdrażania Strategii oraz prawidłowego funkcjonowania systemu realizacji przedstawiono „Zasady współpracy partnerów przy opracowaniu i wdrażaniu strategii" w Rozdziale 14.1. Zasady te dotyczą zarówno samorządów MOF Łukowa, jak też wszystkich podmiotów zaangażowanych w opracowanie i wdrażanie Strategii.

Integracja działań organizacyjnych zapewniona została poprzez włączenie interesariuszy w proces opracowania/aktualizacji i wdrażania Strategii oraz zapewnienie odpowiednich mechanizmów i procedur zarządczych. Sposób funkcjonowania oraz zakres odpowiedzialności Rady Partnerstwa

i Rady Społeczno – Gospodarczej reguluje ww. *Porozumienie gminno-powiatowe (tekst jednolity)* oraz *Regulamin dotyczący sposobu powołania i funkcjonowania Rady Społeczno-Gospodarczej ZIT MOF Łukowa*.
Zgodnie z zasadami przyjętymi w Strategii (Rozdział 14.1) oraz w *Porozumieniu gminno-powiatowym* i *Regulaminie Rady Społeczno – Gospodarczej*, wszystkie istotne decyzje i zmiany dokumentu Strategii oraz kluczowe informacje służące wdrażaniu Strategii, w tym obejmujące proces monitoringu oraz decyzje ws. uruchomienia badań ewaluacyjnych i wykorzystania wniosków z tych badań, będą konsultowane z interesariuszami (w tym partnerami społecznymi i gospodarczymi) z terenu MOF Łukowa.
Zintegrowanie procesu zarządzania dotyczy również etapu oceny efektów realizacji Strategii, tj. monitoringu Strategii i badań ewaluacyjnych. Podkreślić należy, że odpowiednie narzędzia badawcze (z wykorzystaniem nie tylko ogólnodostępnych danych statystycznych, ale także informacji pozyskanych od partnerów i mieszkańców MOF - np. sondaże, badania fokusowe, ankiety i wywiady, spacery badawcze) określone zostaną w odniesieniu od zakresu i stopnia szczegółowości konkretnych badań ewaluacyjnych oraz przedmiotu analiz.

12. Terytorialny wymiar wsparcia, obszary strategicznej interwencji

Istotnym elementem determinującym zakres strategii oraz logikę programowania są specyficzne uwarunkowania określone dla Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych w latach 2021 – 2027. MOF Łukowa został objęty instrumentem ZIT, dlatego też dokument Strategii oraz proces jej opracowania i wdrażania zachowują zgodność zarówno z zapisami *Umowy Partnerstwa dla realizacji polityki spójności 2021-2027 w Polsce,* jak też z *Zasadami realizacji instrumentów terytorialnych w Polsce w perspektywie finansowej UE na lata 2021-2027*. W zakresie wyznaczonych dla ZIT obszarów wsparcia na poziomie regionalnym Strategia MOF Łukowa jest zgodna z *Programem Fundusze Europejskie dla Lubelskiego na lata 2021 – 2027.*

Podstawą określenia wymiaru terytorialnego jest nowy paradygmat polityki rozwoju, zdefiniowany w dokumentach strategicznych na poziomie krajowym, m.in. w Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030 (KSRR 2030). Model ten zakłada zmniejszanie dysproporcji w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego regionów oraz zapewnienie większej spójności rozwojowej Polski przez wsparcie obszarów słabszych gospodarczo - rozwój społecznie i terytorialnie zrównoważony [2].

Potencjały i bariery rozwojowe obszaru MOF Łukowa posiadają swoje odniesienia przestrzenne, a ich identyfikacja ma istotne znaczenie dla prowadzenia polityki rozwoju w ujęciu terytorialnym. Pozwala to na ukierunkowanie interwencji publicznych nie tylko tematycznie, ale także w stosunku do konkretnych obszarów geograficznych. Podejście terytorialne w niniejszej Strategii jest narzędziem wzmacniania procesów rozwojowych na terenie gmin partnerskich MOF Łukowa, pozwalając tym samym na zwiększenie skuteczności osiągnięcia celów strategicznych.

Odejście od wspierania całego kraju czy regionów w jednolity sposób na rzecz większego różnicowania interwencji, w zależności od problemów i potencjałów poszczególnych obszarów, przełożyło się na wyznaczenie **krajowych i regionalnych obszarów strategicznej interwencji (OSI)** oraz na tworzenie instrumentów terytorialnych dopasowanych do ich specyficznych potrzeb rozwojowych – w tym przypadku Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych. Obszar gmin partnerskich MOF Łukowa objęty

[2] Rozwój odpowiedzialny to również rozwój zrównoważony terytorialnie, który rozwija i efektywnie wykorzystuje miejscowe zasoby i potencjały wszystkich terytoriów, a w szczególności wspomaga rozwój tych obszarów, które mają mniejszą odporność na zjawiska kryzysowe, nie mogą w pełni rozwinąć swojego potencjału rozwojowego lub utraciły funkcje społeczno-gospodarcze. (KSRR 2030).

został dwoma OSI wyznaczonymi w KSRR 2030: [1] obszary zagrożone trwałą marginalizacją (Gmina Stanin) i [2] miasta średnie tracące funkcje społeczno – gospodarcze (Miasto Łuków).

Podejście terytorialne - uwarunkowania krajowe i regionalne

W aspekcie terytorialnym Strategii uwzględniono założenia i kierunki polityki regionalnej, określone w Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego 2030. SRWL 2030 wyznacza regionalne strefy funkcjonalne, charakteryzujące się wspólnymi uwarunkowaniami i celami rozwojowymi, na których przewiduje się współpracę w układach ponadlokalnych - **Obszary Strategicznej Interwencji o znaczeniu regionalnym**.

W wymiarze strategicznym oznacza to wskazanie[3]:

- obszarów dla których zdefiniowany indywidualny priorytet rozwojowy determinuje zakres planowanego wsparcia w ramach instrumentów terytorialnych,
- kierunków działań (wybranych spośród wszystkich kierunków działań SRWL 2030), których realizacja ma szczególne znaczenie dla priorytetów rozwojowych poszczególnych subregionów funkcjonalnych,
- przedsięwzięć, których realizacja ma szczególne znaczenie dla rozwoju określonych subregionów funkcjonalnych, w tym przede wszystkim służących poprawie ich dostępności w układzie wewnętrznym i zewnętrznym.

Jednocześnie podstawą określenia wymiaru terytorialnego w Strategii MOF Łukowa są cele i zasady rozwoju przestrzennego przedstawione za pomocą modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego.

[3] Źródło: SRWL 2030

RYC. 14. OBSZARY STRATEGICZNEJ INTERWENCJI O ZNACZENIU REGIONALNYM

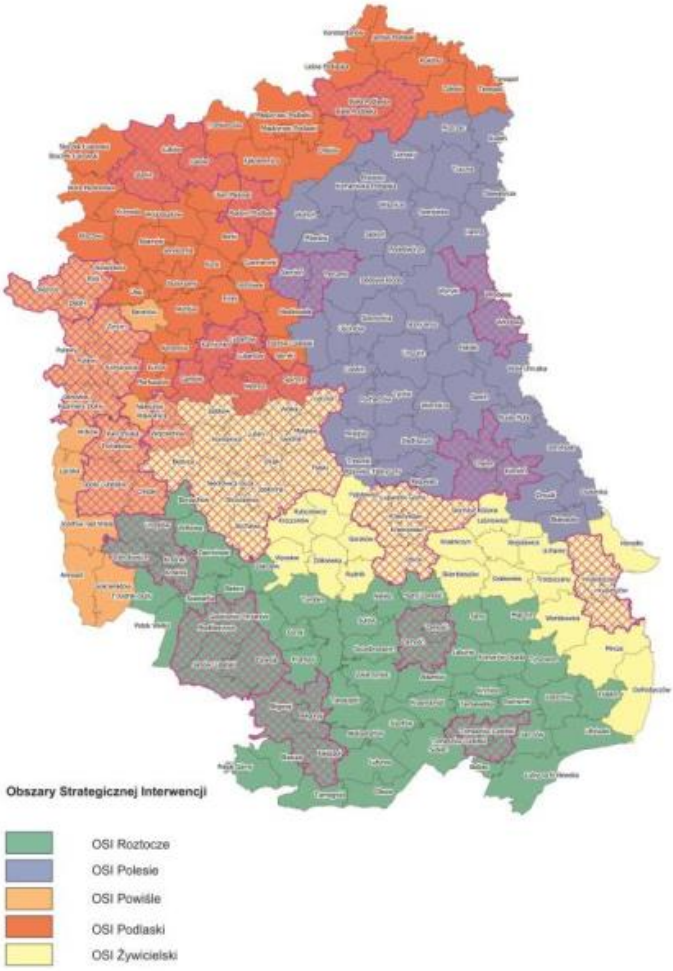

Źródło: Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego 2030

Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego 2030 wyznacza **Obszary Strategicznej Interwencji o znaczeniu regionalnym**. Jest to konsekwencja decyzji dotyczącej potrzeby szczególnego wsparcia realizacji wybranych kierunków działań SRWL na określonych obszarach województwa z wykorzystaniem modelu zrównoważonego rozwoju.

Zakres OSI wskazanych w SRWL 2030 obejmuje:

- obszary współpracy w strefach silnego oddziaływania miast (Miejskie Obszary Funkcjonalne ośrodków subregionalnych i lokalnych oraz Lubelski Obszar Metropolitalny),
- strefy funkcjonalne, charakteryzujące się wspólnymi uwarunkowaniami i celami rozwojowymi, na których przewiduje się współpracę w układach ponadlokalnych (**OSI Subregionalne**: Roztocze, Polesie, Powiśle, Podlaski, Żywicielski).

W ramach powyższej delimitacji wskazano obszary, na których samorząd województwa lubelskiego zakłada zastosowanie mechanizmów terytorialnych - tematycznych kierunków interwencji z uwzględnieniem wsparcia z poziomu krajowego, regionalnego i lokalnego oraz przedsięwzięć priorytetowych dla rozwoju poszczególnych OSI.

RYC. 15. OSI PODLASKI

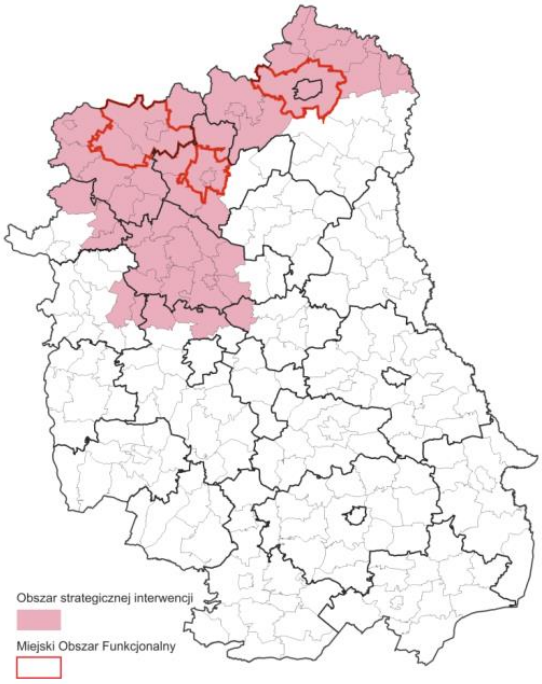

Źródło: Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego 2030

Zgodnie z delimitacją OSI przedstawioną w SRWL 2030 gminy partnerskie obszaru MOF Łukowa położone są na terenie **Podlaskiego Obszaru Strategicznej Interwencji.**

Za priorytet rozwoju **Podlaskiego OSI** uznano „gospodarcze wykorzystanie potencjału krajowych i europejskich korytarzy transportowych". Określono również główne kierunki interwencji (tematyczne obszary wsparcia) OSI Podlaskiego[4]:

- Poprawa konkurencyjności gospodarstw rolnych
  - rozwój lokalnych specjalizacji rolnych m.in. w oparciu o odtworzenie historycznie ukształtowanych lub wykorzystanie nowych, niszowych kierunków produkcji.
- Zrównoważony rozwój systemów infrastruktury technicznej
  - poprawa regionalnych i międzyregionalnych powiązań komunikacyjnych z uwzględnieniem szkieletowego układu dróg ekspresowych (S19, S17 i S12) oraz planowanej autostrady A2, w tym budowa obwodnic miast,
  - poprawa regionalnych i międzyregionalnych połączeń kolejowych z uwzględnieniem Programu Kolejowego CPK Centralny Port Komunikacyjny,
  - rozwój lokalnych układów drogowych zapewniających dostęp do miejsc koncentracji podstawowych usług, a także infrastruktury sprzyjającej elektromobilności.
- Wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich
  - stymulowanie rozwoju lokalnej przedsiębiorczości,
  - przeciwdziałanie wykluczeniu transportowemu,
  - wyprowadzanie ze stanu kryzysowego zdegradowanych obszarów (w tym rewitalizacja),
  - poprawa dostępności do świadczonych podstawowych usług społecznych,
  - zwiększenie dostępności usług telekomunikacyjnych świadczonych na poziomie lokalnym,
  - wspieranie usług publicznych służących rozwijaniu działalności kulturalnej, wzmacnianiu poczucia tożsamości lokalnej i budowie społeczeństwa obywatelskiego.

[4] Źródło: SRWL 2030

- Ochrona walorów środowiska
  - wspieranie działań na rzecz ochrony i kształtowania zasobów wodnych, w tym racjonalizacji wielkości poboru wody, rozwój i modernizacja oczyszczalni ścieków, zwiększanie małej retencji i renaturyzacji rzek,
  - ochrona wartości przyrodniczych, w tym krajobrazu, siedlisk i bioróżnorodności.
- Wspieranie konkurencyjności i innowacyjności przedsiębiorstw
  - rozwijanie sektora logistycznego (infrastruktura, systemy zarządzania, usługi, kompetencje i umiejętności kadr).
- Innowacyjne wykorzystanie walorów przyrodniczo-kulturowych, rozwój sportu i usług wolnego czasu
  - ochrona zasobów dziedzictwa kulturowego, w tym poprzez rozwijanie funkcji użytkowej obiektów kulturowych.
- Wzmocnienie współpracy transgranicznej i międzyregionalnej
  - wspieranie działań i współpraca z właściwymi podmiotami na rzecz realizacji inwestycji sprzyjających pogłębianiu kontaktów międzyregionalnych, w tym w zakresie infrastruktury granicznej (budowa i rozbudowa przejść granicznych oraz dostosowanie ich do obsługi ruchu turystycznego) oraz poprawiającej dostępność do przejść granicznych (drogi, linie kolejowe, parkingi buforowe, infrastruktura turystyczna).

Jednocześnie zgodnie z delimitacją OSI przedstawioną w SRWL 2030 MOF Łukowa należy do Obszaru Strategicznej Interwencji o znaczeniu regionalnym pn. **OSI Miejskie Obszary Funkcjonalne (MOF ośrodków lokalnych).**

RYC. 16. OSI MIEJSKIE OBSZARY FUNKCJONALNE (MOF OŚRODKÓW LOKALNYCH)

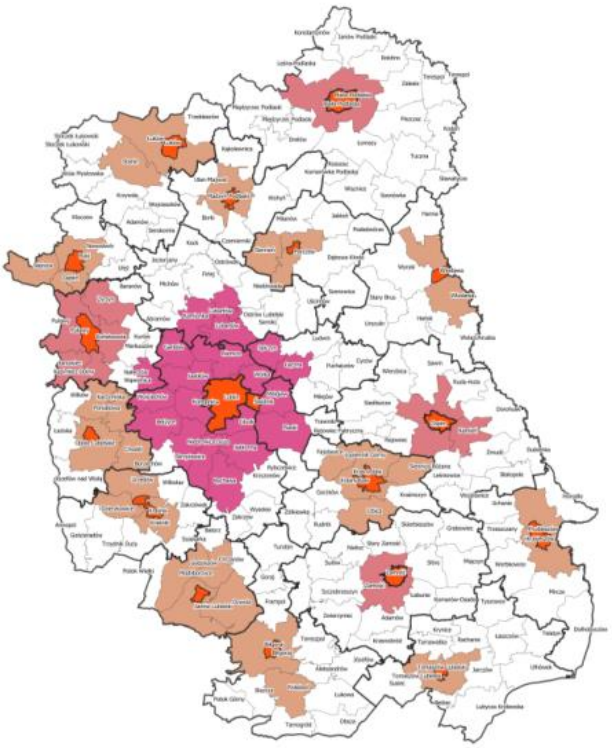

Źródło: Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego 2030

Zgodnie z przyjętym podejściem dotyczącym zintegrowanego planowania rozwoju, w odniesieniu do miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze oraz ich obszarów funkcjonalnych wskazuje się działania określone w KSRR 2030[5].

Zaznaczyć należy, że OSI wyznaczone w KSRR 2030 i w Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego 2030 wspierane będą z poziomu kraju oraz regionu za pomocą dedykowanych instrumentów, na które wydzielone zostaną odrębne pule środków lub podlegać będą preferencjom punktowym w konkursach.

Wymiar terytorialny Strategii Rozwoju Ponadlokalnego dla MOF Łukowa na lata 2021 – 2030 ujęty na poziomie celów, kierunków działań i propozycji konkretnych przedsięwzięć jest kontynuacją polityki regionalnej Samorządu Województwa Lubelskiego oraz podejścia terytorialnego na poziomie krajowym wyrażonego w KSRR 2030. Taka orientacja jest zbieżna z podejściem terytorialnym wskazanym w Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju (rozwój terytorialnie wrażliwy i odpowiedzialny).
W przypadku niniejszej Strategii przekłada się to przede wszystkim na silniejsze włączanie w procesy rozwojowe obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją oraz miast tracących funkcje społeczno-gospodarcze, tj. obszarów, o niższym poziomie rozwoju i niskiej odporności na zjawiska kryzysowe. Efektem takiego podejścia będzie wyrównywanie szans oraz kształtowanie warunków dla wzmacniania spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej obszaru MOF Łukowa – rozwoju zrównoważonego terytorialnie.

Na etapie definiowania celów i kierunków Strategii uwzględniono wykorzystanie dostępnych instrumentów rozwoju terytorialnego – przede wszystkim Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych, które gwarantować powinny większą efektywność angażowanych środków publicznych, selektywność podejścia, realizację wspólnych projektów partnerskich i integrowanych oraz spójność rozwojową obszaru MOF Łukowa.
Wykorzystano też wnioski z diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej, na podstawie której wskazano przedsięwzięcia bazujące na rozwijaniu potencjałów obszaru oraz jego przewag konkurencyjnych.

13. Ramy finansowe i źródła finansowania Strategii

Zewnętrznym źródłem finansowania przedsięwzięć strategicznych będą środki z regionalnego Programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego na lata 2021 – 2027, w ramach puli przeznaczonej na instrument Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych w następującym podziale:

Cele szczegółowe Strategii MOF Łukowa	Źródło finansowania w programie FELU 2021 - 2027
1.1. Rozwój zrównoważonego transportu i mobilności w MOF Łukowa	**Działanie 5.2** - Niskoemisyjny transport miejski w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych
1.2. Wspieranie energii odnawialnej, efektywności energetycznej i redukcji emisji gazów cieplarnianych	**Działanie 4.3** - Wspieranie efektywności energetycznej i energooszczędności w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych **Działanie 4.8** - Zwiększenie wykorzystania Odnawialnych Źródeł Energii w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych

[5] Źródło: SRWL 2030

2.1. Rozwój elektronicznych usług publicznych i technologii cyfrowych	**Działanie 2.2** - Cyfrowe Lubelskie w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Miejskich Obszarów Funkcjonalnych
2.2. Wzrost atrakcyjności gospodarczej i turystycznej	**Działanie 11.2** - Ochrona dziedzictwa naturalnego, bezpieczeństwo i zrównoważony rozwój turystyki obszarów miejskich i ich obszarów funkcjonalnych w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych
3.1. Podniesienie jakości infrastruktury edukacji, wyrównywanie szans edukacyjnych	**Działanie 7.5** - Infrastruktura edukacyjna w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych **Działanie 10.5** – Wsparcie edukacji w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych
3.2 Wzrost bezpieczeństwa przestrzeni publicznych	**Działanie 11.2** - Ochrona dziedzictwa naturalnego, bezpieczeństwo i zrównoważony rozwój turystyki obszarów miejskich i ich obszarów funkcjonalnych w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych

Zakres, forma i wysokość finansowania poszczególnych przedsięwzięć (dotacja, dotacja w ramach instrumentu finansowego, pożyczka) uzależniony jest od uwarunkowań i zasad określonych dla poszczególnych działań w SZOP FEL.

Źródłem finansowania przedsięwzięć strategicznych będą również:

Środki własne Miasta Łuków, Gminy Łuków, Gminy Stanin i Powiatu Łukowskiego
Środki własne JST przewidziane są przede wszystkim jako wkład własny do projektów współfinansowanych ze środków unijnych. Zgodnie z zasadą racjonalizacji wydatków publicznych istotnym jest zaplanowanie mechanizmów koordynacyjnych dotyczących wspólnego finansowania projektów międzygminnych oraz realizowanych przy udziale innych partnerów publicznych lub prywatnych.

Środki pochodzące z budżetu państwa oraz środki budżetu Województwa Lubelskiego
Środki budżetu państwa oraz samorządu województwa dostępne w ramach istniejących oraz nowych instrumentów stanowić mogą uzupełnienie projektów przewidzianych do realizacji w ramach niniejszej Strategii, zgodnie z uwarunkowaniami i zasadami finansowania projektów w ramach poszczególnych działań programu FEL 2021 – 2027.

Dla zapewnienia skutecznej realizacji przedsięwzięć wynikających ze Strategii istotne jest podejmowanie prób poszukiwania nowych rozwiązań (w tym organizacyjnych - w partnerstwie międzygminnym oraz z partnerami publicznymi i prywatnymi) w zakresie zarządzania i finansowania. Ważnym elementem sprawnego wdrażania Strategii powinny być zatem działania zmierzające do podejmowania ścisłej współpracy pomiędzy samorządami MOF, nie tylko w zakresie wspólnego finansowania poszczególnych zadań ale również zapewnienia ciągłości funkcjonowania inwestycji.

14. Zasady i struktura zarządzania procesem wdrażania Strategii

System zarządzania wdrażaniem strategii terytorialnej (strategii rozwoju ponadlokalnego lub strategii ZIT) ma kluczowe znaczenie w kontekście skuteczności realizacji interwencji publicznych i korzyści dla partnerów MOF. **Istotnym aspektem mającym wpływ na kształt systemu wdrażania Strategii jest zachowanie zgodności z aktami prawnymi i dokumentami wyższego rzędu, szczególnie w zakresie instrumentu Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych - dotyczy to przede wszystkim: *ustawy o samorządzie gminnym, ustawy o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków***

europejskich w perspektywie finansowej 2021–2027, Umowy Partnerstwa dla realizacji polityki spójności 2021-2027 w Polsce, Zasad realizacji instrumentów terytorialnych w Polsce w perspektywie finansowej UE na lata 2021-2027 **oraz zapisów** ***Programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego na lata 2021 – 2027.***

Właściwie zaprojektowany i konsekwentnie wdrażany system wpłynie na sprawność realizacji Strategii i skuteczność wykorzystywania dostępnych funduszy przeznaczonych na osiągnięcie jej celów. Co istotne, właściwy system stanowi podstawę do rozwoju trwałego forum współpracy między gminami, powiatem i partnerami zewnętrznymi, nie tylko w zakresie funduszy europejskich, ale docelowo wszystkich polityk i projektów realizowanych przez samorządy gmin MOF Łukowa oraz samorząd powiatu łukowskiego. Jednocześnie system zarządzania tworzy sformalizowaną strukturę, w ramach której powstają relacje nieformalne. Taka struktura stanowić będzie w przyszłości bazę wiedzy i pamięci organizacyjnej determinującej dalszą współpracę i zintegrowany rozwój samorządów całego obszaru objętego Strategią.

Założenia regionalnej polityki rozwoju zawarte w KSRR 2030 oraz Umowie Partnerstwa na lata 2021 – 2027 wyraźnie wskazują na potrzebę współpracy (w ramach partnerstw ponadlokalnych) oraz zintegrowanego podejścia terytorialnego (w tym w ramach instrumentu ZIT), określając powyższe jednymi z zasad polityki regionalnej, które regulują sposób postępowania wszystkich interesariuszy i zapewniają lepszą koordynację działań na rzecz rozwoju.

14.1 Zasady współpracy partnerów

Opracowaniu i wdrażaniu Strategii oraz prawidłowemu funkcjonowaniu systemu zarządzania towarzyszy kilka kluczowych zasad, którymi konsekwentnie powinny kierować się wszystkie zaangażowane podmioty.

RYC. 17. ZASADY WSPÓŁPRACY PARTNERÓW PRZY OPRACOWANIU I WDRAŻANIU STRATEGII ROZWOJU

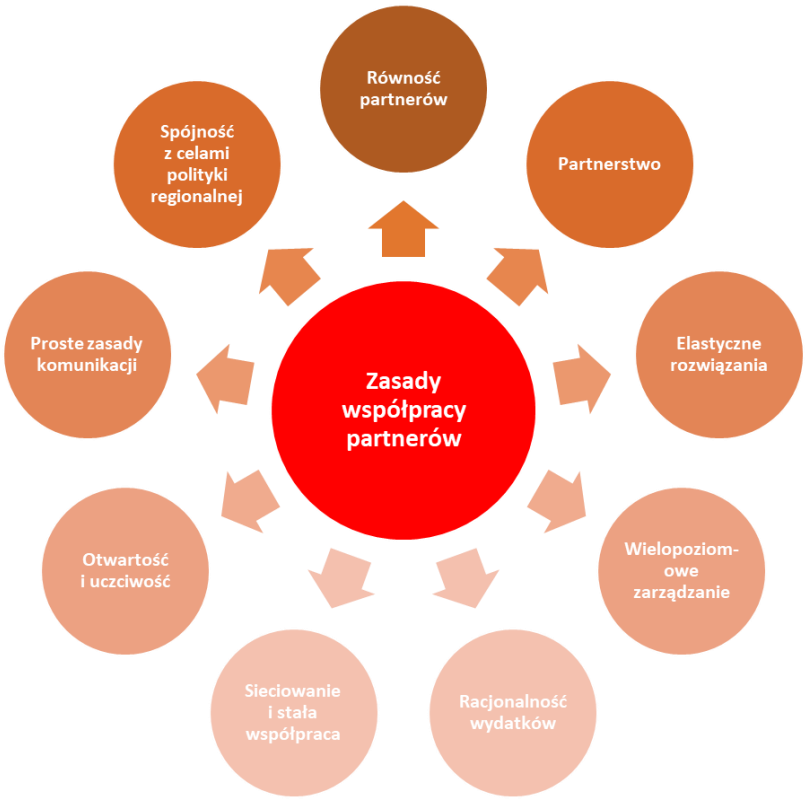

Źródło: Opracowanie własne.

- **Równość partnerów**

Powodzenie współpracy w zasadniczym stopniu zależy od tego, czy wszyscy partnerzy będą przekonani co do łączącej ich wspólnoty interesów i celów. Decyduje o tym zarówno konstrukcja i treść Strategii, jak też codzienna praktyka działania - na etapie przygotowania dokumentu, jak też późniejszego wdrażania. Dlatego istotne jest, aby zaplanowane i później wykorzystywane mechanizmy zarządzania w realny sposób uwzględniały równość partnerów (nawet jeśli różnice w wielkości, potencjale i finansach poszczególnych gmin i powiatu determinują określony kształt tych mechanizmów).

- **Partnerstwo**

Proces opracowania i wdrażania Strategii powinien polegać na kreowaniu partnerskich warunków współpracy między interesariuszami (oznacza to odpowiedni dobór i kształtowanie przedsięwzięć zawartych w Strategii, mechanizmów ich finansowania oraz korzystania z ich efektów przez mieszkańców gmin MOF Łukowa) jak również odpowiednich relacji między poszczególnymi podmiotami (publicznymi, prywatnymi, organizacjami społecznymi) oraz osobami zaangażowanymi w opracowanie i wdrażanie Strategii. Szczególnie ważne jest, aby zasada ta stosowana była w sytuacjach, w których dochodzi do interakcji między władzami samorządów, a ich mieszkańcami lub organizacjami ich reprezentującymi (np. Lokalna grupa działania RAZEM).

- **Tworzenie możliwie elastycznych rozwiązań**

Na etapie tworzenia Strategii, a nawet w początkowym procesie jej wdrażania, nie uda się trafnie przewidzieć wszystkich uwarunkowań tak, aby szczegółowo zaplanować mechanizmy zapewniające efektywność działań. Co więcej, te uwarunkowania będą się zmieniać z czasem. Stąd też niezbędne jest formułowanie elastycznych procedur i rozwiązań, które pozwolą sprawnie dostosowywać się do zmieniających się potrzeb i wyzwań. Konieczność zachowania elastyczności w procesie wdrażania Strategii uwarunkowana jest przede wszystkim: sytuacją społeczną i gospodarczą społeczności MOF Łukowa oraz poszczególnych samorządów gminnych i powiatu łukowskiego, trendami demograficznymi, opiniami i potrzebami mieszkańców, wpływem inwestycji krajowych i regionalnych, możliwościami finansowania inwestycji w pespektywie finansowej UE 2021 – 2027, sytuacją budżetową JST, sytuacją ekonomiczną i społeczną związaną z wojną w Ukrainie i kryzysem gospodarczym, konsekwencjami społecznymi i ekonomicznymi epidemii COVID-19, zmianami klimatycznymi oraz realizacją celów Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030 i Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego 2030.

- **Wielopoziomowe zarządzanie**

Aby działania samorządów MOF Łukowa na rzecz realizacji celów Strategii miały realny i skuteczny wymiar, współpraca interesariuszy musi pojawiać się na różnych szczeblach zarządzania, w różnych formułach i przy realizacji poszczególnych projektów czy przedsięwzięć partnerskich. Całkowite ograniczenie zarządzania do jednego podmiotu może skutkować powstaniem „wąskich gardeł", ograniczoną akceptacją społeczną części działań lub innymi problemami zarządczymi.

- **Racjonalność wydatków publicznych**

Tworzenie mechanizmów zarządczych w samorządach MOF Łukowa oraz w ramach Porozumienia gminno - powiatowego nie powinno prowadzić do mnożenia struktur i nieuzasadnionego wydatkowania środków publicznych.

- **Sieciowanie i stała współpraca**

W procesie opracowania i realizacji Strategii, należy stwarzać warunki do budowania sieciowych relacji między instytucjami, organizacjami, grupami ludzi i poszczególnymi mieszkańcami. Stanowi to dobrą bazę dla dalszej współpracy i przyszłej realizacji kolejnych wspólnych przedsięwzięć.

Zasady zarządzania procesem przygotowania i wdrażania Strategii ponadlokalnej powinny być proste i jasno sformułowane, a wszyscy zaangażowani interesariusze powinni wiedzieć, w ramach jakich mechanizmów i zasad działają. Wydaje się to szczególnie ważne przy działaniach z zakresu planowania przestrzennego, przedsięwzięciach zintegrowanych (w tym projektach partnerskich) oraz w trakcie innych prac projektowych czy koncepcyjnych. Jednocześnie spisane i przejrzyste zasady pomagają interesariuszom identyfikować się z celami Strategii oraz sposobami ich osiągania.

- **Otwartość, uczciwość, zaufanie i przyjazna atmosfera**

Cechy te powinny kształtować relacje partnerskie w różnych układach interakcji, natomiast odniesienie się do nich na początku współpracy wskaże jasną ścieżkę postępowania wszystkich interesariuszy i będzie odniesieniem w przypadku jakichkolwiek kwestii spornych, czy kryzysowych.

- **Proste i jasne zasady komunikacji**

Określenie zasad i kanałów komunikacji jest niezbędne szczególnie na początku współpracy kilku partnerów instytucjonalnych. Działanie takie pozwoli na efektywny przepływ informacji, ułatwi sprawne podejmowanie decyzji i spowoduje, że partnerzy będą współodpowiedzialni za działania rozwojowe realizowane na całym obszarze MOF Łukowa. Co istotne, proste i jasne zasady komunikacji znacznie ułatwiają realizację przedsięwzięć zintegrowanych i partnerskich w ramach ZIT.

- **Spójność z celami i zasadami polityki regionalnej**

Zasadą horyzontalną (zarówno w procesie opracowania jak też wdrażania Strategii) powinno być zachowanie spójności dokumentu (cele - kierunki działań – wskaźniki - zakres poszczególnych przedsięwzięć) z dokumentami strategicznymi i operacyjnymi na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym oraz europejskim – ze szczególnym uwzględnieniem uwarunkowań perspektywy finansowej UE 2021 – 2027 w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych.

14.2 Udział partnerów w przygotowaniu i realizacji Strategii

Proces opracowania Strategii Rozwoju Ponadlokalnego dla Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Łukowa na lata 2021 – 2030 realizowano z poszanowaniem zasad konsultacji społecznych zapewniając możliwość uczestnictwa interesariuszy w procesie planistycznym. Pozwoliło to na właściwe wypracowanie założeń dokumentu, tj. celów strategicznych i kierunków działań, zasad i obszarów współpracy, identyfikację problemów, potencjałów oraz propozycji przedsięwzięć.

W celu zapewnienia włączenia mieszkańców, przedsiębiorców oraz innych podmiotów i grup aktywnych na terenie gmin tworzących partnerstwo ZIT w proces wdrażania, monitoringu i ewaluacji Strategii powołana została Rada Społeczno – Gospodarcza ZIT MOF Łukowa, będąca reprezentatywną grupą przedstawicieli podmiotów społeczeństwa obywatelskiego działających na obszarze związku ZIT. Rada Społeczno – Gospodarcza jest ciałem doradczym Lidera Związku ZIT i stanowi istotny kanał komunikacji między władzami gmin a interesariuszami w kontekście kluczowych rozstrzygnięć zawartych w Strategii. Do najważniejszych zadań Rady należą m.in.: opiniowanie projektu Strategii ZIT, jej aktualizacji i zmian oraz inicjowanie prac nad aktualizacją i zmianami Strategii ZIT.
Sposób funkcjonowania oraz zakres odpowiedzialności Rady Partnerstwa i Rady Społeczno – Gospodarczej reguluje ***Porozumienie gminno-powiatowe w sprawie opracowania i realizacji dokumentu strategicznego pn. „Strategia Rozwoju Ponadlokalnego dla Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Łukowa na lata 2021 – 2030" obejmującego Miasto Łuków, Gminę Łuków, Gminę Stanin oraz Powiat Łukowski w granicach wyżej wymienionych samorządów (tekst jednolity)*** (dalej: *Porozumienie gminno-powiatowe)* oraz ***Regulamin dotyczący sposobu powołania i funkcjonowania Rady Społeczno-Gospodarczej ZIT MOF Łukowa*** (dalej: *Regulamin Rady Społeczno – Gospodarczej)*.

Zgodnie z zasadami przyjętymi w Strategii (Rozdział 14.1) oraz w *Porozumieniu gminno-powiatowym* i *Regulaminie Rady Społeczno – Gospodarczej*, wszystkie istotne decyzje i zmiany dokumentu Strategii oraz kluczowe informacje służące wdrażaniu Strategii, w tym obejmujące proces monitoringu oraz decyzje ws. uruchomienia badań ewaluacyjnych i wykorzystania wniosków z tych badań, będą konsultowane z interesariuszami (w tym partnerami społecznymi i gospodarczymi) z terenu MOF Łukowa.

Istotą procesu partycypacji realizowanego w ramach Strategii jest poznanie opinii interesariuszy dotyczących barier, problemów i kierunków rozwoju obszaru MOF Łukowa oraz rekomendacji w zakresie przedsięwzięć, które mają być realizowane w ramach Strategii. Proces ten realizowany jest w toku spotkań członków Rady Społeczno – Gospodarczej oraz w ramach konsultacji społecznych. Kierowano się zasadą poszukiwania takich rozwiązań, które są realistyczne pod względem możliwości finansowych i organizacyjnych samorządów oraz pomogą władzom publicznym podejmować decyzje w największym stopniu realizujące zasadę wspólnego dobra społeczności MOF.

Należy podkreślić, że głównym źródłem finansowania przedsięwzięć strategicznych będą środki z regionalnego Programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego na lata 2021 – 2027, w ramach puli przeznaczonej na instrument Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych.
W związku z powyższym partycypacja społeczna oraz konsultacje społeczne kluczowych elementów Strategii (celów, kierunków działań oraz propozycji projektów strategicznych) zostały dopasowane do tych obszarów wsparcia, które Instytucja Zarządzająca przewidziała do realizacji w formule ZIT.

Informacje i przebieg procesu partycypacji oraz przebieg konsultacji społecznych projektu Strategii MOF Łukowa przedstawione zostały w Rozdziale 18. *Opis procesu zaangażowania lokalnych interesariuszy - partycypacja społeczna w procesie opracowania i wdrażania Strategii oraz sprawozdanie z przeprowadzonych konsultacji społecznych.*

Kluczową rolę w opiniowaniu istotnych decyzji dotyczących wdrażania Strategii posiada Rada Partnerstwa ZIT będąca organem doradczym Lidera Związku ZIT. Do najważniejszych zadań Rady Partnerstwa ZIT należą: opiniowanie projektu Strategii ZIT oraz projektu jej aktualizacji oraz innych dokumentów niezbędnych do uchwalenia i realizacji Strategii ZIT, inicjowanie aktualizacji lub zmian Strategii ZIT, opiniowanie projektów innych dokumentów wymaganych przez IZ lub inne uprawnione podmioty oraz opiniowanie dokumentów niezbędnych do realizacji ZIT.

Opisana wyżej partycypacja społeczna dotyczy również etapu oceny efektów realizacji Strategii ZIT, tj. monitoringu Strategii i badań ewaluacyjnych. Podkreślić należy, że odpowiednie narzędzia badawcze (z wykorzystaniem nie tylko ogólnodostępnych danych statystycznych, ale także informacji pozyskanych od partnerów i mieszkańców MOF - np. sondaże, badania fokusowe, ankiety i wywiady, spacery badawcze) określone zostaną w odniesieniu od zakresu i stopnia szczegółowości badań ewaluacyjnych oraz przedmiotu analiz.

14.3 Struktura i system zarządzania Strategią

Kompetencje, zadania, sposób funkcjonowania i podejmowania decyzji oraz wyboru członków organów zarządzających i doradczych Związku ZIT opisany został w *Porozumieniu gminno-powiatowym w sprawie opracowania i realizacji dokumentu strategicznego pn. „Strategia Rozwoju Ponadlokalnego dla Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Łukowa na lata 2021 – 2030" obejmującego Miasto Łuków, Gminę Łuków, Gminę Stanin oraz Powiat Łukowski w granicach wyżej wymienionych samorządów (tekst jednolity)* oraz w *Regulaminie dotyczącym sposobu powołania i funkcjonowania Rady Społeczno-Gospodarczej ZIT MOF Łukowa.*

System wdrażania Strategii Rozwoju Ponadlokalnego dla MOF Łukowa stanowi integralną część procesu zarządzania strategicznego polityką rozwoju prowadzonego przez samorządy gmin i powiatu MOF. W systemie realizacji Strategii, kluczową rolę odgrywać będzie przywództwo organizacyjne władz gmin i powiatu, rozumiane jako strategiczna rola organów wykonawczych samorządów w stymulowaniu i koordynacji działań podejmowanych przez różnorodne podmioty i środowiska, jak również w mobilizowaniu oraz integrowaniu zasobów pozostających w ich dyspozycji na rzecz realizacji celów Strategii. Projekty w ramach Strategii będą realizowane w różnych okresach czasowych przy zaangażowaniu zróżnicowanych instrumentów obejmujących narzędzia organizacyjne i finansowe, których zakres przedmiotowy oraz kierunki wydatkowania podlegają bezpośredniej kontroli ze strony organów samorządów MOF Łukowa.

Strategia skupia się na zadaniach, za które odpowiedzialne są samorządy gminne i samorząd powiatu zgodnie z ich kompetencjami ustawowymi. Nie ogranicza się jednak wyłącznie do tych zadań ale angażuje i inicjuje działania realizowane w szerszych partnerstwach lokalnych. Znajduje to wyraz w Rozdziale 3.3 *Kierunki współpracy samorządów MOF Łukowa w wymiarze terytorialnym*, dla których jednostkami realizującymi będą zarówno gminy i powiat oraz ich jednostki organizacyjne, jak również partnerzy zewnętrzni, administracja rządowa, samorząd powiatowy i wojewódzki oraz podmioty prywatne i organizacje pozarządowe.

Koniecznym i celowym działaniem w toku realizacji Strategii będzie tworzenie warunków dla ścisłej współpracy (nie tylko wewnętrznej w ramach *Porozumienia gminno – powiatowego* ZIT MOF Łukowa ale również z samorządami innych szczebli oraz zewnętrznymi podmiotami publicznymi i prywatnymi) rozumianej, jako otwarte i aktywne współdziałanie równoprawnie traktowanych podmiotów, reprezentujących różnorodne środowiska i instytucje oraz realizujące i wspierające inicjatywy na rzecz rozwoju MOF.

Wybraną formą partnerskiej współpracy samorządów MOF Łukowa oraz Powiatu Łukowskiego w procesie wdrażania strategii ponadlokalnej jest **porozumienie gminno-powiatowe** – podpisane na podstawie art. 8 ust. 2a, art. 10 ust. 1, art. 74 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2022 r. poz. 559, z późn. zm.) w zw. z art. 5 ust. 2 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz.U. z 2020 r. poz. 920 t.j.), a także art. 34 ust. 5 ustawy o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021-2027 (Dz.U. z 2022 poz. 1079 z późn. zm.). W kolejnych latach rozważyć można powołanie trwalszej struktury posiadającej osobowość prawną – stowarzyszenia lub związku międzygminnego.

Dla zwiększenia skuteczności realizacji Strategii, a także podkreślenia roli partnerów w procesie zarządzania, struktura systemu wdrażania składa się z: **Lidera Związku ZIT, Rady Partnerstwa ZIT, Grupy Roboczej ZIT** oraz **Rady Społeczno – Gospodarczej**. W aspekcie kompetencji ustawowych za wdrażanie Strategii odpowiedzialne są władze gmin (Rada Miasta/Gminy i Burmistrz/Wójt) i powiatu (Rada Powiatu i Zarząd Powiatu), a za sprawną realizację Strategii - urzędy miasta, gmin oraz starostwa i ich jednostki organizacyjne.

Niniejsza Strategia pełni funkcję **Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych**, zgodnie z art. 34 ust. 6 pkt. 2 i ust. 15 ustawy z dnia 28 kwietnia 2022 r. o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021-2027 (Dz. U. z 2022 r., poz. 1079 z późn. zm.).

RYS. 4. SYSTEM ZARZĄDZANIA STRATEGIĄ

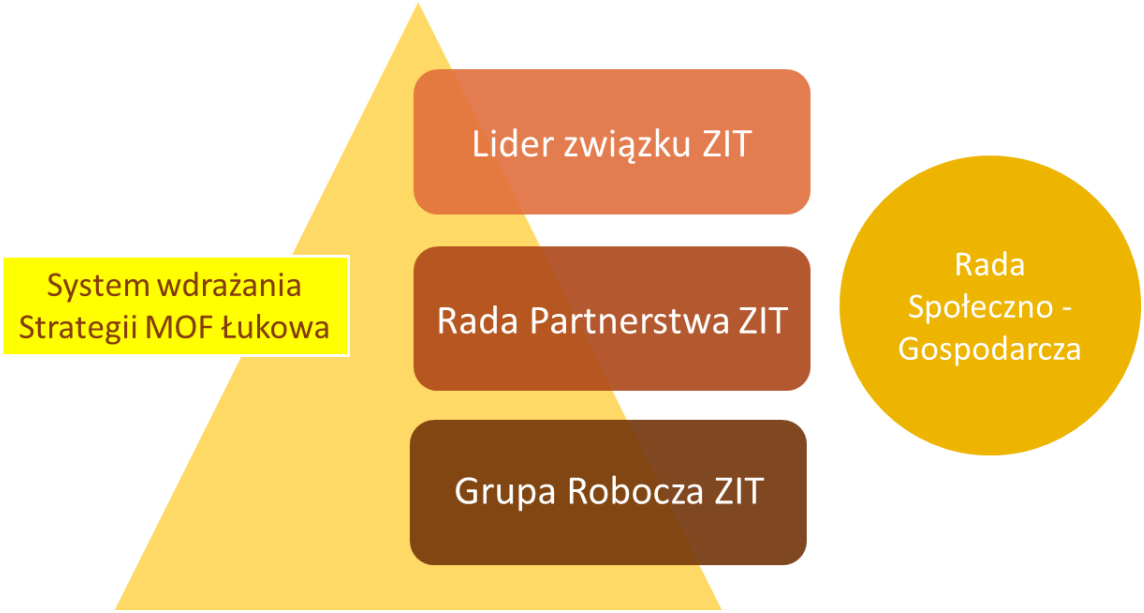

Źródło: Opracowanie własne.

Podpisując porozumienie gminno-powiatowe gminy MOF Łukowa i Powiat Łukowski powołują **Związek ZIT**, o którym mowa w art. 34 ust. 5 ustawy o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021–2027 (Dz.U. 2022 poz. 1079 z późn. zm.). Podstawowym zadaniem Związku ZIT jest kreowanie polityki rozwoju na obszarze ZIT poprzez opracowanie Strategii ZIT i koordynację wdrażania Strategii ZIT. Członkami Związku ZIT są jednostki samorządu terytorialnego będące stronami porozumienia.

Przedmiotem porozumienia jest powierzenie Liderowi Związku ZIT przez pozostałych Członków Związku ZIT opracowania Strategii ZIT oraz innych, niezbędnych do uchwalenia lub realizacji Strategii ZIT dokumentów w ramach perspektywy finansowej 2021-2027, dokonania aktualizacji lub zmian Strategii ZIT oraz koordynacji wdrożenia Strategii ZIT.

Lider Związku ZIT

Lider Związku ZIT reprezentuje Członków Związku ZIT przed osobami trzecimi, w tym instytucjami i organami administracji publicznej w szczególności przed IZ województwa lubelskiego oraz ministrem właściwym ds. rozwoju regionalnego w procesie negocjacji, ustanawiania i realizacji instrumentu ZIT.
Do najważniejszych obowiązków Lidera Związku ZIT należą:

- opracowanie Strategii ZIT oraz wszelkich innych dokumentów niezbędnych do uchwalenia lub realizacji Strategii ZIT, a także zmian i modyfikacji Strategii ZIT oraz uzgadnianie ich treści z pozostałymi Członkami Związku ZIT oraz innymi podmiotami,
- informowanie Członków Związku ZIT o przypadkach, które mogą mieć wpływ na prawidłową i terminową realizację powierzonych zadań,
- pełna współpraca z wykonawcą Strategii ZIT i innych dokumentów niezbędnych do uchwalenia i wdrożenia Strategii ZIT,
- wskazanie swoich przedstawicieli do współpracy w ramach Grupy Roboczej ZIT,
- organizacja warsztatów i spotkań w procesie opracowania i wdrażania Strategii ZIT oraz wszelkich innych dokumentów niezbędnych do uchwalenia lub wdrażania Strategii ZIT,
- koordynacja oraz organizacja prac dotyczących wdrażania Strategii ZIT, przy uwzględnieniu ewentualnych warunków ustanowionych przez IZ.

Za koordynację prac dotyczących opracowania, aktualizacji i realizacji Strategii w zakresie operacyjnym odpowiada **Wydział Zarządzania Projektami i Promocji Urzędu Miasta Łuków.**

Rada Partnerstwa ZIT

Rada Partnerstwa ZIT jest organem doradczym Lidera Związku ZIT.
Do najważniejszych zadań Rady Partnerstwa ZIT należą:

- opiniowanie projektu Strategii ZIT oraz projektu jej aktualizacji lub zmian oraz innych dokumentów niezbędnych do uchwalenia i realizacji Strategii ZIT celem przedstawienia Liderowi Związku ZIT rekomendacji dotyczących projektu Strategii ZIT oraz projektu jej aktualizacji lub zmian,
- inicjowanie aktualizacji lub zmian Strategii ZIT,
- opiniowanie projektów innych dokumentów wymaganych przez IZ lub inne uprawnione podmioty.

W skład Rady wchodzą osoby pełniące funkcję organów wykonawczych stron porozumienia (po jednej z każdego samorządu). Pracami Rady Partnerstwa ZIT kieruje Przewodniczący Rady Partnerstwa ZIT - osoba pełniąca funkcję organu wykonawczego Lidera Związku ZIT. Rada Partnerstwa ZIT podejmuje swoje decyzje w formie uchwał.

Rada Partnerstwa ZIT powinna szybko reagować na potrzeby wyrażane przez Grupę Roboczą ZIT, tak by łatwy kontakt między Radą a Grupą sprzyjał płynnemu wdrażaniu Strategii, umożliwiał sprawną ewaluację Strategii i poszczególnych działań oraz pozwalał na podejmowanie świadomych decyzji o niezbędnych zmianach w Strategii lub proponowanych metodach działania.

Grupa Robocza ZIT

Grupa Robocza ZIT odpowiada za organizację i sprawny przebieg procesu opracowania i wdrażania Strategii ZIT, jej aktualizacji lub zmian.
Do najważniejszych zadań Grupy Roboczej ZIT należą:

- dostarczanie danych i wkładu merytorycznego na potrzeby opracowania, wdrażania, aktualizacji lub zmiany Strategii ZIT lub innych niezbędnych dokumentów niezbędnych do uchwalenia i realizacji Strategii ZIT,
- organizacja działań mających na celu sprawne wdrażanie Strategii ZIT,
- udział w monitoringu i ewaluacji Strategii ZIT,
- inicjowanie prac nad aktualizacją lub zmianami Strategii ZIT.

Członkami Grupy Roboczej ZIT są pracownicy Partnerów Związku ZIT. Pracami Grupy Roboczej ZIT kieruje Koordynator Grupy Roboczej, którego powołuje Lider Związku ZIT.
W spotkaniach Grupy Roboczej ZIT, które powinny odbywać się w zależności od potrzeb, mogą uczestniczyć inne osoby zapraszane ze względu na rodzaj omawianych projektów, szczególnie koordynatorzy projektów odpowiedzialni za ich realizację, przedstawiciele Rady Społeczno - Gospodarczej.
Realizacja Strategii odbywa się przede wszystkim poprzez konkretne projekty, jak też szersze długofalowe działania (np. planowanie przestrzenne, promocja gospodarcza czy turystyczna, itp.). Dlatego do każdego z projektów czy długofalowych działań należy wskazać osobę odpowiedzialną za realizację.
W sytuacji, gdy realizacja projektu wymaga szerokiego zaangażowania wielu interesariuszy (w tym pracowników gmin i powiatu z różnych dziedzin) możliwe jest powoływanie zespołów roboczych/zadaniowych skupiających przedstawicieli zainteresowanych samorządów. Powinno być ich jak najmniej, aby nie rozdrabniać dostępnych zasobów. Członkowie zespołów, a także inni zaangażowani we wspólne przedsięwzięcia pracownicy samorządów i jednostek podległych, powinni mieć możliwość kontaktowania się ze sobą na bieżąco i bez zbędnych formalności w celu zapewnienia płynnej współpracy.

Równocześnie należy przewidzieć z góry określoną regularność, z którą członkowie zespołów będą się spotykać w pełnym gronie, aby dokonywać systematycznego przeglądu całości spraw mieszczących się w danym obszarze tematycznym Strategii. Takie spotkania mogą odbywać się nie tylko na wniosek Lidera Związku ZIT ale też Koordynatora Grupy Roboczej lub Członków Związku ZIT.

Rada Społeczno - Gospodarcza

W celu zapewnienia możliwie szerokiego zaangażowania interesariuszy w realizację Strategii oraz wypełnienia obowiązków wynikających z wdrażania Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych powołano w strukturze zarządczej Strategii Radę Społeczno – Gospodarczą ZIT MOF Łukowa - reprezentatywną grupę przedstawicieli podmiotów reprezentujących społeczeństwo obywatelskie, podmiotów działających na rzecz ochrony środowiska oraz podmiotów odpowiedzialnych za promowanie włączenia społecznego, praw podstawowych, praw osób ze specjalnymi potrzebami, równości płci i niedyskryminacji, działających na obszarze Związku ZIT.
Rada Społeczno – Gospodarcza jest ciałem doradczym Lidera Związku ZIT i stanowi ważny kanał komunikacji między władzami gmin i powiatu a interesariuszami w kontekście najważniejszych rozstrzygnięć zawartych w Strategii.
Do najważniejszych zadań Rady należą:

- udział w organizowanych spotkaniach i warsztatach związanych z opracowaniem/aktualizacją lub zmianami i wdrażaniem, monitorowaniem i ewaluacją Strategii ZIT,
- udział w pracach Grupy Roboczej ZIT, na zaproszenie Koordynatora Grupy Roboczej ZIT,
- opiniowanie projektu Strategii ZIT oraz jej aktualizacji i zmian,
- opiniowanie raportów z monitoringu oraz ewaluacji Strategii ZIT,
- inicjowanie prac nad aktualizacją i zmianami Strategii ZIT.

Sposób powołania i funkcjonowania Rady Społeczno - Gospodarczej określa regulamin opracowany przez Lidera Związku ZIT i zaopiniowany przez Radę Partnerstwa ZIT w drodze uchwały.
Członkowie Rady Społeczno - Gospodarczej, wyłonieni spośród przedstawicieli różnych grup interesariuszy, zostali powołani przez Radę Partnerstwa ZIT MOF Łukowa w drodze uchwały po przeprowadzeniu otwartego naboru przedstawicieli partnerów społeczno-gospodarczych z terenu MOF Łukowa.

15. Monitoring i ewaluacja Strategii

Istotnym aspektem procesu monitoringu Strategii będą szczegółowe wytyczne i zalecenia Instytucji Zarządzającej Programem Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021 – 2027, ponieważ środki z tego programu stanowią główne źródło finansowania instrumentu Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych, w ramach którego realizowane będą projekty strategiczne.

Proces monitoringu Strategii, za który odpowiedzialny jest Lider Związku ZIT przy udziale Grupy Roboczej ZIT, oparty jest o system wskaźników agregowanych w dwóch okresach sprawozdawczych - w roku 2026 i w roku 2031.

Proces ten nie może ograniczać się jedynie do określenia wartości poszczególnych wskaźników i wskazania, że mają one tendencję wzrostową lub spadkową, ale powinien stać się podstawą do wprowadzania ewentualnych zmian w realizowanych projektach, grupach docelowych, rozszerzaniu lub ograniczaniu grupy zaangażowanych partnerów oraz ewentualnie do aktualizacji kierunków działań i celów strategicznych.

Monitoring musi być działaniem prowadzonym stale, a nie jedynie działaniem naprawczym i chwilowym. Proces ten powinien angażować wielu interesariuszy oraz być częścią działań partycypacyjnych. Monitoring powinien obejmować przede wszystkim stan realizacji poszczególnych

zadań (projektów) oraz wskaźników przypisanych do kierunków działań w oparciu o następujące założenia:

- monitoring stanu wdrażania poszczególnych projektów przewidzianych do realizacji w ramach celów strategicznych i kierunków działań oraz monitoring wartości przypisanych im wskaźników,
- identyfikacja zmian jakie zaistniały podczas wdrażania Strategii oraz rekomendowanie działań zaradczych i aktualizacji Strategii,
- ocena końcowa stanu realizacji projektów i wartości wskaźników oraz ustalenie przyczyn występujących zmian w procesie realizacji Strategii, a także sformułowanie wniosków dotyczących oceny realizacji celów Strategii i rekomendacji na przyszłość.

Wdrażanie Strategii oparte będzie o cykl planistyczny, który zakłada cztery moduły, w ramach których kluczowym jest znalezienie odpowiedzi na następujące pytania:

1. **Co się dzieje?** [diagnoza, dane, statystyka, ocean jakościowa, zaangażowanie interesariuszy]
2. **Co jest najważniejsze?** [cele, wizja, rezultaty, kierunki działań, wybory strategiczne]
3. **Co możemy zrobić?** [identyfikacja i wybór projektów, wstępna ocena ich wykonalności]
4. **Co faktycznie robimy?** [wdrożenie, monitoring, ocena, propozycja zmian, niezbędne dostosowanie].

Pierwsze trzy etapy są przedstawione w niniejszym dokumencie, natomiast elementem podsumowującym cykl planistyczny jest etap 4 obejmujący monitoring, ocenę efektów realizacji Strategii oraz ewentualne działania korygujące i naprawcze.

RYS. 5. CYKL PLANISTYCZNY STRATEGII

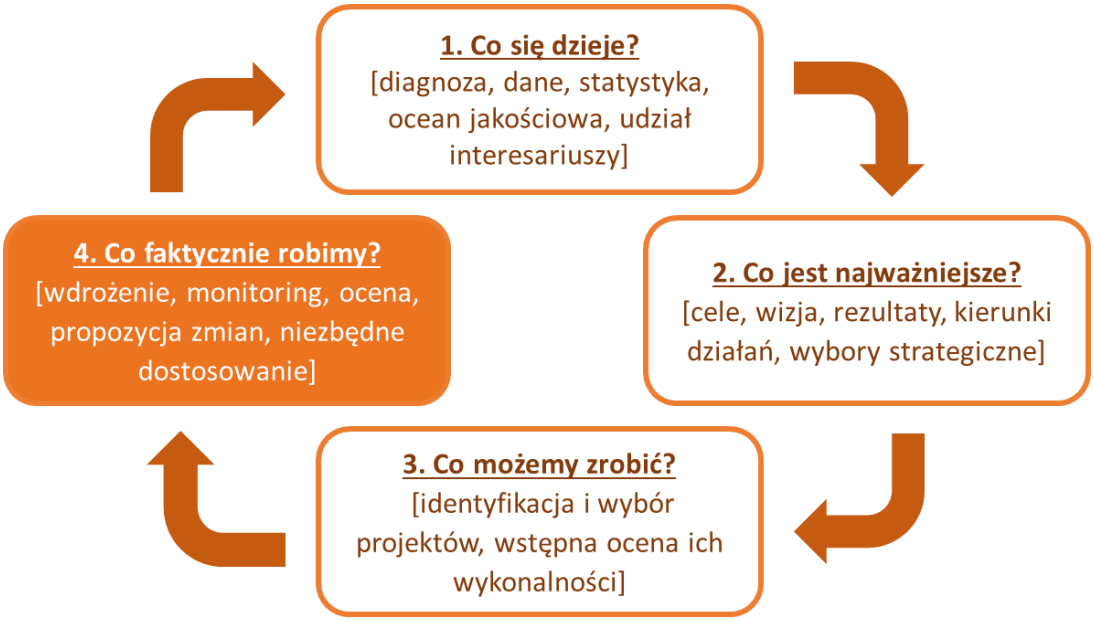

Źródło: Opracowanie własne.

Dla skuteczności wdrażania Strategii istotne jest aby odpowiedzialność za proces monitoringu przypisana była do konkretnego podmiotu – w tym przypadku Lidera Związku ZIT (w aspekcie operacyjnym jest to Wydział Zarządzania Projektami i Promocji Urzędu Miasta Łuków) przy udziale Grupy Roboczej ZIT i Rady Społeczno – Gospodarczej we współpracy ze stronami Związku ZIT – samorządami gminnymi i powiatowym. Zadaniem Lidera będzie monitorowanie wdrażania poszczególnych projektów (na podstawie danych uzyskanych od JST i innych podmiotów

odpowiedzialnych za projekty), realizacji celów Strategii, ocena rezultatów wdrażania i przypisanych im wskaźników oraz rekomendowanie ewentualnych działań modyfikujących.
Jeśli zaistnieje taka potrzeba Strategia podlega procedurze aktualizacji, która może wynikać ze zmiany uwarunkowań lokalnych, regionalnych, krajowych lub międzynarodowych, pojawienia się nowych problemów i potrzeb lub nowych szans rozwojowych. Podstawową przesłanką dla podjęcia aktualizacji staną się wnioski z prowadzonego monitoringu.
Poza bieżącym monitorowaniem, zaleca się aby dokument Strategii poddany został ewaluacji ex-post (w roku 2031). Proces ten obejmować będzie oszacowanie jakości, wartości i znaczenia Strategii w odniesieniu do zakładanych kierunków działań, ocenę stopnia osiągnięcia celów Strategii oraz analizę wpływu zrealizowanych przedsięwzięć na sytuację społeczną i gospodarczą obszaru MOF Łukowa.

Zgodnie z informacjami przedstawionymi w Rozdziałach 11.5 i 14.3 w ocenę efektów realizacji Strategii ZIT, tj. monitoring Strategii i badania ewaluacyjne, włączona będzie Rada Społeczno – Gospodarcza i mieszkańcy MOF. Odpowiednie narzędzia badawcze (z wykorzystaniem nie tylko ogólnodostępnych danych statystycznych, ale także informacji pozyskanych od partnerów i mieszkańców MOF - np. sondaże, badania fokusowe, ankiety i wywiady, spacery badawcze) określone zostaną w odniesieniu do zakresu i stopnia szczegółowości konkretnych badań ewaluacyjnych oraz przedmiotu analiz.

16. Lista projektów realizujących cele strategiczne

Wskaźniki realizacji dla projektów przedstawionych w poniższej tabeli odpowiadają wskaźnikom przypisanym do poszczególnych kierunków działań Strategii ZIT MOF Łukowa i zostały opisane w Rozdziale 9. *Oczekiwane rezultaty planowanych działań oraz wskaźniki ich osiągnięcia.*
Informacje dotyczące komplementarności projektów i ich wzajemnych powiązań, oddziaływania produktów projektów oraz wykorzystania zakładanych rezultatów projektów, opisane zostały w fiszkach projektowych zawartych w odrębnym dokumencie.

Zaznaczyć należy, że poniższy katalog projektów przewidzianych do realizacji w formule ZIT został ograniczony do możliwości i uwarunkowań określonych przez Instytucję Zarządzającą programem FEL 2021-2027, a propozycje projektów wynikają z alokacji na poszczególne cele polityki spójności dla MOF Łukowa oraz typów projektów przewidzianych do realizacji w działaniach dedykowanych Zintegrowanym Inwestycjom Terytorialnym, opisanych w Szczegółowym Opisie Priorytetów programu FEL 2021-2027.

Po przeanalizowaniu możliwości wynikających z powyższych uwarunkowań gminy partnerskie MOF Łukowa oraz Powiat Łukowski pozytywnie zaopiniowały poniższą listę projektów, które w największym stopniu realizują zarówno cele Strategii, jak też spełniają uwarunkowania ZIT wnikające z programu FEL. Propozycje projektów zostały skonsultowane z Radą Społeczno - Gospodarczą ZIT MOF Łukowa i uzyskały pozytywną rekomendację Rady. Rada nie zgłosiła też żadnych nowych propozycji projektowych. Propozycje projektów poddane zostały konsultacjom społecznym, które odbyły się w dniach 19 marca 2024 r. - 26 kwietnia 2024 r. W toku konsultacji społecznych nie zostały zgłoszone żadne nowe propozycje projektowe ani też nie zostały zmodyfikowane te propozycje, które były zaprezentowane w projekcie strategii.

Tytuł projektu / Wnioskodawca i partnerzy		Kierunek działania Strategii MOF Łukowa	Działanie programu FEL 2021 – 2027, w ramach którego finansowany będzie projekt
1.	Zakup oraz modernizacja niskoemisyjnego taboru autobusowego wraz z niezbędną infrastrukturą oraz rozbudowa i przebudowa infrastruktury transportu publicznego - **Przedsiębiorstwo Komunikacji Samochodowej w Łukowie S.A. (spółka akcyjna Powiatu Łukowskiego)**	1.1. Rozwój zrównoważonego transportu i mobilności w MOF Łukowa	Działanie 05.02. Niskoemisyjny transport miejski w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych
2.	Fotowoltaika na budynkach użyteczności publicznej w mieście Łuków ***** **- Miasto Łuków**	1.2. Wspieranie energii odnawialnej, efektywności energetycznej i redukcji emisji gazów cieplarnianych	Działanie 04.08 Zwiększenie wykorzystania Odnawialnych Źródeł Energii w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych
3.	Budowa instalacji odnawialnych źródeł energii (instalacji fotowoltaicznej z magazynem energii i pompy ciepła) w budynku nowego dworca autobusowego w Łukowie	1.2. Wspieranie energii odnawialnej, efektywności energetycznej i redukcji emisji gazów cieplarnianych	Działanie 04.08 Zwiększenie wykorzystania Odnawialnych Źródeł Energii w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych

	- Przedsiębiorstwo Komunikacji Samochodowej w Łukowie S.A. (spółka akcyjna Powiatu Łukowskiego)		
4.	Poprawa efektywności energetycznej budynków publicznych na terenie MOF Łukowa **Gmina Łuków /** Miasto Łuków, Gmina Stanin	1.2. Wspieranie energii odnawialnej, efektywności energetycznej i redukcji emisji gazów cieplarnianych	Działanie 04.03 Wspieranie efektywności energetycznej i energooszczędności w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych
5.	Wdrożenie zintegrowanego systemu e-usług publicznych dla mieszkańców MOF Łukowa - **Miasto Łuków /** Gmina Łuków, Gmina Stanin	2.1. Rozwój elektronicznych usług publicznych i technologii cyfrowych	Działanie 02.02 Cyfrowe Lubelskie w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych
6.	Poprawa infrastruktury istniejących terenów inwestycyjnych na obszarze MOF Łukowa **- Gmina Łuków**	2.2. Wzrost atrakcyjności gospodarczej i turystycznej	Działanie 11.02 Ochrona dziedzictwa naturalnego, bezpieczeństwo i zrównoważony rozwój turystyki obszarów miejskich i ich obszarów funkcjonalnych w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych
7.	Centrum Turystyczne w Wesołówce - **Gmina Stanin**	2.2. Wzrost atrakcyjności gospodarczej i turystycznej	Działanie 11.2 Ochrona dziedzictwa naturalnego, bezpieczeństwo i zrównoważony rozwój turystyki obszarów miejskich i ich obszarów funkcjonalnych w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych
8.	Rozbudowa Przedszkola Integracyjnego nr 1 w Łukowie na potrzeby dzieci w wieku przedszkolnym z MOF Łukowa - **Miasto Łuków**	3.1. Podniesienie jakości infrastruktury edukacji, wyrównywanie szans edukacyjnych	Działanie 07.05 Infrastruktura edukacyjna w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych
9.	Wyrównywanie szans edukacyjnych dla dzieci w wieku przedszkolnym z MOF Łukowa - **Miasto Łuków**	3.1. Podniesienie jakości infrastruktury edukacji, wyrównywanie szans edukacyjnych	Działanie 10.5 Wsparcie edukacji w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych
10.	Modernizacja i rozbudowa systemu monitoringu w ośrodku rdzennym MOF Łukowa – mieście Łuków na potrzeby bezpieczeństwa mieszkańców MOF Łukowa - **Miasto Łuków**	3.2. Wzrost bezpieczeństwa przestrzeni publicznych	Działanie 11.02 Ochrona dziedzictwa naturalnego, bezpieczeństwo i zrównoważony rozwój turystyki obszarów miejskich i ich obszarów funkcjonalnych w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych

***** *W ramach Działania 4.8 FEL istnieje możliwości realizacji projektu pn. „Budowa/rozbudowa OZE w gospodarstwach domowych" obejmującego instalacje odnawialnych źródeł energii cieplnej i elektrycznej na potrzeby indywidualnych gospodarstw domowych na terenie MOF Łukowa, w tym z zapewnieniem możliwości usuwania wyrobów zawierających azbest. Realizacja tego typu projektu w ramach instrumentów finansowych uzależniona będzie od pojawienia się faktycznych potrzeb odbiorców indywidualnych w tym zakresie w latach 2024 – 2027.*

17. Deklaracja odrębności strategii terytorialnej

Przedmiot oraz zakres projektów ujętych w Strategii Rozwoju Ponadlokalnego dla Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Łukowa na lata 2021 – 2030, przypisany do objęcia wsparciem w ramach instrumentu Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych FEL 2021-2027, nie będzie finansowany ze środków przeznaczonych na realizację strategii Innych Instrumentów Terytorialnych oraz Gminnych Programów Rewitalizacji, które lokują wsparcie na rzecz projektów w ramach programu regionalnego.

18. Opis procesu zaangażowania lokalnych interesariuszy - partycypacja społeczna w procesie opracowania i wdrażania Strategii oraz sprawozdanie z przeprowadzonych konsultacji społecznych

18.1. Udział partnerów w opracowaniu Strategii

Należy podkreślić, że jedynym źródłem finansowania zewnętrznego przedsięwzięć w ramach Strategii będą środki z programu regionalnego Fundusze Europejskie dla Lubelskiego na lata 2021 – 2027, w ramach puli środków przeznaczonej przez Instytucję Zarządzającą dla MOF Łukowa na instrument Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych – w podziale na konkretne cele polityki spójności UE.
W związku z powyższym partycypacja społeczna oraz konsultacje społeczne kluczowych elementów Strategii zostały ograniczone jedynie do tych celów, kierunków działań oraz propozycji projektów strategicznych, które Instytucja Zarządzająca FEL przewidziała do realizacji w formule ZIT. Dotyczy to również zakresu zadań w ramach poszczególnych projektów, które zostały dostosowane do warunków kwalifikowalności określonych w Szczegółowym Opisie Priorytetów programu FEL 2021 – 2027. W konsekwencji takiego podejścia, opiniowanie dokumentu Strategii oraz zakresu projektów w procesie partycypacji ograniczone zostało do zamkniętego i ściśle określonego katalogu celów i działań. Należy jednocześnie zauważyć, że wnioskodawcami i beneficjatami wszystkich projektów strategicznych są jednostki samorządu terytorialnego z terenu MOF Łukowa (Miasto Łuków, Gmina Łuków, Gmina Stanin oraz Powiat Łukowski w granicach wyżej wymienionych samorządów) oraz jednostki zależne i podległe (w tym PKS Łuków S.A.) W związku z tym kierowano się zasadą poszukiwania racjonalnych rozwiązań, które odpowiadają formule ZIT, są realistyczne pod względem możliwości finansowych i organizacyjnych samorządów oraz pomogą władzom publicznym podejmować działania w największym stopniu realizujące zasadę wspólnego dobra społeczności MOF.

Specyfika Strategii ZIT oraz opisane powyżej uwarunkowania powodują, iż udział Rady Partnerstwa ZIT, (składającej się z przedstawicieli władz wykonawczych Członków Związku ZIT) odgrywał kluczową rolę w opracowaniu dokumentu Strategii. Opiniowanie i konsultowanie zakresu Strategii przez Radę Partnerstwa ZIT dotyczyło m.in. wniosków z prac diagnostycznych, ustalania celów i kierunków działań oraz określania zakresu projektów strategicznych. Konsultowanie i opiniowanie odbywało się poprzez spotkania stacjonarne. Rada Partnerstwa ZIT pozytywnie zaopiniowała projekt aktualizacji Strategii. Po zakończeniu procesu opiniowania dokumentu Strategii przez właściwe instytucje oraz ustaleniu ostatecznego kształtu projektu Strategii, Rada Partnerstwa ZIT podejmuje odpowiednią uchwałę opiniującą projekt Strategii, przed przekazaniem go pod obrady Rady Miasta Łuków, Rady Gminy Łuków, Rady Gminy Stanin i Rady Powiatu Łukowskiego.

W celu zapewnienia zaangażowania interesariuszy w proces opracowania/aktualizacji i realizacji Strategii oraz wypełnienia obowiązków wynikających z wdrażania Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych powołano w strukturze zarządczej Strategii Radę Społeczno - Gospodarczą ZIT MOF

Łukowa - reprezentatywną grupę przedstawicieli różnych środowisk interesariuszy z obszaru MOF Łukowa.
Członkowie Rady Społeczno – Gospodarczej byli angażowani w proces opracowania dokumentu Strategii - m.in. wniosków z diagnozy, analizy SWOT, celów i kierunków działań oraz ustalanie zakresu projektów strategicznych. Konsultowanie i opiniowanie odbywało się w drodze korespondencji elektronicznej. Dokument Strategii uzyskał pozytywną, pisemną opinię każdego z członków Rady.
Lider Związku ZIT dołożył wszelkich starań oraz wypełnił niezbędne wymogi formalne w celu zaangażowania do prac Rady Społeczno – Gospodarczej przedstawicieli podmiotów reprezentujących społeczeństwo obywatelskie (m.in. przeprowadzono otwarty nabór do Rady, o którym ogłoszenie zostało opublikowane na stronach internetowych i w Biuletynie Informacji Publicznej wszystkich Członków Związku ZIT).

Proces opracowania/aktualizacji Strategii Rozwoju Ponadlokalnego dla Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Łukowa na lata 2021 – 2030 realizowano z poszanowaniem zasad konsultacji społecznych zapewniając możliwość uczestnictwa interesariuszy w procesie planistycznym. Pozwoliło to na właściwe wypracowanie założeń dokumentu, tj. celów strategicznych i kierunków działań, zasad i obszarów współpracy, identyfikację problemów, potencjałów oraz propozycji przedsięwzięć.

18.2. Udział partnerów we wdrażaniu, monitorowaniu i ewaluacji Strategii

Kluczową rolę w opiniowaniu istotnych decyzji dotyczących wdrażania Strategii posiada Rada Partnerstwa ZIT będąca organem doradczym Lidera Związku ZIT. Do najważniejszych zadań Rady Partnerstwa ZIT należą: opiniowanie projektu Strategii ZIT oraz projektu jej aktualizacji lub zmian oraz innych dokumentów niezbędnych do uchwalenia i realizacji Strategii ZIT, inicjowanie aktualizacji lub zmian Strategii ZIT, opiniowanie projektów innych dokumentów wymaganych przez IZ lub inne uprawnione podmioty oraz opiniowanie dokumentów niezbędnych do realizacji ZIT.
W skład Rady wchodzą przedstawiciele organów wykonawczych Związku ZIT lub osoby je reprezentujące (po jednej z każdego samorządu). Rada Partnerstwa ZIT podejmuje swoje decyzje w formie uchwał przyjmowanych zwykłą większością głosów w obecności co najmniej połowy składu jej członków.

W celu zapewnienia włączenia mieszkańców, przedsiębiorców oraz innych podmiotów i grup aktywnych na terenie gmin tworzących partnerstwo ZIT w proces wdrażania, monitoringu i ewaluacji Strategii zostanie zaangażowana Rada Społeczno – Gospodarcza, będąca reprezentatywną grupą przedstawicieli podmiotów społeczeństwa obywatelskiego, działających na obszarze związku ZIT.
Zgodnie z zasadami przyjętymi w Strategii (Rozdział 14.1) oraz zapisami *Porozumienia gminno-powiatowego* i *Regulaminu Rady Społeczno – Gospodarczej*, wszystkie istotne decyzje i zmiany dokumentu Strategii oraz kluczowe informacje służące wdrażaniu Strategii, w tym obejmujące proces monitoringu oraz decyzje ws. uruchomienia badań ewaluacyjnych i wykorzystania wniosków z tych badań, będą konsultowane z interesariuszami (w tym partnerami społecznymi i gospodarczymi) z terenu MOF Łukowa.

Opisana wyżej partycypacja społeczna dotyczy również etapu oceny efektów realizacji Strategii, tj. monitoringu Strategii i badań ewaluacyjnych. Podkreślić należy, że odpowiednie narzędzia badawcze (z wykorzystaniem nie tylko ogólnodostępnych danych statystycznych, ale także informacji pozyskanych od partnerów i mieszkańców MOF - np. sondaże, badania fokusowe, ankiety i wywiady, spacery badawcze) określone zostaną w odniesieniu do zakresu i stopnia szczegółowości badań ewaluacyjnych oraz przedmiotu analiz.

18.3. Sprawozdanie z przebiegu i wyników konsultacji społecznych projektu Strategii Rozwoju Ponadlokalnego dla Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Łukowa na lata 2021 – 2030

Projekt Strategii poddany został wstępnemu opiniowaniu przez Instytucję Zarządzającą Programem Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 zgodnie z *Procedurą opiniowania strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych w województwie lubelskim w perspektywie finansowej na lata 2021-2027*. W wyniku uzyskanej opinii zaistniała konieczność poddania Strategii procedurze aktualizacji. W związku z tym przeprowadzono dwie tury konsultacji społecznych projektu Strategii.

Projekt Strategii podlegał konsultacjom z mieszkańcami Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Łukowa, organizacjami pozarządowymi, lokalnymi partnerami społecznymi i gospodarczymi, sąsiednimi gminami i ich związkami.

Celem konsultacji było umożliwienie zainteresowanym osobom i podmiotom zapoznania się z treścią projektu dokumentu oraz zebranie wniosków, opinii, uwag i propozycji zmian, a także zapewnienie szerokiego udziału interesariuszy w procesie opracowania Strategii.

Konsultacje społeczne zostały przeprowadzone w dniach: 08 września 2022 r. - 13 października 2022 r. **– I tura** i w dniach 19 marca 2024 r. do dnia 26 kwietnia 2024 r. – **II tura** w oparciu o art. 6 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. z 2021 poz. 1057 - I tura, Dz.U. z 2024 poz. 324 t.j. – II tura).

I tura konsultacji społecznych (08 września 2022 r. – 13 października 2022 r.)

Informacje o konsultacjach społecznych zostały umieszczone na stronach internetowych samorządów MOF Łukowa:
Miasto Łuków:
http://www.lukow.pl/start/ogloszenia-i-komunikaty/2909-konsultacje-spoleczne-projektu-strategii-rozwoju-ponadlokalnego-dla-miejskiego-obszaru-funkcjonalnego-lukowa-na-lata-2021-2030
Gmina Łuków:
https://www.lukow.ug.gov.pl/index.php?id=20&item=6912
Gmina Stanin:
https://stanin.pl/konsultacje-spoleczne-projektu-strategii-rozwoju-ponadlokalnego-dla-miejskiego-obszaru-funkcjonalnego-lukowa-na-lata-2021-2030/
Powiat Łukowski:
https://powiatlukowski.pl/konsultacje-spoleczne-projektu-strategii-rozwoju-ponadlokalnego-dla-miejskiego-obszaru-funkcjonalnego-lukowa-na-lata-2021-2030/

W ramach konsultacji społecznych odbyły się dodatkowo spotkania konsultacyjne w formule on-line, o których poinformowano szerokie grono interesariuszy na stronach internetowych samorządów MOF Łukowa:

Informacja o spotkaniu w Mieście Łuków:
http://www.lukow.pl/start/aktualnosci/2993-spotkanie-konsultacyjne-w-sprawie-mof
Informacja o spotkaniu w Gminie Łuków:
https://www.lukow.ug.gov.pl/index.php?id=20&item=6932
Informacja o spotkaniu w Gminie Stanin:
https://stanin.pl/spotkanie-konsultacyjne-w-sprawie-mof/
Informacja o spotkaniu w Powiecie Łukowskim:
https://powiatlukowski.pl/spotkanie-konsultacyjne-w-sprawie-mof/

Wszyscy zainteresowani, w terminie określonym powyżej, mogli zapoznać się z projektem Strategii. Dokumentacja sprawy (w tym: projekt dokumentu Strategii, formularz konsultacyjny, klauzula RODO) dostępna była zarówno na powyższych stronach internetowych, jak też w Urzędzie Miasta Łuków. Uwagi można było składać na formularzu konsultacyjnym: drogą elektroniczną, pocztą tradycyjną lub też ustnie do protokołu w siedzibie Urzędu Miasta Łuków. Organem właściwym do rozpatrzenia uwag był Burmistrz Miasta Łuków.

W trakcie konsultacji społecznych nie wpłynęły żadne uwagi o charakterze merytorycznym.

Pismem z dnia 09 września 2022 r. (znak: LU.RZP.418.2.2022.SG) Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie poinformowało o braku uwag do projektu Strategii.

Uchwałą nr CCCXCIV/6925/2022 z dnia 27 września 2022 r. Zarząd Województwa Lubelskiego pozytywnie zaopiniował projekt Strategii Rozwoju Ponadlokalnego dla Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Łukowa w zakresie sposobu uwzględnienia ustaleń i rekomendacji dotyczących kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w województwie określonych w Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030.

Na podstawie informacji otrzymanych z samorządów MOF Łukowa uszczegółowiono informacje dotyczące wskaźników oraz projektów strategicznych (opisy projektów, szacunkowe kwoty i terminy realizacji). Wprowadzono poprawki o charakterze technicznym i porządkującym dokument Strategii oraz poprawki redakcyjne i edytorskie.

II tura konsultacji społecznych (19 marca 2024 r. – 26 kwietnia 2024 r.)

Przed rozpoczęciem II tury konsultacji do Strategii wprowadzono modyfikacje wynikające z uwag Instytucji Zarządzającej Programem Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 (IZ) dotyczące: wniosków z diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej MOF, ram finansowych i źródeł finansowania Strategii, projektów zintegrowanych, powiązań z programem FEL 2021 – 2027, systemu zarządzania Strategią oraz udziału partnerów w przygotowaniu i realizacji Strategii.

Rozpoczęcie II tury procesu konsultacji społecznych projektu Strategii zostało poprzedzone roboczymi uzgodnieniami i akceptacją treści projektu Strategii przez samorządy MOF Łukowa oraz Powiat Łukowski.

Projekt Strategii uzyskał pisemną akceptację członków Rady Społeczno – Gospodarczej.

Informacje o konsultacjach społecznych zostały umieszczone na stronach internetowych samorządów MOF Łukowa:
Miasto Łuków:
http://www.lukow.pl/start/aktualnosci/4632-przypominamy-konsultacje-spoleczne-dot-strategii-mof-lukowa
Gmina Łuków:
https://www.lukow.ug.gov.pl/index.php?id=20&item=7061
Gmina Stanin:
https://stanin.pl/konsultacje-spoleczne-projektu-aktualizacji-strategii-rozwoju-ponadlokalnego-dla-miejskiego-obszaru-funkcjonalnego-lukowa-na-lata-2021-2030/
Powiat Łukowski:
https://powiatlukowski.pl/konsultacje-spoleczne-projektu-aktualizacji-strategii-rozwoju-ponadlokalnego-dla-miejskiego-obszaru-funkcjonalnego-lukowa-na-lata-2021-2030/

Wszyscy zainteresowani, w terminie określonym powyżej, mogli zapoznać się z projektem aktualizacji Strategii. Dokumentacja sprawy (w tym: projekt aktualizacji dokumentu Strategii, formularz konsultacyjny, klauzula RODO) dostępna była zarówno na powyższych stronach internetowych, jak też w Urzędzie Miasta Łuków. Uwagi można było składać na formularzu konsultacyjnym: drogą elektroniczną, pocztą tradycyjną lub też ustnie do protokołu w siedzibie Urzędu Miasta Łuków. Organem właściwym do rozpatrzenia uwag był Burmistrz Miasta Łuków.

W trakcie konsultacji społecznych nie wpłynęły żadne uwagi o charakterze merytorycznym.

Uchwałą nr DLXV/10011/2024 z dnia 26 marca 2024 r. Zarząd Województwa Lubelskiego pozytywnie zaopiniował projekt aktualizacji Strategii Rozwoju Ponadlokalnego dla Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Łukowa w zakresie sposobu uwzględnienia ustaleń i rekomendacji dotyczących kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w województwie określonych w Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030.

Pismem z dnia 15 maja 2024 r. (znak: L.RZP.416.7.2024) Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie poinformowało o braku uwag do projektu aktualizacji Strategii.

19. Strategiczna ocena oddziaływania na środowisko dla projektu Strategii

W odpowiedzi na wniosek Burmistrza Miasta Łuków z dnia 14.03.2024 r., znak: ZPP.031.1.44.2021, zawierający uzasadnienie odstąpienia od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla projektu „Strategii Rozwoju Ponadlokalnego dla Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Łukowa na lata 2021-2030”, Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Lublinie, pismem z dnia 17 kwietnia 2024 r., znak: WOOŚ.410.76.2024.KKO, uzgodnił brak potrzeby przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla projektu Strategii.

W odpowiedzi na wniosek Burmistrza Miasta Łuków z dnia 9 maja 2024 r., znak: ZPP.031.1.45.2021 w przedmiocie odstąpienia od potrzeby przeprowadzania strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla projektu dokumentu pn. „Strategia Rozwoju Ponadlokalnego dla Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Łukowa na lata 2021-2030”, Lubelski Państwowy Wojewódzki Inspektor Sanitarny, pismem z dnia 06 czerwca 2024 r., znak: DNS-NZ.7016.94.2024, uzgodnił że przedmiotowy dokument na etapie stwierdzenia potrzeby przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko nie wymaga wydania opinii Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego.

20. Ewaluacja trafności, przewidywanej skuteczności i efektywności realizacji Strategii Rozwoju Ponadlokalnego dla MOF Łukowa na lata 2021 – 2030

Analiza trafności, przewidywanej skuteczności i efektywności realizacji Strategii przeprowadzona została w odniesieniu do projektu aktualizacji Strategii Rozwoju Ponadlokalnego dla Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Łukowa na lata 2021 – 2030 zgodnie z art. 10a ust. 2 ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz.U. 2024 poz. 324 t.j.).

Celem analizy jest dokonanie oceny dokumentu strategicznego pod kątem jego kompletności, trafności, spójności wewnętrznej, spójności zewnętrznej, przyjęcia właściwego systemu wdrażania, systemu monitorowania i ewaluacji oraz adekwatnego określenia ram finansowych i potencjalnych źródeł finansowania.

Mając na uwadze kompletność dokonano weryfikacji, czy Strategia została opracowana zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa, tj. ustawą o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz.U. z 2024 poz. 324 t.j.), ustawą o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2022 poz. 559 z późn. zm.) oraz ustawą z dnia 28 kwietnia 2022 r. o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021-2027 (Dz. U. z 2022 r., poz. 1079) i zawiera wszystkie wymagane przepisami prawa elementy, a także czy powinna zostać uzupełniona o inne, fakultatywne elementy, które wzbogacą jej treść.

Analizując aspekt trafności skoncentrowano się na ocenie poprawności zakresu przeprowadzonej diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej oraz ocenie czy na podstawie sformułowanych wniosków zostały trafnie zidentyfikowane mocne i słabe strony, a także potencjały i bariery rozwojowe gmin partnerskich MOF Łukowa w poszczególnych obszarach tematycznych. Zweryfikowano również poprawność powiązania kierunków wsparcia z terytorialnym wymiarem polityki rozwoju na szczeblu regionalnym i krajowym – szczególnie w zakresie instrumentu Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych.

W zakresie spójności wewnętrznej skoncentrowano się na analizie spójności celów strategicznych z kierunkami działań oraz projektami realizującymi te cele. Zwrócono także uwagę na poprawność i spójność terminologiczną oraz jednoznaczność i czytelność zawartych w Strategii zapisów.

W przypadku spójności zewnętrznej zweryfikowano czy Strategia właściwie odnosi się i uwzględnia wszelkiego rodzaju zewnętrzne dokumenty strategiczne na poziomie regionalnym, krajowym i europejskim.

W dalszej części analizy oceniono czy koncepcja systemu wdrażania jest wystarczająca do zapewnienia skutecznej i efektywnej realizacji wizji, celów strategicznych i kierunków działań. Elementem systemu realizacji Strategii jest także odpowiedni system monitorowania i ewaluacji, który powinien umożliwiać obserwowanie postępu we wdrażaniu dokumentu strategicznego. Zweryfikowano również określone ramy finansowe i źródła finansowania pod kątem kompletności i trafności.

☐ Ocena kompletności

Strategia cechuje się zwięzłą formą, gdzie w części zasadniczej dokumentu umieszczono najważniejsze elementy jakie powinna posiadać strategia rozwoju ponadlokalnego. Opisano przesłanki i metodykę opracowywania Strategii. Zdecydowano o przygotowaniu dokumentu w modelu ekspercko-partycypacyjnym, stosując działania partycypacyjne i konsultacyjne w formule komunikacji zdalnej (spotkania, warsztaty i konsultacje społeczne prowadzone były w formule on-line).

Zgodnie z przyjętym modelem oraz wymogami ustawowymi zdecydowano się na umieszczenie w Strategii wniosków z diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej, sama zaś diagnoza opracowana została w formie odrębnego dokumentu służącego jednocześnie szeroko rozumianym działaniom planistycznym obszaru MOF Łukowa. Posłużono się analizą SWOT, będącą jedną z najpopularniejszych i skutecznych metod analizy strategicznej.

Dokument prawidłowo odzwierciedla logikę interwencji w planowaniu strategicznym i zawiera wymagane części: opis misji i wizji, cele strategiczne i operacyjne (kierunki działań), model wdrażania, system monitorowania i oceny realizacji Strategii, czy też ramy finansowe wraz ze źródłami finansowania. Z uwagi na priorytetowe potraktowanie terytorialnego wymiaru wsparcia w polityce krajowej i europejskiej szczegółowo opisano aspekty związane ze zintegrowanym podejściem do stwierdzonych potrzeb i potencjałów rozwojowych obszaru MOF Łukowa oraz powiązania kierunków wsparcia z obszarami strategicznej interwencji na poziomie krajowym i regionalnym.

Zgodnie z obecnym podejściem dotyczącym włączenia elementów planowania przestrzennego w proces planowania strategicznego, Strategia zawiera szczegółową analizę oraz model struktury

funkcjonalno – przestrzennej MOF Łukowa wraz z ustaleniami i rekomendacjami w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej.

Podsumowując ocenę kompletności, należy stwierdzić, że cała architektura dokumentu tworzy skondensowany, wewnętrznie spójny układ przemyślanych rozdziałów, które zapewniają transparentność analizowanemu dokumentowi strategicznemu. Przy tym Strategia została opracowana zgodnie z obowiązującymi aktami prawnymi i zawiera wszystkie wymagane przepisami prawa elementy.

☐ Ocena trafności

Diagnoza sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej obszaru MOF Łukowa nie została włączona do zasadniczej części dokumentu, co w żaden sposób nie ogranicza wartości merytorycznej Strategii. Diagnoza charakteryzuje siedem kluczowych obszarów MOF: położenie, przestrzeń i środowisko; demografię i potencjał społeczny; rynek pracy; potencjał gospodarczy; infrastrukturę techniczną; infrastrukturę społeczną i zaspokajanie potrzeb mieszkańców oraz jakość zarządzania i sytuację finansową samorządów. Zawartość i szczegółowość diagnozy należy ocenić pozytywnie, gdyż daje odpowiednie merytoryczne podstawy dla sformułowania zawartych w zasadniczym dokumencie Strategii wniosków z diagnozy. Podział tematyczny diagnozy jest logiczny i czytelny, a tym samym ułatwia percepcję zawartych w niej treści. Analiza SWOT potraktowana została szeroko i kompleksowo, obejmując wszystkie istotne kwestie społeczne, gospodarcze, środowiskowe i przestrzenne.

Wypracowana wizja oraz cele strategiczne i kierunki działań są przejrzyste i odzwierciedlają problemy, potrzeby oraz możliwości i potencjały rozwojowe MOF Łukowa. Sformułowano trzy cele strategiczne oraz powiązane z nimi sześć celów operacyjnych (kierunków działań), które w pełni korespondują ze sformułowaną diagnozą, analizą SWOT oraz wizją. Cele i kierunki działań mają charakter ambitny i realistyczny, nie są zdefiniowane nadmiernie szczegółowo, co mogłoby stwarzać ryzyko pominięcia istotnych dla realizacji Strategii przedsięwzięć. Liczba celów, zarówno strategicznych, jak i operacyjnych (kierunków działań) wskazuje na skupienie się na najbardziej istotnych problemach i potencjałach rozwojowych obszaru. Nie zidentyfikowano takich celów operacyjnych i przedsięwzięć, które nie sprzyjałyby osiągnięciu przyjętej wizji rozwoju MOF Łukowa.

Co istotne konstrukcja celów odzwierciedla specyfikę instrumentu Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych, w ramach którego realizacja Strategii została ograniczona do niektórych celów szczegółowych polityki spójności i konkretnych obszarów wsparcia.

☐ Ocena spójności wewnętrznej

Strategię cechuje wysoka spójność wewnętrzna. Zachowano logikę powiązań z częścią diagnostyczną dokumentu, która tworzy podstawy do formułowania celów na poziomie strategicznym i operacyjnym (kierunków działań). Analiza adekwatności celów wskazuje, że we właściwy sposób odpowiadają one na zdiagnozowane problemy i potencjały rozwojowe obszaru MOF Łukowa.

Zaprojektowany schemat celów i wskaźników odnosi się jedynie do stymulowania tych aspektów rozwoju społeczno-gospodarczego MOF Łukowa, które mogą być objęte instrumentem ZIT w programie FELU 2021 - 2027. Cele strategiczne zostały uszczegółowione w postaci celów operacyjnych (kierunków działań). Relacje między celami posiadają odpowiednią hierarchię. Cele operacyjne zawierają się w celu strategicznym i stanowią jego operacjonalizację. Jednocześnie cele operacyjne nie są nadmiernie szczegółowe, aby nie stwarzało to ryzyka pominięcia istotnych obszarów interwencji Strategii. Liczba celów, zarówno strategicznych, jak i operacyjnych, wskazuje na skupienie się na tych kwestiach, które z jednej strony służą rozwiązywaniu problemów, a z drugiej wspierają potencjały i przewagi rozwojowe MOF Łukowa.

Jedocześnie kształt celów oraz ich koncentracja na wybranych obszarach odpowiada wymogom i ograniczeniom dotyczącym instrumentu Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych.

Analiza treści kierunków działań pozwala stwierdzić, że dają one realną szansę na realizację celów strategicznych, co z kolei pozwala patrzeć z dużym prawdopodobieństwem na to, że w 2030 roku MOF Łukowa będzie obszarem atrakcyjnym do zamieszkania, pracy, inwestowania i spędzania wolnego czasu ze względu na walory przyrodnicze i kulturowe, posiadającym nowoczesną infrastrukturę i usługi publiczne dedykowane mieszkańcom i turystom.

Wobec powyższego Strategia zawiera klarowny przekaz, który nie jest rozmyty poprzez zbyt dużą ilość celów strategicznych oraz operacyjnych oraz nadmierną liczbę celów i priorytetów niższego rzędu.

Lista projektów zawiera kompletny zestaw inwestycji realizujących cele strategiczne i operacyjne. Propozycje przedsięwzięć przewidzianych do realizacji w ramach Strategii zostały dostosowane do uwarunkowań i możliwości finansowania ze środków UE przeznaczonych na Zintegrowane Inwestycje Terytorialne. Zgodnie z logiką interwencji projekty zgrupowane są w taki sposób, aby wpisywały się w odpowiadające im kierunki działań i realizowały poszczególne cele strategiczne. Lista projektów nie stanowi swoistej „listy życzeniowej", jest realistyczna i dostosowana do możliwości organizacyjnych, finansowych oraz prawnych samorządów partnerskich MOF Łukowa.

Lista obejmuje zestaw przedsięwzięć, które z jednej strony rozwiązują najważniejsze problemy i bariery opisane w diagnozie, z drugiej zaś wspierają potencjały i zwiększają możliwości rozwojowe – zarówno poszczególnych gmin, jak też całego obszaru MOF.

Na liście umieszczone zostały przede wszystkim projekty partnerskie i zintegrowane - jest to jedna z kluczowych cech analizowanego dokumentu pozwalająca na zachowanie jego strategicznego i przejrzystego charakteru oraz zapewniająca zbieżność z celami i założeniami polityki regionalnej na poziomie województwa i kraju, przede wszystkim w zakresie realizacji projektów zintegrowanych w ramach ZIT.

☐ Ocena spójności zewnętrznej

Zakres oraz tryb opracowania, opiniowania i przyjmowania dokumentu jest zgodny z obowiązującymi regulacjami prawnymi dotyczącymi strategii rozwoju ponadlokalnego zawartymi w ustawie o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz.U. z 2024 poz. 324 t.j.) oraz ustawie o samorządzie gminnym (Dz. U. 2022 poz. 559 z późn. zm.) – przede wszystkim w zakresie art. 10g.

Strategia pełni równocześnie funkcję strategii ZIT, w związku z tym zachowuje zgodność z art. 34 ustawy z dnia 28 kwietnia 2022 r. o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021- 2027 (Dz. U. z 2022 r., poz. 1079).

Właściwy jest horyzont czasowy określony w Strategii – perspektywa 2030 roku dotyczy większości aktów nadrzędnych o charakterze regionalnym, krajowym i europejskim. Wskazany horyzont czasowy jest również prawidłowy w kontekście możliwości finansowania zawartych w Strategii przedsięwzięć z budżetu UE 2021 – 2027 (zachowanie zasady n+3, czyli możliwości rozliczania projektu do 2030 roku).

Analiza spójności zewnętrznej wykazała także silne powiązania Strategii z politykami publicznymi i celami rozwojowymi zarówno w wymiarze regionalnym i krajowym, jak i europejskim. Sporządzono między innymi schemat powiązań kierunków działań Strategii z celami Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego 2030 oraz powiązań celów szczegółowych Strategii z celami szczegółowymi polityki spójności 2021 – 2027.

W rezultacie dokument ten jest spójny z dokumentami strategicznymi szczebla regionalnego, krajowego i unijnego. Dzięki czemu, Strategia umożliwia współfinansowanie planowanych działań z budżetu Unii Europejskiej w ramach instrumentu Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych.

☐ Ocena systemu wdrażania

Zaproponowany system wdrażania Strategii jest przejrzysty, prawidłowo określony oraz zgodny z obowiązującymi aktami prawnymi. Wyznaczono i szczegółowo opisano zasady współpracy partnerów przy opracowaniu i wdrażaniu Strategii w ujęciu ponadlokalnym.

Przyjętą formą współpracy samorządów MOF Łukowa oraz Powiatu Łukowskiego w procesie wdrażania Strategii jest **porozumienie gminno – powiatowe** – podpisane na podstawie art. 8 ust. 2a, art. 10 ust. 1, art. 74 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2022 r. poz. 559, z późn. zm.) w zw. z art. 5 ust. 2 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz.U. z 2020 r. poz. 920 t.j.), a także art. 34 ust. 5 ustawy o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021-2027 (Dz.U. z 2022 poz. 1079 z późn. zm.).

Podpisując porozumienie samorządy MOF Łukowa i Powiat Łukowski powołały Związek ZIT, którego podstawowym zadaniem jest kreowanie polityki rozwoju na obszarze ZIT poprzez opracowanie Strategii ZIT i koordynację wdrażania Strategii ZIT. Przedmiotem porozumienia jest również powierzenie Liderowi Związku ZIT przez pozostałych Członków Związku ZIT opracowania i wdrażania Strategii ZIT oraz innych, niezbędnych do uchwalenia lub realizacji Strategii ZIT dokumentów w ramach perspektywy finansowej 2021-2027.

Dla osiągnięcia skuteczności realizacji celów zaplanowano efektywną i nie generującą dodatkowych kosztów i obciążeń administracyjnych strukturę zarządczą oraz określono zasady i tryb prac w procesie wdrażania Strategii. Opisane zostały zadania i funkcje podmiotów uczestniczących w opracowaniu i wdrażaniu Strategii: Lidera Związku ZIT, Rady Partnerstwa ZIT, Grupy Roboczej ZIT oraz Rady Społeczno – Gospodarczej.

Tak określony system, uzupełniony o *Regulamin dotyczący sposobu powołania i funkcjonowania Rady Społeczno – Gospodarczej ZIT MOF Łukowa*, prawidłowo definiuje relacje między poszczególnymi podmiotami oraz zasady zarządzania, gwarantując sprawne i skuteczne wdrażanie i monitoring Strategii.

☐ Ocena systemu monitorowania

Część wykonawczą Strategii, obejmującą system monitorowania należy ocenić pozytywnie. Zaproponowana liczba wskaźników przypisanych do kierunków działań, nie jest rozbudowana i nie będzie stanowić obciążenia dla podmiotów monitorujących realizację Strategii (zdefiniowanie zbyt dużej liczby wskaźników w systemie monitorowania może powodować ryzyko opóźnień w sporządzaniu raportów monitorujących). Jednocześnie zdecydowana większość zaproponowanych wskaźników jest łatwa do pozyskania lub możliwa do pozyskania. Jednocześnie odzwierciadlają one dobrze zakres poszczególnych kierunków działań i odpowiadających im celów strategicznych.

Strategia jest identyfikowana jako Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych w rozumieniu ustawy o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021- 2027 (Dz. U. z 2022 r., poz. 1079), a zewnętrznym źródłem finansowania przedsięwzięć strategicznych będą środki z programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego na lata 2021 – 2027, w ramach puli przeznaczonej na instrument Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych. W związku z tym lista wskaźników Strategii została powiązana ze wskaźnikami dla poszczególnych działań, określonymi w Szczegółowym Opis Priorytetów Programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027.
Na obecnym etapie prac nad Strategią i projektami Związek ZIT MOF Łukowa nie dysponuje narzędziami i danymi do wprowadzenia wartości wskaźników. Wartości wskaźników zostaną określone w oparciu o uzyskaną dokumentację projektową i techniczną poszczególnych projektów przewidzianych do realizacji w formule ZIT.
Korzyścią przedstawionego systemu wskaźników jest również możliwość uzyskania pełnego i rzetelnego obrazu realizacji celów Strategii oraz podjęcia odpowiednich działań korygujących.

☐ Ocena planu operacyjnego i finansowego wdrażania Strategii

Określono szacunkowe wartości poszczególnych przedsięwzięć oraz ramowy harmonogram ich realizacji. Jak wskazano wcześniej, zewnętrznym źródłem finansowania przedsięwzięć strategicznych będą środki z programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego na lata 2021 – 2027, w ramach puli przeznaczonej na instrument Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych.

Szczegółowa charakterystyka źródeł finansowania wynikająca z programu FEL 2021 – 2027 pozwala na ich dostosowanie do specyfiki poszczególnych projektów.

Wątpliwości w zakresie szczegółowego zdefiniowania źródeł i form finansowania budzić może brak analizy powiązań planu wdrażania Strategii z sytuacją makroekonomiczną w kraju i na świecie, postępującym kryzysem gospodarczym oraz społecznymi i gospodarczymi skutkami wojny w Ukrainie. Jedocześnie stwierdzić należy, że aspekty społeczne i gospodarcze powyższych zjawisk są niezwykle złożone i zmienne, pozostając przedmiotem obecnych i przyszłych badań i analiz.

☐ Ocena procesu partycypacji społecznej i konsultacji społecznych

Proces opracowania Strategii Rozwoju Ponadlokalnego dla MOF Łukowa realizowano z poszanowaniem zasad partycypacji i konsultacji społecznych w oparciu o art. 6 ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. z 2024 poz. 324 t.j.), zapewniając możliwość uczestnictwa interesariuszy w procesie planistycznym oraz uzyskania szerszej reprezentacji i poparcia społecznego dla decyzji strategicznych.

Zgodnie z art. 34 ust. 15 pkt 6 ustawy z dnia 28 kwietnia 2022 r. o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021- 2027 (Dz. U. z 2022 r., poz. 1079) Strategia zawiera Sprawozdanie z przebiegu procesu partycypacji społecznej i konsultacji społecznych Strategii Rozwoju Ponadlokalnego dla MOF Łukowa na lata 2021 – 2030.

Zgodnie z obowiązującymi przepisami, w procesie opracowania i konsultowania Strategii uzyskano odpowiednie opinie i uzgodnienia: Zarząd Województwa Lubelskiego pozytywnie zaopiniował projekt Strategii w zakresie sposobu uwzględnienia ustaleń i rekomendacji dotyczących kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w województwie określonych w Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030, Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie nie zgłosiło uwag do dokumentu Strategii, Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Lublinie oraz Lubelski Państwowy Wojewódzki Inspektor Sanitarny uzgodnił brak potrzeby przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko.
Należy jednocześnie podkreślić, że partycypacja społeczna oraz konsultacje społeczne kluczowych elementów Strategii (m.in. cele, kierunki działań oraz propozycje projektów strategicznych) zostały dostosowane do przepisów, uwarunkowań i zasad dotyczących instrumentu Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych.

Uwzględniając powyższą analizę, rekomenduje się przyjęcie Strategii Rozwoju Ponadlokalnego dla Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Łukowa na lata 2021 – 2030, w formie w jakiej wypracowano ten dokument i uzgodniono ze społecznością lokalną w ramach przeprowadzonych konsultacji społecznych.

SPIS RYCIN

Ryc. 1. Miejski Obszar Funkcjonalny Łukowa 8
Ryc. 2. Wody powierzchniowe na terenie MOF Łukowa 8
Ryc. 3. Zmiana liczby ludności w latach 2010-2020 w gminach województwa lubelskiego 12
Ryc. 4. Zmiana liczby ludności w latach 2020-2030 w gminach województwa lubelskiego 12
Ryc. 5. Współczynnik przyrostu naturalnego w gminach woj. lubelskiego w 2020 r. (%) 13
Ryc. 6. Współczynnika salda migracji w gminach woj. lubelskiego w 2020 r. (%) 13
Ryc. 7. Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym w gminach województwa lubelskiego w 2020 r. (%) 14
Ryc. 8. Udział ludność w wieku 65 lat i więcej w populacji ogółem w gminach województwa lubelskiego w 2020 r. (%) 14
Ryc. 9. Liczba miejsc noclegowych na 1 000 mieszkańców według powiatów w 2020 r. (miejsca) 22
Ryc. 10. Liczba turystów, którym udzielono noclegów na 1 000 mieszkańców według powiatów w 2020 r. (osoby) 22
Ryc. 11. Układ Komunikacyjny MOF Łukowa 24
Ryc. 12. Odsetek długości dróg gminnych o nawierzchni twardej według powiatów w 2020 r. (%) 25
Ryc. 13. odsetek długości dróg powiatowych o nawierzchni twardej według powiatów w 2020 r. (%) 25
Ryc. 14. Obszary Strategicznej Interwencji o znaczeniu regionalnym 97
Ryc. 15. OSI Podlaski 98
Ryc. 16. OSI Miejskie Obszary Funkcjonalne (MOF ośrodków lokalnych) 99
Ryc. 17. Zasady współpracy partnerów przy opracowaniu i wdrażaniu strategii rozwoju 102

SPIS WYKRESÓW

Wykres 1. Zmiana liczby ludności w stosunku do 2010 r. na terenie MOF Łukowa, powiatu łukowskiego i woj. lubelskiego (%) 11
Wykres 2. Saldo przyrostu naturalnego w latach 2010-2020 na terenie MOF Łukowa (osoby) 11
Wykres 3. Udział ludności według ekonomicznych grup wieku w ludności ogółem w 2020 r. na terenie MOF Łukowa (%) 13
Wykres 4. Wyniki egzaminu ósmoklasisty w szkołach na terenie MOF Łukowa, powiatu łukowskiego i województwa lubelskiego w 2021 r. (%) 15
Wykres 5. Frekwencja wyborcza w wyborach samorządowych w 2018 r. na terenie MOF Łukowa, powiatu łukowskiego i województwa lubelskiego (%) 16
Wykres 6. Liczba organizacji pozarządowych na 1 000 mieszkańców w 2020 r. na terenie MOF Łukowa, powiatu łukowskiego i województwa lubelskiego (%) 16
Wykres 7. Osoby prowadzące działalność gospodarczą na 1 000 mieszkańców oraz 100 osób w wieku produkcyjnym w 2020 r. na terenie MOF Łukowa, powiatu łukowskiego i województwa lubelskiego (osoby) 17
Wykres 8. Liczba pracujących na terenie MOF Łukowa w latach 2010-2020 (osoby) 18
Wykres 9. Liczba pracujących na 1 000 mieszkańców w 2020 r. na terenie MOF Łukowa, powiatu łukowskiego i województwa lubelskiego (osoby) 18
Wykres 10. Liczba bezrobotnych na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym w 2020 r. na terenie MOF Łukowa, powiatu łukowskiego i województwa lubelskiego (osoby) 19
Wykres 11. Struktura bezrobocia w 2020 r. na terenie MOF Łukowa, powiatu łukowskiego i województwa lubelskiego (osoby) 19
Wykres 12. Wskaźnik przedsiębiorczości (liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 1 000 ludności) w 2020 r. na terenie MOF Łukowa, powiatu łukowskiego i województwa lubelskiego (podmioty) 21
Wykres 13. Odsetek mieszkańców korzystających z sieci kanalizacyjnej na terenie MOF Łukowa, powiatu łukowskiego i województwa lubelskiego w 2020 r. (%) 29
Wykres 14. Odsetek mieszkańców korzystających z sieci gazowej na terenie MOF Łukowa, powiatu łukowskiego i województwa lubelskiego w 2020 r. (%) 30
Wykres 15. Masa wytworzonych odpadów komunalnych na jednego mieszkańca na terenie MOF Łukowa, powiatu łukowskiego i województwa lubelskiego w 2020 r. (kg) 32
Wykres 16. Odpady zebrane selektywnie w relacji do ogółu odpadów na terenie MOF Łukowa, powiatu łukowskiego i województwa lubelskiego w 2020 r. (%) 32

Wykres 17. Wskaźnik upowszechnienia edukacji przedszkolnej wśród dzieci w wieku 3-6 lat na terenie MOF Łukowa, powiatu łukowskiego i województwa lubelskiego w 2020 r. (%) 33
Wykres 18. Liczba uczniów szkół podstawowych na terenie MOF Łukowa w latach 2010-2020 (osoby) 34
Wykres 19. Liczba uczniów szkół ponadpodstawowych i ponadgimnazjalnych na terenie MOF Łukowa w latach 2010-2020 (osoby) 35
Wykres 20. Liczba podmiotów ambulatoryjnej opieki zdrowotnej na terenie MOF Łukowa w latach 2010-2020 (szt.) 36
Wykres 21. Liczba beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej na terenie MOF Łukowa w latach 2010-2020 (osoby) 37
Wykres 22. Zasięg korzystania z pomocy społecznej na terenie MOF Łukowa, powiatu łukowskiego i województwa lubelskiego w 2020 r. (%) 38
Wykres 23. Liczba imprez organizowanych przez ośrodki kultury oraz osób w nich uczestniczących na terenie MOF Łukowa w latach 2011-2020 (szt., osoby) 38
Wykres 24. Liczba wypożyczeń księgozbioru na 1 czytelnika na terenie MOF Łukowa, powiatu łukowskiego i województwa lubelskiego w 2020 r. (woluminy) 39
Wykres 25. Liczba mieszkań na 1 000 mieszkańców na terenie MOF Łukowa, powiatu łukowskiego i województwa lubelskiego w 2020 r. (szt.) 40
Wykres 26. Wykonanie budżetów gmin MOF Łukowa w latach 2010-2020 (mln zł) 41
Wykres 27. Wykonanie budżetu Powiatu Łukowskiego w latach 2010-2020 (mln zł) 41
Wykres 28. Dochody ogółem gmin wchodzących w skład MOF Łukowa w latach 2010-2020 (mln zł) 42
Wykres 29. Dochody ogółem Powiatu Łukowskiego w latach 2010-2020 (mln zł) 42
Wykres 30. Struktura dochodów gmin wchodzących w skład MOF Łukowa oraz Powiatu Łukowskiego w 2020 r. (%) 43

SPIS RYSUNKÓW

Rys. 1. Metodyka opracowania Strategii 52
Rys. 2. Logika interwencji Strategii 52
Rys. 3. Horyzontalne zasady współpracy 90
Rys. 4. System zarządzania Strategią 107
Rys. 5. Cykl planistyczny Strategii 110

SPIS MAP

Mapa 1. Położenie MOF Łukowa w województwie lubelskim 68
Mapa 2. Kierunki wykorzystania przestrzeni na terenie MOF Łukowa 69
Mapa 3. Rozmieszczenie obszarów zabudowy na terenie MOF Łukowa 70
Mapa 4. Formy ochrony przyrody MOF Łukowa 72
Mapa 5. Uwarunkowania kulturowe i środowiskowe MOF Łukowa 74
Mapa 6. Uwarunkowania infrastrukturalne MOF Łukowa 75
Mapa 7. Uwarunkowania społeczne MOF Łukowa 78
Mapa 8. Uwarunkowania gospodarcze MOF Łukowa 80
Mapa 9. Model struktury funkcjonalno - przestrzennej MOF Łukowa 84